

\$5.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה לימי הפורים ה'תשפ"ה

יו"ל על ידי

בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

לזכות

הרה"ת ר' יהודה ליב שי' זוזגתו מרת חנה שיחיו (לרגל יום הולדתה)
מרזוב

בניהם ובנותיהם: רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן, מאריאשא מרים, מושקא ובת שבע
שיחיו מרזוב

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לעילוי נשמת

ר' אברהם ע"ה בן ר' אליהו ע"ה

מיכאלשווילי

גלב"ע כ"ה אלול ה'תשע"ט

ויהי רצון שתכיף ומיד יקויים הייעוד "הקיצו ורננו
שוכני עפר" והוא בתוכם

לעילוי נשמת

מרת אסתר בת ר' יוסף יהודה ע"ה

קורן

נפטרה ח' אדר ב' תשפ"ד

ויהי רצון שתכיף ומיד יקויים הייעוד "הקיצו ורננו
שוכני עפר" והיא בתוכם

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' מנחם מענדל ב"ר

מאיר שלום ע"ה

בליזינסקי

גלב"ע ה' אדר א' ה'תשנ"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס ע"י משפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת מיכאל בן נתן ע"ה

ניגן

נפטר י"ג אדר תשע"ה

והקיצו ורננו שוכני עפר

ע"י ולזכות משפחתו שי'

לעילוי נשמת

האי גברא רבא ויקירא, צנא מלא ספרים
מנהל מתיבתא אהלי תורה ל"ב
שנים, מחבר ספרים, רודף צדקה
וחסד, ראש וראשון לכל דבר

שבקדושה

הגאון החסיד הר"ר ישעי' זושא

ב"ר אברהם דוד ע"ה ווילהעלם

גלב"ע ביום ד' שבט ה'תשפ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכות

הת' מנחם מענדל בן שרה פעסל שי'
לרגל יום הולדתו ביום בדר"ח א' אדר ב'
ל"שנת הצלחה"

לעילוי נשמת

הרה"ת ר' שמשון ב"ר יעקב אפרים

הכהן ע"ה

שטאק

גלב"ע ביום הפורים ה'תשס"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

ע"י ולזכות בנם

הרה"ת ר' בן-ציון הכהן

זוזגתו מרת מוסיא ומשפחתם שיחיו

שטאק

לזכות

מרת רחל בלומא תחי' בת גיטל לאה
לרגל יום הולדתה ביום כ"ב אדר
לשנת הצלחה בגשמיות וברוחניות

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י ה'בד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה

הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?

צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

משרד ה'בד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתר דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר ה'בד"צ הרב ברוין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לימי הפורים ה'תשפ"ה

כולל מגילת אסתר ותיקון קוראים
בהדגשת טעויות השכיחות
דיני שתוי ושיכור
ברכות הטוב והמטיב על היין
לוח דיני שכחה וטעות

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכא"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

תוכן ומפתח

פתח דבר..... 1

משנכנס אדר מרבנים בשמחה..... 2

מבצע פורים / הכנות לפורים / טבילת כלי המשלוח מנות / הפרשת חלה / צרכי החג

יום ועש"ק פרשת תצוה, ז' אדר..... 3

שבת קודש פרשת תצוה, ח' אדר, שבת זכור..... 4

מוצאי שבת קודש, אור לט' אדר..... 5

יום ראשון, ט' אדר..... 6

יום שלישי, י"א אדר..... 7

ליל חמישי, אור לי"ג אדר..... 8

יום חמישי, י"ג אדר, תענית אסתר..... 9

טעמי התענית / זמני התענית / החייבים בתענית והנוסע ממקום למקום / ביטול תענית אסתר לע"ל / סדר תפילת שחרית / מחצית השקל / סדר תפילת מנחה / דברי כיבושין

ליל ששי, אור לי"ד אדר, ליל פורים..... 10

מעריב / איסור מלאכה / אכילה וטעימה לפני קריאת המגילה / איחולים / תחפושות / סדר תפילת ערבית / סעודת הלילה / סוף זמן קידוש לבנה

יום ו' ערב שבת קודש, י"ד אדר, פורים..... 11

זמני מצוות היום / אכילה ושתיה לפני קריאת המגילה ביום / סדר התפילה / מלאכה בפורים

כל הגברים והנשים, כולל קטנים שהגיעו לחינוך, מחוייבים ב:

א. שמיעת קריאת המגילה..... 12

זמני המצווה / חינוך קטנים / בבית הכנסת ובמנין ברוב עם / ברכות / רדיו, רמקול ומכשירי שמיעה / הבעל קורא / נגיעה במגילה / דיבור בעת הקריאה / מגילה חסר תיבות / להשלים בקריאה ממגילה מודפסת / מנהגי הקריאה: ארבעת פסוקי גאולה / עשרת בני המן / הכאה בהמן / נענוע המגילה / ברכת הרב את רבינו / השואל מגילה מחבירו

ב. אמירת "ועל הנסים"..... 13

על הניסים בתפילה / לא לדלג / על הניסים בברכת המזון / מגדול או מגדיל בברכת המזון / אין לברך שהחיינו על עיצומו של יום

ג. מתנות לאביונים..... 14

החייבים / שיעור המתנה / גדר אביון ועני / אשה וילדים / כל הפושט יד / דמי פורים לעובדי עבודת הקודש / מעשר / להרבות במתנות לאביונים

ד. משלוח מנות..... 15

החייבים / גדר מנה / טעמי המצוה והנפק"מ / מנהגים שונים / אשה וילדים / ע"י שליח / מעשר / שיעור המנות / אבל (ל"ע) / מלוה ולוה וחשש רבית / עני

ה. אכילת סעודת פורים..... לח

אבל ר"ל / זמן הסעודה / בשר / קרעפכין, טעמה וברכתה / אזני המן וברכתם / שלשים יום קודם חג הפסח / אכילת מצה / "חייב איניש לבסומי" / נרדם באמצע הסעודה / הקיא סעודתו / התוועדויות / מגבית קופת רבינו / נמשכה סעודתו עד שחשיכה / מעריב / קריאת שמע של ערבית / דיני שתיית יין

דיני שתיית יין..... מא

הכנות לשבת..... מו

ליל שבת קודש פרשת תצוה, ט"ו אדר, שושן פורים..... מו

יום שבת קודש פרשת תצוה, ט"ו אדר, שושן פורים..... מט

יום ראשון, ט"ז אדר (פורים משולש בערים המוקפות חומה)..... נא

דיני שתוי ושכור..... נג

הלכות הטוב והמטיב..... נה

מפני חשיבות היין שהוא משמח אלקים ואנשים תקנו חכמים עליו עוד ברכה כשמרבים בשמחה להביא ממנו לשתות עוד יין שני.

קיצור דיני שכחה וטעות – טבלא..... נח

קיצור דיני שכחה וטעות – בתענית אסתר, ימי הפורים ושושן פורים בתפילות, ברכת המזון וקריאת המגילה

מקורות וציונים להטבלא..... סא

מילואים..... סד

מורה שיעור בלימוד רמב"ם היומי..... פא

מגילת אסתר ותיקון קוראים בהדגשת טעויות השכיחות..... פג

מגילת אסתר ותיקון קוראים

בהדגשת טעויות השכיחות

נמצא בלוח הנדפס

להזמין ה"לוח יומי" ברחבי ארה"ב וקנדה

באתר www.daytodayguide.com

פתח דבר

על-פי בקשת רבים, מגישים אנו קיצור עיקרי הלכות ומנהגי פורים השכיחים ונוגעים למעשה, במתכונת של לוח יום-יומי.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך ונו"כ. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"ש"ו"ת באתרא דרב", הכוונה לאתר AskTheRav.com בפקוח הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר הש"ו"ת במספרים (לדוגמא לסי' א'תתקעט יש לכתוב 1979), ואז בעזר"י תמצא את מבוקשך. עזר בעריכה הרה"ח הרב מנחם מענדל שי' ראטנברג.

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוטו.

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹, מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש², שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה, מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה,

1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלמות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתח"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו ע"ד"ר בכ"מ – ראה לדוגמא ש"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה). ולהעיר, שמש"ה שם בדין תק"ש בכ"מ ש"י"ב ב"ר א"ה ונהניא הרמב"ם – יש ליישב ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתו"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים ג, א) שדיני נגיעים ואהלות יקרין בעוה"ז, וקפוין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מהרש"א שם. בנייהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאיירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלמות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתח"מ, וכמובן מכ"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רב. סה"ש הנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9-108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שנו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שהיהו גרילים לאכול בטהרה לעת"ל (ש"ע אדה"ז ס' קנח ס"א). וראה גם ב"ח י"ד סוס"י קפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קנג שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 171. 59-108). וראה זה פלא, בס' שערי צדק (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס' ויעביר רוח"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלוים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פ"ל בלקוטי ביאורים (קארף). וכ"מ גם בסה"ש תנש"א (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהגישו תיבת "לעסוק"). וכ"ה להדיא ב"ר משיחת ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אהר"ח תשמ"ח].

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוי הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי ב"י זה, ת"א א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פנ"ו בארוכה. וצע"פ שבכ"מ מבואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ו ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמת"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ו. וכ"ה בכמה מאמרי דא"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו שש"כ. הבאים שרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **גופי** התורה הנגלית" (וכמ"ש לפנ"ז בתניא שם, ש"יה"ה גם **עיקר** עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הסתמיים). ועד"ז הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה וה"ל ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סד, ד. חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' ערד) במעלת לימוד הפלאות דתורה מתוך גילוי דתורה, בבחי' "תלמודו בידו", משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ט ופלפולא דאורייתא, אמנשת לה בנגלת דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 240. ולהעיר מד"ה הנה ישיביל עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תש"נ ע' 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), ששקו"ט בתושב"ע יבטל לעת"ל. ובפשטות י"ל, שהכוונה שם לעמל ויגיעה (ב"מחשבים הושיב"נ) לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האצמעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. ועד"ה הנת' בסה"ש ע' 510 – ראה בכ"ז קובץ העו"ב לך וחיי"ש השע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמישיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"א בתניא שם (לפנ"ז) ש"למעשה יהיו צריכים [ערב רב] לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר משראל** שלא יאירע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכא"ל לפי ב"י זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

2) ובס' שערים מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"י אאמו"ר, ובתוספת נופך מאחמו"ר הרה"ה הרמ"ש שליט"א) בפתחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות ונהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (תהלים קיט, קסו) על מארז"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרין לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ו. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא זשינהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך. . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**].³

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה. . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", וכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב".⁴

"דער אויבערשטער **בעט** זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות". . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך".⁵

* * *

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדייק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון.⁶

מערכת "לוח יומי"

ר"ח אדר תשפ"ה

ברכת מזל טוב!

למרא דאתרא וחבר הבד"צ הרב **יוסף ישע'י ברוין** שליט"א וזוגתו הרבנית תליט"א

לרגל כניסת נכדו **מנחם מענדל** שי' בן הרה"ח ר' **יעקב יהודה** שליט"א

לבריתו של אברהם אבינו

יה"ר שיזכו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, מתוך הרחבה בגו"ר ושמחה וטוב לבב.

(3) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(4) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תש"נ כרך ב ע' 485.

(5) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

(6) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.

משנכנס אדר מרבין בשמחה

אמרו חז"ל, ונפסק להלכה, "[כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך] משנכנס אדר מרבין בשמחה", ובחודש זה "בריא מזלי". שמחה זו היא לכל לראש ע"י הוספה בלימוד התורה ובקיום המצוות בהידור.⁷

מבצע פורים

במכתב כללי מיום י"א אדר ה'תשל"ז:⁸ "מבצע פורים, להשתדל שכל אחד ואחת יקיים כל מצוות ימי הפורים ועניניהם כהלכתם, השתדלות על ידי דבור – הדבור עמהם בדברים היוצאים מן הלב בכ"ז, וע"י מעשה – במקום ובענין שיש צורך: להמציא בעל קריאה (דהמגילה, וביום – גם דפ' ויבוא עמלק), מנות – מוכנות לקיום מצות משלוח מנות, מטבעות – לקיום מצות מתנות לאביונים. ומה טוב – לצרף גם קיצור הלכות פורים הצריכות, ועכ"פ – קיצור פרשת ימי הפורים האלה ותקפו של נס".

ובמכתב כללי מיום י"א אדר ה'תשמ"א:⁹ "אין קאנקרעטע ווערטער: פארשטארקן און פארברייטערן די צוגרייטונגען צו פורים, אין אן אופן אז יעדער איד מנער ועד זקן טף ונשים, זאל מקיים זיין פורים אין דער פולסטער מאס, אריינציעהנדיג אין דעם אלעם – קיום מצוות פורים. . . אויך קינדער, א סאך קינדער, אלע קינדער, אינגעלאך און מיידעלאך. און זעלבסט פארשטענדליך, ערמעגליכן און פארזארגן יעדער אידן וואס געפינט זיך אין ספעציעלע אומשטענדן (אין דער ארמיי, בתי זקנים, בתי יתומים, שפיטעלער, בתי האסורים) ער זאל קענען פראווען פורים ווי אויבן געשריבן".

בר"ד משיחת מוצאי ט"ו בשבט תשל"ז (כקביעות שנה זו)¹⁰: וויבאלד אז ס'רעדט זיך וועגן מבצע פורים דארף דאס האבן א הכנה בעוד מועד, און הכנה בעוד מועד איז בכמה ענינים אין תורה, תורת חיים הוראה בחיים, איז כמה ענינים אין זמן איז דער שיעור פון שלושים יום, וואס דאס איז חמשה עשר בשבט. וואס דאס איז בכל שנה ושנה, עאכו"כ בשנה זו וואס פורים קומט אויס ביום הששי, במילא ווערט דאך דעמאלט א גאנצע שאלה און שינוי הסדרים ווי אזוי מ'זאל דורכפירן דעם מבצע פורים. ס'איז דאך ניט שייכות פארן ערגעץ פרייטאג נאך האלבן טאג, דארף דאך זיין דער שמירת שבת ויו"ט. דאס איז דאך אן ענין וואס מ'דארף דאך אויסהיטען און אפהיטען יענעם און זיין נזהר שלא לגרום אז ביי א צווייטען און ביי א דריטען און ביי כוחו וכח כוחו זאל ניט ארויס אן ענין פון היפך פון שמירת שבת. איז דערפאר בעוד מועד וועט מען מסתם גלייך מאכען די תוכניות, די אלע פלענער, ווי אזוי מ'זאל דורכפירן דעם מבצע פורים פון פורים בשנה זו. (בנוגע בביתו איז דאך דא די דינים אין שו"ע, בנוגע אבער צו מבצע פורים עם הזולת ובכל מקום ובסביבה הקרובה ובסביבה הרחוקה ובכל מקום שידו מגעת...)

הכנות לפורים

בנוגע קניית מגילת אסתר – ראה בהערה¹¹.

(7) וראה בשו"ת באתרא דרב סי' יט'רכה, בגדר מרבין בשמחה. ועיי"ש בנוגע לשמחה שעי' ריקודים.

(8) נדפס בלק"ש חט"ז ע' 619.

(9) לקו"ש חכ"א ע' 489 ואילך.

(10) ע"פ סרט הקלטה. ועד"ז הוא בר"ד משיחת ש"פ יתרו וש"פ משפטים תשל"ז. וראה שיחת ש"פ משפטים תשל"ד בסופה.

(11) הבא לקנות מגילה נכון שיברר שנכתבה ע"י סופר מומחה וירא שמים המוחזק בכשרות. ונתפשטה התקנה שלא לקנות רק מסופר שיש בידו כתב קבלה (ראה ס' הזכרונות למהר"ש אבוהב זכרון ט פ"ג. שו"ת מהר"י אסאד יו"ד סרע"ג. שם סר"ח"צ. קובץ תשובות ח"ב ס"ה. שבה"ל ח"א ס"ז. ח"ז ס"ב סק"ו. ובכמה ה"ל מפורש גם בנוגע למגילה). ולאידך, אם נמצא אצלו מגילה שאינו יודע מי כתבה מותר לקרות בה (ובמכ"ש מתפלין, שאם לקח ממי שאינו מומחה בודק בחסרות ויתרות. ואינו חושש לעיבוד שלא לשמה שהכל בקיאים בזה. וכ"ש במגילה שאין פסול מחמת חסרות ויתרות, וי"א שא"צ עיבוד לשמה. וגם בזמננו שרבו החששות והמכשולים, במגילה יש להקל יותר. ומדינא, בדיעבד כשאין לו מגילה אחרת רק על קלף שלא עובד לשמה יכול לקרוא בה, וטוב שלא יברך (פמ"ג סתרצ"א בא"א סק"ב)). ויש לצרף גם שרוב סופרים כשרים. וראה שו"ת אזנ"ח סמ"ד.

בנוגע שבכמה מגילות אין חילוק פרשה בפרק ח' פסוק ג' – ראה בהערה¹².

אין לכתוב בתוך המגילה הברכות, או שם הבעלים, או חותמת שנבדקה, וכדומה, לפי שהוקשה לספר תורה. ואף על הקלף מבחוץ אין נכון לכתוב כן, לפי שאין השתמש בקלף תשמיש הדיוט לכתוב דברים אחרים מדברי חול שאין בו סרך מצוה¹³.

אין להדפיס מגילות על קלף, ואם נדפסו יגנוזו, כי הרואה אותם על קלף כתבניות מגילות הכתובות יסבור שכשרות הן ויקרא בהן ולא יצא ידי חובתו ויכרך לבטלה. אבל להדפיס תמונתן בנייר מותר לפי שלא יטעו בהן, אלא אם כן הנייר הוא דמוי-קלף באופן שקשה להבחין ביניהם¹⁴.

טבילת כלי המשלוח מנות

הנותנים משלוח מנות בתוך כלים החייבים בטבילה:

בדרך כלל, לכמה דעות, אין להטביל כלים שנקנים על מנת לתתם במתנה לאחר, לפני שהם עוברים לרשות המשתמש. לפיכך יש מחמירים שלא לסמוך על הטבילה הנעשית לפני נתינת המתנה¹⁵. מי שרוצה בכל זאת להטביל את הכלי עבור מקבל המתנה, יכוון לזכות את הכלי – ע"י אחר – עבור המקבל, ורק אז יכול להטבילו. באם קונה כמה כלים לחלק להרבה אנשים, יש לו לזכות בכל כלי עבור מקבל המתנה, לכל אחד בפני עצמו. אבל בכלי זכוכית, יש מקום להקל לזכות מראש למי שיעלה בידו לקבל הכלי אחר כן. אבל לכתחילה גם בזה יש לזכות לכאן"א בפרט¹⁶.

אבל, באם שולח כלי מלא אוכל כמתנה, כדרך ששולחים במשלוח מנות, יש מקום לומר שהקונה צריך להטבילו לפני כן. אמנם, מכיון שהדבר בספק, לכן, בכדי לצאת מידי ספק, ראוי שנותן

¹² בנוגע כתיבת ומכירת מגילה שאינה מהודרת – ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' ו. ולענין קניית מגילה מכספי מעשר – ראה שם ח"ב סי' ז.

¹³ כ"ה במגילה כתי"ק כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ומגילה זו ניתנה ממנו לנכדו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ונתפרסם על ידו ולמדו ממנה כמה הוראות באופן הכתיבה – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כולתפד.

¹⁴ ע"פ מרדכי מגילה פ"ד סתת"א בשם ראב"ה סתקע"ד. והובא בב"י סת"א ד"ה כתב הרשב"א. וכ"ה בלבוש סת"א ס"ב ובמג"א שם סק"ט. ועוד. ובא"ת שם סק"ז שטוב לחוש לכתחילה. וראה שו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' קמ"א להחמיר גם בחותמת ללא אותיות רק קוים בעלמא. ומש"כ בשו"ת או"ח ח"ה סמ"ד להכשיר גם לכתחילה (ושם, שבדברי חול קיל טפי) – היינו לקרוא בה, אבל לא לכתוב לכתחילה, כמ"ש בא"ת שם לענין ציורים דבעיניו כמו בס"ת.

אבל על הקלף מבחוץ – הסכימו כל הפוסקים שא"ב איסור (ראה רוח חיים יו"ד סרפ"ח סק"ח. יפ"ל ח"ג שם סק"ב. שו"ת חסל"א מהדו"ת או"ח סוסי' ו. מהר"שם ח"י ס"ב. אג"מ יו"ד ח"ב סי' קמ"א). ומ"מ, אין לכתוב דברי חול בעלמא – ראה שו"ת פרי השדה ח"ג סי' קמ"א. אפרקטא דעניא ח"ב או"ח סי' קח. אג"מ יו"ד ח"ב סי' קמ"א. ומד' פרי השדה שגם במשכן לא כתבו על הקרשים באיזה צד להניחו רק רושם בעלמא, ששמע שגם כבדו"ד שהוא לתועלת אין לכתוב. וכ"כ באג"מ שם שגם מבחוץ אין להוסיף דבר שלא הזכיר במנהגים.

¹⁵ וראה שו"ת באתרא דרב סי' יט'טקטט, שאין לסופר לכתוב פסוקים אחדים ממגילת אסתר לחלות במסגרת לנוי.

¹⁶ נחלקו בזה אפילו בכלי סחורה (ע"פ ט"ז יו"ד סי' קכ סק"י ובש"ך שם סק"ז. ח"י חת"ס שם. וראה שו"ת מקור חיים סי"ד. מנח"י ח"א סמ"ד. מנח"ש ח"ב סס"ו סק"ב. יב"א ח"ז יו"ד סי' ט"ט. משיב נבונים ח"ב סנ"ב. ועוד. אבל ראה שו"ת אבני' יו"ד סי' קז. והאריכו בזה בשו"ת להורות נתן ח"ט יו"ד סכ"ח סק"ד ואילך. משנ"ה ח"ב סל"א. הליכות עולם ח"ז ע' רסח. מנחת אשר וייס במדבר סס"ח סק"ד. וענין דוד ח"ז סי' קיד. ובברכת יעקב בלוי ע' קנד כתב להקל בחנות המוכר במקום שרובו ישראל דמהני טבילת בעל החנות), וכש"כ בכלי מתנה שיש מקום לומר שהקונה יכול להטבילו שנחשב כבר אצלו ככלי סעודה (ראה שו"ת בית רחמים ח"א סט"ו. משמרת הביית קארפ) טבילת כלים פ"ג ס"ג – ע' לד. קובץ הלכות (קמיניצקי) פורים פט"ו סמ"א. ועוד. וראה באו"א (ומחודש) גם בנוגע כלי סחורה, בחוט שני טבילת כלים סי' קכ ס"ג סוסק"ח – ע' מז).

¹⁷ [וח"א שליט"א העיר, שיומחק ע"פ הביאור (ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 368) בחובת הטבילה מחמת אפשרות ההשתמשות אצל הגוי למאכ"א, ובכלי סחורה אכתי לא פקעה אפשרות זו, וממילא לא נתחייב עדיין בטבילה, משא"כ בקנה למתנה שמיד שקנאו ישראל נשללה אפשרות זו. ודפח"ח. ומ"מ, אף שהדברים ערבים לאזון, פשטות הדברים שהחוב חל בשעה שיחודו בעה"ב לסעודה]. ולמעשה, נכון להחמיר בספק דאורייתא. וראה באריכות האוצר גל' סג. וש"נ.

אולם שמעתי מעד נאמן (ה"ש שליט"א ה. א) שאביו (הרה"ח הרא"ח ע"ה) הביא גביע כסף כמתנה, וכ"ק אד"ש בירר אצלו שהוטבל (ועל הקערה שלא הוטבלה הורה להטביל עם כלי אחר). ומשמע שסמך ע"ז גופא. ויתכן שכיון שנקנה ב**מיוחד** עבורו ה"ז כאילו זכה בהם הקונה עבורו. ומצאנו בנתה"מ סרני"ט סק"א שבקונה עבור חבירו ה"ז כמתכוון לזכות לו. ואף שהרבה חולקים, בהודיע למוכר שקונה לחבירו עדיף טפי. ובפרט אשתו ובניו שלכמה דעות אמרינן שזכו בהם מיד, שכשקנה לצורכם כוונתו שיקנו כבר עכשיו. ואף שבמתנה סתם כוונתו לכבד חבירו, שיהא שלו כעת, ויתן לחבירו או ח"כ – בכגון דא שטובל עבור המקבל אנו סהדי שהקנה להם (כבטבעת שאולה וכיו"ב). אלא, שבכלל אין להביא ראי' מסופרים כאלו. ומה גם שלפי הידוע על השתמש בגביעי אח"כ. וראה בעיני"ז בשו"ת הצ"צ או"ח סוסי' פב. אה"ע סוסי' תיג. ועד"ו הוא בהסיפור שרבינו קנה כלי סעודה עבור משפחת בוטמאן בפאריז כמתנה, וטבלם לפני"ו.

¹⁸ ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יט'טמך.

המתנה לא יניח את האוכל ישירות על הכלי, כי אם בתוך שקית נפרדת [נייר אפייה לא מהווה הפסק בין עוגה למגש], כך שהאוכל לא יגע בכלי. וכשתגיע המתנה לידי מקבל המתנה, יטביל המקבל את הכלי בברכה.

ומכל מקום, הרוצה להניח את האוכל ישירות על הכלי, יש לו על מה לסמוך, כיון שמעיקר הדין, נראה שפטור מטבילה, ובפרט בכלי זכוכית (שחיובם מדרבנן).

ואם רוצה בדוקא להטביל את הכלי עבור מקבל המתנה, יכול לזכות את הכלי עבור המקבל, כנ"ל. וכן יש לעשות כשיש מקום לחשש שהמקבל לא יטבילו. אפשרות נוספת: אם הקונה ישתמש בו תחילה ככלי סעודה בדרך עראי יכול להטבילו בעצמו.

המקבל כלי שהנותן טבלו בלי לזכות עבורו את הכלי (כנ"ל), יטביל המקבל את הכלי בלי ברכה. המקבל כלי מלא אוכל ומסופק אם הנותן טבלו כבר, לכתחילה יש לברר אצל הנותן כדי שיוכל לברך. באם אי אפשר לברר, יטביל המקבל את הכלי בלי ברכה.

הפרשת חלה

האופה עיסה בשיעור חלה בכדי לחלק לכמה עיסות נפרדות עבור משלוח מנות לכמה אנשים (כל עיסה אפויה לאיש אחד), חייב להפריש חלה. ומהיות טוב נכון שיפריש חלה שלא בברכה. ועדיף שיעשו עיסה אחת כשיעור ולא יחלקוה, ולהפריש בברכה¹⁷.

המקבלים עוגות וכיו"ב במשלוח מנות מאנשים רבים יזהרו בדין הפרשת חלה, שכן גם בעיסות שאין בהן כשיעור, אם הם ממין הראוי להצטרף, והם בכלי אחד, הסל מצרפן לחלה, אפילו אחד שנאפו. והמנהג להקל במונחים במקרה או במקפיא שאינו מצרפן לחלה¹⁸.

צרכי החג

בספר השיחות תש"נ¹⁹: להשתדל בעוד מועד (ובפרט החל מר"ח אדר, שבועיים לפני פורים) בנתינת צרכי הפורים לכל אלה שזקוקים לכך (מתחיל מהנמצאים בסביבתו, וכן הנמצאים בריחוק מקום, ועד – בקצוי תבל), כדי שיוכלו לחוג ימי הפורים כדבעי, באופן של "אורה ושמחה וששון ויקר", כפשוטו, נוסף על דרשת חז"ל, ובאופן של "משתה ושמחה", עד לשמחה שלמעלה מהגבלה. שיחות ואגרות קודש בקשר לקביעות שנה זו שפורים חל בע"ש – ראה הנסמן בהערה²⁰.

יום ועש"ק פרשת תצוה, ז' אדר

משיחת ז' אדר תשמ"ח²¹: שבעה באדר – שבו נולד משה ובו מת משה – הוא יום מיוחד שיש בו הנהגות מיוחדות, מהם – דאיתא בשו"ע, ומהם – בספרים שלאחריו, ועוד ועיקר – מעשה רב – מנהגים מיוחדים (וגם הפכיים) בכמה חוגים דבנ"י, "נהרא נהרא ופשטוי". ואף שלא ראינו בחב"ד הנהגות מיוחדות ביום זה באופן של פירסום כו' – לא בנוגע לענין של תענית, וגם לא בנוגע לענין של שמחה (ע"ד המנהג בכמה חוגים שב"ארצי"ט עושים ענין של שמחה בתור "תיקון" להנשמה) – מ"מ, היתה התעוררות מיוחדת להשתדל לנצל יום זה כדבעי, ברגש דקדושה, להוסיף בעניני שמחה של תורה ושמחה של מצוה.

אומרים תחנון בשחרית²².

(17) והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ח.

(18) והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ט.

(19) ח"א ע' 309.

(20) ראה לקו"ש ח"ז ע' 50. ח"ז ע' 69. ובלה"ק – ח"מ ע' 196. מכתב כללי מיום י"א אד"ש תשמ"א – נדפס בלקו"ש חכ"א ע' 488.

מברק לימי הפורים תשמ"א – שם ע' 498. שיחת ש"פ צו תשי"ד בתחילתה. ש"פ תשא תשח"י בתחילתה. פורים תשכ"ה. תשא תשכ"ח בתחילתה. ש"פ תשא תשל"ד בתחילתה. ש"פ תצוה תשל"ז בתחילתה (וכן בהמשך). ש"פ צו תשמ"א. שמח"ת תשמ"מ. ועוד.

(21) ספר השיחות ע' 280.

(22) ובספר המנהגים עמ' 72: בשבעה באדר – וכן בתפילת מנחה שלפניו – לא היו נשיאי חב"ד אומרים תחנון. זאת דווקא לאחר שעלו

אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום. ונוהגין מטעם הידוע לגמור כל הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ערב שבת אחר חצות. [ומצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת שחרית, ועדיף לפני שחרית].

בקריאת שמו"ת מנהגנו לומר כל ההפטרות. ובפטריות, כמנהג רבותינו נשיאנו – בועש"ק, ההפטורה דפ' תצוה. ובש"ק בבוקר – עוה"פ משביעי עד גמירא עם הפטורה דשבת זכור ("כה אמר ה' פקדתי וגו'").

חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה.

זמן הדלקת נרות שבת קודש 5:36 (18 דקות לפני השקיעה).

שבת קודש פרשת תצוה, ח' אדר, שבת זכור

לגבי טעימה קודם שמיעת פרשת זכור – ראה בהערה²³.

שבת לפני פורים מוציאים שני ספרי תורה, הראשון לפרשת השבוע והשני לפרשת זכור שהיא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל, בכדי לזכור את שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים. ותיקנו לקרותה בעשרה ומתוך ספר תורה בשבת שלפני פורים, כדי להקדים זכירת עמלק ("זכירה") למפלת המן ("עשייה").

אין גוללין ספר תורה בציבור מפני טורח הציבור שלא יטריח עליהם להיותן עומדין עד שיגלול ספר תורה. וזה מוטל על השמש או על הקורא לגוללה מקודם התפלה ולהכינה אל המקום שצריך לקרות בו היום, ולסמן אותה למען ידע המוציא הספר תורה איזו ס'ת יוציא. וחייב זה חל על הממונה מבית הכנסת שכל הדברים נחתכים על פיו שגם על זה ישים עיניו ואל יקל בכבודו של ציבור.

השמש המעמיד הספרי תורה בארון הקודש צריך להעמיד הספר תורה שיוציאו אותה בראשונה נוכח פתח שער ארון הקודש (כדי שהמוציא ספר תורה ראשון יפגע בה ראשון ולא יצטרך להעביר על המצות, וגם שלא יחליף ויוציא השניה בראשונה), והספר תורה השני יהי מעט לפניו ממנה²⁴. ואם הוחלפו ספרי התורה, שלקחו ופתחו תחלה את המוכן לאחר כך, יסגרוהו ויקחו ספר תורה האחר, בכדי לקרות מתוך כל ספר תורה למה שהוכן²⁵.

אם השומע אינו מבין הקריאה לא יצא, ולפחות צריך שיבין הענין. על השומעים לכוון לצאת מצות זכירת עמלק. ועל הקורא לכוון להוציאם ידי חובתם. וא"צ לכוון לצאת בברכת התורה

לנשיאות, אבל לא לפני זה.

23) יש שכתבו להחמיר שלא לטעום קודם שמיעת פ' זכור (כמובן, באופן שאין איסור מצד טעימה לפני התפלה. ואכ"מ). ולא נהגו להקפיד בזה. והרי מעיקר הדין אין איסור בטעימה רק באכילה, ולכמה דעות אכילת מזונות גם יותר מכביצה היא בגדר טעימה (אבל ראה להלן לענין טעימה קודם קריאת המגילה), וכש"כ בדרבנן, והרי הקריאה בשבת זו דוקא אינה מה"ת (ראה ס' החנינו מצוה תרג. מג"א רס"י תרפה), ולהמ"א ודעמי' יכול לצאת ע"י קריאת ויבוא עמלק בפורים (וכבר הרגיש בזה בשו"ת לב"מ מהדו"ת סצ"ט). וכמו שאין מקפידין בזה לפני קריה"ת בשאר שבתות השנה. וכבר העירו מקע"ז בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סרפ"ז להתיר לאכול לפני מילת בנו, כיון שאינה מצוה עוברת, שגם אם ישכח יכול למוול למחר (אלא שרבים חולקים עליו, וה"ד מבדיקת חמץ שאסור לאכול אף שיכול לבדוק למחר. ומ"מ נרד"ד עדיף שאינה חובת היום כלל מצ"ע, ותיקוה בשבת זו רק משום דשיכחי רבים בביה"כ, כמ"ש במג"א רס"י תרפה. וראה שו"ת בצה"ח ח"ו סמ"ה). ועוד שבמתפלל במנין קבוע אין לחוש שמא ישכח, וכמו באכילה לפני ק"ש. וחזי לאצטרופי הסבורא שלא נתחייב בפ' זכור לפני התפלה (ראה כע"ז בכה"ח סתרצ"ב סקל"ה לענין קריאת המגילה ביום). וגם י"ל דשאני מצות זכירת עמלק שאין מברכים עלי' שאין לברך על השחתה (כה"ח סתרפ"ה סקכ"ט).

ול"ש כאן מש"כ הרוקח ברכות שס"ג (ועוד) שחסידיים הראשונים מתענים על כל מצוה החביבה – שבשבת אסור להתענות לשם תענית. וגם מקיימים המצוה בכל יום ע"י אמירת שש זכירות (ראה בארוכה סה"ש תשמ"ט ע' 341 הע' 2. שיחת ש"פ תצוה תשל"ה), ואינו כשאר מצוה הבאה מזמן לזמן.

24) וראה שו"ת באתרא דרב כא"כט.

25) משא"כ כשמוציאים רק ספר אחד, שאין להחזיר הס"ת, ויש לגלול בציבור – ראה בשו"ת באתרא דרב ס' יט"שכו.

של העולה לתורה²⁶. אפילו חיסר מלשמוע כמה תיבות כל ששמע עיקר הענין יצא בדיעבד²⁷. אין להקהל לומר מלה במלה עם הקורא אלא שומעים ושותקים²⁸. אין צריך לעמוד בשעת קריאת פרשת זכור²⁹.

נהוג שאפשר לחזור קריאת התורה אפילו עבור ששה שלא שמעו, כשיש עשרה משתתפים³⁰. לכמה פוסקים גם נשים³¹ חייבות במצוה זו. באם קשה עליו לילך לבית הכנסת, תקרא מתוך חומש.

מי שאינו יכול להגיע לבית הכנסת, עליו לקרוא פרשת זכור מתוך חומש. לכמה פוסקים ניתן בדיעבד לצאת ידי חובה בקריאת התורה (שלפני קריאת המגילה) ביום פורים³².

בני טעמים שאין להם מנין, ואי אפשר להם לבוא למקום שיש מנין, זיהרו לקרוא פרשת זכור בנגינות ובטעמים, ויהדרו לקרות מתוך ספר תורה, וכמובן – בלא ברכות לפניה ולאחריה. גם יכוונו לצאת ידי חובת מצות זכירת עמלק בקריאת פרשת ויבא עמלק בפורים (אם יש להם מנין ביום הפורים)³³.

הלכנתא למשיחא³⁴: לרוב הפוסקים (וכ"ה הלכה) – מצות זכירת עמלק נוהגת מן התורה גם בזמן

(26) והוא ככל שאר קריאת שא"צ הציבור לצאת בברכת העולה לתורה – ראה שו"ע או"ח סי' קמ"א (לדעה קמייטא) ובנו"כ שם. וכ"ה בתוס' סוכה (נב, א – ד"ה וכו') שאין המברך מוציא הציבור בברכתו. והובא לדינא בשו"ע אדה"ז סי' קכ"ד סי"א. ומה"ט נמי אינו יוצא מאה ברכות בשמיעת הברכות רק כשאין לו פירות ומכוון לכך להדיא. וכן מצינו בשו"ע סי' קלט"ו שאין לברך ברכה"ת בלחש, ומבואר במג"א שם סק"י לפי שאין לאמרו כ"א בעשרה, ולא לפי שצריך הציבור לצאת בברכה. וראה בפמ"ג בא"ח שם, שמש"כ הרמ"א "כדי שישמעו העם" – הוא טעם לכך שנתקנו בציבור. (ומש"כ רבינו יונה, והובא בב"י שם, שאם בירך בלחש חוזר ומברך "כדי להוציא אותם שלא שמעו" – היינו רק לגבי ברכו, ראה בארחות חיים דיני שני וחמישי סט"ז בשם ר"י. אבל מהר"י אבוהב העתיק "הברכות". וראה גם שו"ת שאלת יעב"ץ סע"ה. וכ"ה בכ"מ. וראה בסוף הקובץ במילואים (א).

במעלת ברכת התורה דפרשת זכור – ראה שיחת ש"פ תצוה תשמ"ז (התוועדות ע' 567 ואילך).

(27) ישנם המדייקים להשתמש בספר תורה שנכתב בכתב אשכנזי ולשמוע את הקריאה מבעל קורא בהברה אשכנזית דוקא כדי לצאת ידי המצוה (וכן להיפך ספרדי – דוקא בכתב וועליש והברה ספרדית), וכן לשמוע דוקא מס"ת שנכתב בו פצוע דכא עם אל"ף. אבל אין דברים אלו מעכבים כלל, וניתן לקיים את המצוה בכל אופן – ראה הנס' בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' א' ובסי' ב.

(28) ראה עד"ז בשו"ע סי' תרצ"ד ובנו"כ שם. וכשקורא לעצמו – א"ז מתוך ספר. ועוד להעיר מהסברא שכשואמרים בלחש עם הקורא ה"ז בגדר יחיד ולא ציבור (אבל ראה לקמן. ואכ"מ), ונמצא שחסר במצות קריאת הפרשה בערה. [נדלא כשו"ת מנח"ח ח"ב סי' ס"א סק"ו לחוש להצוה שאין יוצאים בשו"ע בק"ש, והנה, אנו קייל"ן שאפשר לצאת בשו"ע בק"ש, כעט' שזומעין מאחד המכוון להוציאם (ראה שו"ע אדה"ז סוס"י סא). ובכלל, אינו מוכרח לדמות מצות זכירת עמלק לק"ש, דכתיבה בה ודברת בס, ומ"ש מצות זכירת עמלק מזכירת שבת שיוצא י"ח קידוש בשו"ע. וגם לדבריו, הוא רק למי שאינו רגיל לומר שש זכירות בכל יום].

אבל העולה אומר עם הקורא, כרגיל, שקריאתו עם הש"צ בגדר קריאת הציבור (להעיר משו"ע אדה"ז סי' קט"ג).

(29) אא"כ כך מנהג, אף שיש מקום להידור כזוה (כבקריאת המגילה, ראה להלן במקומו) – ראה שו"ת באתרא דרב יט'תשפ"ה. וש"נ.

(30) והארולנו שחיק' במק"א (ראה בהסכמה לס' בירווי מנהגים).

(31) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' ג.

(32) וראה שו"ת מהר"ל דיסקין ק"א סי' קא שנשים ודאי יוצאות יד"ח בקריאת ויבא עמלק (ממנ"פ, עיי"ש).

(33) וראה שו"ת באתרא דרב סי' יט'תשצג. אבל בשאר קריאת אין להוציא ס"ת – ראה שם סי' טז"ב.

(34) ומענין לענין, בנוגע לקריאת פ' שקלים בזמן המדקדק – הנה, ברש"י מגילה כט, א "קורין בפ' שקלים להודיע שיביאו שקליהן באדר כדי שיקריבו וכו'". וכ"ה פשוטות הגמ' שם ע"ב: קורין באחד באדר כי היכי דליתי שקלים למקדש. (ובתוס' הרא"ש שם שהוא מדין שואלין ודורשין. וראה מהרש"א מגילה יג, ב. אבל ראה רשב"א וריטב"א שם). וכ"מ בפנ"י שם ממש"כ שהיא תקנת עזרא או אנשי כנה"ג. (ובירושלמי מגילה פ"ג ה"ד מוכח שהיתה נוהגת קודם גזירת המן). וראה גם שיחת מוצ"ט משפטים, שקלים, תשל"ט, שה' בזמן שביהמ"ק קיים, ואולי גם במדבר. ושם שכ"מ מסדר הדברים במשנה. וכ"מ מסדר הדברים ברמב"ם תפלה פ"ג ה"ח ואילך, שהיא מתקנת מרע"ה. וראה גם דברי חת"ס אדר"ש ח"א דרוש ע"ה אדר תקנ"ח בין הדברים, שבזמן שביהמ"ק ה' קיים היו מקדימין וקוראין ומכריזין וכו'. וכש"כ למ"ד שהיא שמאורייתא (ראה א"ז סתרפ"ה סא"ר שם סק"א. פתח עינים להחיד"א מגילה רפ"ג ובספרו מח"ב או"ח רס"י קמור. וראה שו"ת דברי יציב או"ח סרפ"ח). וראה חשק שלמה שם, ובספרו בנין שלמה דלקמן, שהקשה בהצורך להודיע ב"פ, הן בהשמעה והן בקריאה. וכ"ה במאירי מגילה כט, א: עושין לה השמעה אחרת. (ולהעיר גם מתנוחומא ר"פ תשא, א"ל הקב"ה חייך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאילו אתה עומד שם באותה עת. אבל י"ל דקאי שקוראים בסדר קריאת בכלל, ולא כקריאה בפ"ע. אבל ראה במדרש פתרון תורה, הובא בת"ש חוקת יש, ב אות ז, דמעה שהיתה נוהגת מזמן מרע"ה).

אבל בחינות מ' קה: עכשיו בעונותינו שאין לנו מקדש ולא שקלים נהגו כל ישראל לזכר הדבר לקרות בביהמ"כ וכו'. וכ"כ בהגהות מנהגים מנהג ר"ח אדר סמ"ז: עכשיו שאין אנו שוקלין יש להזכיר. (ויש שהעמיסו כך בדברי המאירי שם "ועכשיו הוא אומר שעושין לה השמעה אחרת". אבל נראה שלא זו כוונתו כלל, ואדרבה). וראה עד"ז במצודת דוד לרדב"י מצוה קט. דרשות ר"ן אבן שויעב"פ משפטים ושקלים. וכ"מ קצת בסידור רש"י שוכ"ה. וכ"ה בלבוש סתרפ"ה ס"א משום ונשלמה פרים שפתינו. ותוכן הענין מפורש גם ביצירות לפ' שקלים. וראה שיחת ש"פ שקלים תשמ"ב שתיקנו הקריאה מזמן התחלת גלות בבל. ובבני ישכר חודש אדר מ"ב ס"ז בשם החוזה מלובלין, שכשאין ביהמ"ק קיים "ודאי הקריאה נחשב לנו כאילו נותנים שקלים לכפר וכו'". אלא שכל הני"ל אינו מוכרח, שיל"פ שעכשיו שאין נתינת השקלים, בהכרח שהקריאה רק לזכר (לזכר הנתניה או הקריאה דאז), ולא כפי שהיתה בזמן המקדש בכדי להכריז על הנתניה. וכן גם בנוגע להנמצא

הזה כשאין אפשרות למחיית עמלק. אבל י"א שאינה נוהגת מדאורייתא רק בימות המשיח כשתהי אפשרות לקיים מצות מחיית עמלק.³⁵

לגבי מצות זכירת עמלק בימות המשיח **לאחרי** שכבר נתקיימה מחיית עמלק – כתב המנחת חינוך³⁶:
 "אפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהי זכר להם, מ"מ הזכירה יהי תמיד מ"ע, לזכור ולא לשכוח"³⁷.

סדר הקריאה: בס"ת הראשון קורא בפרשת תצוה שבעה קרואים. אחר גמר קריאת התורה בס"ת הראשון, מניח ס"ת השני על הבימה³⁸ [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות³⁹], ואומר חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון⁴⁰. [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שישללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה⁴¹]. למפטיר, קורא בס"ת השני, פרשת זכור (בסוף פרשת כי תצא). הגבהה וגלילה לס"ת השני.

מנהגנו⁴² בפרשת זכור (ופרשת תצא) להקדים 'זָכַר' ואחר-כך 'זָכַר'.
 אומרים "אב הרחמים".

מנחה: קריאת התורה (פ' תשא). אומרים "צדקתך".

מותר לשון קריאת המגילה בשבת להכין את הקריאה לפורים⁴³.

בכ"מ שהוא משום ושלמה פרים שפתינו כנ"ל. וגם בשיחה הנ"ל נזכר הא דונשלמה פרים. וראה גם באבודרהם סדר הפרשיות שהוא זכר למקדש. ומוכח בדבריו שגם במקדש עשו כך בכדי להשמיע על השקלים. ובשו"ת בנין שלמה ח"א סנ"ד כתב דלוא דמסתפינא נ"ל דבוה"ב לא קראו פ' שקלים כלל. וראה גם בתולדות יצחק על תוספתא מגילה פ"ג ה"א. ולא העיר מחינוך הנ"ל כסייעתא לדבריו, ולא מרש"י שסותר לדבריו. ובדוחק י"פ מרש"י דהיינו זכר למה שהיו מכריזין בכדי להודיע, ולא כפשוטו. ודוחק.

ובפרי צדיק שקלים עמד בל' הגמ' הנ"ל, "קדימין וקרינן בא' באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש", ופי' ע"ד הדרוש, שע"י חשק ישראל ומרצונם לקיים מצות שקלים עושה מזה הקב"ה שקלים ממש ומתמלא בקנה שקלים, ואליהו לוקח מהם ועושה תרומת הלשכה כמו שהיו עושין בזמן הבית, וקונה בהם קרבנות ומקריבן ונוהג השקלים אף בוה"ז, ולזה מועילה קריאת הפרשה דשקלים אף בוה"ז, ומועיל כאלו משה רבינו ע"ה עומד וזוקף את ראשם. וראה מוע"ז ח"ו סצ"ה.

35) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס"ד, ושי"נ ללקו"ש חכ"א (ע' 191 הערה 26).

36) מצוה תרג – הובא בלקו"ש ח"ד ע' 91 הערה 24.

37) ובלקו"ש שם: "וצ"ע שכותב זה בדרך אפשר והרי... לכאורה ודאי הוא". ועד"ו נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ תצוה תשמ"ו. ש"פ צו תשמ"ד. וראה באו"ח במלאכת שלמה מגילה פ"ג מ"ד – הובא בלקו"ש חכ"א ע' 191 הערה 26. אבל עיי"ש בפנים השיחה.

ולהעיר מתיב"ע תצא כה, טי לגבי מל"ד ל"א תשכח": "ואפילו ליומי מלכא משיחא לא תתנשי". אבל להעיר מרבינו בחיי תצא שם. וכ"מ בפ' הרמב"ן עה"ת שם.

[ומש"כ בתיב"ע בשלח יז, טז לגבי מצות מחיית עמלק "מדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי" ועד"ו במכילתא שם) – נתבאר בשיחת ליל שמח"ת תשמ"ו. וראה גם שיחת ש"פ תצוה תשמ"ו].

וילה"ע מחדא"ג מהרש"א (ברכות יג, רע"א) דבמקום דכתיב ב' זכר, גם לעתיד לא יבטל הזכר לגמרי.

38) מימין לס"ת הראשון – כן המנהג בכ"מ. ויש שכתבו מחמת כל פנות שאתה פונה לא יאה אלא דרך ימין (ודלא כשו"ת משנ"ה ח"ג סכ"ה. וראה קובץ אבקת וכול ח' ח' ע' קפג ואילך שהביא מכ"מ (בכיו"ב) להניח מימין, אלא ששלל דבריהם. וכדבריו, ראה גם שו"ת ארחותק למדני ח"ו סכ"ג. ואין דבריהם מוכרחים).

39) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י או"ח סוס"י קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"ר). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ד.

ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שאי"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב עלי'.

40) ואין לסלק ס"ת השני מבימה בשעת הגבהת הראשון, כנ"ל. ואף את"ל (בדוחק גדול) שלמנהגו שלאחרי הגבהת ס"ת חזרו ומניחו, נמצא שלא נסתלק הראשון לגמרי בשעת הגבהה (לפי שהיא ע"מ להחזיר מיד) – הרי עכ"פ מיד לפני שמסלקים שוב הראשון (אחרי הגלילה על הבימה) צריך לחזור ולהניח השני.

41) ארוחת חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סנ"ה. שו"ע סי' קמז ס"ח. והטעם – בלבוש סוס"י קמז. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סק"י"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקו"ח שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

42) ספר המנהגים חב"ד ע' 72.

43) ראה בשו"ת אתרא דרב סי' התקצא.

מוצאי שבת קודש, אור לט' אדר

מוצאי שבת קודש בשעה: 6:36.

אומרים ויהי נועם ואתה קדוש וכו'.

קידוש לבנה⁴⁴.

הלילה מחליפים את השעון לשעון קיץ.

יום ראשון, ט' אדר

יום בוא כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לחצי כדור התחתון בשנת ה'ת"ש.

בשיחת ט' אדר תש"כ⁴⁵: ט' אדר הוא היום שבו הועבר המרכז של חסידות חב"ד מחצי כדור העליון לחצי כדור התחתון – בבוא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו לארצות הברית באופן של קביעות (כמדובר כמ"פ). ועיי"ש⁴⁶ השייכות להנזכר במגילת תענית והובא בשולחן ערוך⁴⁷ שגזרו בו תענית שנחלקו ב"ש וב"ה.

יום שלישי, י"א אדר

המפרש בים והיוצא בשיירא, מחוייב ליקח עמו מגילה לקרוא בזמנה, ביום י"ד. באם אינו מוצא מגילה ליקח עמו, קוראה בי"ג אדר, או בי"ב, או בי"א בלא ברכה. אבל צריך שיהא בקיבון עשרה⁴⁸. (ואם אי אפשר לו להמתין עד ימים הללו, קורא אפילו מתחילת החודש). ונסתפקו הראשונים אם צריך לקרוא גם בלילה. ולמעשה, יש לקרוא גם בלילה.

אם נזדמן לו מגילה אחר כך חוזר וקורא אותה בברכותיה בזמנה, ביום י"ד, הואיל וקרא אותה שלא בזמנה.

סעודת פורים, וכן משלוח מנות ומתנות לאביונים, לא יקיים אלא בזמנה.

ולכן, במקום אונס כגון שנקבע לו ניתוח ל"ע בפורים יעשה כנ"ל. ומכל מקום, במבצעים ובמושב זקנים וכדומה, כשאינם רוצים מאיזה סיבה שתהי' לקרוא בזמנה, אין לעשות מעשה ולהקל לקרוא שלא בזמנה⁴⁹.

44 ולהעיר, בנוגע ההמתנה למוצאי שבת, הנה ברמ"א או"ח סתכ"ו – והובא בשיחת ש"פ נח תשנ"ב (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 68) – שאין להמתין למוצ"ש באם הוא אחר יו"ד לחודש. ולכאן הכוונה, מילתא בטעמא, יו"ד למולד ולא לחודש. וכ"ה להדיא ביוסף אומץ יוזפא סתע"ב. ולהעיר שבמג"א ש"ב אופנים דבר: שאין להמתין רק אם מוצ"ש אור ל"יא (ואולי – רק כשהוא אור ל"ב, עיי"ש), או אפי' כשמוצ"ש אור ליו"ד. אבל למסקנא הכוונה דוקא באופן שמוצ"ש אור ל"א. וכן מוכח מל' הכבוש שם ס"ד. וכ"ג גם מד' ה"ט"ו סק"ג. וכ"פ במשנ"ב שם סק"ו. אבל ראה חיי"א כלל קיח ס"ד. ובסה"ש שם בהע' 120 מ' קצת שמפרש שרק באופן שמוצ"ש אור ל"ב בחודש (כבקיעות שנה הנ"ל) אין להמתין (וכתחילת דברי המג"א). ויל"ד.

אולם, בסו"ד המג"א משמע, שבלא"ה לדידן לפס"ד הרמ"א (שם ס"ג, שכן נוהגין לכתחילה עכ"פ) אי"ז תלוי בימי החודש כלל, וצריך לחשב שבמוצ"ש ישאר עוד ה' לילות עד חצי כ"ט ל"ב תשצ"ג מהמולד. וכ"ה גם במשנ"ב שם. ואולי כיון שלדידן נוהגים להקל בדיעבד עכ"פ כדעת המחבר, א"צ להחמיר כולי האי בנוגע ההמתנה למוצ"ש.

ונראה, שבמקומות חמים ויבשים (ובפרט – בקיין) לית לן בה (ראה לקט יושר ע' 69: בימי הקיץ לעולם גם בימי החורף בהיות השמים לטוהר (אף שבדברי רבו בשו"ת תרוה"ד ס"ה לא נזכר חילוק דבדר). וראה במקו"ח בקיצור הלכות סתכ"ו ס"ב. וא"ש מש"כ במנהגי מהר"ל הל' ת"ב, והובא בשמו בד"מ סתכ"ו סק"ב, שקידש במוצ"ש נחמו אף שהוא מ"ב בחודש ואילך). וכ"ה להדיא בר"ד משיחה הנ"ל. (ושם, זמנן קידוש לבנה במוצ"ש הבא, אור ל"ב חשון). וראה שיחת ליל ז' חשון תשמ"ו בנוגע לקידוש לבנה במוצ"ש הבא, אור ל"ב חשון. והכי איכא למשמע משו"ת נוב"י או"ח או"ח סוס"י מא, עיי"ש. ובסה"ש הנ"ל, שבנוגע לפועל, "במקום שיש שאלה וספק יעשו כהוראת רב מורה הוראה שעל אתר". וראה בארוכה בר"ד הנ"ל.

45) סה"ש תש"נ ח"א ע' 326.

46) בהע' 16.

47) או"ח סתק"פ.

48) דשלא בזמנה בעי עשרה – ראה מג"א סתק"פ סק"א. א"ר סק"ז. משנ"ב סק"ב.

49) וי"א שכיון שקורא בלא ברכה יכול לקרותה בפחות מעשרה ג"כ. ולכתחילה יחזר אחרי עשרה – ראה פ"ג שם בא"א סק"א. הגהות יא"פ שם. ערוה"ש שם ס"ח.

49) ומפורש בבע"מ ריש מגילה (ג, א ד"ה תניא): הא דאפשר ל' הא דלא אפשר ל'. והיינו שמעיקרא תיקנו רק בדלא אפשר. וכ"מ בסידור רע"ג שב"שאינו יכול ואי אפשר לו (משמיימין אותו ככני כרכים מק"ו). ועוד. וראה גם ביהגור"א סוס"י תרפ"ה. וא"ש מה שצריך

ליל חמישי, אור ל"ג אדר

כל תענית שאוכלים בו בלילה הרי זה אוכל ושונה עד שיעלה עמוד השחר⁵⁰. והוא שלא ישן שינת קבע⁵¹. אבל אם ישן⁵² שינת קבע אינו חוזר ואוכל ולא שותה⁵³, אלא אם כן התנה⁵⁴ לאכול או לשתות⁵⁵. והרגיל לשתות בלילה אחר השינה מותר לשתות בלא תנאי. ומכל מקום, תוך חצי שעה⁵⁶ לעלות השחר אסור להתחיל לאכול סעודת קבע, אבל טעימה בעלמא (אכילת פירות וירקות ושתיית משקה שאינו משכר אפילו הרבה, ואכילת מזונות כביצה ולא יותר) מותרת.

יום חמישי, י"ג אדר, תענית אסתר

נהגו כל ישראל להתענות בתענית אסתר, ונהגו בו חובה⁵⁷. מטעמי התענית: לזכר היום בו התענו היהודים כשנקהלו לעמוד על נפשם ב"ג באדר (בשנת ג'תו). וי"א לזכר שלושת הימים בחודש ניסן שבהם התענו אסתר והיהודים אשר בשושן⁵⁸.

תכלית התענית כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה⁵⁹. וכתבו הפוסקים, שלכן חייב כל איש

לקרוא עוה"פ בברכה ב"ד, לפי שכעת שאפשר ל' שוב חזר דינו שצריך לקרוא ב"ד. אבל כשאינו אנוס ליתא לתקנתא דבני הכפרים. ובלא"ה, אינו נכון לתקן לעשות שלא כדין.

(50) ראה להלן בהערה עד"ז.

(51) אפילו שלא על מטתו. ולא נקרא עראי אלא במתנמנם שכשקוראים לו הוא עונה. (ויש מקילים גם בישן תוך סעודתו שדעתו לאכול עוה"פ. וראה קרא עלי מועד פ"א הע' ז, שכתב בשם הגר"ק להקל בנדרם על השולחן ללא כוונה לישון. וכ"מ בשו"ת מכתב לחזקיהו ס"א ד"ה ועוד נלענ"ד, דמייירי במשכבי עצמו לישון אף שאינו על מטתו אלא על הכר, יעו"ש.

(52) הלך לישון ולא נדרם, יכול לאכול (שו"ת שבט הקהתי ח"א סי' קפ).

(53) גם לא פחות מרביעית – פ"ג סתק"ד בא"א סק"ג.

שכח ואכל, לא איבד תעניתו, ויכול לעלות לתורה וכו'. (וגם להדעות שהתענית מתחיל מהלילה, עכ"ל שאינו בדין תענית ממש, שהרי לשתי"א א"צ תנאי. וחזי לאצטרופי הדעות שבאכל קודם הנה"ח לא איבד תעניתו (ראה שו"ת חקרי לב או"ח סי' קו. תורת לשמה סס"ז. רב פעלים ח"ג סל"ד. וראה בארוכה נר ציון סניור ימים נוראים פ"ד סכ"ב ובהערה לשם). וכ"כ לדינא בנדוננו בשו"ת שבט הקהתי שם. וכ"ה בשו"ת פרי עץ חיים דלקמן, שקיים נדרו. אבל התם כתבו לצרף בטעם ההיתר לפי שה' דעתו לאכול קודם עלוה"ש, אלא שלא התנה בהדיא. ומ"מ, נראה שהוא לרווחא דמילתא. ועוד, הדתם קאי לענין קיום נדרו, ולא דמי לנדר"ד לענין ת"צ, אף שיש לחלק גם איפכא, שסתם נדר דעת הנדר להתענות רק ביום).

(54) וא"צ תנאי בפה, כפשטות סתימת הפוסקים, שהכל תלוי בהיסח הדעת.

(וכ"ה גם להסברא שהתענית מתחיל מהלילה ולא משום נדר. וגם להדעות שבישן באמצע סעודתו אסור לאכול, אף שבדאי דעתו לאכול – שכיין שישן שיעורו הו"ל כמי שגמר סעודתו וסילק משום דאסח דעתו למיכל (ראה רא"ש תענית פ"א סי"ד בשם הראב"ד). ועוד, דשאני התם שלא חשב להחזיר שרופה לאכול לפני עלוה"ש אלא שבסתמא דעתו לאכול עוד.

ולהעיר ממחה"ש סתק"ג סק"ב, והובא במשנ"ב שם סק"ב, שאחרי סעודה המפסקת טוב להתנות בפה או בלב שאינו מקבל התענית. ובחיי"א כלל קמד ס"ב: יאמר בפירוש וכו' ונ"ל דמי שה' דעתו כן נמי מותר. ובמשנ"ב סת"ר סק"ב: יאמר בפירוש וכו' ועכ"פ יחשוב בלבו.

וצע"ק הל' בכלבו סס"א (ועד"ז באר"ח הל' תענית ס"ו): אם התנה ואומר שעדיין בדעתו לאכול או לשתות. וכ"ה הל' בפ' יהושע לירושלמי תענית פ"א ה"ד: דוקא כשישן בלא תנאי ולא אמר שום דבר אבל אם התנה בשעה שנטה לישן ואמר על תנאי זה אני ישן וכו'. ונראה, דלאו דוקא הוא.

ושו"מ בשו"ת פרי עץ חיים (אמשטרדם, תקס"ז) ח"ב שכת, א ואילך בארוכה דהרהור כדביור דמי בענין זה. ודלא כשו"ת אול"צ ח"ג פל"א ס"ב. וראה אליבא דהלכתא גל' קו' עקט. והנפלע"ד כתבנו. וכ"כ בקרא עלי מועד שם בשם כמה אחרוני זמננו. קובץ הלכות ביהמ"צ פ"ב ס"א. והאריך בקובץ טובא אלהיך יעקב חוברת טו).

(55) וי"א שבשתי"א א"צ תנאי. וראוי לפסוק כהאומרים שצריך תנאי אף לשתי". וכן נוהגין להתנות אף לשתי'.

(56) ומה שסתמו הפוסקים בדיני תעניתו, דמייירי באוכל פחות מכביצה או בהתחיל לפנ"א. אבל להעיר בשו"ת בצה"ח ח"ג סנ"ב סק"ו ו"ל בדא"פ בדעת אדה"ז בסידורו (סדר ספה"ע) שלילה שלפני התענית קיל טפי, ומותר לאכול עד עלוה"ש ממש, דל"ג שמא ימשך. וכן ראיתי לעוד אחרוני זמנינו (שבה"ל ח"א סי' קלח. ועוד). אבל, נוסף לזה שכ' כן רק מסברא ואין לזה שום מקור, והו"ע הרגיש שהוא דוחק (אף שהביאו עוה"ש בסו"ד, במסקנת הדברים, ושבו בדא"פ), ומסתבר לומר דל"פ רבנן – יל"פ בפש"י דבסידור שם מייירי בטעימה בעלמא (או דקאי בסיום האכילה, כנ"ל), ולא נחית לפרט, מדלא קאי בדיני ק"ש ותפלה. וז"פ. וראה גם אשי ישראל פפויפר בתשובות שבסו"ה א"ת פו. (57) שו"ע אדה"ז סרפ"ו ס"ד. ובהגמ"י תעניות פ"א ה"ב (הובא בב"י סת"ר פ"ו) דחשיב לן חובה כיון דהוה מדברי הגאונים ומנהג כל ישראל (אבל אינה חובה כ"כ כאשר צומות כבמ"א סת"ר פ"ו ס"ב).

(58) וראה לקו"ש ח"ו ע' 2–371.

(59) וגם תענית אסתר בכלל (גם להדעות שאינו משום פורענות, רק זכר לנס וכו'. ואכ"מ), וכמפורש בראשונים (באר"ח הל' פורים סכ"ה וכלבו פורים סמ"ה ועוד) שנהגו כל ישראל להתענות ב"ג באדר כדי לזכור שהש"י רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ה' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם. והובא במשנ"ב סת"ר פ"ו סק"ב. ואדרבה, שאני תענית אסתר משאר תעניות שנהגו להקדימו משום שתענית תשובה היא (ריטב"א מגילה ה, א ד"ה אבל בזמן). ובכמה שיחות קודש בנוגע לתענית אסתר נזכר שההוראה מזה היא בנוגע לעבודת התשובה. וראה שיחת תענית אסתר תשמ"ב שעבודת התשובה דתענית אסתר היא תשובה מאהבה. ולהעיר מקב הישר פצ"ז

לשום אל לבו באותן הימים לפשפש במעשיו ולשוב מהן, כי אין העיקר התענית, ואין התענית אלא הכנה לתשובה⁶⁰. ולכן אותן אנשים שכשמתענים הולכים בטיול ובדברים בטלים תפסו הטפל והניחו העיקר. ומכל מקום אין לפטור עצמו בתשובה לבד כי צריך להתענות בהם⁶¹.

כתב הרמב"ם כל השרוי בתענית וכו' לא ינהג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנאמר מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. וכתב הש"ה: ומי שאינו עושה כן לא עלה בידו אלא העינוי שמענה את עצמו, כי ענין התענית הוא להכניע את החומר ולהגביר את כח השכלי ולהיות מדוגמת עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה רק נהנין מזיו שכינה, כן יתנהג גם כן להיות כל היום דבוק בו יתברך בתשובה תפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם⁶².

זמן התענית: מעלות השחר⁶³ בשעה⁶⁴ 5:49 ועד צאת הכוכבים⁶⁵ בשעה 7:28.

הנוסע ממקום למקום⁶⁶ צריך להמתין ולהתענות עד צאת הכוכבים במקום שנמצא באותו זמן⁶⁷.

החייבים בתענית: מגיל בר-מצוה ובת-מצוה ואילך. תענית אסתר אינה חובה כ"כ כשאר צומות. ולכן יש להקל בו לעת הצורך. אבל בריאים לא יפרשו מן הצבור אפילו הולך בדרך וקשה עליו התענית (אם לא יזיק לו)⁶⁸. והמסופק אם חייב להתענות יעשה שאלת חכם.

שימי תענית אסתר ופורים הם ימים של רצון ואהבה.

בנוגע לשאר הצומות (ד' צומות) אם הם לאביל או לתשובה – ראה אצלנו בלוח במקומו. וראה בשיחת תענית אסתר תשמ"ו בהחילוק בין שאר הצומות לתענית אסתר, שאינו שייך לענין החורבן ולביהמ"ק.

60) וביחוד התשובה למאיר: כי ענין התענית אינו מכוון לעצמו אבל הכוונה בו היותו הערה לתשובה ומעשים טובים וכשאר התענית בזה האופן אינו תענית. וראה ראשית חכמה שער התשובה פ"ד. ועוד.

61) וראה פלא יועץ ערך תענית, שמאחר שהתענית דוגמת הקרבן צריך לצרף עמו התשובה כמו שצריך עם הקרבן, שבלא תשובה עליו נאמר זבח רשעים תועבה. [וראה תולעת יעקב בסוד עשי"ת].

ומשמך: ואפשר שבתענית אם לא עשה שום דבר מדרכי התשובה יקבל שכר טוב בעמלו ועושה פרי למעלה וכפרה עושה בחסדי האל ית"ש כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, אבל עיקר התענית הוא כדי שיכנע לבבו הערל ויפשפש במעשיו וכו' וישוב אל ה' וירחמהו, ובפרט בתענית צבור כבר כתב הרמב"ם [כנראה הכוונה לתענית פ"א ה"ה] כי מה יתן ומה יוסיף להתענות על צרות שעברו מאי דהוה הוה אלא עיקר התענית הוא כדי שניתן לב שהצרות באו בעונות אבותינו ועדיין לא הטהרנו ומעשינו כמעשיהם ועל כן לא נושענו ובכן נשוב אל ה' וירחמנו.

ועם: וקל וחומר שיהיה סר מרע להרחיק מעליו כל דגוד עבירה וכל מדה מוגנה, ובפרט ישמור מהכעס שהוא הפגם הגדול שבעולם, כי הכעס הוא אל זר והוא בא קצת בטבע למי שהוא ריקן מאכילה ושתייה, על כן יגבור על הכעס.

[ומקרא מפורש הוא (ישעי' נח, ד): הן לריב ומצה תצומו וגו'. וכן הובא בראשית חכמה שער התשובה פ"ד (ועוד) בשם ס' הישר לר"ת (ולפנינו לא נמצא). ובספר חסידים סתר"ז (הובא בר"ח שם): כשאדם מתענה ישמור עצמו שלא יהי' כעסן בו ביום כי כשהאדם רעב הוא כעסן ואם יכעוס מוטב לא שלא יתענה ויהי' שבע וטוב לבריות שלא יתקוטט. ובפלא יועץ שם: וצריך לזהר ביום התענית מכל ממשול והרהור עון שלא יבא כטובל ושרץ יבדו או כנוטע אילנות ומצד אחר מקצץ בנטיעות ובויתר צריך לזהר מן הכעס שביום התענית הוא מעותד מאד לכעוס על עילה כל דהוא ומאחר שהכעוס הרי הוא כע"ז נמצא שההפסד גדול על השבח וההעדד טוב ממצאיאות הרע אם לריב ומצה יצום לכן יתגבר מאד ויעמוד על המשמר לבל יגע לריק].

ועוד שם: גם לא ישיח שום שיחה בטילה, רק כל מגמתו תהיה על דקותו בהשם יתברך ואף אם יהיה לו איזה משיא ומתן ביום יהא באמונה ובנחת וימחר לחזור לדקותו.

ועוד שם בש"ה: גם אחר התענית לא ירבה בענונין, וביום התענית לא ידבר מענין אכילת הלילה באם אפשר לו – דהיינו שיש לו אשה המכנת לו מאכל – לא יתפעל לחקור מה יאכל בלילה, כי היום שמתענה בו הוא קדוש מדוגמת עולם הבא שאין בו אכילה ושתייה.

63) זמן התענית מעלות השחר – כ"ה בפוסקים.

אמנם, בר"ד משיחת ליל עשרה בטבת תשנ"ב נזכר בין הדברים שישנם כמה שעות עד להתחלת התענית בעל"ש, או אפילו הזהירות [להתחיל להתענות] עוד לפני"ז. ואולי הכוונה להמבורא בכ"מ (א"ק ח"ח ע' תקנו, נעתק גם בלקו"ש חט"ל ע' 225. ועד"ז – ובשינויים קלים – במ"מ הגהות והערות קצרות לאגה"ת פ"ג) ככוונת אדה"ז באגה"ת פ"ג שיכול לאכול עד ג' שעות לפני נחן חממה. ולהעיר מהוספת המלקט בספר המנהגים ע' 45 בשו"ג (ומצא בנכת"ק בתשו"ה לנישואי ברוך כ"ג אלול תש"ע ע' 13) שצ"ע אם בכל תענית דינו כן. וגם בפנים תיקן בכת"ה"ל והוסיף "בתענית תשובה". והמסופר מפי השמועה בס' משבחי רבי ע' 47 – כנראה משבשתא היא.

וראה בארוכה בסוף הקובץ במילואים (לב).

64) לחשבון 16.1 מעלות.

65) לחשבון כוכבים בינונים לאדה"ז.

66) וכשהטיסה מתאחרת אפילו בכמה דקות, הזמנים משתנים הרבה. ויש לברר הדבר מבעוד מועד.

67) באם מרגיש חולשה יתירה וקשה עליו התענית, יש מקום להקל לגמור את הצום לאחר שכבר לילה במקום שיצא משם. וראה שו"ת באתרא דרב ס' ט"ז (אפי' לגבי ת"ב). וש"י.

68) ומה גם שיש לו סמך מן המקרא, וי"א שהוא מדברי קבלה ושחמור משאר צומות.

מעוברות ומניקות⁶⁹, וילדות כל שלשים יום, ואלו שאינם בקר-הבריאות, פטורים⁷⁰ מלהתענות⁷¹ ויאכלו בצניעות⁷². והרבה פוסקים מקילים גם בחתן וכלה במשך שבעת ימי המשתה (ויש המקילים גם בבעלי ברית, היינו המוהל והסנדק ואבי הבן⁷³, והמנהג שמשלימים התענית). לפרטים נוספים יש לעשות שאלת רב. לא מצינו שהפטורים מלהתענות בתענית אסתר ימנעו מלאכול מעדנים ולהתענג בבשר ויין. ומכל מקום ימעטו קצת באכילה ושתיה כדי לכלול עצמם עם הציבור. וכן לא מצינו חומרא לבעלי נפש בשאר עינויים כבשאר תעניות ציבור⁷⁴. וכן אין מקום להחמיר שלא להסתפר⁷⁵.

אין לצחצח שיניים אף אם אינו בולע מים. אך יש להקל באם קשה עליו, ויזהר שבשעת שטיפת הפה יהיה ראשו בשיפוע למטה שלא יבלע מים בטעות⁷⁶.

שכח ואכל מחוייב להשלים התענית. ואינו צריך להתענות יום אחר, אם לא שכוונתו לשם כפרה. ויכול לומר עננו בנוסח: עננו ביום צום התענית הזה. ואם אכל פחות משיעור כותבת בכדי אכילת פרס או שתה פחות מרביעית לא נעקר התענית ממנו ויאמר עננו כרגיל.

מי שאינו מתענה לא יעלה לתורה⁷⁷. קראו לתורה למי שאינו מתענה וצר לו להודיע מפני חילול ה' יעלה. וגם בקביעות שנה זו שחל ביום הקריאה (ביום חמישי), לכתחילה אינו עולה, אבל בדיעבד אם קראוהו בשחרית יעלה ובמנחה לא יעלה.

הלכתא למשיחא: כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה שנאמר וכו'⁷⁸.

69 גם אשה השואבת חלב עבור בנק חלב אם פטורה – ראה שו"ת באתרא דרב ס' ל'תקכז.

70 ואוכלים כרגיל (ולא לשיעורים כבין"ב).

71 והמנהג שלא לפרוע התענית ביום אחר. והובא בכ"מ. וכ"ה בכתבי ר' ידיד' טיאה וייל בנו של הקרבן נתנאל, נדפס מכת"י בס' הזכרון תמלניצקי ע' טז, שמהנה המורים להתיר ללא פרעון כלל. ויש שכתבו לפדות בממון (ראה תשו' מהרש"ם בשו"ת הד"ר ח"א סל"ה, ונדפס גם בשו"ת שבסו"ס דע"ת או"ח סעד"ר).

72 אא"ב בחולה מסוכן (שו"ת מנח"א ח"ג ס"ג. וראה שו"ת תשוה"נ ח"ב סרס"ה).

73 אבל לא בשאר קרואים.

74 ראה במ"מ וציונים להלכה יומית אות שמו.

75 ראה שו"ת באתרא דרב ס' יט'תתצז.

76 ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס' ה.

77 גם מי ששכח ואכל ככותבת או שתה מלא לוגמיו לא יעלה לתורה לכתחילה – שו"ת באתרא דרב ס' כט'פז.

78 רמב"ם סוף הלכות תעניות – נתבאר בלוקטי שיחות חלק טו ע' 412. ושם, שבתקופה הראשונה יבטלו הצומות (וממילא יהיו ימי הצומות גם ימים טובים). ועוד ענין, בתקופה שני, שענין הצום גופא (ולא רק ימי הצום) יתהפך לששון ולשמחה.

ומעלתם תהי' גדולה יותר מכל המועדים שבוה"ז, שהרי המועדים שבוה"ז יבטלו לעת"ל, וגם נעלים יותר מימי הפורים שלא יבטלו לעת"ל – סה"ש תנש"א ח"ב ע' 686. וראה גם שיחת ש"פ פינחס תשמ"ז (תורת מנחם ח"ד ע' 99 הע' 17). סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 530. תשמ"ט ח"א ע' 139. ע' 167. ובכ"מ.

ע"ד חיוב סעודה לעת"ל: (ולא רק איסור הספד ותענית כבפירש"י ר"ה יח, ב ד"ה יהיו לששון ולשמחה. ולהעיר מהשק"ט בסעודות חנוכה אם הם סעודת מצוה): ראה מג"א ס' תקנ"ב סק"א (בנוגע לזמן בית שני, ושלכן מרבים בסעודה הראשונה בעת"ל לזכרון שיהפך במרהר בימינו לששון ולשמחה. וראה סידור יעב"ץ דיני ביהמ"צ שער שלכת אשנב ג סק"א. ובכ"מ שמה"ט נהגו לעשות סיום במוצאי ת"ב, ובתשעת הימים בכלל – ראה דברי תורה (מונקאטש) תנינא ספ"ב. שלחן מלכים (לנדא) פתיחה להל' תפלין שלום ואמת סקט"ו – רסג, א). נחל אשכול על ס' האשכול ח"ב ת"ב ע' 18 (דמחוייב בסעודה דאיתקש למועד כו"ח. אמנם, בר"ח אי בעי לא אכיל פת). שיחת ב' עשרה בטבת תשמ"ב (דששון ושמחה קאי על סעודת יו"ט בבשר ויין). שיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב (סעודה גדולה ביותר כסעודת שלמה בשעתו).

ע"ד איסור מלאכה: (שבששון הפסוק 'מועדים טובים', והרי ר"ח איקרי מועד ולא איקדיש בעשיית מלאכה. אבל בתוספתא סוף תענית, וכן ברמב"ם, 'יו"ט', ובכמה מקומות 'יר"ט') היינו גם איסור מלאכה, ראה מגילה ה, ב (וידוע שכ"כ להוכיח נתן העזתי שר"י). וכ"ה בלשון הרמב"ם בכל מקום. אלא, ש'ע"י"ט"ב שבמג"ת הוא רק לענין הספד ותענית: הנה, בפירש"י ר"ה שם משמע קצת שאין איסור מלאכה (אבל שם קאי רק בפ"י 'ששון ושמחה'). וכ"ה בטור"א שם (ד"ה בזמן) בפשטות (לגבי זמן הבית. וראה גם הגהות חשק שלמה תענית פ"א מ"ד ד"ה וכשהי' (שו"ת בנין שלמה ח"ב ענינים שונים ס"ח). וכן מוכרח בשו"ת מהרש"ל ס"ד, שכשיבנה ביהמ"ק יקריבו תודה גם בת"ב. אבל ראה בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סרע"ג בהגהות לשר"ע או"ח ס' תקפ (בשם הר"י אידיילן) שאסור במלאכה כבחוה"מ, עיי"ש. וראה דרשות חת"ס ח"א דרוש לו' טבת תקנ"ד (פג, א – ד"ה כתיב. וכ"ה בתורת משה תנינא ס"פ ויגש) בדרך אפשר (מטעם אחר, ע"פ המדרש 'ולמועדים טובים כנגד מלאכת שבת'). שם דרוש לה' טבת תקפ"ט (פט, א ד"ה כתיב). וראה שו"ת עמק התשובה ח"ה בפתיחה ע' לא (מד"ע).

קרבנות: כשה'ש תנש"א ח"ב ע' 694 נזכר בין הדברים ע"ד קרבנות המועדים, כולל ימים אלו שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים. ואולי הכוונה (נוסף לקרבנות מצד חנוכה ביהמ"ק) – ראה עזרא ה, לג ואילך שהקריבו בכל יום, גם בת"ב (לקרבנות נדבה, שלמים ותודה (ראה שו"ת מהרש"ל ס"ס"ד. מג"א (ושו"ע אדה"ז) סנ"א סק"א (ס"א). ולהעיר שבשו"ת מהרש"ל כתב רק בנוגע לעת"ל, ובמג"א שינה וכתב

בשולחן ערוך (סוף הלכות תענית)⁷⁹: ולעיתיד לבוא יהפכם ה' לששון ולשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות⁸⁰, שלכן הובא בשו"ע להלכה בזמן הזה, שנוגע למעשה באופן התענית, שהתשובה ביום התענית היא באופן כזה שפועלת (עד) שהצום יהפך "לששון ולשמחה".

בנוגע לתענית אסתר (שלא נזכר בפסוק, ואינו שייך לענין החורבן והגלות) - ראה הנסמן בהערה⁸¹.

מנהג ישראל להרבות בצדקה⁸² ביום התענית (נוסף ל"מחצית השקל" - כדלקמן). נוהגין לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב⁸³. אמרו רז"ל אגרא דתעניתא צדקתא.

שחרית

בשחרית רק הש"ץ אומר עננו⁸⁴, בחזרת הש"ץ, בין ברכת גאל ישראל לברכת רפאנו. [וכן אומרו שם במנחה, כדלקמן]. שכת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אמירת הסליחות בתוך סדר התפילה.

סדר התפלה לשחרית: לאחרי חזרת הש"ץ - תחנון, נפילת אפים, והוא רחום (עד כי אין עוזרו⁸⁵), סליחות (מתחילים מ"קוה קוינו"⁸⁶ ומשמיטים הודיו - "אשמנו", וכן "הרשענו"⁸⁷, וממשיך מ"משיח צדק"⁸⁸), אבינו מלכנו הארוך - בנוסח של תענית ציבור ("זכרנו"), ואנחנו לא נדע, חצי

בל' עבר שהי' יו"ט בזמן המקדש, ואדה"ה השמיט ד"ז וכתב רק שהקריבו תודה ותו לא. גם לא נחית לבאר אם הכוונה בזמן בית ראשון או ב"ש. ולכאורה קאי בזמן ב"ה, ומה"ט לא כתב שהי' יו"ט). ולהעיר גם מקרבן עצים בת"ב (תוספתא בכורים פ"ב, ח. וראה ניצוצי אור (מרגליות) מגילה ה, א), וכן בת"ב נדחה, בעשירי באב (תענית פ"ד מ"ה. תענית יב, א. וראה שו"ת חת"ס או"ח סי' קנו. הנסמן בשו"ת יב"א ח"א סל"ד סק"ג). ולהעיר מהפכו - שקו"ט בנוגע הקרבת קרבנות יו"כ בזמן חנוכה ביה"מ קימי שלמה כשאלו ושתו - ראה לקו"ש ח"ע ל"ה 56 ע"ג 42].

כשמיטיח בא באמצע התענית: וראה בסה"ש תנש"א ח"ב ע' 832 (תוכן משיחת צו"ג תנש"א) בנוגע לנתינת כח לדחיית הצום לגמרי בימות המשיח, שימוקם לשקו"ט בנוגע לתענית דרבנן אם משיח בא באמצע היום אם צריך להשלים התענית. וראה גם שם ח"א ע' 26 הערה 105 (שיחה הנ"ל).

ומעלתם תהי' גדולה יותר מכל המועדים שבוה"ז, שהרי המועדים שבוה"ז יבטלו לעת"ל, וגם נעלים יותר מימי הפורים שלא יבטלו לעת"ל - סה"ש תנש"א ח"ב ע' 686.

ולהעיר שבשו"ת בנין שלמה ח"א סנו"ש שבזמן בית שני לא הקריבו תודה ושאר קדשים הנאכלין בתענית אסתר. ושם, בטעם שאומרים מזמור לתודה.

79 ועד"ז בטור שם (בשינויים. ונתבאר בלקו"ש חט"ו שם ע' 414 הע' 19).

80 חט"ו שם ע' 416. וראה שם הע' 38.

81 ראה מכתב שבלקו"ש ח"ו ע' 371 ד"ה זכרם. התוועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 696. אבל ראה ד"ה כי תשא תשמ"ז. התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 288. סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 292 (ב"כותרת"). ולהעיר מסה"ש תש"ח ח"א ע' 349 הערה 109. ואכ"מ.

82 צדקה זו - לא מכספי מעשר.

83 ראה בפירש"י ברכות ו, ב ד"ה אגרא דתעניתא שנותנין צדקה לערב. ומשמעות רש"י שבערב אחרי שהתענו העניים יהא להם מה לאכול. וראה שו"ת מס' תענית נר מצוה. א"ר סתקס"ו סק"ב. משנ"ב שם סק"ב. כה"ח סקט"ו (נסמן בלקו"ש כה ע' 446 הע' 45. שם ע' 470 הע' 85). אבל י"ל ככוונתם שנותנים לקראת ערב. וכן"ל בתוס' מגילה כא, א ד"ה ואין מפטירין, וראה גם במטה משה סתשנ"ה, הובא בא"ר משנ"ב וכה"ח שם, ליתן צדקה במנחה דתענית, דאגרא דתעניתא צדקתא לעת ערב, ושמשו"ה נכון להפטר דרשן בערב אחרי שעושים צדקה. ואכתי י"ל, שברש"י מיידי שחילקו מזון לעניים במוצאי התענית, ולכן נותנים אז בערב. וכ"מ בשבה"ל סר"פ.

איברא שברש"י סנהדרין לה, א ד"ה כל תענית - ונסמן בהגהות הגר"י פיק במסורת הש"ס ברכות שם - משמע שנתנו לבילי התענית, לפני התענית (וביד רמ"ה שם סתם וכתב "ביום התענית"). ודוחק לומר שבליל תענית הכוונה במוצאו (אף שכ"מ קצת באמרי שם). ואולי תרוביהו איתנהו. וככה בשמחת הרגל להחיד"א לימוד ג (כא, א) שצריך ליתן לפני התענית ולאחרי.

84 באם אין עשרה מתענים - אומר הש"צ ענו בברכה בפני עצמה אם יש בבית הכנסת אף רק ג' מתענים. ועל כל פנים כשיש עוד שבעה שאלו פחות מכשיעור. וראה בארוכה בהערה להלן לענין קריאת התורה.

85 כן המנהג שאומרים סליחות אחרי שומר ישראל (משא"כ בצום גדלי', שאומרים קודם שומר ישראל, כמפורש בסליחות חב"ד ובספר המנהגים ע' 53). ושקו"ט בטעם המנהג - ראה קובץ העוב"ב גל' ש"פ ויק"פ תשע"ג. מילואים לסידור רבינו הזקן עם ציונים סת"ו. ובסנון אחר, נתייב בהלכה ובמנהג ס"מ.

86 ומדלג סלח לנו אבינו כי רובו וגו', א"ל אך אפים, י"ג מדות וכו' עד לכל קוראין (ע"פ ההוראה בסליחות ע"פ מנהג חב"ד לצום גדלי', ודלא כקונטרס הסידור להגרא"ח ע"ה נאה סצ"א).

87 שג"ז יהיו, וכבר אמרו בסדר התפלה. וגם בימי הסליחות א"א הרשענו אחרי אמירת לעינינו עשקו. וכן מעשה רב.

88 ב"בענו" - הנוסח הוא "עננו קרוב לקוראיו עננו, עננו קשה לכעוס עננו, עננו רך לרצות עננו, עננו רחום וחנון עננו" - כ"ה בסידור (תהלת ה'). מחזור חב"ד. סליחות חב"ד. ועוד. (אבל בסידור תורה אור ועוד סידורים: "עננו קרוב לקוראיו עננו, עננו רחום וחנון עננו וכו' עננו משגב אמהות עננו, עננו קשה לכעוס עננו, עננו רך לרצות עננו, עננו העונה בעת וכו'"). ולהעיר, שמה ששינו מל' המשנה "נוח לרצות" - אין הכרח שהסדר ע"פ א"ב מתאים יותר. וראה גם אג"ק ח"ב ע' קסג. וז"מ משמע שם שהנוסח כאן בעננו בענין זה הוא ע"פ סדר א"ב (ובאמת, בשאר תפלות שאינן על סדר א"ב מציינו אצל הפייטנים הל' "נוח לרצות"). ומה שנכפלו אותיות ק' ור' - מצינו כיו"ב בשאר פיוטים).

קדיש, א"ל ארך אפים, מוציאים ס"ת וקורין ג' גברי⁹⁰ בפרשת ויחל משה⁹⁰.

בנוגע לאמירת וידוי תחנון סליחות ואבינו מלכנו כשיש ברית וחתן וכדומה, המנהג בבית חיינו⁹¹, שהקהל (משא"כ החתן ובעל ברית) אומרים סליחות אבל משמיטים וידוי, תחנון, ואבינו מלכנו⁹². נכון ללמוד פירוש המילות של הפיוטים והסליחות⁹³.

טוב לעמוד בשעת אמירת הסליחות, ומי שקשה לו יעמוד עכ"פ בשעת אמירת א"ל מלך יושב⁹⁴, י"ג מדות, ובשעת אמירת הוידוים.

המתפלל ביחיד אינו אומר י"ג מדות⁹⁵, ולא ויעבור⁹⁶. המתפלל במתינות ואינו מספיק להגיע למקום שהציבור עומדים בסליחות, יפסיק במקום עמידתו בסליחות גם באמצע הפרק בכדי לומר י"ג מדות עם הציבור⁹⁷. וממשיך אח"כ לומר כדרכו.

פתיחת הארון: כשהס"ת מונחת בארון הקודש אע"פ שהוא פתוח אין צריכים לעמוד, אלא שהעולם עושין כן דרך כבוד לעמוד כל שהארון קודש פתוח ואין חיוב בדבר. ויש מחמירים עכ"פ כשרואה הס"ת. ויש להקל בזקן וחלוש⁹⁸.

בקריאת התורה, נוהגין כשמגיע הקורא ל"שוב מחרון אפך וגו'", הקהל אומרים בקול רם, וכן כשמגיע להי"ג מדות אומרים הקהל בקול רם ה' ה" עד "ונקה" וכן ב"וסלחת וגו' ונחלתנו". ובכל

ועוד שינוי, שבסידור התלת ה' הניקוד 'לְרָצוֹת', ובתורה אור – 'לְרָצוֹת'. והראשון עיקר (ראה באג"ק שם).

גם בתהלת ה' ובסליחות בסופו: "עונה (ובמחזור – "העונה") בעת רצון", ובתורה אור – "העונה בעת צרה". וצ"ע שכבר נזכר "עונה בעת צרה" לעיל מינה על סדר הא"ב.

89) באם אין עשרה מתענים – אפשר לקרוא ויחל אם יש בביה"ב אף רק ג' מתענים. וכ"ה גם בתענית אסתר, ולא רק בד' צומות, וכמפורש בהגדות הלוח כולל חב"ד תשט"ז. אלא שיש ששאינו מתעניין שלא מחמת חולי אין להקל, ועוד להעיר שבכ"מ כתבו רק כשיש עשרה מתענים בעיר, ונוגע לשלוחים הנמצאים בערים רחוקות. אלא, שבזמננו כשאנו מתענים מחמת העדר הידיעה, כאנוסים דמי, וכתניקות שנשבו. ולא שפורשים מדרכי צבור בשאט נפש. ומה גם בתענית אסתר שבקל התירו לבטל התענית – ראה בכ"ז בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"א. ועוד, שרובם ככולם של הסברות שהובאו בשו"ת הצ"צ שייכים גם בכגון דא. (ולסברת הישועי' סתקס"ו סק"ב לחלק בין תעניות הקבועות לתענית שגזרו הציבור, שלא נכללו נכלל הגזירה רק מי שאפשר לו להתענות אבל מי שהוא חולה לא עליו היתה הגזירה, אבל בד' צומות ות"ב מה שחולה פטור היינו משום פקו"נ ומיקרי תענית, וכיון דמצוי עביד עיי' הדחק משוי שליח, יעו"ש, איכא למימר אדרבה, דחולה גרע מבריא שאינו מתענה, שבבריא ודאי דין בכלל תענית הוא).

קביעות שנה זו, אם אין ג' מתענים קוראים בשחרית בפרשת השבוע כבכל יום חמישי – ראה שו"ת באתרא דרב סי' כב"תז.

90) קראו בתורה אחר חצות היום י"א שא"צ לקרוא שוב במנחה (שו"ת דברי יהושע ח"ה או"ח סי"ז). וטעמו הוא שלא תיקנו קריאה למנחה רק שיקראו אחר חצות. (וכש"כ להדעות שאפשר לקרוא למנחה מתצות וא"צ להמתין עד ח"ש אחר חצות). ועיי"ש שהביא מי שחלק עליו, ודחאו. ועוד יש לדון מטעם אחר, שמצינו בכ"מ שדבר אחר עולה לו לכאן ולכאן, וה"נ י"ל שעולה לו גם לחובת מנחה. והנה, נתקשו בכ"מ בטעם שקוראים ב"פ בתענית, ולרבינו מנוח תפלה פי"ג ה"ח "דצריך לקרות בתורה שני פעמים ביום" – יתכן לומר שהחיוב לקרוא ב"פ, גם אם שניהם אחר חצי היום. ויל"ע. (ולהעיר שיש"א אפי' בת"ב שאין תשלומין לקריה"ת של שחרית במנחה – ראה שו"ת שבת הקהתי ח"ג סק"ב. אבל איהו קאי להדעות שגם בקריה"ת דשבת שחרית ליכא תשלומין במנחה, והרבה חולקים). והטוב טוב, שישמעו מציבור אחר שיקרא לחובת מנחה.

וראה גליון פניני הלכה תצוה תשע"ח. דברי הצומות ס"ה סק"ח.

91) היו בזה כו"כ הוראות במשך השנים. ואכ"מ. בפועל, המנהג כפנים.

92) באופן כזה אין מדלגים כלל בסדר הסליחות. והיינו שמתחיל מסלח לנו, ואומר א"ל ארך אפים, ויעבור, סלח לנו, וממשיך בסדר הסליחות ללא דילוגים, כולל אמירת הוידוי ("אשמנו") שבסדר הסליחות כדרכו. [נזיד במה שמניחים מקצת – והיינו מה שמדלג בסדר התפלה על תחנון, מחמת החתן ומילה].

93) ובנוגע לאמירת הסליחות עיי' הנשים בשפה המובנת – ראה שו"ת אתרא דרב סי' ד'תרי.

94) בנוגע לנוסח "כמו שהודעת" (או "כהודעת") ב"א-ל מלך" ו"כהודעת" ב"אל ארך אפים" – ראה שו"ת באתרא דרב סי' טו'תרסה.

95) בנוגע אמירתו בניגון וטעמים כקורא בתורה (והובא ד"ז גם לענין סליחות – כ"ה בפשטות בשו"ע או"ח סתקס"ה ס"ה דקאי לענין סליחות. וראה במט"א ח"ג סתקפ"א ס"א (ועוד) – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ד'תרעה. ולדעת הנה"ח סי' קלא סק"ב, רק בסדר התפלה נכון לאומרו בניגון וטעמים, משא"כ בסליחות.

96) והנה, י"א שידלג גם תיבות "זכור לנו היום ברית שלש עשרה" וכן בסליחות במקום שזכר זכות שלש עשרה מדות – כ"כ במט"א שם. וראה ט"ז סתקס"ה סק"ה. והעתיקו בשתיקה בא"ר סק"ז (וצ"ע במשנ"ב שם בשעה"צ סק"י שהעתיק באו"א). וראה בערוה"ש שם סי"ז. וראה שו"ת מנה"א ח"ג סכ"ב שא"כ גם באמרו בניגון וטעמים, עיי"ש.

אבל י"ח בזה, וס"ל דשפיר דמי לומר תיבות אלה בכל גווי – כ"מ קצת בדעת המג"א סק"ו. וכ"כ בברכ"י סי' קלא סק"י. וראה הנסמן ככה"ש שם סק"ב. ובקצה המטה סתקפ"א סק"ה שכן המנהג. ושכך מפורש בשבה"ל סרפ"ב.

97) ואם התחיל אמירת י"ג מדות עם הציבור די בכך, אף שמאריך באמירתו, וכן יכול להתחיל כשהציבור באמצע אמירתו. אבל לא די בכך שהתחיל א"ל ארך אפים וכדומה, וכן אם הציבור כבר גמרו אין ליחיד להתחיל לומר י"ג מדות – ראה בכ"ז שו"ת באתרא דרב סי' כג'תרנו. 98) וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ"תפ"פ.

אלו, העולה לתורה וכן החזן הקורא אין אומרים אותם פסוקים עם הקהל, ויש להקורא ומי שעלה לתורה לשתוק, רק אחר כך כשסיימו הקהל אז קורא החזן עם העולה בתורה, שיקרא הקורא כדרכו, וזה העולה לתורה עמו בלחש. ומעשה רב, להתחיל עם הקהל ולגמור עם החזן⁹⁹. וראוי ליזהר שהש"ץ ימתין עד שיסיימו כולם ואח"כ יתחיל לקרות כדי שישמעו כולם מהספר תורה.

המבשלים היום לסעודת שבת: באם נצרך לטעום ממאכלי שבת לראות אם יש בו מלח ותבלין, יש לסמוך להתיר לטעום מעט ולפלוט¹⁰⁰.

הלכתא למשיחא: בזמן הזה, עד שיבוא משיח במהרה בימינו, אין קוראין המגילה אלא בזמנה (ביום י"ד באדר לערי הפזרות ובט"ו באדר למוקפות חומה) (אם אינו חל בשבת, כבשנה זו שאז קוראין ב"ד), אא"כ בשעת הדחק כשיוצא לדרך ואין לו מגילה, ובלא ברכה). אבל, לעתיד לבוא, כשישראל שרויין על אדמתן ויקדשו על פי הראי' ותחזור המלכות לישראל – כשחל י"ד אדר בערב שבת [כבקיעות שנה זו], בני הכפרים מקדימין וקוראין מגילה היום, ביום הכניסה¹⁰¹.

מחצית השקל

לפני מנחה¹⁰² נוהגים לתת לצדקה (לעניים¹⁰³ וכן לצרכי בית הכנסת) שלושה מטבעות (לזכר שלושת הפעמים בהם מופיעה המילה "תרומה" בפרשת שקלים¹⁰⁴) לזכר "מחצית השקל" שנתרמה מידי שנה, בחודש אדר, לבית-המקדש (כדי שבחודש ניסן יתחילו להקריב קרבנות ציבור מתרומה חדשה). ולא יתנו לשם כפרה אלא יתנו לשם נדבה וצדקה. ונותנים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, ששם מחצית עליה. כאן בארצות הברית, משתמשים במטבעות של חצי דולר. יש המעדיפים להשתמש בדוקא במטבעות העשויים מכסף¹⁰⁵.

99 ונתבאר בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' לח'רעו.

100 וכן גם לצורך סעודת פורים. אבל שלא לצורך סעודת מצוה אסור לטעום ולפלוט גם בתענית אסתר. (ול' המשנ"ב סתק"ז סק"ה: ד' תעניתים הכתובים) – לאו דוקא, וקאי בכל ת"צ ש"צ א"צ קבלה, כפשוטו. ואדרבה, מקום למיסב סברא דתענית אסתר חמיר טפי שגם למחבר אסור לטעום ולפלוט כב"ב י"ז, שהרי פסק המחבר בשו"ע סתק"ג ס"ד שבכל הצומות ש"צ מכריז הצום חוץ מת"ב י"ז וצום פורים. וראה ביהגר"א שם, שבשאר צומות ברצו תליא ואינין קבועין אבל תענית אסתר קבוע הוא. אבל לא מסתבר למימר הכי, שהרי לא נתפרש בשום מקום שד"ן תענית אסתר כ"ב וט"ז"כ לענין איסור טעימה. וצ"ל, שכיחן שרענית אסתר אינה חובה כ"כ, אף שקבוע הוא, קיל טפי לגבי דין טעום ופולט. וראהו קובץ אהל שרה לאה ע' קמה ואילך. ואדרבה, ראה בהגהות חת"ס לשו"ע סתק"ז ס"א דאדרבה ההיתר דלטעום ולפלוט ילפינן מקאתר דאל תאכלו ואל תשתו. ועמד בזה בדברי הלכה ובר סכ"ד). וכן מפורש בחי"א כלל קנב ס"טו. וכן עולה ממש"כ בשכנה"ג סתק"ז סק"ג (לענין שתית טוטי"ן, עיי"ש). וכן מוכרח ממש"כ בלבוש סתרפ"ו ס"ב, בטעם שאין מתעניין בע"ש ש"ל"ה ויכולין לטעום התבשילין של צרכי שבת. (ולהעיר שדבריו נראים כסותרים פסק החי"א, הובא במשנ"ב שם, להתיר לטעום ולפלוט לסעודת מצוה. אמנם, אין כאן סתירה, שבלבוש קאי ע"פ דעת הרמ"א, ובחי"א כתב שלענין זה סומכים על דעת המחבר. ועוד, דשאני ההיתר לטעום ולפלוט בדרך עראי כשנצרך, ובלבוש קאי להתיר בקביעות, שלא רצו לקבוע התענית ביום עש"ק ולהתיר לכל ישראל לטעום). וכ"ה בשם הגר"ק בקובץ אליבא דהלכתא גל' קז ע' כו. שם ע' עט. (אבל מש"כ שם ש' צומות כולל תענית אסתר – צ"ע. ואף במקום שאינו כולל ת"ב, פשוט של' ג' צומות היינו שאר ג' הצומות).

101 ע"פ מגילה ב, סע"א. ובפירש"י שם, ועיי"ש ברי"ף. רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ט. טור ובי"א או"ח רס"י תרפח. [וראה לשון הרמב"ם בפיח"מ ריש מגילה. ולהעיר מדרשות חתם סופר נ"א רח, א. אבל עיי"ש ש"ר, א. זכרון סופרים מגילה ז, א ד"ה יומי. ולהעיר שכיחן דאתי משיחא הכל עבדים לישראל, ועמדו זרים וגו' ובני נכר ואכריכים, וא"כ לכאור' ל"ש ה"ט דמספקין מים וזמון].

102 ועוד שנהגו כבר באחד באדר. ראה אהר"ם סתק"ז סק"ג. כה"ח סתק"ז סק"ב. וראה שערים מצויינים בהלכה לאאזמור"ד ס' קמא סק"ה. (ושם שאפשר מ"א אדר. וכ"ה באמת כשהתענית מוקדמת). ובמס' סופרים פכ"א ה"ד, והובא בד"מ סתק"ז סק"א (בשם האגודה שהביא ממס' סופרים), לתת לפני פ' זכור. ונפק"מ מכ"ז כשא"פ ליתן בזמנו.

103 בחסד לאברהם אזולאי מעין ב נהר נג: נצטוינו בתורה ליתן כאו"א כופר פדיון נפשו מחצית השקל בכל שנה ושנה לקרבנות ציבור, ואפילו בזמן הזה שאין בית המקדש קיים חייב כל בר ישראל ליתן אותם לעניים שתורתם אומנותם.

104 ועוד טעמים הובאו בכ"מ. ולהעיר מירושלמי שקלים פ"ב ה"ב, לפי' התקליון דחתינן שם, שבזמן המקדש ה' צריך ליתן מחה"ש ג"פ בשנה. 105 ולהעיר מערוה"ש הל' שקלים ספ"ב ס"ב–ד וספ"ד ס"ב. וצ"ע שהרי היו שוקליון דרכונות (שקלים פ"ב מ"ג) שהם של זהב (ראה ירושלמי שקלים פ"ג ה"ג. פירש"י בכורות נא, א ד"ה מצרפין. פי' הרע"ב שם ועוד). אבל ראה רמב"ם שקלים פ"א ה"ו שהיו שוקלים בסלעים, ועיי"ש בראב"ד. וראה שקל הקודש שם ה"א ד"ה מחצית. וראה בפירש"י מגילה כט, ב, דמשמע קצת שאינו מועיל בפרוות. אבל ראה חינוך מ' קה. (אלא שבחינוך שם נזכר גם שר"י, אף דל"מ במצות מחה"ש. וראה מנ"ח ומנחת סולת שם. ועוד. וראה לקו"ש חט"ז ע' 384 הע' 35).

[ובדרך החידו, ילה"ע ממטבע של אש ומשקלה מחה"ש ו"אל הקב"ה זה יתנו (מש"א"כ במנורה של אש, להדעות שה' של אש, וי"א גם ארון ושולחן, נאמר וראה ונשה **בתבניתם**. וראה רבינו בחיי תרומה כה, מ. ומש"כ "זה מעשה המנורה" – י"ל. וראה לקו"ש חל"ח ע' 35 בהערות). וראה תורת משה להחת"ס ריש פ' תשא. לקו"ש חט"ז ע' 387].

וראה יסושה"ה שער יב. מנהגי חת"ס. כה"ח סתק"ז סק"ב. שו"ת מנח"א ח"א ס"ל. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 236 הע' 58.

ניתן להחליף את המטבעות האישיים עם המטבעות מכסף שאצל הגבאים וכיו"ב¹⁰⁶. ואין צורך להגביה המטבעות כמה פעמים¹⁰⁷. מי שאין לו מטבעות חצי דולר, יכול ליתן מטבעות אחרות בשווי של ג' חצאי דולר, ועדיף יותר שיתן דולרים שלמים, ויפרש שחציים כמחצית השקל והשאר כמתנה¹⁰⁸.

יש שכתבו שאין לקרוא למטבעות בשם מחצית השקל כי אם זכר למחצית השקל וכיו"ב. ויש המפקקים גם בזה. אבל אין המנהג כן¹⁰⁹.

החייבים במחצית השקל: מגיל עשרים ואילך. ולכמה דעות – מגיל בר-מצוה. בשיחות קודש¹¹⁰ נזכר שמנהג ישראל להפריש גם עבור בני ביתו (נשים וקטנים – ראה מנהגי האדמו"ר בספר המנהגים. ויש שנותנים גם עבור עובדים¹¹¹) כמפורסם, וכנהוג בכל בתי ישראל. והנהוגים כן חייבים להמשיך במנהג זה מידי שנה (עד שהבנים מגיעים לגיל בו חייבים בעצמם בנתינה), אלא אם התנו במפורש בפעם הראשונה שעושים כן בלי נדר. בשיחת כ"ד אדר תשנ"ב¹¹² נאמר: "מה טוב ומה נעים שיחנכו ג' כטנים לתת ג' מחצית השקל מכספם שלהם".

מי שלא נתן לפני מנחה יכול לתת אחריה¹¹³, או בפורים ביום, לפני קריאת המגילה, או גם אחר כך, אם שכח¹¹⁴.

אין להשתמש בכספי מעשר ל"מחצית השקל", אפילו עבור האשה והילדים אם נוהג לתת בעדם. אמנם, כשהפריש כפי מיסת ידו מותר להוסיף עוד ממעות מעשר שלו.

מנחה

יש להקדים קריאת התורה, ההפטורה ותפלת מנחה שיהיו קודם בין השמשות (היינו, לסיימה קודם שקיעת החמה, בשעה 7:00), והיינו, שנוסף לזה שראוי להקדים להתפלל לפני השקיעה גם בשאר ימים, הנה, ביום תענית בפרט נכון להקדים מחמת כמה טעמים וחששות¹¹⁵.

ומרויח בזה גם שהמטבעות העשויות מכסף שוים כמטבע מה"ש של תורה בזמן משה, וכדעת מהר"ל (שבהערה הבאה), והביא שיטתו ברמ"א סתרצ"ד ס"א, אלא שכתב שאין נוהגים כן. וכמה פוסקים כתבו שמי שידו משגת לעשות כן אשירי טוב לו – ראה במשנ"ב שם בבה"ל ד"ה ויש. כה"ח שם ס"ב. וישאל שאול (שבהע' הבאה). ובשו"ת בית דוד ל"ה משאולניקי י"ז ס' קיח מעמיס כן גם בדעת הרמ"א עצמו, שאם מחצית הקובץ באותו מקום פחות ממחצ"ש של תורה לא סגי בהכי. וראה בהע' הבאה.

106) כיון שמהדרים שיהא מכסף, כבהערה הקודמת. וגם עדיף ליתן מטבע ששם מחצית עליו ולא ליתן דמיו (אף שמדינא ליכא קפיא דבר, עכ"פ בדא"פ – ראה מהר"ל מנהגים אות ו. דע"ת סתרצ"ד ס"א. שו"ת מהרש"ם ח"ח ס"ז. התעוררות תשובה ח"ג סתפ"ח. כה"ח ושו"ת מנח"א שבהע' הקודמת. דרכי חו"ש סתתמ"ג. שו"ת צי"א ח"ג ס"ב. מנח"י ח"ט ס"ט. ויען יוסף ח"ג סת"ז. תשובה"ג ח"א ס' ת. ח"ג סרכ"ה. אבל ראה וישאל שאול ס' קלח. ויש שפקפקו בהמשתמשים בחצאי דולר במדינות אחרות שאינו יוצא בהוצאה, ודינו כשואר כסף ולא ככסף. ואיך שיהי, עדיף טפי שיהא שם מחצית עליו בדאפשר, ובפרט שמקום לומר דשאני זכר למחצ"ש ממח"ש, ולחומרא, שרק ע"י נתינת מטבע ששמו מחצית שייך זכר, שבל"ז ה"ז צדקה גרידתא. וכע"ז כתב בוישאל שאול שם. ועוד. וק"ל. וגם במח"ש גופא – מקום לומר שצ"ל דוקא מטבע של מחצ"ש ולא שיעורו ומשקלו, ואפי' לא שקל שלם עבור שנים, אא"כ החליפו הגזבר במח"ש – ראה לקו"ש חט"ז ע' 384 הע' 35. שם ע' 386 הע' 52. וראה קובץ הלכות פורים פ"מ ס"ב). ועוד להעיר, שכמ"פ נמצא אצל הנותן רק שטרות של נייר ש"א שאין גופן ממון – ראה גם הנסמן אצלנו בלוח לחנוכה (לענין דמי חנוכה בשטרות).

גוף המנהג – נז' במשנ"ב סתרצ"ד בבה"ל סד"ה ויש (ועיי"ש מה שהעיר). לוח א"י טוקצינסקי. ועוד.

107) ראה שו"ת באתרא דרב ג'רא.

108) ראה שו"ת באתרא דרב ס' יט'תתמד.

109) וראה בשו"ת זכר שמחה ס"ע' שלא על חנם לא הוזכר הדבר בפוסקים, ומנהגו של ישראל קדושים מיוסד ע"פ דין.

וראה שיחת ש"פ שקלים תשכ"ו (ויחוק"ע ק' 219) בטעם שאין חשש בנתינת מחצית השקל משום נראה כמקריב קדשים בחוץ. ולהעיר מלקו"ש חכ"ו ה"ל.

110) שיחת תענית אסתר תשמ"ט (מסרט הקלטה). וראה בשיחת ש"פ תשא תש"מ.

111) דרכי משה ס' תרצד ס"א.

112) שיחות קודש תשנ"ב ח"ב ע' 788. וראה שיחת ש"פ תשא שם.

113) וראה בסוף הקובץ במילואים (ב).

114) ומי שלא נתן בפורים ישלים אחרי פורים. ולכתחילה קודם ראש חודש ניסן (וכנ"ל, שיש שנהגו בחודש אדר בכלל). ויש מקום לומר גם עד ר"ח ניסן של שנה הבאה (שו"ת אבני ישפה ח"א ס' קלג סק"א). ואפשר, שגם אח"כ עליו להשלים דשו"י' כחובה. וכ"כ במאורי

אור (בן נון – קעה, ב) הובא באר"ח ספינקא סתרצ"ד ס"ב דמסתברא שבשכח ליתן ישלים שנה אחרת כדתנן בשקלים חדתין ועתיקין.

115) ראה בארוכה בסוף הקובץ במילואים (לג).

בתפילת העמידה אומרים כולם "עננו"¹¹⁶ בברכת "שמע קולנו". שכח היחיד ולא אמר, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בחזרת הש"ץ ואומר הש"ץ "עננו" בין "גואל" (ברכת "גואל ישראל") ל"רופא" (ברכת "רפאנו"), וברכת כהנים ("אלקינו ואלקי אבותינו") לפני שים שלום.

אין אומרים תחנון ו"אבינו מלכנו" במנחה (ערב פורים).

סדר התפלה למנחה: וידבר, אשרי, חצי קדיש, ויהי בנסוע, קריאת התורה, הפטורה וברכותי, ההלל, חצי קדיש, שמונה עשרה ("עננו"), חזרת הש"ץ, קדיש תתקבל, עלינו, קדיש יתום.

הלכתא למשיחא: בר"ד משיחת ח"י תמוז (תענית י"ז בתמוז נדחה) תנש"א, שיום זה יכול להיות יום שבו דוד בא, ובמילא יאמרו בתפלת המנחה לא בנוסח דיום התענית אלא ענינים של שמחה, שבברכת "שמע קולנו" מותר להוסיף כמה ענינים.

בר"ד הנ"ל, שכשיבוא משיח צדקנו היום יחסכו לקרוא בתורה במנחה¹¹⁷.

דברי כבושין אחר מנחה¹¹⁸.

צאת הציום¹¹⁹ בשעה 7:28 אבל אסור לאכול קודם קריאת המגילה, כדלהלן.

זמן קריאת שמע בלילה הוא משעת יציאת שלשה כוכבים קטנים. ואף שמן הדין די בכוכבים בינונים¹²⁰ – לפי שאין אנו בקיאים בהם¹²¹ צריך להחמיר ולהמתין עד שיראו קטנים¹²² (כמה דקות אחר כך). ולכן, נכון לחזור ולקרוא קריאת שמע אחרי התפלה¹²³.

אסור לעשות מלאכה, וכן לישון מחצי שעה קודם צאת הכוכבים עד לאחר קריאת המגילה. כן אסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה אפילו התענית קשה עליו¹²⁴. ולענין טעימה (היינו כביצה המוציא או מזונות ולא יותר)¹²⁵, ופירות וירקות (וכן שאר מאכלים) אפילו הרבה, ושתית משקה שאינו משכר) – יש להקל במקום צורך גדול, כשהתענית קשה עליו, כדי להתחזק מעט מחולשת התענית¹²⁶. ובאדם חלוש, שהשהי' מזיק לו, וטעימה אינה מספיקה לו, מותר לו לאכול,

116 ומי שאינו מתענה מחמת חולי – יאמר "עננו ביום צום תענית זה". וראה בסוף הקובץ במילואים (ג).

117 ור"ע אם הכוונה רק למנחה, או דבהכי עסיק התם (דמיירי בשעת מנחה). ולהעיר מהשק"ט בקריה"ת במקום שאין מתענים (ראה לעיל), אם הוא חובת היום או שייך לענין התענית. ויש שכתבו חלק בין שחרית למנחה. ולהעיר שאת"ל שיקראו בתורה כדין יו"ט – ה"ז רק בשחרית ולא במנחה.

118 ראה לקו"ש ח"כ ע' 352 (וש"ג) ע"ד מנהג כמה קהילות בעבר לומר ביום התענית בזמן מנחה דברי כבושין לעורר לתשובה, ושכדאי לעורר ע"ד מנהג הג"ל במקום האפשרי – שיאמרו אחר מנחה (לכה"פ כמה מלים) דברי כבושין או מזמור תהלים המתאים, ובמקום שא"פ – שיחשבו עכ"פ דברי כבושין.

119 כוכבים בינונים לאדה"ז.

120 שפסקו בגמרא הלכה כר' יוסי לחומרא כמו בקריאת של ערבית שאינו ודאי לילה עד צאת הכוכבים הבינונים בגודל גופם ברקיע ובאורם.

121 והארכנו בזה בקובץ אה"ת ג' תמוז תשנ"ו. וראה משלחן הבר"צ שבועות תשע"ה.

122 ובסדר הכנסת שבת כתב אדה"ז "להחמיר בקיין (במדינות אלו) לענין ק"ש של ערבית עד שעה שלימה אחר השקיעה". ונתבאר שם אצלנו.

123 והעיר המזכיר הר"ג ע"ה, שבפעם הראשונה שהרבי רצה שיתפללו בתענית ציבור מוקדם, אמר לי לגשת להתרה"ר ר' שמואל הלוי לויטין, באמרו שהרי הוא רב פוסק דינים, ולבקש שישכים להתיר להתפלל ערבית, ולהכריז שאח"כ לאחרי שיהי' 36 דקות אחרי השקיעה לקרוא ק"ש שנית (ולא הזכיר שיכולים לסמוך על ק"ש שקוראים בק"ש שעל המטה), ושכן ה' – ואולי יותר מפעם אחד – שהורה להכריז הג"ל. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ג'ר"ג. ושנ"ת.

124 ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ד.

125 בנוגע לפת הבאה בכיסוין – כ"כ להדיא בפמ"ג או"ח סת"א בא"א סק"ד. ובערושה"ש שם סכ"ד החמיר טובא עיי"ש (וסותר קצת למש"כ הו"ע בסר"ב סי"ח לענין מנחה).

ועפ"ז, צ"ל דמש"ב ברה"ח סמ"ד סק"ד לענין מנחה שרק בקובע סעודתו (וכ"מ בפמ"ג סר"ב בא"א סק"ב, והב"ד בישועות חכמה על קש"ע סס"ט ס"ג. וכ"פ במשנ"ב סר"ב סק"ד) – שאני התם דמיירי בתבשיל מה' מיני דגן. וראה בקש"ע שם ובמסגה"ש סק"ב. וראה משנ"ב סר"ב בשעה"צ סק"ז. וראה לענין סוכה, בשע"ת סתר"ט סק"ה ובמשנ"ב שם סקט"ז ובבה"ל שם. ולאדה"ז אפי' בתבשיל אסור חוץ לסוכה ביותר מכביצה. ולכא' טעימה לפני מנחה וכדומה חמירא מסוכה – ראה מג"א סוסי' רלב לענין שתי'. אבל לאידך, סברא שבסוכה מחמירין טפי – ראה ישועות חכמה שם. וראה שו"ת מהר"י אסאד ח"ב חו"מ (בחלק ההשמטות) סר"ג. לב"מ מהדו"ת או"ח סי' קי. וזכרון יהודה או"ח סי' קה. קב חיים ס"ו. קובץ תשובות ח"ג ספ"ט.

126 ראה בסוף הקובץ במילואים (ד).

אך יבקש מאחר שזיכור לו לקרוא את המגילה. אשה השרוי' בתענית, ומחכה לשמוע קריאת המגילה מבעלה לכשיחזור מבית הכנסת, יכולה להקל בטעימה, כנ"ל. ונכון גם שלא ללמוד קודם קריאת המגילה¹²⁷.

ליל ששי, אור ל"ד אדר, ליל פורים

לעולם לא היה נס גדול כזה לא בשבתות ולא ביו"ט להתקיים ההארה זו אף אחר הסתלקות המוחין מן הנקבה אלא בימי הפורים בלבד, ובבחינה זו יש יתרון גדול אל פורים על כל שאר הימים אפילו בשבתות ויו"ט (שער הכוונות).

בד"כ נהוג לאחל בפורים: "א פרייליכען פורים", או "א גוטען פורים". ובכ"מ: "גוט יום טוב"¹²⁸. בנוגע ללבישת בגדי שבת (שבכ"מ שנכון ללבוש מבערב)¹²⁹, הנה ב"רשימת מנהגי פורים שיש בהם חידוש"¹³⁰ (בתחילת "מנהגי האדמו"ר", ובהערה שם "מובן שאין זה הוראה לרבים"¹³¹) – "לבוש משי כמו בשבת ויום טוב"¹³².

תחפושות

נהגו ללבוש פרצופים (=מסיכות) לפורים. וראה שיחת תענית אסתר תשמ"ט שנעשה בעיקר ע"י קטנים¹³³. ויזהר שלא יהא בהם חשש שעטנז דאורייתא. בנוגע ללבישת בגדים שיש בהם כלאים דרבנן¹³⁴ ובגדי אשה לאיש – יש שהתירו לשמחת פורים והרבה פוסקים שללו בתוקף. ואכ"מ¹³⁵. לענין חיוב ציצית בתחפושות, לדוגמא במעיל שבתחפושות של כהן גדול¹³⁶, מכיון שהדבר בספק, כדאי לעגל¹³⁷. ולאידך, אינו מברך על טלית גדול שלובש לתחפושות. ראוי שלא להתפלל כשלבוש בתחפושות באופן שאינו ראוי לעמוד כך בפני המלך.

127) ראה בסוף הקובץ במילואים (ה).

128) כ"ה האיחול בהתחלת השיחה שבסה"ש תש"א ע' 66. וכן שמעתי מעד-שמיעה, בר סמכא דמהימן עלי כבי תרי, ע"ד מעשה רב בזה, אף שכמדומה קרוב לודאי שבד"כ לא ה' בנוסח זה. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ב. (129) כ"ה בב"מ כבפנים. ויש שכתבו קודם תפלת מנחה (סידור יעב"ץ דיני קריאת המגילה פ"ז ס"א). אבל בסידור עמודי שמים – ליתא. ואדרבה, נמצא בפורים שחרית). ובסו"ה ש"י"ב פ"ג שכך הובא בספרים). ולהעיר שבש" המנהגים (שבהערה הבאה) הובא ד"ז לפני שנזכר המנהג בנוגע לתניית מחה"ש. ויל"ע, אם תלוי בזמן תפלת המנחה, והיינו אם מתפלל בזמן מנחה גדולה או סמוך לערב.

130) ספר המנהגים ע' 74.

131) ולהעיר משיחת ש"פ מנהגים שנהגו בהם רק רבותינו ושיאינו שמיד עם פרסומם נעשו שייכים לכאו"א, ובשיחת ש"פ דברים תשמ"ז על אלו שהתפרסמו עם הדגשה שאינם הוראה לרבים (כמו בהערה הנ"ל) שעכ"פ יש בזה לימוד והוראה [וע"ד המבואר בשיחות כ' אב תשי"ד וש"פ קרח תשח"י על הנלמד מהמנהג להתענות ביום חופת בנותי]. ובשיחת י"ט אלו תשמ"ח – לענין משי.

132) ועוד שם אודות "סויבלענע היטל" בסעודת פורים. ועד"ז במנהגי פורים (בפאריז) צ"ח: "לבוש משי. [ורק] לשלחן [לבוש] בשטרמייל".

ולהעיר מד"מ ורמ"א או"ח סתרצ"ה (ס"ב – ממהר"ל, ויעו"ש במהר"ל). ובנימוקי או"ח על אתר [ומציין לספרו את חיים ושלוש (ע' רב), עיי"ש] שבק"ק קראקא, באתרא דהרמ"א, לא נהגו כמותו. ובמנהגים דק"ק וורמיישא (לר"י שמש) ע' רסא שרק הנשים נהגו בבגדי יו"ט. [ועד"ז – ע"ד הסוד – בס' עטרת תפארת להבא"ח (כתר מלכות אות רז)]. ובס' עבודת ישראל לפורים ש"בפורים אין מן הצורך ללבוש בגדי יו"ט כי האור הוא שזורח למטה אינו כ"כ גדול", עיי"ש (ע"ד בגדי שבת. ועד"ז בשער המפקד מנהגי ירושלים ע' קנג – בנהר פקוד אות ד).

ולהעיר מפ"א אבן יחיא למגילת אסתר ט, יט: "שמחה ומשתה ויום טוב – לאוסרו במלאכה שלא יראה בה עושה סימן ברכה לעולם ולכבודו בכסות נקי". (ואולי כוונתו רק "מעיקרא", אבל "לבסוף" שם ט, כב) כתיב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה' ואילו 'יו"ט' לא כתיב, לפי ש"מלאכה לא קבילו עלייה" (מגילה ה, ב), וא"כ הה"נ שלא קיבלו לכבודו בכסות נקי. או יאמר, שמצד המנהג ש"נהגו בהן איסור" במלאכה (מגילה שם), ועד שנפסקה ההלכה (שו"ע סתרצ"ו ס"א) שאינו רואה סימן ברכה לעולם, הה"נ בכסות נקי. וראה עד"ז לעיל לענין קביעת שם יו"ט). וראה גם בצוואת יש נוחלין (בפרק אזהרת שבת ויו"ט) החילוק בין בגדי שבת, יו"ט ופורים. וראה בהמובא במועד לכל חי (להגר"ח פאלאגי – סל"א אות חי). ובסידור יעב"ץ בשחרית: בגדים נאים. ומנהגי הרע"ש סל"ח: בגדי שבת או בגדים חמודים. ועד"ז בבא"ח תצוה סכ"ב: בגדי שבת או בגדים אחרים שהם חשובים ולא ילבוש בגדי חול.

133) וראה שיחת ש"פ ויקרא תשמ"ח ע"ד לבישת עטרה.

134) להעיר מכוונת יאיר חדש באור עולם סק"י.

135) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' ב.

136) במעיל כה"ג עצמו, שקו"ט בזה. וראה הנסמן בשערים מצוינים בהלכה עמ"ס זבחים – לרב אחאי גאון אחי וראש הרמ"ש שליט"א – פח, ב.

137) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' יט.

צבע שצובעים לכבוד פורים על הידיים, אם אין בו ממשות רק מראה, אינו חוצץ לנטילת ידיים¹³⁸.

מעריב

יש להזדרז בתפילת ערבית ובקריאת המגילה.

בתפילת העמידה אומרים "ועל הנסים". דיני' ודין השוכח וכו', מפורטים בטבלא שבסוף הלוח. [אין להפסיק בין ברכת 'השכיבנו' ל'שמונה עשרה' להכריז 'ועל הנסים'.] אח"כ קדיש "תתקבל" וקריאת המגילה. דיני ומנהגי הקריאה, מפורטים לקמן בדיני מצוות היום.

אחרי קריאת המגילה וברכה שלאחריה אומרים "שושנת יעקב", "ואתה קדוש", קדיש שלם (בלא "תתקבל"), עלינו.

ניתן לקרוא את המגילה כל הלילה¹³⁹, עד עלות השחר¹⁴⁰. ופשוט, שמ"מ מדין זריזין מקדימין למצות יש להקדים ככל האפשרי.

גם בלילה, נוהגים בשמחת פורים ומרבים קצת בסעודה.

נכון שימצא בביתו נרות דולקים¹⁴¹ ושלחן ערוך. יש שאינם אוכלים בשר בליל פורים, כדי להדגיש שאין יוצאים אז חובת סעודת פורים¹⁴².

סוף זמן קידוש לבנה (לכתחילה) כל הלילה.

אין אומרים תחנון בקריאת שמע שעל המטה, אבל אומרים "רבש"ע הריני מוחל" וכן "למנצח גו' בבוא".

יום ו' ערב שבת קודש, י"ד אדר, פורים

מצוות פורים ניתן לקיימן מנץ החמה (לערך בשעה 7:09 בבוקר) ועד השקיעה¹⁴³ (לערך 7:01 בערב). כמובן, שהמדליקות נרות שבת קודש, מוכרחות להקדים לקיים מצוות היום לפני הדלקת נרות שבת (בשעה 6:43).

סוף זמן קריאת שמע בשעה 10:04.

משכימין לבית הכנסת. גם ביום אין לאכול קודם קריאת המגילה¹⁴⁴. ואדרבה, קריאת היום חמורה יותר. אבל, יש מקום להקל בשתי' (משקה שאינו משכר). ובמקום הצורך – גם בטעימה (אכילת פירות וירקות ואפילו הרבה, ואכילת מזונות עד כביצה, ועד בכלל)¹⁴⁵.

יש שכתבו שלא לאכול סעודה קבועה (או אפילו לטעום) גם לפני קיום שאר מצוות היום (גוסף למקרא מגילה) – מתנות לאבינונים ומשלוח מנות. והמנהג להקל¹⁴⁶.

138 אבל אם יש בו ממש, יש לדון אם יש להתיר מחמת שהוא לנוי, דשאיני גדר נוי שהוא כגופו ובטל, ועדיף משאר אינו מקפיד – ראה בסוף הקובץ במילואים (ו).

139 י"א להחמיר שלא להתחיל קריאת המגילה לפני צאת ג' כוכבים קטנים (בשעה 7:32): לפי שהוא מד"ק. וי"א שבכל דרבנן החמירו בקטנים, ורק בתעניות הקלו. אבל סוגיין דעלמא שקריאת הלילה היא מדרבנן (להלן בהע') ושכבכל דרבנן אפשר להקל להתחיל קריאת המגילה בצאת ג' כוכבים בינונים (בשעה 7:28). [ושק"ט בפ"ע במה שנהגו להתפלל ערבית במוצאי תעניות בזמן יציאת ג'כ בינונים, אף שלענין ק"ש שהוא מה"ט צ"ל קטנים דוקא כמפורש בסדר הכנסת שבת].

לענין קריאת המגילה בין השמשות – נחלקו הפוסקים, ובשעת הדחק גדול כגון לחולה או זקן, אפשר להקל. ובמקום אונס, בדלית ברירה ממש, אפשר לסמוך על המקילים לקרוא אפילו מפלג המנחה (בשעה 5:50) באם לא יתאפשר לקרוא אח"כ. אנוס ששמע קריאת המגילה מפלג המנחה (קודם בין השמשות), ושוב נתאפשר לו לקרוא אח"כ בזמנה, חזר וקורא ללא ברכה. וראה עוד בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ה.

140 ובא"ר סתרפ"ח סקי"ט שלכתחילה צ"ל לפני חצות הלילה. אבל אין כן דעת רוב הפוסקים – ראה מג"א סתרפ"ז סק"א. ועוד. ומפורש בבה"ג הל' מגילה, הביאו בהגהות עובר אורח (מכת"י) סתרפ"ז סק"א.

141 יש שנהגו להדליק בסעודת פורים עבור מרדכי ואסתר – ראה שו"ת באתרא דרב ס' יג'שנד.

142 ויש נוהגים לאכול חלב – רוח חיים סתרצ"ה ס"ה.

143 ואם כבר שקעה חמה – ראה להלן בפנים.

144 ראה בהנמסן בהערה הבאה. וכן מסר הירל"ג ע"ה ע"ד הנהגת כ"ק אד"ש (אף שבד"כ אכל לפני התפילה).

145 ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ד.

146 ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ז. ובהמובא שם מלקט יושר בשם רבו בעל תרוה"ד, שטוב לשלוח קודם אכילה, ומוכח

סדר התפילה

אין אומרים תחנון.

אף שזמן מתנות לאביונים אחרי התפלה (וקריאת המגילה)¹⁴⁷ – פשוט שאם אביונים מזומנים לפניו לא יעכב ח"ו מליתן להם. ואסור להחזיר העני השואל ריקם, אפילו אין נותנים רק גרוגרת אחת¹⁴⁸. ובפרט בפורים שכל הפושט יד נותנים לו. ובכלל, טוב ליתן פרוטה לפני קודם התפלה.

הלכתא למשיחא: גם לעתיד לבוא לא יאמרו הלל בפורים. אבל ראה בהערה¹⁴⁹.

אחרי תפילת העמידה (וחצי קדיש שלאחריה) קוראים בתורה (פרשת ויבא עמלק. מי שלא שמע פרשת זכור מכוון לצאת ידי חובתו בשמיעת קריאה זו). יש לכל אדם לזיזר לשמוע קריאת פרשה זו בציבור, כיון שמצוה בקריאת הפרשה מדאורייתא. ואע"פ שכבר יצא בשבת פרשת זכור, מ"מ כיון שיום זה הוא זכר גדול לנס וזכרון מחיית עמלק יש להשתדל היום בקריאת הפרשה יותר מבפעם אחר. ואם אי אפשר לו לבא למנין וקורא המגילה ביחיד, יש לו לקרות גם פרשה זו בניגון וטעמים.

אחרי קריאת התורה (לפני החזרת ספר תורה להיכל) – קריאת המגילה. יש נזהרים שלא לפתוח את המגילה עד גמר גלילת הספר תורה לגמרי¹⁵⁰. אין לחלוץ התפילין דרש"י עד אחר קריאת המגילה¹⁵¹.

מי שעדיין לא נתן "מחצית השקל" עושה זאת לפני קריאת המגילה.

שאינו מדייני – יש להוסיף, שגם בזה גופא, מקום לפרש שכוונתו רק לפני סעודת פורים (ולא לפני אכילה בכלל), והרי נהגו בסעודת פורים סמוך לערב בכדי שיהא "פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג" (שו"ת תרו"ח סי' קי. ושם, שאכל גם סעודה אחרת לפני"ז בשחרית. וכן"ה בלקט יושר ע' 158). ועוד, שהכוונה לפני סעודת המקבל, שהרי משלו"מ הוא בכדי שיהא לכא"א די סיפוקו לקיים הסעודה (תורה"ד שם. ובכ"מ).

147) כן המנהג הפשוט. וכן"ה להדיא בשו"ת נוב"י מהדו"ק או"ח ס"ב, כי היכי דלא תיקדום עשי' לזכירה. ומפורש בדבריו דלא סגי בקריאת הלילה להקדים זכירה לעשי', וצ"ל אחרי קריאת המגילה ביום. וכ"כ בית יצחק ווייס מגילה כ, א ד"ה במשנה אין קורין. וראה בסוף הקובץ במילואים (ז). ועוד מעלה דבר, כיון שברכת שהחיינו בקריאת היום עולה לו גם למתל"א (ראה מזה אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ח. וראה גם אצלנו בבירור הלכה בענין ברכת שהחיינו על עיצומו של יום בפורים ס"ו ובהערות שם, נדפס בקובץ מבית חיינו תשפ"ב, בנוגע הכוונה בששהיינו שבקריאת הלילה עבור מצוות היום).

ועוד איכא בגווה, לפמשנת"ב בכ"מ שמתל"א משום שמחה נגועו בה, ומישך שייכא לדין הסעודה, שישמח לב האומללים בשמחתו, וכדמובח מסידור הדברים ברמב"ם (וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 368). וא"כ לפני התפלה עדיין לא הגיע זמן סעודה (אף שבזמנא יוצא יד"ח גם אז, כנ"ל).

וגם יש כאן משום הקדמת אינו תדיר, וגם ק"ש היא דאורייתא. וצ"ל בהנהגת אלו שנהגו קודם התפלה, דמיירי בדקיימי עניים שאסור לו להעביר על המצוה, ועוד דלא גרע משאר צדקה לפני התפלה.

ומי שכבר נתן קודם התפלה, נכון שיתן עוד פעם אחרי התפלה, ולפחות מתנה אחת, מטעמים הנ"ל (ועדיין נחשבת הזכירה לפני העשי' כל שלא גמר העשי', וגם שהחיינו עולה לו להמשך וגמר המצוה שיעשה אח"כ).

148) משום אל ישוב דך נכלם. וראה פרטי ד"ז בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תתקיד בארוכה.

149) פשוט, שהטעם דאכתי עבדי אחשוורוש אנו קאי אזמן התקנה ולא אזמן דידן (אף שכ"מ קצת בל' שו"ת חת"ס או"ח ס' קצב. וכ"מ בשיחת ש"פ צו תש"ל, נעתק בלקוים ביאורים קארף לתינא אגה"ת פ"א, ח"ב ע' רכח. וצע"ק בהל' בלקו"ש חל"ו ריש ע' 179). וכדמובח בל' הגמ' מגילה יד, א בהמשך "עבדי דאחשוורוש הוו". וכן מוכח בפירוש"י שם ד"ה אכתי (וגם בד"ה אמר רבא). ובכ"מ גרסי גם בתחילה הו"י ולא "אנן". וכן מפורש בירושלמי פסחים פ"י ה"ו: "משונאייהם נגאלו לא נגאלון מן המלכות. וכ"כ לפרש בפסקי הרי"ד מגילה שם. או"ח הל' מגילה ס"ח. כלבו הל' פורים סמ"ה. מאירי מגילה שם. ועוד. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 319. ועוד, שכל שלא תיקנו בשעתו אין לנו אלא מה שתקנו הם. (וע"ד אמירת הלל למי שאין לו מגילה למ"ד קרייתת זו הלילה – ראה העמק שאלה דלקמן. הנסמך בלקו"ש חל"ו ע' 169 הני' 20). ופשוט שגם בזמן ב"ש לא אמרו הלל בפורים מה"ט (כ"כ בהעמק שאלה שאילתות ס"ו סק"א). וש"מ שכ"כ בלחמי תודה מגילה יד, א שגם לעת"ל לא יאמרו הלל. וצע"ק ברשימות חו' קעג: ווא"פ עדיין לומר הלל. אבל בפשטות קאי בכללות הענין דזה"ג ולא לגבי הלל בפורים. אבל ראה עין הבדולח מגילה י, ב. ילקוט אברהם לפישיץ ביוסף אברהם ס"ח (קג, א). שו"ת עטרת משה למברגר או"ח ח"ב סרע"א. וראיתי למי שכנת לפרש כן בפיוט אלקיכם ישלח למוסף שבת תנוכה "ועל הנסים הלל לגמור צעיר מהעביד". וגם בזה נראה דקאי על גוף הגאולה דלעתיד ולא אימי פורים (ובפרט דקאי בחנוכה התם).

150) ראה בסוף הקובץ במילואים (ח).

151) מוג"א סתרצ"ג סק"ב בשם מט"מ. והטעם משום דדרשינן ויקר אלו תפילין (כ"כ במט"מ סתת"ר). ובפמ"ג בא"א שם דקאי אפילו במי שהתפלל כבר ועתה שומע מגילה. ובספר המנהגים חב"ד: ביום גם שמיעת וקריאת המגילה בתפילין דרש"י. ועיי"ש בהערה.

ולהעיר מהמנהג (מועד לכל חי ס"א סקפ"ח. כה"ח סתרצ"ג סק"צ. ועוד. וכן ראינו מעשה רב) למשמש בתפילין של ראש בעת קריאת מלת "ויקרא".

ובכלל, למנהגנו אין לחלוץ התפילין לפני אמירת תהלים שלאחרי התפלה, ראה שו"ת באתרא דרב ה'רעו.

באמירת "שהחיינו" מכוונים (מלבד על קריאת המגילה, גם) לצאת ידי חובת כל מצוות החג: משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים¹⁵².

אחרי קריאת המגילה וברכה שלאחריה אומרים "שושנת יעקב", "אשרי" ו"בא לציון" וקדיש שלם – **ואחר כך** מחזירין הספר תורה להיכל¹⁵³.

בקביעות שנה זו שפורים חל בערב שבת מקדימים לאכול סעודת פורים בבוקר מפני כבוד שבת. ומה טוב – להתחיל בסעודה קודם חצות היום (בשעה 1:05)¹⁵⁴, ועכ"פ – לפני שעה עשירית (לערך 4:03)¹⁵⁵, בכדי שיוכל לאכול סעודת שבת לתיאבון. כשהתחיל הסעודה לפני חצות, מותר לו להמשיך בסעודה אף שנמשכת אחרי זמן מנחה גדולה¹⁵⁶. אבל אם מתחיל בסעודה אחרי חצות, ימתין עד זמן מנחה גדולה, ויתפלל מנחה לפני¹⁵⁷. [דין מי שנתאחר בדיעבד, ודין הממשיך בסעודתו אחרי כניסת השבת – ראה להלן (סעודת פורים)].

גם מי שאין לו פנאי מחמת הטירדות – ובפרט במבצע פורים – לאכול "סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו" ואוכל רק סעודה קטנה בבוקר, קיים מצות "משתה ושמחה", כפשוט¹⁵⁷.

תזכורת: מרוב הטרדות במצוות היום, להיזהר שלא לשכוח מלהתפלל מנחה. (דיני שתוי ושכור בעת התפלה, נתפרטו להלן).

תזכורת: לא לשכוח להשלים שיעורים היומיים, ובפרט – השיעורים השווים לכל נפש, שיעורי חומש¹⁵⁸, תהלים, ותנאי¹⁵⁹, ושיעור רמב"ם. וכן לא לשכוח אמירת שמו"ת לפרשת תשא.

בדרך כלל, מתפללים תפילת מנחה (עם "ועל הנסים") קודם סעודת פורים. בקביעות שנה זו

(152) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ח.

(153) כ"ה בסידורי תהלת השם בהערה בשו"ג (ותוקן ע"פ הוראה – ראה התקשרות ג' תלה), ע"פ תוס' ד"ה פסק מגילה ד, ב. כלבו סמ"ה ועוד.

והוא דלא כמהרי"ל הל' פורים. הגמ"י הל' מגילה ספ"ב. ועוד. והובאו ב' המנהגים בספרי דבי רש"י (פרדס הגדול ענין פורים על רמחה סידור רש"י שש"ל. מחז"ו סרנ"ב). וראה בכ"ז שעה כ"ב פ"א סכ"ב (ושם, מפי השמועה אצל הצ"צ). משנ"ב סתר"ג בה"ל ד"ה מוציאין. אורח נאמן רס"י צו. ילקוט הגרשוני סתר"ג סק"ה. כה"ח שם סקכ"ה. מרגניתא דר"מ (שפירא) מהדו"ח הגהות לשו"ע סתר"ג ס"ד (על רמה). שו"ת איתן אר"י סצ"ט. הנסמן בחקרי מנהגים ח"ג ס' קג. וראה ג' האוצר אד"ר תשפ"ד.

אבל בשנת תשנ"א הורה כ"ק אד"ש להחזיר הס"ת לפני קריאת המגילה. וכן עשו גם בשנת תשמ"ח ובשנת תשמ"ט כפי שרואים בוידאו (וכנראה ע"פ הוראה).

(154) סעודה שרגיל בה בימות החול דהיינו סעודה קטנה שאינה של משתה מן הדין מותר לאכלה כל היום, אבל מצוה להימנע מלקבועה מתחילת שעה עשירית ואילך. אבל סעודה גדולה של משתה שאינו רגיל בה בימי החול אסור לקבוע בערב שבת מפני כבוד השבת שע"י שמרבה באכילה ושת"י בערב שבת אפילו בבוקר יותר מדרכו בשאר ימות החול לא יוכל לקיים סעודת שבת שבלילה כראוי. (והוא גם זלזול לשבת. וגם בזה שמושה שבת לשאר הימים. ובט"ז סרמ"ט סק"א כתב: "דעי"י שישתכר ביטל ממשבת לגמרי". ובראשונים כתבו גם שע"י"ז נמנעים מלהתעסק בצרכי שבת). ובגיטין לח, ב, הובא חומר העונש בדבר, שנעקרה משפחה אחת שקבעה סעודה בע"ש.

אמנם, אם זמנה היום כגון סעודת פורים (שהיא בגדר סעודה גדולה אבל זמנה היום) מותר לעשות הסעודה בו ביום. (והטעם, ראה בלבוש שם ס"ב, הביאו המג"א סק"ו: שהיא מצוה כמו סעודת שבת ולמה תידחה מפני סעודת שבת ואם אפשר לו לקיים שתיים מה טוב ומה נעים ואם אי אפשר יזכה בראשונה דכל הקודם זוכה).

ומ"מ, מקדימים ועושים בשחרית, כפס"ד הרמ"א סתר"ג ס"ב. וכ"ה בלוח כולל חב"ד. קצוה"ש סס"ט בבדה"ש סק"ח. וראה שיחת ש"פ תצוה ול"ג בעומר תשל"ז. ועוד. וראה בארוכה אצלנו בלוח להושע"ר בנוגע סעודת הושע"ר קודם חצות. וש"נ. וכ"ה ביומן דשנת תשל"ד בס' זכרון דברי שלום ע' סו. וראה גם בעלון צא"ח לשנת תשל"ד (נדפס עם המענה עז"ז בתדפיס מס' ועבדי דוד פורים תשע"ט). ולהעיר שבמנהגים לה"י טירנא, והביאו גם במט"מ פורים סתתרי"א, משמע שעיקר הטעם שעושים בשחרית לפי שאינו מכבוד השבת להפסיק בין מנחה למעריב. ולכאן"אם המסובים מתאחרים, נכון להמתין אפי' אחר חצות כדי לאכול עמם בצוותא. וכ"כ בשמעתתא דמשה שמועות משה ס"ב בשם האג"מ.

(155) ראה שו"ע אדה"ט סרמ"ט ס"ז. סה"ש קיץ ת"ש ע' 37. ובארוכה – קונטרס מנהג ומקורו – סעודת פורים שחל בערב שבת. וש"נ. ומש"כ **להתחיל** לפני שעה עשירית, והיינו שיוכל להמשיך אח"כ, כ"ה בל' אדה"ט שם ע"פ המג"א שם סק"א. וכ"כ להדיא בשו"ת מהרי"ל סז"ו: שמתחילין קודם ט' שעות אפי' לא יגמרו אחר ט' שעות. וראה בארוכה בקו"א לשו"ע אדה"ט סרצ"א סק"א. שבילי דוד סרס"ס סק"ב. וצ"ל, שכאן אינו דומה לאכילה בע"פ כדי שיוכל לאכול מצה לתיאבון, כיון שאינו איסור גמור. וכ"ה להדיא בערוה"ש סרמ"ט ס"ז. וכ"כ הגריש"א בס' יבקשו מפייהו ש"א פ"ד בתחילתו. אבל ביוסף אומץ סתתש"ד (לגבי חצות): עיקר הסעודה קודם חצות.

(156) ראה עטרת זקנים סרמ"ט ס"ב. ערוה"ש סרמ"ט ס"ז. וראה גם במשנ"ב שם בה"ל ד"ה מותר. שם סתקכ"ט סק"ח.

(157) ולהעיר גם מדברי ה"ט"ז סתר"ג סק"ב: סעודה הראשונה שאוכל בו ביום קיים סעודת פורים בזה ואין לנו לתלות הדין במה שאנו קוראין לסעודה שאחר מנחה סעודת פורים שהוא לתוספת שמחה.

(158) בשנה זו: תשא ששישיביעי.

(159) השייכות דשינוי תניא דשנה פשוטה לפורים – ראה שיחת פורים תשכ"ג.

מקדימים לאכול סעודת פורים בבוקר מפני כבוד שבת, כנ"ל. אבל אם מתחיל בסעודה אחרי חצות, ימתין עד זמן מנחה גדולה, ויתפלל מנחה לפני.
מנחה: אומרים הודו, פתח אליהו וכו'.

מלאכה בפורים

אין לעשות מלאכה בפורים¹⁶⁰ (והעושה בו מלאכה אינו רואה מאותה מלאכה סימן ברכה לעולם). וע"י גוי מותר¹⁶¹. מלאכות קלות שאין בהן שיהוי מותר. אבל יזהר שלא יתבטל משמחת היום. לצורך פורים מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות. וכן כל מלאכה של שמחה או כל מלאכת מצוה. פרקמטיא מותר כיון ששמחה היא לו, ויזהר שלא ימשוך בה ויתבטל משמחת פורים. ויש שנהגו להחמיר אא"כ הוא להרויח לצורך סעודת פורים. [בנוגע לכיבוס במכונת כביסה, שאין בו שיהוי, מקום להקל¹⁶². בנוגע לתספורת – כיון שהוא לצורך פורים ושמחה היא לו, יש להקל¹⁶³ ובפרט בקביעות שנה זו שהיא בערב שבת. וכן מותר ליטול צפרניו].

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יהא פורים אסור בעשיית מלאכה מן הדין, וכדן יום טוב¹⁶⁴.

הלכתא למשיחא: אמרו חז"ל שכל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם. ונתבאר בכ"מ. וגם בכ"מ בדא"ח.

כל הגברים והנשים, כולל קטנים שהגיעו לחינוך, מחוייבים ב:

א. שמיעת קריאת המגילה

חייבים¹⁶⁵ לשמוע את המגילה פעמיים: פעם בלילה ופעם נוספת ביום. [ב"מבצעים" כשאי אפשר לקרוא מגילה פעמיים – אין לדחות קריאת הלילה ח"ו מפני מצוה העתידה לבוא, ומחוייב לשמוע קריאת הלילה אף שע"ז מטייל בספק האפשרות לשמוע ביום¹⁶⁶].

ניתן לקרוא המגילה ביום עד שקיעת החמה (7:01). אם יודע שתימשך הקריאה בין השמשות, קורא בלא ברכה¹⁶⁷. כמובן, בקביעות שנה זו שפורים חל בערב שבת, יש לסדר להקדים קריאת המגילה הרבה לפני זה. אם נאנס – ראה להלן (הכנות לשבת).

מחנכים את הקטנים למצוות שמיעת המגילה. מנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה. ונהוג להביא לבית הכנסת גם את הקטנים ביותר (באם אינם מפריעים)¹⁶⁸. הורים ישיגחו על ילדיהם שיקשיבו לקריאה ולא יפריעו.

מצוה מן המובחר לשמוע את המגילה בבית הכנסת, ברוב עם¹⁶⁹ (ולפחות בעשרה, אף שמתר

160) ובליל פורים, כתבו רוב הפוסקים להתיר. והמיקל לא הפסיד הברכה. והמחמיר תבא עליו ברכה (נוספת).

161) ובמלאכה בפרהסיא כגון בנין בית ע"י גוי – נחלקו הפוסקים. ובמקום צורך גדול, הפסד מרובה או לצורך מצוה יש להקל. ובקבלנות, ודאי יש להקל.

162) אבל להעיר מס' אורחות יושר לר"י מולכו פי"ט שראיתי להרבה נשים שעומדות על הכביסה ביום שושן פורים [שנהגו במקומו מספק ב' ימים] ומה הנ"ל להן שאין עושין מלאכה ועושין מלאכות יותר כבודות. ועכ"ז, במכונת כביסה שבימינו שאני, וכמובן, באופן שלא יתבטל ע"ז משמחת פורים.

163) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ג.

164) מחשבות חרוץ אות כ (פייערקוב תער"ב – פח, רע"ג). וכבר קדמו עד"ז ביערות דבש ח"ב (דרשות בק"ק אה"ו דרשה א' (בדפוס ווארשא – קכ, ב)). ולהעיר מדרשות חת"ס ח"א לפורים תקס"ד (קצו, ג). ושם – לז' אד"ש תקפ"ו (קנג, ד).

165) נחלקו הפוסקים בגדר קריאת המגילה ביום (ו"א גם בלילה) אם הוא מד"ק או לא. וראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ט בין הדברים.

166) ראה מה שהארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ט, ושו"ר אריכות מזה בקובץ האוצר חו' לח (שי"ל בשנת תש"פ) וש"נ גם לכמה אחרוני זמננו. ובכמה פרטים נמצאו דברינו מכוונים.

167) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א סט"ו.

168) ראה בסוף הקובץ במילואים (ט).

169) ואם חל ליל טבילתה בליל פורים, אם אפשר לשמוע מגילה תחילה ברוב עם ואח"כ לטבול, עדיף כך. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יט'תשסח. וש"נ.

לקרוא גם בפחות בעשרה). המתפלל בקביעות בבית הכנסת במנין המיוחד לו, אינו צריך ללכת לבית הכנסת גדול יותר.

הקורא את המגילה (ולמנהגו – גם השומעים מתוך מגילה כשרה) פושט אותה מכריכתה כאיגרת, וכופלה יריעה על יריעה. ולמנהגו – הכפילה היא לשלושה חלקים.

לפני הקריאה מברכים שלוש ברכות: "על מקרא מגילה", "שעשה נסים" ו"שהחיינו" (גם ביום)¹⁷⁰.

נכון שהקהל יעמוד בשעת שמיעת הברכות. בעת קריאת המגילה אין השומעים צריכים לעמוד¹⁷¹.

הקורא מכוון להוציא את השומעים.

כתב אדה"ז בשולחן ערוך: כשכולם מקיימים מצוה ביחד כגון שמיעת מגילה מצוה שאחד מברך לכולם בין הקורא בין אחד מן השומעים. אבל אם רצו לקיים כל אחד המצוה בפני עצמו ולברך לעצמן הרשות בידם כגון שיקרא כל אחד המגילה לעצמו אם אין שם עשרה. ומכל מקום טוב שיקרא אחד לכולם לקיים ברב עם הדרת מלך אע"פ שאין חיוב בדבר שאין לחייב אדם שיקיים המצוה המוטלת עליו ע"י שליח כשיכול לקיימה בעצמו.

למעשה, בקריאת המגילה בצבור, מי שאינו רוצה לצאת בברכת הש"ץ ורוצה לברך לעצמו בלחש רשאי, אם יש לו מגילה כשרה שקורא בה לעצמו מלה בעת שהש"ץ קורא¹⁷².

יש להקשיב לברכות ולא לענות "ברוך הוא וברוך שמו", אלא רק "אמן", ומכוונים לצאת ידי חובה.

מי¹⁷³ שהגיע באיחור¹⁷⁴ יאמר את הברכות לבד, באופן שיסיימן לפני תחילת הקריאה. וכשלא

170) שכח לברך שהחיינו וזכור אחרי גמר הקריאה, אינו מברך – כ"כ בנה"ש סתר"צ סק"א. ודלא כרוח חיים שם סק"ג שהשיגו. אבל כ"ה בתשפ"ץ ח"ב סו"ד. שו"ת כת"ס או"ח סכ"ה. ובשו"ת רעק"א תנינא סו"ג – לא בריא ל', עיי"ש. אבל בביהג"א סתר"ג"ו מוכח דאיכא דין עובר לעשייתו גם בשהחיינו. גם בישוע"י סתר"ג סק"ו פסק שאינו מברך אחרי נטילת לולב (וראה אצלנו בלוח לסוכות), וכן בנ"ח, והב"ד בפת"ע סתר"ג, ובמשני"ג, ואף שבנ"ח שייך לברך כ"ז שדולקות (וראה בלוח לחנוכה) – אבל אין מקום לברך אחרי הקריאה. וכן הכרעת רוב האחרונים.

171) אם כי הרבה נוהגים סלסול בעצמם לעמוד להידור – ראה מנהגים ודומיישיא סרי"ח, שהרבנים היו עומדים ושאר הציבור יושבים. ובס' מנהג טוב סו"ג שמנהג טוב לשמוע בעמידה משום פסו"ג. וראה טור ברקת סתר"צ סק"א. וכן מעשה רב במנהג כ"ק אד"ש. וראה גם המסופר ברשימות דברים חטריק ח"א ע' קפז ע"ד פורים תרפ"א. ולכאורה מקום לומר שכ"ה גם ע"פ שיטת הטור רס"י תרצ ודעמי' (ראה אוצה"ג מגילה סצ"א-צב. שבה"ל ס' קצח. תניא רבתי ס"מ. וראה עט"ז סתר"צ ס"א. ראשון לציון מגילה כא, א בדעת הרמב"ם. שו"ת חקל יצחק או"ח ס"ג) שחובת העמידה בקריאת המגילה היינו משום גוף הקריאה ולא רק משום כבוד הצבור, דזמרינן לה מקריה"ת (אמנם, לדין חובת העמידה בקריאה"ת משום כבוד התורה ול"ש במגילה). ועפ"ז מקום לומר, דהה"נ שעל השומעים לעמוד משום שוב"ע (להעיר מעני"ז בשר"ע אדה"ז ס"ה ו"בוקר"א שם. ה). ואף שחט"ס ס"א סק"ב). ואף שבקריאה"ת לא נהגו להחמיר, מקום לומר דשאני קריה"ת שהיא חובת ציבור, אבל מגילה שהיא חובת יחיד ושוב"ע מקום שגם השומעים יעמדו. ועפ"ז בקריאת היום ש"א שדינה כהלל שצ"ל בעמידה (ראה שו"ת חת"ס או"ח סנ"א. גליוני הש"ס מגילה כא, א. ועוד). ויל"ד, שבמ"ת שמעו כל ישראל מדין שוב"ע (ראה גם תוד"ה כדאשכחן ברכות כ, ב), ועפ"ז חובת עמידה נאמרה רק לגבי משה. ובגוף הענין, הרבה יש להאריך ולהשוות הנידונים – עמידה בשמיעת חזרת הש"ץ, בקדיש, בברכת תק"ש ובתק"ש, בברכת ספה"ע. ואכ"מ. ולמעשה, אין המנהג כן.

172) יסו"ש ש"ב ספ"א. שו"ת זבחי צדק ח"ג ס' קנח. רב פעלים ח"ד או"ח סל"ג. בא"ח תצוה ס"א. וכן מעשה רב.

173) ואין להמתין בקריאת המגילה למי שנתאחר או שרוצה לצאת לעשות צרכיו, משום טירחא דציבורא, אא"כ הציבור מחלו על כבודם, או שכן מנהג שם להמתין לזה – ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כ'תשפ.

174) אם לא אמר עדיין ברכת התורה אין לו לשמוע מקרא מגילה לפני ברכת התורה. ואם זמנו בהול, כגון שהגיע באיחור, ולא יוכל לשמוע אח"כ, יאמר רק ברכת אשר בחר בנו, שהיא המעולה שבברכות, וישלים שאר ברכת התורה אח"כ. ואם כבר אמר אהבת עולם, אלא ששכח לומר ברכה"ת, ודאי סגי בהכי. ובלית בריה יחיד ושוב"ע אחרי שהקורא סיים אמירת הברכות שעל המגילה, יאמר ברכת אשר בחר בנו בזריזות, ויקרא התחלת המגילה מחומש, אבל כיון שיש חולקים, עדיף שלא לעשות כן. ופשוט שעדיף לשמוע מגילה ביחיד מלשמוע בעשרה ללא ברכת התורה.

ויש שצידדו להקל מחמת תפיסת סברות, שקריאתה לפרסו"ג ולא למצות ת"ת, או ששכשכוון למצות מגילה א"י יד"ח ת"ת. (וכז' לא יכון להסביר שצידדו היא על החפצא דתורה ולא על המצוה). ולדינא נראה עיקר שמקיים בזה מצות ת"ת ממש (אף שמצינו כמה ישובים כני"ז בהשאלה הידועה במה שאמרו שמבטלין ת"ת לשמוע מגילה, דמשמע שאינה בכלל ת"ת. וע"פ רוב התייגוסים שנאמרו בספרים בענין הנ"ל – פשוט שהיא בכלל ת"ת. וכבר כתב בשו"ת אבנ"ז סתק"ז סק"י: לא אאמין שיצאו דברים אלו מפי אותו צדיק שלא יקיים ת"ת במקרא מגילה), וממילא אסור ללא ברכה"ת, ול"ד כלל לתחוננים. וראה מה שהארכנו ע"ז"ו בסברות הנ"ל וכי"ב בקובץ ספר זכרון תפארת איש לענין ק"ש לפני ברכה"ת, קחנו משם, ודון מינה ואוקי באתרין. ונראה נדו"ד גרע טפי מק"ש, שכל עיקר מצות קריאת המגילה היינו לקרוא בתורה, ומתוך הקלף, וככתבי הקודש שמטמאות הידים לצריכה שטרטו כאמיתה של תורה, והרי זו בקריה"ת, ויתירה היא על קריה"ת, שהמצוה בקריאה (ולא בשמיעה) ועל היחיד (ולא על הציבור), אף שצ"ל בקריאת אגרת, ובאופן שמפרסם הנס, ולא כקורא במקרא (ראה פירש"י מגילה יט, א). ומצאתי הדבר מפורש בעינת פורים תשל"ב, שאסור בקריאת המגילה ללא ברכה"ת. ולרו"ח פ' קטנין דשוכ"ע לענין ברכה"ת.

ובשו"ת דבר אברהם סט"ז סק"ח כתב למיסבר סברא שבברכות המגילה יוצא יד"ח ברכה"ת. וג"ז אינו עיקר דינא. וגם לדבריו – היינו בסביבת הדבר שלא יתיקנו עוד ברכה לפני הקריאה, כבשאר קריה"ת בציבור. אבל אינו שייך לכללות החיוב דברכה"ת. ומצינו ליישב באופנים

הספיק לברך קודם, יש לו לברך בלחש בין הפרקים (כגון¹⁷⁵ כשהציבור אומרים פסוק "איש יהודי" בקול)¹⁷⁶.

לא יפסיק באמצע תפלת העמידה לשמוע קריאת המגילה¹⁷⁷.

מי שכבר יצא ידי חובה וכעת קורא להוציא אחרים, יברכו רק השומעים ובעמידה. וטוב שיברך אחד מהם בקול ("על מקרא מגילה", "שעשה נסים", "שהחיינו") ויכוון להוציא את שאר השומעים (שצריכים לעמוד אף הם). וכשאינן השומע יודע לברך, יברך הקורא.

כשקורא להוציא נשים, אומרות הנשים (או הקורא, כשאין יודעות לברך) בברכה ראשונה: "לשמוע מגילה" וי"א "על מקרא מגילה". [כשקורא לאחרים, והוא יצא כבר, וחושש שלא ישמעו כל הקריאה, לא יברך להם, וכן לא יאמר להם לברך].

הקורא להוציא אחרים שכבר יצא ידי חובתו מותר לו להפסיק באמצע במקום צורך גדול.

כשקורא ביחיד או לנשים מותר לו לישב בשעת הקריאה.

למרות שנשים חייבות בשמיעת המגילה, אין לה לקרוא לעצמה, וכל שכן שאסור לה לקרוא להוציא אחרות¹⁷⁸, ועליה לשמוע מאיש הקורא (זולת בשעת הדחק, כשאי אפשר כלל, כיון שאין לה מי שיקרא לפניה, שאז קוראת לעצמה במגילה כשירה (ומברכת כנ"ל)). ואם קראה בעצמה, תחזור ותשמע מאיש הקורא.

אין יוצאים ידי חובה בשמיעת המגילה ע"י רמקול, טלפון, רדיו וכיו"ב. [בנוגע למכשירי שמיעה¹⁷⁹ (עם בטרייה), יש להורידם לפני קריאת המגילה. פתרונות אפשריים: לעמוד קרוב לבעל-קורא או לשמוע את הקריאה ביחידות ממי שקורא בקול. ואם אפשר לו לשמוע קריאת עצמו ללא המכשיר יקרא לעצמו בברכה¹⁸⁰. ואם אינו יכול לשמוע כלל ללא המכשיר, יקרא לעצמו ללא

אחרים. ואכ"מ. וראה שו"ת הרמ"א ס"ה.

וזאת למודעי, שבשמע ללא ברכה"ת ודאי יוצא יד"ח ול"ש בזה מהבב"ע – ראה בכע"ז בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תתפ. וש"נ.

ואם זמנו עובר כגון שהוא קרוב לשקיעה"ח, באנו לפלוגתא אם מגילה דוחה שאר מ"ע מה"ת. והעיקר לדינא שאינה דוחה.

(175) ראה משנ"ב סתצ"ב בשעה"צ סק"א. כה"ח סק"ג. ואכ"מ.

(176) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס"ט.

(177) ראה בסוף הקובץ במילואים (י).

(178) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ב.

(179) באם רק מחזקים את הקול באופן מכני, ולא ע"י זרם אלקטרי, יוצא בזה ידי חובת קריאת המגילה – ראה באג"ק (נדפס בהשמטות ודילוגים ושינויים בלקו"ש חכ"א ע' 496. ובשלמות) – בהיכל מנחם ע' נב.

וע"פ הנה"ך שם מובן שאין מקום כלל לחלק בין שופר למגילה כמו שעלה ע"ד כמה. ומה שנו' שם מכשירי שמיעה רק בנוגע לשופר, פשוט כיון שביו"ט ל"ש טלפון ורדיו.

וחקרו מאחרוני זמננו בנוגע לשלל קובליות, אם דינו כמכשירי שמיעה. ובפשטות, וע"פ הנה"ך שם, ה"ה והוא הטעם. ואדרבה, גרוע יותר. (180) והנה בשו"ת הצ"צ אה"ע ששכ"ג שקו"ט בארובה במי ששומע כשמצווחים לו בקול רם מאד אם דינו כחרש. ומעתה, יש לדון בלקוי שמיעה שיכול לשמוע אבל כבדו איננו אם נכון שיקרא בברכה אם יקרא בקול באופן שיכול לשמוע.

אמנם, הדבר מפורש בשו"ת הרא"ש כלל פה סי"ג והובא בטור חו"מ סרל"ה שאינו כחרש אלא כפקח לכ"ד. וייתרה מזו, אף שאינו שומע גם כשמדברים בקול רם זולת ע"י מין חצוצרות לא מיקרי חרש – פ"ח אה"ע סי' קכא ס"ו. והביאו ופסק כן לדינא בשו"ת הצ"צ אה"ע סי' קיח סק"ד. וכ"ה בשו"ת הלק"ט ח"ב סמ"ה, והובא בבאה"ט או"ח סתקפ"ט סק"א. וכן לגבי מגילה – בשעת סתרת סק"ב ועוד. (אמנם, שונה הדבר לגבי חובת שמיעה, במי ששומע רק ע"י מכשיר שמיעה, שאינו שומע קול אדם כלל). ובתשו' הצ"צ שם ששכ"ג שהחמיר בדבר, מיידי שנולד בלתי שומע וגם שחרשותו גרמה לו אלמות גמורה וגם אין לו הבנה נכונה כלל. ורק מה"ט נסתפק שם סק"א דנקרא חרש גמור. וראה גם שם סק"ד שברא"ש מיידי שמתולדתו ה' שומע ואינו מדבר ואח"כ כבדו אזינו.

אמנם, בהמשך הדברים בסק"ג בסופו נראה שעשה פלוגתא, שלהרמב"ם באמת ה"ז בגדר אינו שומע, משא"כ לרא"ש, ודלא כנתה"מ סרל"ה סק"ב שהשוה הדעות. ועוד זאת, שבסק"ב שם האריך להוכיח שחרש המדבר אינו שומע לגבי הקהל וראי, אינו בדוקא שאינו שומע לגמרי אלא גם כששומע רק ע"י צווחה בקול רם מאד. וכן לענין תרומה שלא יתרום לכתחילה (או גם בדיעבד, וכתנאי). ומפורש שם גם לגבי מגילה (לכתחילה או בדיעבד). ועכ"ז, הרצאת הדברים שם מוכיחה שאם אכן ישימיע לאזניו כיון שקורא בקול ודאי שגי בהכי לעניינו (עיין היטב שם סוף סק"ג, ודוק). ועוד, שבבל"ה רבו האומרים שגם החרש שאינו שומע כלל קורא לכתחילה, וכבהערה הבאה. ואף גם זאת, שגם בנדון דהצ"צ, כשנולד כך וגם אינו מדבר וקרוב לפתי, מ"מ למסקנא כתב דמהני חליצתו להתיר יבמה לשוק, עיי"ש. וכש"כ שאין לנו להחמיר בנדוננו, אפילו לגבי ספק ברכה דחמירא. ואפילו את"ל שמחמת העדר השמיעה בקול בינוני נפקע חיוב מהמצוה לגמרי, עדיין יכול להכניס עצמו לכלל החיוב כשיקרא בקול רם וישמיע לאזניו. (ודחק לומר שאין ביכולתו לחייב עצמו כיון שפטרותו – שהרי אין כאן פטור עצמי מחמת חיותו חרש, אלא כתוצאה מזה שאינו שומע (להסורביו כן)). ואפילו לא נימא הכי, עכ"פ לא גרע מאשה שרשאית לברך על מ"ע שהזמ"ג.

מכשיר בלי ברכה¹⁸¹].

בקריאת המגילה ביום, נכון להחמיר שלא יקרא בחור בר מצוה להוציא אחרים אם לא נתמלא זקנו. אבל בקריאת הלילה אין חשש. גם בקריאת היום, אם קורא להוציא נשים, יש להקל. ובשעת הדחק, כגון ב"מבצעים" שאין אחר שיקרא להם, אפשר להקל אף בקורא לגברים.

הקורא את המגילה וקרא קריאה משובשת יצא לפי שאין מדקדקין בטעויותיה, והיינו בטעות שהלשון והענין אחד, אבל בטעות שהענין משתנה, כגון שבמקום "יושב" קרא "ישב", ובמקום "נופל" "נפל", לא יצא¹⁸². וצריך לחזור ולקרוא ממקום הטעות ואילך¹⁸³. ומכל מקום, אם כבר סיים הקריאה חוזר וקורא ללא ברכה¹⁸⁴, ואפילו הפליג בדברים והסיח דעתו. וכך¹⁸⁵ אם השמיט הקורא תיבה, אפילו אינה מפסדת הקריאה, צריך לחזור ולקרוא. ואם השמיט תיבה שמפסדת הקריאה ונזכר אחרי שכבר גמר הקריאה והסיח דעתו, חוזר ומברך¹⁸⁶. טעה וקרא "באמרם" במקום "כאמרם", או "בפניהם" במקום "לפניהם", אינו צריך לחזור ולקרוא עוד פעם. אבל אם לא גמר הפסוק, נכון לחזור ולקרוא כדבעי¹⁸⁷. **לרשימת טעויות שכיחות – ראה במגילת אסתר ותיקון קוראים שבסוף הלוח.**

לכתחילה צריך לחזור אחרי בעל-קורא הבקי לקרוא בנקודות וטעמים כהלכתה. כשאין מי שיודע לקרוא בטעמים בעל פה, ואין ביכולת הקורא לעיין בחומש לפני כל פסוק ולקרוא אח"כ מתוך המגילה, וגם אין מי שיודע להקרות לבעל-קורא (לעמוד לידו עם חומש מודפס ולסייע לו בלחש. ועדיף שיסייע ע"י סימנים באצבעותיו), מותר לכתוב הטעמים במגילה ולברך עליה (אף שלכתחילה אין לכתוב נקודות וטעמים במגילה), אבל עדיף לקרוא בלא טעמים¹⁸⁸. [המסייע לבעל-קורא בלחש יקרא אחר כך מתוך מגילה כשירה לעצמו, כי מן הסתם אינו יכול לכוון דעתו לשמוע היטב מחמת טרדתו להשמיע לאזני הקורא].

כשאין הקורא יודע הנקודות (או קרי וכתוב וכו'), ואין אחר שיכול לקרוא או להקרותו, אין לו לברך על קריאת המגילה. ונכון שיכתוב הנקודות במגילה, או יניח פלסטיק שקוף על המגילה ויסמן הנקודות וטעמים עליה¹⁸⁹. כמו כן, יכול הקורא להקשיב לקלטת עם נוסח הקריאה באוזניות, וינמך קול האוזניות (כיון שעליו להשמיע קריאתו לאוזניו), ויזהר שלא יקרא שלא מתוך הכתב.

אין לחלק קריאת המגילה לכמה אנשים, שכל אחד יקרא חלק מהקריאה, אלא אם כן בעת הצורך¹⁹⁰.

אין להפסיק באמצע הקריאה רק כדי נשימה, ואפילו בין פסוק לפסוק, לפי שצריך לקרותה כאגרת. סתם ידים עסקניות הן ולכן יש להחמיר ליטול ידיו לפני שנוגע במגילה.

הנוגע באמצע סעודה במגילה (או בתפילין וספר תורה) אינו צריך ליטול ידיו לסעודה עוד פעם.

181) ראה בסוף הקובץ במילואים (יא).

182) ראה בסוף הקובץ במילואים (יב).

183) ראה בסוף הקובץ במילואים (יג).

184) כיון שנחלקו הדעות בשו"ע סת"צ ס"ד. וראה חו"א כלל קנה סת"ז. קיצור שו"ע ס' קמא ס"ח. משנ"ב ס' תרצ בבה"ל ס"ד ד"ה אין מדקדקין.

185) וראה בסוף הקובץ במילואים (יד).

186) כ"ה במשנ"ב ס' תרצ בבה"ל ס"ד ד"ה אין מדקדקין. וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' מ'תשנ.

ולענין לחזור ולברך שהחיינו – נראה שחל ע"ז כל דיני ברכת המצוות, וחוזר ומברך כל הברכות. וראה אצלנו בלוח לחנוכה בדין הפסיק בדיבור בין הברכות להדלקה. ולאידך, בשכח שהחיינו אינו מועיל לברך אחר גמר הקריאה. וראה בשו"ת באתרא דרב שם.

187) נתבאר בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' יב'תרצג.

188) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"י.

189) וצ"ע מה עדיף, שיש שדנו בפלסטיק משום חציצה. אבל יותר נראה שאי"ב חשש, ועדיף מניקוד בתוך המגילה שפסולה לכמה דעות, אף שלהלכה כשרה בדיעבד.

190) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"א. ובשולי הדברים, אגב, אעירה שבכמה אחרונים שנו' אצלנו שם מפורש להדיא שגם שכשלא שמע השני מתחילתה וקרא חצי' אמרינו שומע כעונה ויוצאים השומעים אף שאין אצל הקורא מעשה המצוה בשלימות ולכאור' ל"ש ערבות, ודלא ככמה אחרוני זמננו שנסתפקו בזה.

לא יניח המגילה על ברכיו ושני אצילי ידיו עליה¹⁹¹.

אסור לדבר בשעת קריאת המגילה, החל מהברכה הראשונה שלפניה ועד לברכה שאחריה. בדיעבד, אם הקורא דיבר אין השיחה הפסק ואינו צריך לחזור. אבל השומע שדיבר, כיון שבעודו מדבר לא ישמע מה שהקורא קורא, ואם כן לא שמעה כולה, לא יצא ידי חובתו.

אם שמע כבר קריאת המגילה, מותר לו לצאת באמצע הקריאה אם נשאר עשרה אנשים¹⁹².

מי שיש לו מגילה כשרה¹⁹³ והוא בקי לקרוא **כדבעי**¹⁹⁴, יכול לקרוא מתוכה, ביחד עם הקורא, וצריך שישימע לאזניו, אבל בשקט, באופן שלא יפריע לאחרים¹⁹⁵.

מגילת אסתר כשרה בדיעבד גם אם חסרות בה תיבות או פסוקים, ובלבד שהחסרון¹⁹⁶ הוא עד חציה¹⁹⁷. אם חסרה המגילה בתחילתה, בסופה או ענין שלם אפילו באמצעה – פסולה, אפילו החסרון הוא במיעוטה. [אלא שאין לקרוא לקרוא בעל־פה כשמוציא אחרים, ויקרא מתוך חומש. מותר לקרוא בעל־פה רק תיבה אחת שאין לה משמעות כלל אלא אם נצרף אותה לתיבה אחרת].

צריך לוודא שקורא מתוך הכתב¹⁹⁸. בדיעבד, אם קרא מיעוטה בעל־פה יצא.

באם עוקב אחר הקריאה ממגילה מודפסת (בחומש וכיו"ב) אין לו לקרוא ביחד עם הקורא, אלא אם החסיר כמה מילים¹⁹⁹, שיכול להשלים בקריאה מהנדפס – בלחש אבל באופן שישימע לאזניו (ולא רק בחיתוך שפתיים). וכשאינו מסוגל לשמוע מחמת הרעש דינו כלא השמיע לאזניו – וימשיך לקרוא עד שישגי את הקורא, ואז ימשיך לשמוע. (אבל אין להשלים מה שהחסיר תוך כדי שמיעת המשך הקריאה מהקורא, שה"ז כקורא למפרע, ואם קרא למפרע רק תיבה אחת לא יצא²⁰⁰. ואם ירצה בדוקא, יכול גם לקרוא כל המגילה מלה במלה עם הקורא מתוך החומש ולהתנות שבאם אינו שומע מלה מסוימת מהקורא יוצא ידי חובתו במלה הנ"ל בקריאה שלו). ועדיף שישלים את שהחסיר בשמיעתו בקריאה מתוך מגילה כשרה, ועל כן ראוי ונכון שתהא לפני כל א' מגילה כשרה.

חייבים לשמוע כל מילה מקריאת המגילה, מתחילתה ועד סופה, לפי הסדר. מי שלא שמע אפילו מילה אחת – לא יצא. אבל אם שמע ולא כיון בכל מילה יצא, ואם היה לבו פונה ומחשב דברים

191) אבל בהנחה על ברכיו גרידא לית לן בה. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב יח'תתכא. וש"נ.

192) ראה בשו"ת באתרא דרב ס' יט'תשה. ושם, שיש מקום להחמיר גם כשנשארו עשרה אנשים, אף שיותר מן הדיון.

193) אבל מי שותפס בידו מגילה שאינה כשירה לא יקרא עם הש"צ אלא שומע ושותק.

ונחלקו הפוסקים אם הוא רק מחשש שאחרים ישמעו ממנו ויתנו לבם אליו ולא לש"צ, אבל הוא עצמו יכול לשמוע לש"צ אע"פ שקורא במגילה שאינה כשירה, או שהוא גם מחמת הקורא עצמו שנותן דעתו על הקריאה במגילה פסולה, ולכן הוא עצמו אינו יוצא ידי חובתו אפילו קורא בלחישתו ובקול דממה דקה שאינו מבלבל אחרים.

194) ולפעמים גם בשינוי בניגון הטעמים לא יצא אם משתנה הענין, כדלעיל. וכשקורא שלא בדקדוק אף אם שומע בשעת מעשה קריאה נכונה מהש"צ אינו יוצא. (ומסתבר שכו"ל לכו"ע גם להדעות שבהערה הקודמת שבקורא ממגילה שאינה כשירה ושומע מהש"צ יוצא).

195) ראה בסוף הקובץ במילואים (טו).

196) וכן באותיות ותיבות מטושטשות שאין רישומן ניכר. אבל אותיות ותיבות שנמחקו קצת, אם רישומן ניכר כל כך שתינוק שאינו לא חכם ולא טפש יכול לקרותן, וקצת צבע הדיו קיים, אינן בגדר חסרון, שהכתב עדיין כשר (אע"פ שצבע הדיו נראה עכשיו כמראה אדום או חום מחמת שנתיישן – ע"פ מג"א ס"ב סק"ח וסק"ח ו"אדה"ז שם ס"מ. וראה פמ"ג שם בא"א סק"ל ט. שו"ת חת"ס יו"ד סדנ"ו. בני יונה סרע"א ס"ו. קסה"ס ס"ט ס"ט. מלאכת שמים כלל ד בבניה סק"ג. משנ"ב ס"ב ס"ק קכח. ובפרט במגילה (ראה שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סדנ"ח להקל לענין קריה"ת. וכ"כ בשו"ת שבה"ל ח"ט סרט"ז. מנחת שלמה תניא ספ"ג. קובץ תשובות ח"א ס' קי), בשגם שגם בדיו אדום מתחילתו יש כמה צדדי קולא (ראה שו"ת הצ"צ או"ח סט"ו)).

אבל אם קפץ כל הדיו מהקלף ולא נשאר אלא אדמומית מהחלודה של הדיו, דינו כחסר.

197) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ז.

198) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ג.

199) פחות מחצי המגילה, כנ"ל.

וראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ג.

200) ושק"ט באחרונים בקורא לעצמו ושומע בבת אחת המשך הקריאה, ואפי' אות אחת, אם בבת אחת הוא בגדר קריאה למפרע. ואכ"מ.

אחרים לכמה דעות לא יצא²⁰¹. ולכן נכון לעקוב אחרי הקורא מתוך מגילה כשרה²⁰², או לפחות עם מגילה מודפסת.

אם החסיר אות מחמת הרעש או שהקורא הבליעה בקריאתו, אם יש לזה משמעות אחרת, כגון שהחסיר מ"ם של תיבת לאבינונים (שמשמעו: "לאבינון שלי") לא יצא. אבל כל שאינה משנה המשמעות, שהענין מובן מתוכו, כמו נון של תיבת המן, יצא בדיעבד²⁰³. ויש מחמירים גם בזה. ארבעת הפסוקים של גאולה שאף השומעים אומרים אותם בקול (לפני שיקראם בעל הקריאה) הן: "איש יהודי וגו'". "ומרדכי יצא וגו'". "ליהודים היתה וגו'". "כי מרדכי היהודי וגו'", ומזדרזים לסיימם טרם שיקראם בעל הקריאה.

עשרת בני המן נקראים אף הם בקול ע"י הציבור ובנשימה אחת, החל מהמלים "חמש מאות איש" ועד "עשרת".

במנהגי חב"ד לפורים כתוב שמכים "המן" איזה פעמים במשך הקריאה (במקום שנזכר באיזה תואר: "האגגי", "הרע" וכו' ב). וימתין הקורא מלקרוא עד שיגמרו הקהל להרעיש²⁰⁴.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: משחקים מסוכנים כמו פיקות ונפצים עלולים לגרום לנזקים חמורים. אין לשמור פיקות וקפצונים בכיס מחשש להתפוצצות, ואין "לירות" אותם בקירבת האוזניים²⁰⁵.

הלובש אטמי אזניים להנמיך קול הרעש כשמכים "המן", אם שומע קריאת המגילה יצא, ואם לאו לא יצא²⁰⁶.

מנענעים את המגילה באמירת "האגרת הזאת", "אגרת הפורים הזאת השנית".

ברכת "הרב את ריבנו" (שאחר קריאת המגילה) נאמרת רק כשהקריאה הייתה בציבור, אבל לא ביחיד²⁰⁷.

(201) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' כ"ב. ושנ"ת.

(202) וכבר נזכר לעיל בהערה מ"כ בנימוקי או"ח ממונקאטש סתר"צ סק"א במעלת הקריאה בפיו מתוך מגילה כשירה מלה במלה שמבטל מחשבה זרה מה שפנה לדברים אחרים במחשבתו. ונתבאר לעיל, שבאמת א"צ לזה, וגם בעוקב אחר הקורא מתוך מגילה מודפסת, וללא קריאה בפיה, שפיר דמי.

(203) ראה לעיל לענין שינוי בין מלעיל ומלרע, בכמה סברות שנאמרו. ודון מינה ואוקי באתרין.

ובפרטיות – ראה תוד"ה רגלא ע"ז כב, ב. נו"כ הטושו"ע או"ח רס"י קמב (בקורא לאהרן הרן). שו"ת מהרי"ט א"ה ע"י סט"ז. וראה ערוה"ש או"ח סס"ס ס"א וס"ב. דברי מלביאל ח"ה סוס"י כ. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סי' קכח ס"ח"ח במוסגר שאם רוב בני העיר קוראים כך ה"ז ככלל משמעות הענין). משנ"ב סתר"צ בבה"ל סי' ד"ה אין מדקדקין. בנתיבות ההלכה פורים ע' רלו. ועוד.

(204) וראה שיחת מוצאי ש"פ ויקהל תשל"ח.

אם הקורא אינו מפקיט בשעה שמכים המן, יקרא השומעים תיבה זו – ובאופן שישמיעו לאזניהם – ממגילה כשרה שלפניהם או לפחות מהחומש. וראה בסוף הקובץ במילואים (טז).

(205) בפתחה למועד לכל חי האריך בחומר הענין, וז"ל: הבערה באפר שריפה וכו' ע"י קנה שריפה שהם כלי מות וכלי זיין המוכנים לפורענות וכו' דבר הממית וסם המות נתון בתוכו וכו' מביאים דאגה וצער דגופא, ולפעמים באים לידי קטטה ע"י קנה שריפה שדולק בלתי ידיעה, אפילו לא יהיה בתוכו דבר הממית, עם כל זה בקול הברה לבד כשהוא שולחו בפתע פתאום מביא רעדה וחלחלה על האדם ומתפחד, ומפני זה רבו כמו רבו קטנות ומריבות ויריבו עליה, ואין צריך לומר אם חס וחלילה יצא תקלה ונפש הוא חובל בר מינן, כי בודאי אינו נכון לאומה ישראלית בשום מקום ובשום זמן, ואפילו בפורים ובחנותות שלא להשתמש בכלי מות כאלו וכדומה לא מיניה ולא מקצתי, ואיכא משום לא תעשה כמעשיהם ולכן לא נכון לעם בני ישראל להתנהג כמוהם ממה סיבות הנסתרות והנגלות וכו' ולא מיבעיא לדלק בקנה שריפה אלא אפילו מה שמשימים בתוך ניירות כרוכות וקשורות מעפר שריפה וכו' אינו נכון לאומה ישראלית לעשות אפילו בפורים ובחנותה, וכבר יש בעירנו אומרי יע"א הסכמה מרובותינו הקדושים שאין להטיל בפורים וכו' לא שום דבר הבא מחמת עפר שריפה וכו' וגם המנהג להכריז בשבת זכור להזהירם על כך וכו', שהגם שנראה לכאורה כי בדכורים קטנים וקלים כאלו לית בהו סכנת מות מכל מקום לא יבצר מצער ונוק, וכן אירע בעירנו אומרי יע"א וכו', חוקה חקתי גזרה גזרתי שבשום עת וזמן לא יוכלו להטיל מאלו הדברים וגם גזרתי לכל בעלי החנויות שלא יוכלו למכור מאלו הדברים.

(206) ראה בכע"ז בשו"ת באתרא דרב סי' יט'תרפ.

(207) כך פסק אדה"ז בסידורו.

וב"מנהגי האדמו"ר" – "מובן שאין זה הוראה לרבים" – שמברך גם ביחיד. וראה לקו"ש חל"א ע' 279. ולהעיר משיחת ש"פ ותולדות תשמ"ח ע"ד מנהגים שנתגלו רק ליחיד סגולה, להיותם ענינים שייכים להם.

ונחלקו אחרונים, בקרא ביחיד וכינס עשרה עבור הברכה. אבל מכמה ראשונים נראה שניתן לברך.

והמיקל לצרף נשים (וקטנים) – יש לו על מי לסמוך. ונת' אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ד. וכש"כ בקרא בפני עשרה נשים לחוד ללא אנשים. וחזי לאצטרופי להמבואר שם, שגם בדעת המחמירים שאין לברך ביחיד – מצנינו דלאו מילתא דפסיקתא היא, ראה

מברך ואח"כ כורך²⁰⁸ את המגילה²⁰⁹.

גברים המסופקים²¹⁰ אם חיסרו מלשמוע מלה בקריאת המגילה ביום, חייבים לחזור ולשמוע משם ואילך (ללא ברכה), ואם היא מלה שאינה מפסידה הקריאה, כלומר שאינה משנה משמעות הענין, יש מקום להקל. ובקריאת הלילה, בכל אופן יש להקל. בנשים, יש מקום להקל אפילו בקריאת היום.

השואל מגילה מחבירו רשאי להניח לאחר לקרוא בו ברשותו²¹¹, ואין לחוש כלל שמא המשאל אינו רוצה להשאל ולעשות חסד אלא לזה ולא לזה²¹², ובלבד שיקרא יחידי ולא עם אחר, אפילו עם השואל, כי לא השאל אלא לאחד ולא לשנים, ואין לנו לעשות חסד בממונו שלא מדעתו, אפילו כל שהוא, יותר ממה שראינו בעינינו שכבר עשה מדעתו²¹³.

נפלה המגילה על הארץ אין צריך להתענות.

אין מזרקין כתבי הקדש מפני שהוא גנאי ונראה כקלות ראש. ולכן כשמוסר מגילה לאחר ימסרנה בדרך כבוד ולא בזריקה²¹⁴.

הלכתא למשיחא: "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה, שאינן בטלין לעולם"²¹⁵.

ב. אמירת "ועל הנסים"

אומרים "ועל הנסים" בתפילת העמידה ובברכת-המזון, הן בליל פורים והן ביום, כדי להודות לה' על הנסים.

בתפילת העמידה אומרים "ועל הנסים" בברכת "מודים". דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בבירור הלכה סתרצ"ב (ח"ג ע' ת) שהביא שבאר"ח וכלבו גופא כתבו שמברך לאחר' ביחוד. ולהעיר שבכמה פוסקים כתבו להדיא לברך לאחר' בקורא לילולת. [נראה הנסמן בקובץ יתד המאיר אדר תשע"ח, והיא לו נדפסה בתורת הקדמונים סי' קטז].

ויש להוסיף, שגם לענין צירוף עשרה לקריאתה, ל' בעה"ט (הל' מגילה - קי, א) הוא: אין מצטרפות לכתחילה. והר"ד בכמה ראשונים. ומשמע דבדיעבד ש"ד. ובאר"ח (הל' מגילה ס"ב) ש"אין ראוי להשלים בהן עשרה". וכ"ה בס' המאורות מגילה ה, א. וגם בדעת המאירי (מגילה ה, א) נראה שהוא משום פריצות. (ואף, שיש שרצו להפריד בין הדברים, שדין עשרה בברכה שלאחר' חמירא טפי - לא הביאו רא' לסברתם. ונראה פשוט שהטעם משום פרסו"ל. וכ"כ בערוה"ש סתרצ"ב ס"ה. ודלא כמי שחידש שהוא מדין ברכה אחרונה על קריאת, שאין לזה יסוד ומקור. ושאינו ברכת הגומל שצ"ל בעשרה אנשים דוקא - דילפינן מקרא דכתיב בה "וידרמוהו בקהל עם", ונשים לא איקרי קהל). ועוד, ש"א שרק למ"ד שאין מוציאות אנשים אין מצטרפות. (בבב במאירי ואר"ח מוכח שאינו).

ויש להוסיף סברת הרדב"ז בשו"ת ח"ב סתרס"ה לברך שלא בעשרה, לדעת האומרים שהנשים יכולות לברך על מעשהזמ"ג, מכ"ש הכא שיכול לברך שהרי בר חיוב הוא אם היו שם עשרה". וילה"ע מדעת רי"ו תולדות אדם וחווה נכ"ב ח"ב שהפטור מסוכה מברך על'. והיינו לא רק נשים וכ"כ א"ג גם מצטער וחתן. ובאר"ח סתרס"ט סקכ"ו הב"ד גם לענין ישיבה בעת הגשמים. וגם בלבוש כתב רק שלמות הוא לברך, "וטוב שלא לעשות כן" משום ברכה שא"צ, "ואפשר לחוש לה לברכה לבטלה". וראה זה פלא, בחוג הארץ למהר"י אלגאזי, בנוגע לפורים המשולש - אחרי שהביא סברת הרדב"ז - לענין נשים בפרט, שמברכות שלא בעשרה מדין מעשהזמ"ג.

יצאו מקצתם לפני הברכה - לכא' יש להחמיר שלא לברך, ראה שם אצלנו.

208) אין קפידא בגלילת המגילה שהיא תלו' באיור (משא"כ בעת הקריאה) - ראה מזה בשו"ת באתרא דרב סי' ג'שענו.

209) וראה שיחת פורים תשט"ז. וכמ"פ ראינו מעשה רב להתחיל בכריכת המגילה קודם הברכה ולסיים אח"כ.

210) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' י.

ובפרטיות: בספק שאינו שקול, י"ל שחזקתו ששמע.

בספק אם טעה הקורא (בטעות שמשנה המשמעות), יש מקום להקל. ובקריאת היום, נכון להחמיר, ומי שברור אצלו שהקורא לא טעה, אף שאחרים מכחישים אותו, ודאי פטור מלשמוע עוד הפעם.

ובנשים, י"א שגם ביום קריאתו רק מדרבנן ולא מדברי קבלה. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' י. ויש להוסיף, שכ"כ בטל תורה מגילה ב, א, באשה המסופקת אם קראה המגילה בכלל. וכש"כ בניינו שמסופקת אם חיסרה מלה, ש"יא שאינו מעכב. ובהמובא שם אצלנו לצרף בתור סניף מש"כ בלקט יושר ע' 156 שא"צ לשמוע חיתוך האותיות, שמצותו רק בשמיעה, והערנו שבלקט יושר גופי' כתב כן (לעיל ע' 155 - בסימני הדרשה) רק בדא"פ - יש להעיר שבדפ"ר הוא בשינוי, בנוגע לשמוע מנמנם.

211) ואינו חושש שמא אין רצונם של הבעלים שיהיה פקדונם ביד אחר, כיון שעדיין הוא בביתו וברשותו.

212) שכיון שאנו רואים שעשה חסד בממונו והשאל לזה, מן הסתם אינו מקפיד בחסד זה שעשה גם על אחר.

213) ע"פ שו"ע אדה"ז שאלה ושכירות ס"ז. אבל מסתבר שאם השואל אוהו עצמו במגילה, והשני רק מסתכל בה, אין חשש.

214) וכשהמגילה בתוך ארגו - ראה שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קעא סק"ב. בצה"ח ח"ד סי' קמב סק"ט. ועוד.

215) רמב"ם סוף הלכות מגילה. ומקורו - ראה בלקו"ש חכ"ו ע' 222. ונת' שם ע' 226 ואילך.

אין לדלג לכתחילה "ועל הנסים" כדי שיוכל לענות קדושה ומודים.

אומרים "ועל הנסים" בברכת המזון, בברכת הארץ ("נודה לך"). דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. י"א שצריך לומר "מגדול" בסיים ברכת המזון בחנוכה ובפורים, אך "מעשה רב"²¹⁶ לומר "מגדיל" בחנוכה, ולכאורה כן הוא גם בפורים.

הסכמת הפוסקים שמי שאין לו מגילה לא יברך ברכת שעשה ניסים ושהחיינו על עיצומו של יום. ומכל מקום, טוב שיוציא אדם את עצמו מידי ספק וילבש בגד חדש או יאכל פרי חדש במשך היום ויברך שהחיינו, ויהא דעתו גם על המלבוש או על הפרי²¹⁷.

ג. מתנות לאבינונים²¹⁸

כל אחד ואחת, כולל קטנים מגיל חינוך (ואפילו ספק אם הגיעו לחינוך), וגם מי שהוא עני בעצמו, חייב לתת²¹⁹ ביום הפורים²²⁰ (ולא בליל פורים או במוצאי²²¹) לפחות לשני עניים כסף או שווה כסף²²², לכל אחד לכל הפחות בשווי פרוטה, לערך 5 סנט לכל עני²²³. כמובן שזהו השיעור

(216) בהתעודת קודש זאת חנוכה ה'תשל"ח.

(217) בירור הלכה בענין זה – י"ל בפ"ע בקובץ פלפולים מטעם ישיבת תורת המרכיז (770), לקראת י"א ניסן תשפ"ב.

(218) סידרו כאן מתל"א לפני משל"מ ע"פ הסדר בטושו"ע, אף שבפסוק משל"מ קודם.

ובנוגע סדר עשייתן – ראה בהערה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי"ז. ושם, שמסתבר שיש להקדים מתל"א לפי שעניים מצויים בביהכ"ג, והמצוה מזומנת לפניו, ואין להעביד על המצוה. גם בד"כ יש משום אל ישוּב דך נכלם. וכ"מ ממה שאמרו שענייהם של עניים נשואות למקרא מגילה. אמנם, במקום שמאזיה סיבה שתה' לא שייכי טעמים הנזכרים – יכול להקדים משל"מ, ואפי' סודות פורים, ראה שם סט"ז.

(219) ויש נוהגים גם בזה ע"י שליח (ראה להלן לענין משל"מ. וש"נ) – ראה מק"ח סוסי' תרצד (שמצוה בשלוחו יותר מבו). שו"ת זכרון יהודה (גרינואלד) ח"ב סי' רל. א"א מבוטשאטש סתרצ"ה ס"ג. הגהות עובר אורח סתרצ"ד ס"א. שם סתרצ"ה ס"ד. שו"ת שואל ונשאל ח"א סכ"ז. וכ"מ ביוש"ה ש"ב פ"ו שנהגו ע"י שליח. וראה שו"ת מהר"א אסאד סר"ז דל"א מצוה בו יותר מבשלוחו. ואם נפרש שמגבת פורים היינו מתל"א (ראה בארוכה להלן בהע' לענין כל הפושט יד) נמצא שנהגו ע"י גבאי צדקה. ובפירוש"י מגילה ד, ב ד"ה גובין משמע גם בנוגע למתל"א שנגבו ע"י הגבאים. אבל ראה שם בהע' להלן בכונת רש"י שם.

ובכ"מ מצוינו שהכינו קערות מיוחדות לאבינונים – ראה ביוסף אומץ (מנהיג פד"מ) סתת"פ"ז. נהג כצאן יוסף (לנכדו) מנהיג תענית אסתר ס"ג. מנהיג דק"ק וורמיישא סר"ז. ועוד. וראה סה"ש תשמ"ט ח"א ס"ע 335 ע"ד תכלית הזהירות בכבודם של עניים (בנוגע לנתניה "ברוב עם") ע"י הנתניה לגבאי צדקה או לקופת צדקה. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1286. (וראה גם שואל ונשאל שם). ובשעה"כ דרושי פורים (וכ"כ בפע"ח שער הפורים פ"ו. משנת חסידים מס' אדר פ"ח מ"א), שגבאי צדקה דפורים הוא בחי' (אבל בכל השנה בחי' יסוד ז"א). וראה גם שיחת ש"פ זכור תשד"מ.

[ומה שאין חוששים לברר אם עשה השליח שליחותו – ראה להלן בדיני משל"מ] (ובהערה שם נסמן לשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כ). ובמתל"א עדיף טפי מכמה טעמים, ומהם: שכבר בא לידי גבאי צדקה שהוא כיד עניים. ועוד, שבד"כ הגבאים מבקשים מעצמם, וכשהשליח פתח במצוה עדיף, ובכשרות שם. ובפרט כשהבטיח השליח וסומך הרמב"ם ביה"מ. אבל ראה שו"ת אפיקי ים ח"ב ס"ז בהגה]. שחזקה שעושים שליחותם, והה"ל בשלוחי ב"ד – ראה תומים ס"א סק"ט. אבל ראה שו"ת אפיקי ים ח"ב ס"ז בהגה].

אבל לאיך, ראה בשלחן גבוה סתרצ"ד סק"ג שהמנהיג ליתן לעניים מיד ליד בלי גבאי באמצע. וכ"ה בטור ברקת סתרצ"ד סק"ג ע"ד הסוד. וכ"כ בשו"ת דבר אליהו סס"ט בדא"פ שהמצוה שתהא דרך חיבה ורעות ובאופן של מתנה, ועדיף בעצמו או ע"י שליח שכמותו, ולא ע"י גבאי בתורת צדקה. (ולהעיר מגילוני הש"ש שבת י, ב, שר"ל שכיון שהוא בגד מתנה צ"ל בדיעות המקבל, שהנותן מתנה צריך להודיעו. וכבר כתבו להקשות עליו. ואיזה נמי כתב שהוא מחודש). וראה גם שו"ת בית ישראל הורוויץ ספ"ט, דלגבי מתל"א משלוח לאו דוקא, שלפעמים מתבייש העני יותר ע"י שליח. וראה שו"ת לב אברהם סס"ה.

ובנתניה לקופות צדקה – א"צ ליתן לב' קופות, והעיקר שגיגוי לב' עניים, וכדמוכח גם ממג"א סתרצ"ב סק"ג. וכן מוכח ממה שהביאו בספרי מנהיגים ה"ל. ואפי' אם לא יגיע מכספו שיעור פרוטה לב' עניים (לפי שהגיע הכל לעני' א, או שכל עני קיבל מכספו פחות משיעור לפי שנתחלק לריבוי עניים), וגם בנתן רק סמטע אחת, כיון שהנתנה שיהא לב' עניים, ואף בלא התנה כאילו התנה דמי, שדעתו לקיים המצוה באופן המועיל, וכדקיי"ל הכי בכמה דוכתי. ועוד שכל הנותנים שותפים בכל המעות (ראה רמ"א חו"מ סרצ"ב ס"ג. שו"ת רעק"א סכ"ג). וראה בסוף הקובץ במילואים (יז).

(220) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' חי בנוגע נתניה לפני פורים חלק בפורים. וראה גם צפע"ג שהובא בלקו"ש חט"ז ע' 367 הע' 24. וי"ל ע' 185 ע' 11. וי"מ בדעת"ל סי' תרצד שהעיר ג"כ מד' הרמב"ם ביה"מ. אבל משם מוכח גם שכשאינו יום הכניסה לאו ש"ד. וי"ל כן גם בד' בעה"מ שכתב שהטעם דילמא אכלי להו דקאי רק ביום הכניסה. וכ"כ בשו"ת דבר אליהו סס"ט. א"א מבוטשאטש סתרצ"ג. ועוד. ועוד זאת, שבשאר הראשונים שלא פ"י בד' בעה"מ, עכצ"ל דס"ל דלא מהני לפני פורים. וגם בד' בעה"מ שיש לחוש דילמא אכלי להו היינו בטעם התקנה מעיקרא ליתן דוקא בפורים, וממילא גם כש"ש הטעם אין ליתן לפני"ז. וכ"כ בשו"ת בית שיערים שהובא אצלנו שם.

(221) ובנותן לשליח באל"ל ליתן לעני שם כשאינו יום פורים אצל הנותן – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כו'תקכב, שראוי להחמיר בזה. וראה שם שכתב שיש להחמיר בזה. ואם רוצה ליתן במאכלים לעני, שייראה כמשלוח מנות, שלא לביישו, עדיף טפי. ואדרבה, במידי דמיכל עדיף דמיקרבא הנייתי'. וכן גם אם נותן בתוך כלי חשוב כדרך העולם להוסיף בשוויות המתנה, והרי אפשר למכור הכלי ולקנות צרכי הסעודה (וגם בלא"ה, הרי אינו גורע לפי שכבר יצא במאכלים). וראה מס' סופרים פכ"א ח"ד ובשמחת יהודה לשם (יא, ג), שמעיקרא נהגו במאכל דייקא. והארכנו בפירושו בשו"ת באתרא דרב ח"א סוסכ"ב. וראה בסוף הקובץ במילואים (יח).

(223) ריטב"א מגילה ז, א. מ. שני"ב סתרצ"ד סק"ב. וראה שיחת ז' אד"ש תשל"ו. שיחת פורים תשכ"א. שיחות ש"פ משפטים ופורים

המינימלי, אך נכון וראוי להרבות במתנות לאביונים. וראוי ליתן למה שיותר עניים²²⁴.

מי שאינו מוצא עני יכול לתת לגבאי צדקה על מנת לתתו אחר כך לעניים (ויד גבאי כיד עניים), או אפילו ליתן לאחר שיזכה בו עבור עני מסויים²²⁵. ונכון להודיע לעני שהמעות נמצאים עבורו. וכשגם זה לא שייך, יתנו לקופת צדקה שבביתו. ויכול לייחד בפורים את הכסף על מנת לתת לעניים אחר כך. אבל לכמה דעות לא יצא בזה ידי חובת מתנות לאביונים²²⁶. ומכיון שכן, עדיף ליתן בנוסף לזה לפני פורים באופן שייגיע לעניים בפורים.

יש שכתב לדקדק לשלוח לעניים מרודים ומופלגים הנקראים אביונים²²⁷. ולמעשה, כתבו הפוסקים שכל מי שהוא בגדר "עני" בכלל. והיינו, מי שאין לו כדי פרנסתו ופרנסת בני ביתו.

יש להחמיר שאשה נשואה וכן ילדים הסמוכים על שולחן אביהם לא יסתפקו בכך שהבעל והאב נתן "מתנות לאביונים" אלא יתנו משלהם²²⁸.

אין מדקדקין במעות פורים, אלא כל מי שפושוט ידו ליטול נותנים לו²²⁹.

נהגו ליתן דמי פורים לכל עובדי עבודת הקדש הרבנים והחזנים והשמשים והמלמדים, וכן למוסדות התורה וכו', שעניניהם של אלו נשואות לדמי פורים, אבל אין יוצאים בזה יד"ח מתנות לאביונים.

"מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים²³⁰ מלהרבות בסעודתו ובשילוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה".

תש"ג. לקו"ש ח"ב ע' 537. ח"ד ע' 1285. וראה אג"ק חכ"ב ע' תכג. ועיי"כ אג"ק ח"כ ע' קעז. וכן נז' בשיחת פורים תשמ"ט אחרי מנחה (בסרט הקלטה ואינו בנדפס). ובהמשך הדברים, שבכמות הנתינה אין חיידוש לגבי מצות צדקה בכלל. (224) ב"ח סתרצ"ה.

(225) וראה בסוף הקובץ במילואים (יט).

(226) ראה בארוכה במילואים שבהערה הקודמת. ולכאורה קופת צדקה עדיף מהפרשה גרידא, ש"א שדיים ככליו של קונה, וכאילו הגיעו ליד גבאי, וזכו בהם עניים. ואכ"מ. ובפרט את"ל (כסברת שו"ת דברי פנחס שבהע' הקודמת) ש"א צ"כ זיכוי ע"י אחר בהתל"א, ויכול לזכות להם בעצמו, או לסברת האחרונים (שבהע' הקודמת) דחל עלה שם צדקה (אף שמקום לחלק בד"ז בין מתל"א לצדקה. ואכ"מ). ומ"מ, גם לדידהו עדיף ליתן בתוך קופה לקיים ההפרשה בשלימות – ראה ע"ד בא"ח ש"א ויגש ס"ג. ולהעיר גם מסה"ש תשמ"ט ח"א ע' 336 – לענין מתל"א. וראה גם שיחת ש"פ ויהלל אדר"ו (בנוגע להנמצאים בית האסורים). ובשיחת ליל אדר"ח אדר"ש תשל"ו (ע"פ סרט הקלטה. ובשיחת קודש נדפס בשינויים) נז' להדיא שבנתינה לקופת צדקה ח"ז ע"כ באופן המבואר באחרונים שבמקום שאין עניים נותן לתוך קופת צדקה. וראה גם ליקוט מענות תשל"ד ע' 49.

(227) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס' טז.

(228) וראה מג"ס סתרצ"ה סק"ד. א"ר סק"ג. אג"ק ח"כ שם. לקו"ש ח"ב ע' 537. ח"ד ע' 1285. ויש להקנות להם הכסף תחילה – ראה שבות יצחק פורים ס"ח סק"א. וראה כה"ח סתרצ"ה סק"ו. שבילי דוד שם סק"ה. (ודלא כמי שפירשו במג"א שם ש"יש להחמיר" היינו שיכוון להדיא ליתן בשבילה, או שידוע לה, ולא סגי במשלוח להרבה אנשים ללא כוונה להדיא. והוא דחוק. ובפשוטות, מחמיר דלא סגי ש"שולח בשבילה" ומכוון עברה. אלא שאין הכרח במג"א שחייב להקנות, דאפשר דסגי מה שנותנת בעצמה, ואף שמה שקנתה אשה קנה בעלה – אולי י"ל שכיון שחייבת במשלוח"נ מחשבת גם כבעלים, וכעין הסברא באחרונים במה שמועיל להשתתף בפרטה בנ"ח וא"צ בקנין). וכ"כ בשיחת ש"פ ויהלל אדר"ח אדר"ש תשל"ו בנוגע להנמצאים בבית האסורים. ובלקו"ש ח"ב שם שלא לסמוך על הדעות שבאופנים שיימים יכול האב ליתן עבורם. וראה בסוף הקובץ במילואים (כ).

ובקטן שלא הגיעו לעונת הפעוטות אא"פ להקנות לו, אבל מרגילו במצוה – ראה בסוף הקובץ במילואים (כא).

(229) היינו נוסף לחובת מתל"א, ויתירה מזו, אפי' לגויים במקום שנהגו בכך (אף שאין יוצאים בזה יד"ח מתל"א, שהרי לא נתן לאביונים, וגם לא לישראל). וכ"מ ב"ל המחבר בשו"ע שהעתיק ד"ז בפ"ע (בסתרצ"ד בס"ג). וחובת מתל"א שם בס"א). וכן מוכח בלבוש סתרצ"ד ס"ג שחילקים לב' דינים. (ופשוט שמש"כ בסו"ד שם, אינו סותר להנ"ל. וכ"ה בכ"מ בראשונים נגד הנתינה לעבדים ולשפחות שמדמה כאילו קיים מתל"א, שהוא בישראל דוקא. ור"ל, שעיקר המצוה לישראל היא. ומ"מ, אכתי י"ל שדין כל הפושט ח"ז חובה נוספת על עיקר המצוה).

וראה גם ברכ"י סתרצ"ד סק"ג (שמשוש כל הפושט מצוה לתת יותר מב' מתנות). וכ"ה שם סתרצ"ה סק"ט. ואולי איכא לדיוקא הכי מ'ל' הירושלמי (מגילה פ"א ה"ד) "אין מדקדקין במצות פורים". אבל כל הראשונים העתיקו הגי' "במעות פורים".

וראה בסוף הקובץ במילואים (כב).

(230) במקור הענין וגדרו – ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס"ו. וראה בריטב"א מגילה שבמילואים שבהע' הקודמת: שאין נותנים להם צורך סעודת פורים בדקדוק וצמצום אלא בהעדפה. ושם, שזהו ג"כ בכלל "אין מדקדקין בדבר" (וכפירש"י ב"מ עה, ב).

וראוי להעתיק מש"כ בס' אורחות יושר לר"מ מולכו פ"ט: ומאדא אני מדבר שראיתי בכמה בעלי בתים שמרבים בהוצאה במשלוח מנות איש לרעהו במיני מתיקה רוקח מוקחת מעשה רוקח ומרבין ליתן שכר לשליח המביא אותם, וכן מתקנים מאכלים הרבה מינים ממינים שונים כסעודת שלמה המלך בשעתו, ובמתנות לאביונים שהיא מצוה רבה מצמצמים את עצמם אף על פי שהוא דבר מועט [ומעתיק ל' הרמב"ם כפנים, ומסיים:] על כן הירא את דבר ה' פירש מממונו לצדקה המובחר ממה שהפירש להוצאת פורים.

מתנות לאביונים צריך להיות משלו ולא משל מעות מעשר²³¹. ואם בא להוסיף²³² מוסיף משל מעשר.

הלכתא למשיחא: בספר השיחות תש"נ²³³: "ויש לעיין כיצד יהי' קיום המצוה ד"מתנות לאביונים" כשיקויים היעוד "אפס כי לא יהי' בך אביון"^{234,235}.

ד. משלוח מנות

כל אחד ואחת, כולל קטנים מגיל חינוך (ואפילו ספק אם הגיעו לחינוך) חייב לשלוח ביום הפורים (ולא לביל פורים) כמוצאו) לפחות לאחד מרעיו, איש לאיש²³⁶ ואשה לאשה (ולא להיפך²³⁷), לכל הפחות שתי מנות (שני סוגי מאכל²³⁸ שונים²³⁹, מוכנים לאכילה²⁴⁰ מיד²⁴¹. ולדוגמא: תפוח וסוכריה. חתיכת עוגה ומיסודה²⁴² או מיץ²⁴³. אפשר גם מאכלים כאלו שברכתם שווה. סלט אע"פ שיש בה כמה ירקות שונות נחשב למאכל אחד²⁴⁴) כדי להרבות ריעות. וכל המרבה לשלוח מנות לריעים משובח, ובפרט לאומללים²⁴⁵. (במנהגי האדמו"ר בספר המנהגים: משלוח מנות

(231) בר"ד משיחת פורים תשל"ו כפי שנרשם ע"י ועד הנחות בלה"ק נזכר דקאי רק כשהפריש כבר מעות וממילא זכו עניים, אבל אם לא הפריש עדיין יכול ליתן מתנות לאביונים ולנכות אח"כ מחשבון המעשר. אמנם, בסרט הקלטה הודגש בפירוש "איז לויט דער שיטה איז ניטא אין דערויף קיין סתירה, ער קאן דאס טאן", ולא שכ"ה לדינא. זאת ועוד אחרת, שבלקו"ש (דלקמן) עולה איפכא.

[ובהנזכר שם בר"ד "זאגט מען דאך אויף דערויף אבער דער הסברת הטעם" – משמע שסברא זו לחלק בין אם הפריש כבר או לא וז' כבר באחרונים. ובע"ז לא מצאתי. ולהעיר, שבר"ד שם נראה שאם מתל"א הוא בגדר מצות צדקה יכול ליתן מכספי מעשר (אא"כ כבר הפריש), משא"כ אם משום שמחת פורים נגועו בה. ועד"ז דרכו כמה אחרוני זמננו – ראה שו"ת דברי מנחם (כשר) ח"ד סמ"ו. להורות נתן ח"ג סל"ז. אבל בשו"ת בת"ס א"ח ס' קלט איל בתר איפכא, שאם הוא משום צדקה צ"ל משלו. ובלקו"ש חט"ז ע' 366 ובהע"ז 17 נראה שנקט כדעת הכת"ס. וכן במהדורא אחרת משיחה הג"ל בלקו"ש ח"מ ע' 185 הע' 10. ובמקור הדברים בשו"ת מהר"ל סנ"ו איכא לפרושי הכי והכי.

והנה, סברת מהר"ל שם לפורע חובו ממעשר, ובש"ה מ"ס מגילה משום דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. ולפ"ז, גם כשלא הפריש עדיין אינו מועיל. אבל להעיר מדעת שו"ת פני"א ח"א ס"ב שאפילו קרבנות מותר להביא ממעות מעשר שהן חולין גמורים וכש"כ דברים של מצות וצדקה שמתוותרים ממעות מעשר. וראה גם שו"ת צ"א ח"ט ס"א פ"ג סק"ג. גם צ"ע החילוק בין מעות שהפריש כבר לשאר מעות מעשר, דמ"ט זכו בו עניים אחרים יותר מאביונים אלו].

(232) היינו גם במוסיף לאותם ב' עניים (ולא רק כשלא הוסיף לעניים אחרים) – כן משמע קצת מל' שו"ת מהר"ל סנ"ו במש"כ "והמודקדק וחס על שלו יכול ליתן משלו שתי פרוטות וכו' ולאפושי להו מן המעשר". וכן מסתבר.

(233) ח"א ע' 310 הערה 114.

(234) פ' ראה טו, ד.

(235) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס' כב.

(236) לגדול דוקא ולא לקטן (ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס' יג).

(237) כ"ה ברמ"א ס' תרצ"ה ס"ד להלכה, ואף שנתקשו בזה בכ"מ מכמה טעמים (ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס' יב),

מ"מ, אין לזוז מד' הרמ"א, ובני' יוצאים ביד רמ"א.

ואיש לאשתו – ראה שו"ת באתרא דרב ס' יט'תרחל.

(238) אבל לא מעות (ואפילו אבל ר"ל) – ראה בשו"ת באתרא דרב ס' כ'תקג.

(239) בכ"מ הובא כן מערוה"ש סתרצה"ס"ד. ושם ר"ל ולפרש כן בפל' מש"כ הרמב"ם (מגילה פ"ב הט"ו) שתי מנות של בשר. והאריכו בזה בכ"מ. ובאמת, בראש יוסף מגילה ז' נסתפק בזה. ונראה מדבריו שנוטה לומר שא"צ ב' סוגים. וראה א"א מבוטשאטש סתרצה"ד"ה צריך. אבל כ"ה להדיא ברלב"ג אסתרו ט, כב. וכ"ה באג"ק ח"ב שם. חכ"ב ע' תכג. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1288. וראה בארוכה שו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן א.

(240) אמרות שאין חיוב על המקבל לאלכו, ואינו ענין של סעודה כלל (פירות מספיק וכו')⁶¹. ו"לא רק שאינו ענין דסעודה – אלא שאינו ענין **דאכילה בכלל**, ומעשה רב אין איש מדייק כלל [מודגש ג"פ בכתי"ק] לאלכול את המשלוח מנות. קיום המצוה תלוי בקבלתו. ותו לא" (כת"ק, נדפס בספר בחדרי תורתך ח"ג ע' 63).

(241) וישלח דברים הראויים למקבל, הן מבחינת כשרות, בהכשר שהמקבל סומך עליו, והן מבחינת בריאות.

(242) אבל לא מים – ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ש"ד.

(243) ראה לקו"ש ח"ב שם. אג"ק ח"כ שם. וראה מה שהארכנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן א. ושם הובא שיש המהדרים לשלוח מאכלים מתוקים ומיני מתיקה – ראה נמוקי מגילה ז' א. א. א"א מבוטשאטש ס' תרצ"ה. וראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כו'שפ.

(244) ראה שו"ת באתרא דרב ס' יג'שמו. וש"נ.

(245) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס' כא. ולהעיר שבלקט יושר ע' 158 כתב ע"ד מנהג אוסטרייך, שלבסוף (אחרי ששלחו "לכל הקהל") באו רוב הדגים [שנהגו לשלוח חתיכת דג ויין] בביתם של העניים. וסברת החי"א כלל קנה סל"א, שבנתניה לעני לא קיים משלו"מ ע"פ פירושו המחודש בירושלמי – דחוי' קרינן לה, שנוסף לזה ששאר המפרשים, ומהם מגדולי הראשונים, פירשו באו"א (וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"א), עוד זאת שבכל האחרונים מפורש שלא כדבריו גם בגוף הענין. וכבר נז' אצלנו בח"א שם ל' פיוט ריה"ל: ושלחו מנות לאין וכו' לו. וכן מציינו בשל"ה מ"פ פ"ג (יו, ב – בדפי הר"ף בשם ריא"א) (ונדפס בפקסי ריא"א מ"פ פ"ג ה"א ס"ב) שאכל אחר שבעה ישלח בצנינא לא' מקובויו או מן העניים (והארכנו בדבריו לקמן). וראה גם ט"ז סתרצה"ו סק"ג ומג"א שם סק"א (אבל י"ל שקאי עלה התם מדין מתל"א. וכן הבין בדרה"ח דיני אבלות ס"ג). כן בכ"מ שקו"ט באם אפשר לקיים משלו"מ ומתל"א בב"א. וראה גם בשד"ח אס"ד מערכת פורים ס"ח שדחה דבריו.

לשלשה אנשים מאכל ומשקה²⁴⁶.)

לטעמי המצוה (והנפק"מ בהלכה) וכן מנהגים שונים – ראה בהערה²⁴⁷.

אף שהמרבח לשלוח מנות לרעיו משובח, אין הכוונה שתהא בצורה מוגזמת. וכבר נזכר לעיל שמוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשילוח מנות לרעיו. ועיקר המטרה במשלוח מנות הוא לקיים המצוה, בכדי להרבות רעות או לעזור לאומללים, ולא מחמת שמוכרח בדבר מצד מנהגי ונימוסי המקום או להראות עשור²⁴⁸.

יש להחמיר שאשה נשואה וכן ילדים הסמוכים על שולחן אביהם לא יסתפקו בכך שהבעל והאב שלח "משלוח מנות" אלא ישלחו "משלוח מנות" משלהם²⁴⁹.

נוהגים לשלוח "משלוח מנות" באמצעות שליח²⁵⁰, ובשליחות זו נוהגים להשתמש גם בקטנים.

אם העמיד שליח קודם פורים, שביום הפורים ישלח עבורו מנות לפלוני – יצא²⁵¹.

אין להשתמש במעות מעשר עבור משלוח מנות²⁵².

ראוי שכל אחת מה"מנות" תהא חשובה ומכובדת, ולפחות בשיעור "כזית", ובמשקין – בשיעור רביעית²⁵³.

נכון להימנע מליתן יין שאינו מבושל ליהודי שאינו שומר תומ"צ לע"ע, אך המיקל בכגון זה יש

וראה לקמן בהערה לענין אבל (רח"ל), שבל' הראשונים שהאבל שולח לשנים ושלשה מרעיו איכא לפרושי דדיוקא אתא לשמועין. ואולי איכא למישמע מה דהא שבנוהג שבעולם שולחים גם לאלו שאינם מרעיו ומיודעיו. לאידך, ל' שלה"ג מורה שבד"כ אין שולחים לעניים. וי"ל. ובכל אופן, בירור דס"ל שיוצא בזה יד"ח.

246) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן א בארוכה.

247) לטעמי המצוה (והנפק"מ בהלכה) – האריכו בזה בכ"מ. וראה הנסמן אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סכ"א. וראה עוד נפק"מ למעשה בשו"ת אתרא דרב סי' יב'תתסג (שצריך המקבל לדעת ממי קבלו).

ממנהגי משלוח"מ: בשו"ת שם הבאנו מכ"מ שהמנהג שלא להודות לשולח על המנות.

כמו"כ המנהג להחזיר משלוח"מ למי שנתן לו. ועד שיש שנסתפקו אם יש בזה דין שושבינות שנגבית בדיינים. אלא, שהמחזיר צ"ע אם יצא יד"ח – ראה אצלנו שם. ויש להוסיף מש"כ במנות הלוי אסתר ט, כב (רט, ב) ובפי' ר"י ש' אוזידא שם שזהו החילוק בין מנות למנות, שבמנות מקבל גם תמורתה.

248) ראה הנתקל לעיל בסוף דיני מתל"א בהע' מס' ארוחות יושר ע"ד הבעלי בתים שמרבים בהוצאה במשלוח מנות ובמתנות לאביונים שהיא מצוה רבה מצמצמים את עצמם. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים שם. ושם ע"ד תקנות שתיקנו בד"ז. ויש להוסיף מש"כ בלקט יושר ע' 158, שכא"א שולח לכל הקהל חתיכת דג ויין בכלי. [ולחשק"ו שם אצלנו בענין לא יעבור וב"ת – יש להוסיף מד' מראה הפנים לירושלמי מגילה פ"א ה"ד (ה, א – והובא באג"ק ח"ח ע' רמז). ובמשנ"ב סתרא"ה סקכ"ב שאם קיים המצוה יוכל להוסיף עוד במוצאי פורים].

249) ראה לעיל בנוגע למתל"א.

בנוגע למשלוח"מ בשותפות – ה"ז מועיל רק כשיש שיעור ב' מנות לכא"א. וכ"כ בהליכות שלמה פ"ט ס"ו. ועוד. ויש שהחמירו גם בזה. ובאחרונים האריכו בסברות לכאן ולכאן. וראה בהנסמן בספרים שהובאו להלן. וראה במועדי ה' להר"ג נגאר (קט, א) לענין מתל"א, דלא מהני רק כשיש שו"פ לכא"א. וסותר למש"כ בעצמו בספרו אהלי יהודה (קכה, ג) לענין משלוח"מ. ולכא"ו היינו הך, דהא יליף לה מלישנא דקרא גבי משלוח"מ "איש לדעהו".

ולדידי צ"ע דכיון שלא מהני רק באוכל, ולא במעות, מהיכא חיתי דתיסיג מה שיש בב' המנות שיעור מספיק לכא"א, דהא בעינן תרי מנות לכל חד וחד. ומשל למה"ד ביולוח מנה אחת שיש בה שיעור לחלק לב' מנות (למ"ד שאצ"ל מב' מינים שונים), שלכמה דעות לא יצא. והנאני שראיתי כן בשו"ת חמדת אברהם דיין ח"ד ס"י. וש"נ. וראה גם הנסמן במשאת אברהם פורים דיין ס"י ד.

250) בדברי רבותינו נשיאנו – ראה לקו"ש ח"ד ע' 1286. חל"ג ע' 118 הערה 39. סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 94 (ושם ע' 302, שמנהג ישראל ששולחים משלוח מנות ע"י התינוקות. וראה בארוכה ר"ד משיחת תענית אסתר תשמ"ח במה שא"צ דין שליחות). אג"ק – נדפס בנשיא וחסידי ע' 478 ובאג"ק חכ"ג ע' קצו. ר"ד עקב תשמ"ג. וראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ב.

וכן נהגו בכ"מ שנותנים מתנה להשליח (ראה יפ"ל סתרא"ה סק"ט, שמצוה גוררת מצוה, שמקבלי המנות נותנים מתנה לשליח ששולח מנות בחזרה, שרוב השלוחים נצרכים, ומקיים גם מתל"א. והנה, האידנא נהגו ליתן לקטנים שהם שלוחים. וג"ז מרבה שמחה ורעות, נוסף לזה שיוצאים מתל"א גם בקטנים אם הם אביונים (וראה שו"ת צי"א ח"ט סוס"י לג). ולהעיר מביצה טז, א: הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו. וברש"י ד"ה צריך: שמתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם ותרבה חיבה ורעות בישראל. ועוד טעם בדבר, שעי"ז חזקה שהשליח עושה שליחותו, ראה אצלנו שם בסו"ד. וראה שו"ת בית מרדכי פרנקל ח"א סכ"ג דאזיל בתר איפכא. ודבריו אינם מובנים לדידי ולדכותי.)

251) ומהני גם במזמין מחנות או דרך האינטרנט (שלא קנה במשיכה). וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יב'תתקיא סק"א. וש"נ.

252) וגם כשמוסיף על המוכרח בכדי להרבות במשלוח"מ, ומכמה טעמים – ראה אצלנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"י.

253) ובדוקק, כזית לשניהם ביחד. וראה שיחת פורים ה'תשכ"ג. ז' אד"ש ה'תשל"ו. וראה מה שכתבנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן א הערה ה.

לו על מי לסמוך²⁵⁴. מותר לשלוח למי שספק אם יברך, ואפילו יודע שלא יברך. ועדיף לא לשלוח דבר שברכתו ברכת המזון, וכן לא ישלח בשרי או חלבי. וכדאי ונכון לרשום הברכות המתאימות.

אבל (ל"ע) בתוך שלשים או בשנת האבלות על הוריו חייב במשלוח מנות, אך רק מאכלים פשוטים, ולא "תפנוקים העשויים לשמחה". ולא ישלח להרבה אנשים²⁵⁵.

אין שולחים משלוח מנות לאבל (ל"ע) בתוך שלושים, או בשנת האבלות על הוריו. אך ניתן לשלוח לבני המשפחה. ואם שלחו לאבל מותר לו לקבל. וגם להחזיר משלוח מנות, כנהוג²⁵⁶.

אין ללוח לשלוח משלוח מנות למלוח משום רבית²⁵⁷, אלא אם כן אם היה רגיל לשלוח לו דרוון קודם לכן, ובלבד שלא יתכוין עכשיו לשלוח בשביל ההלואה, וגם לא יתן בשעת הפרעון.

עני המקבל מן הצדקה חייב במשלוח מנות. ואם אין לו, יחליף סעודתו עם חבריו.

השולח "משלוח מנות" לבית חברו, ואין החבר בבית ויקבל המשלוח רק אחר פורים – ייתכן שלא יצא ידי חובה.

נהגו העולם להקל לסמוך על השליח שעשה שליחותו (וכן במתנות לאביונים), וא"צ לברר שנתקימה השליחות, שחזקה שליח עושה שליחותו²⁵⁸.

ה. אכילת סעודת פורים

ימי פורים הם ימי משתה ושמחה ואסורים בהספד ותענית. מחוייבים בית ישראל לאכול ולשתות בפורים ולהודות ולשבח לפני ה' על כל הנסים שעשו להם הקב"ה כמו שכתוב "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". שמחת פורים גדולה הרבה משמחת יום טוב.

צריך לאכול לפחות סעודה אחת ביום פורים כדי לשמוח בשמחת פורים. משפחה ומשפחה

254 ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סי' יד. ועם הוספות לאחר זמן – בשו"ת באתרא דרב סי' ג'רלז.

255 ובאמת לא נתפרש בדבריהם כלל שאסור להרבות יותר מזה, ואדרבה – עיקר הרצאת דבריהם שחייב לשלוח לב' וג' אנשים. ויתכן דסבירי רבנן להתייר גם ביותר מזה. ואף שאסור לשלוח מיני תפנוקים, אף שג"ז בכלל המצוה – טובא יש לחלק.

ומש"כ בשלה"ג מו"ק פ"ג (זי, ב בדפי הר"ף) בשם ריא"ז (ונדפס בפסקי ריא"ז מו"ק פ"ג ה"ו ס"ב) שגם אחר שבעה ישלח בציניעא לא' מקרוביו או מן העניים (והובא בד"מ י"ד סוסי"א. עולת שבת סתרצ"ו סק"ד. כנה"ג סוסי"א תניצו בהגה"ט) – היינו לדעתנו שפטור לגמרי ממשלוח"מ תוך שבעה. ותו, דקצת משמעות בדבריו (אף שיל"ד בקל) דקאי אשלפניו, ור"ל שכשפורים חל תוך שבעה שולח רק אחרי פורים וכהשלמה למה שהחסידי בפורים. והוא מחודש. ואולי הוא ע"ד מח"א שבמתנה מועטת אסור לחזור בו, והה"ל ברגיל ליתן וע"ד מכירי כהונה ודין שעיבוד, ומצינו דוגמתו במתלא"א – ראה במשנ"ב סתרצ"ד סק"ג באופן ה' ב'. וראה וישמע משה ח"ב סי' קפד בשם הגרי"ש"א. (וכע"ז במג"א סתרצ"ו ס"ח בשם ס"ח תשי"ג) עלשנה הבאה ישלח מנות, ואלו כפשוטו מאי קמ"ל. אבל בס"ח שלפנינו בהז"ל לשנה הבאה לא יניח מלשלו. ובהגהות לבושי שרד למג"א ופמ"ג בא"א שם (ועוד) פ' בדבריו שהוא משום יום שמת בו אביו או אמו).

ואעיקר דמילתא צ"ע היסוד להחמיר שלא לשלוח יותר מהחייב, שהרי לא מצינו בשום מקום בראשונים וכן בטוש"ע ונו"כ להדיא שיש איסור לאבל לשלוח מנות אחרי שבעה, שהרי האיסור משום ש"ש, ואחר ז' שואל בשלום אחרים. (ומש"כ בב"ח י"ד ספ"ט שבשאר ימות השנה אין האבל שולח מנות, איכא לפרושי גם בהכי דמירי תוך שבעה.) והן נקט בפשיטות בשו"ת מגידות שם. אלא שסותר עצמו למש"כ בפמ"ג הנ"ל לענין יא"צ, שהתיירו לו לשלוח אף שיש לו דין יב"ח. ואולי הוא גופא ר"ל שאין טעם לאיסור.

וגם בשלה"ג שכתב לשלוח אפי' אחר שבעה בציניעא לקרוביו או לעניים, יתכן דמירי תוך שלשים, ואין לנו להוכיח לאסור איסור גם תוך יב"ח. וכן בשו"ת מגידות שם יצא לחלק בין שבעה ושלשים, אף שלא נתברר כל צרכו, שהרי גם תוך ל' מותר לשאול בשלום אחרים. ובדוחק י"ל, שכיון ששילוח מנות אין לך ש"ש גדולה מזו (כל' שו"ת מהר"ל סל"א) אסור גם אחר ז', אף בש"ש גרידא הותר. (וכעין, ולא ממש, מש"כ הפוסקים באיסור משלוח"מ לאבל, אף שבשבת לא נהגו לאסור ש"ש, ובכלל מקילים בש"ש בימינו, שכ"ז רק בש"ש שבימינו שאינה בגדר ש"ש כבימהם, משא"כ משלוח"מ דחמירא טפי.) ו"ל שמשלוח"מ חמור טפי שגורם התקרבות ביניהם, והז"ל כעין שאלת אחרים בשלומו. ואולי הטעם משום שמחה ולא מדין ש"ש (וראה לקו"ש ח"א ע' 338 ד"ה יומי. ובארוכה – שיחת ש"פ תשא תשל"א). ואין שיהי', בפוסקים ל"כ אלא לאסור דבר של שמחה ותפנוקים, ולא במתנה גרידא שאין לזה שום מקור.

ועכ"פ, בהיות וסתיתם הפוסקים משמע שמתר לאלא הגבלה, מדשתקו דבדר הרגיל ונשיח טובא, וקיי"ל בכללי הפוסקים שאין להמציא חילוק מחודש בדבר הרגיל, דהו"ל לאשמעינן בהדיא, הבו דלא לוסף עלה להחמיר נגד המפורש בראשונים שמתר לשלוח לפחות לב' וג' אנשים ואפי' תוך ז'.

256 וע"ד השבת שלום – כ"כ בהגהות עובר אורח (מכת"י) סתרצ"ו ס"ו.

257 להעיר משו"ע אדה"ז סי' קס ס"ד במוסגר שגם בצדקה לעני אסור אם לא ה' רגיל.

258 ידיועה הקושיא (ראה שו"ת אחיעזר ח"ג סע"ג סק"ב. ועוד) בששל תורה ל"א חזקה זו, ומצות פורים מדברי קבלה ניהו, וה"ה כשל תורה.

ו"ל, ובהקדם שד"ז גופא ש"א חזקה שליח עושה שליחותו הוא רק מדרבנן (אחיעזר שם סק"ג. וכ"כ במ"מ). ועפ"ז חזי לאצטרופי כל הני סברות להיתר שהארבנו בהם בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כ.

מתאספין יחד ואוכלים ושותים יחד²⁵⁹. ויקבץ אנשי ביתו וחבריו לשמוח כראוי.

אבל ר"ל שבד"כ אוכל סעודת פורים אצל אחרים, מותר גם בשנת אבלות לאכול איתם, ואף אם בד"כ אוכל בביתו יש להקל בכמה מקרים – ראה בהערה²⁶⁰.

אין לאבל ר"ל בשנת אבלות לרקוד אף לא בשעת הסעודה, אבל מותר לו לרקוד מעט בביתו ביחיד, אם דרכו בכך בכל שנה. ואם מניעתו מלרקוד תתפרש כאבילות בפרהסיא, אזי מותר לרקוד²⁶¹.

זמן סעודת פורים בשנה זו – בבוקר (ראה לעיל בסדר יום של פורים). ומותר להמשיך בסעודה גם אחר כך, אפילו אחרי שעה עשירית. אבל יזהר שלא ימלא כריסו, ויניח מקום לסעודת שבת שיאכלנה לתיאבון²⁶².

מצוה להרבות בסעודת פורים. וחייב אדם לשמוח בפורים ולהיעדן בימי מאכל ומשתה, ולהרבות בשמחה באכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר. ויש להדליק נרות²⁶³ דרך שמחה.

כדאי שהסעודה תהיה עם נטילת ידים ואכילת לחם, ותכלול בתוכה בשר²⁶⁴. וגם אשה שחל ל"ט במוצאי פורים מותרת לאכול בשר, ותיזהר לנקות היטב את פיה ואת שיניה לפני הטבילה²⁶⁵.

נוהגים לאכול "קרעפכין" בפורים²⁶⁶ [והטעם, על פי המבואר בכ"מ ענין דיום הכפורים הוא כ"פורים]²⁶⁷.

ברכת קרעפכין: אם נתבשלו – ברכתם מזונות. וגם אם נאפו – בדרך כלל ברכתם מזונות, לפי שנעשית מעיסה שברכתה מזונות (שנילושה בשאר משקין, והולכין אחר הרוב). אם ברכת העיסה המוציא, מברך המוציא על הקרעפכין, לפי שהמילוי מבשר שהוא מין לפתן המשביע, אף אם עיקר כוונתו באכילת פת זו בשביל המילוי שבתוכה והפת טפלה בכונתו.

ברכת אזני המן, בדרך כלל, מזונות, לפי שהעיסה נעשית בימינו באופן שברכתה מזונות. [וגם אם ברכת העיסה המוציא, אם המילוי הוא ממיני מתיקה, והמילוי הוא העיקר, והעיסה טפילה, באופן שעיקר עשייתה אינה למזון ולהשביע אלא לעידון ותענוג, מברך עליהם מזונות].

מותר לעשות אזני המן חלביים, לפי שאינה נאכלת בדרך כלל עם בשר²⁶⁸.

בפורים, דבר מצוי הוא שאחד שולח לחברו דורון בסעודה, ששולחים "שלוח מנות" בעת סעודת פורים, ולכן הרי זה נפטר בברכת המוציא שעל הפת²⁶⁹.

טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה. [ולהעיר, שמשם רבינו תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום, וג"כ ידרוש הלכות הצריכות לבו ביום. ודין זה הוא גם בימי הפורים]²⁷⁰.

259) סעודת פורים קהילתית צ"ל כמובן עם כל גדרי הצניעות – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יט'תשנז.

260) יש להקל אם הזמינו אותנו ויצטערו אם אינו משתתף, או בנמצא לבד ואין לו עם מי לאכול, שמצוה לאכול בחבורה, וכן כשהוצאה מרובה עבורו לעשות סעודה בביתו – ראה בכ"ז אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יט'תשכט.

261) ראה שו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כה.

262) ראה ערוה"ש סרמ"ט ס"ז.

263) ראה לעיל בליל פורים בנוגע למנהג להדליק עבור מרדכי ואסתר.

264) ראה בהנ"ס בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כג, ושם הובא משיחת פורים תשמ"ח (ע"פ סרט הקלטה): דוקא פארבונדען כמנהג ישראל מיט אכילת בשר, און אויכעט אכילת לחם ווי דער מנהג איז. וראה גם שם אם צ"ל בשר בהמה דוקא או לא.

וכן נהגו באכילת דגים בסעודה זו – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'שכד.

265) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כד.

266) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סי' כג.

267) ראה מנהגי חב"ד ליוה"כ"פ בהערה.

268) וראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' יג'ק.

269) סדר ברכת הנהנין פ"ד ס"ו. בכללות דין זה בימינו – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כג'רעג.

270) נחלקו אם הוא רק בפורים שחל בשבת (תו"ד פורים – מגילה ד, א) או גם בחול (כ"ה בלח"מ מגילה פ"א הי"ג. וכ"מ דעת הרשב"א מגילה שם. וראה גם פנ"י שם. מזבח אבנים ס"א. ועוד. ולהעיר מרי"ז תולדות אדם נ"ט [לענין חנוכה]: קבעום לדורות להיותים ימים טובים וכו' ולהזכיר דינם. וראה שו"ת צ"א ח"ז ס"א). ולהעיר שבשו"ע סתרפ"ח ס"ו השמיט ד"ז בפורים שחל בשבת. ומשמע שטעמו לפי ש"כ

מפורים ואילך שואלים ודורשים בהלכות פסח (כולל ובמיוחד בנוגע להתעסקות ליתן מעות חטים ושאר צרכי הפסח לכל הזקוקים²⁷¹ ומבצע פסח בכלל: חלוקת מצה שמורה²⁷²).

הלכתא למשיחא: "חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו **שמפורים**²⁷³ ואילך ידרשו הלכות פסח. לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי להזכיר העם את הרגל שלא ישכחו להכין בהמות הכשרים לקרבן ויהיה להם שהות כל שלשים יום²⁷⁴.

החל מהיום, "מפורים ואילך"²⁷⁵, נזהרים מאכילת מצה²⁷⁶. והמנהג להימנע אף ממצות חמץ²⁷⁷.

כל שלשים יום לפני הפסח טוב ליזהר ולעיין בכל דבר שעושה שלא ישאר דבוק בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל כשיגיע ערב פסח. [ובכמה מקומות נזכר שתוך שלשים יום קודם הפסח יש לחוש יותר בנוגע לחמץ. ויש בזה כמה פרטים וחילוקי דינים. ומהם: הזהירות לא לשאוב בכלי חמץ מיין שהוכן לפסח תוך ל' יום. כשראה שהכניסו למקום שפטור מבידוק חמץ תוך ל' יום. בגדים שנתכבסו ע"י תערובת חמץ או ניירות שנדבקו בחמץ תוך ל' יום. היוצא מביתו תוך ל' יום ובדעתו שלא לחזור עד אחר הפסח או לעולם. העושה אוצר תוך ל' יום ובדעתו שלא לפנותו עד אחר הפסח. ועוד].

חייב אינש²⁷⁸ לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי²⁷⁹. ולפחות ישתה יותר מהרגלו. ואחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון לבו לשמים. ומכל מקום יראה להיות זהיר בענין נטילת ידים וברכת המוציא וברכת המזון ויהיה שמחה של מצוה. מי שהוא חלש בטבעו²⁸⁰ וכן מי שיודע בעצמו שעל ידי שתייתו יזלזל חסוֹשֵׁלוֹם באיזו מצוה, בברכה או בתפלה, או שיבוא חסוֹשֵׁלוֹם לקלות ראש, מוטב שלא ישתכר.

בכמה מקומות, וכן בשיחות קודש, נתבאר השייכות ליין גשמי. אלא שבזה גופא, ידוע השקו"ט²⁸¹ אם צ"ל בין דוקא או בשאר משקאות המשכרים²⁸². [וי"א שחייב לבסומי מתקיים גם בשאר משקאות, אבל צריך יין מדין משתה ושמחה²⁸³]. ויש להעיר ממשמעות שיחת זאת חנוכה

גם בחול, ומשנה יתירה היא (וכן הבין בדעתו בביהגור"א שם). אבל הובא במג"א שם סק"ט לענין שבת. ובמחה"ש נראה שפי' במג"א דקמ"ל גם בשבת. (אבל ראה במג"א שם). וראה בארוכה שיחת פורים תשכ"ה. וראה שו"ת מנח"י ח"א ס"ו.

271) סה"ש תש"נ ח"א ע' 351 הערה 134. ועוד.
272) וראה שיחת פורים תשכ"ו. ש"פ פרה תש"מ.

273) ומה שלא מתחילים מ"ג אדר, שלשים יום שלמים לפני י"ד ניסן, זמן הקרבת קרבן פסח, ובדיקת וביעור חמץ – ראה תוס' בכורות נו, ב. טורי אבן מגילה א, א. ונת' באריכות בשיחת ש"פ תזריע תשד"מ. וראה שיחת י"א ניסן תשל"ד.

274) שו"ע אדה"ז ריש הלכות פסח.

275) שלושים יום לפני פסח – ראה בקטע שלפנ"ז ובהנשמן שם. וכ"ה בס' קדושת ישראל אות מב. אבל ראה בלוח כולל חב"ד.

276) לפי ש"בימים אלו (ש)מתחילים כבר ענין המצה" – לקו"ש ח"א ע' 293. וראה בארוכה בשו"ת אתרא דרב ס' יג"תרלד.

277) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ו.

278) אבל לא נשים, שאין להן לשתות בפני אנשים, ובכלל אין להן לשתות הרבה יין – ראה שו"ת באתרא דרב ס' א'תשנד. שם ס' ורא' וש"נ.

279) בגדר המצוה – ראה משנ"ת בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג סימן ב.

ע"ד עד דלא ידע בפנימיות הענינים וקיום המצוה בלימוד פנימיות התורה, ראה משנ"ת בשו"ת באתרא דרב ס' יט'תשלח.

280) ראה הגהות יעב"ץ מגילה ז, ב. שו"ת תרצה, ב. ועוד. שבאם מזיק לו פטור.

281) ראה שו"ת הרדב"ז ח"א סת"ב (הובא בגליוני הש"ס דלקמן). יסושה ש"ב פ"ז. גליוני הש"ס מגילה ז, ב (הובא בלקו"ש ח"מ ע' 187 הערה 22). שו"ת התעוררות תשובה ח"ג או"ח סתצ"א סק"ב. שבילי דוד סתנרצ"ה סק"ג. נימוקי או"ח שם סק"ד בסופו. כה"ח סתנרצ"ח סקמ"ה. ערוה"ש סתנרצ"ה ס"ה. משנת יעקב שם. שו"ת פאר עץ חיים או"ח סל"ו בסופו. להורות נתן ח"ט סכ"ב. משנ"ה ח"ה ספ"ג. ועוד. וראה הנשמן בס' לבסומי בפוריא (טיגרמן) פ"ה סק"ב.

282) שאף אם הטעם לפי שיעקר הנסע ע"י משתה יין, מקום לומר שגם שאר משקה המשכר דינו כיון.

283) שאין שמחה אלא ביין – כ"מ קצת במ"מ מגילה פ"ב הט"ו. וכ"כ בנימוקי מהר"א שם. וראה שיחת ש"פ תשא תשכ"ז. פורים תשל"ל. ושושן פורים תשל"ז. פורים תשמ"ו. וראה בהנשמן בהערה הבאה.

להעיר שאונן מותר ביין פורים, ומ' שאינו מקיים מצות שמחה בשאר משקאות.

ובצרו המור ס"פ כי תצא שהוא ע"ד שבת שזכירת עמלק היא ע"ד זכרה על היין. וכ"ה בספרו אשכול הכופר בהקדמה למגילת אסתר. ולפ"ז אפשר דחמר מדינה מהני נמי.

תשל"ט, שהמצוה ביין דוקא ולא בשאר משקאות המשכרים.²⁸⁴

בר"ד משיחת ליל ו' דסליחות, ז"ך אלול תנש"א (מסרט הקלטה): שמחה פון ימי הפורים, וואס דעמאלט איז דאך אויכעט א שמחה פון "עד דלא ידע", ווי קאן זיין נאך א העכער ענין דערפון? זאגט מען אז דאס איז דער ענין פון א אידען, אז ער נעמט פון "עד דלא ידע" און שטעלט זיך אוועק נאך העכער פון דעם "לא ידע", נאך אין א העכערן אופן "לא ידע", על דרך ווי דער פורים פון שנת תנש"א איז דאך געווען העכער – וויבאלד אז "מעלין בקודש" – פון דעם פורים, פון שמחת פורים, ווי ס'איז געווען אין שנת נסים שלפני זה, ועל דרך זה בודאי ס'איז דאך א דבר פשוט אז וויבאלד אז ימי הפורים "לא יסופו", און ס'וועט זיין בזכרון תמיד, מפי זרעם זרע זרעם, וואס דערפאר איז דאך ימי הפורים האלו, וועט דאס בליבען, איז דאס פון די ימים טובים נצחיים, נאך מערער פון די נצחיות פון חג הפסח און חג השבועות און חג האסיף, וכמדובר כמה פעמים. . .

דיני שתיית יין

יין בתוך הסעודה מברך עליו שמפני חשיבותו קבעו לו ברכה אף בתוך הסעודה, אבל אינו מברך לאחריו שנפטר בברכת המזון. (אבל יין שרף שבתוך הסעודה במדינות אלו שרגילים לשתותו תוך הסעודה אין צריך לברך עליו).

יין פוטר בברכתו כל מיני משקין²⁸⁵, בין מברכה ראשונה אם היו המשקין לפניו כשבירך בורא פרי הגפן או שהי' אז דעתו עליהם לשתותם, ובין מברכה אחרונה נפטרו בברכת על הגפן (אפילו בענין שהוצרך לברך עליהם ברכה ראשונה כגון שלא היו לפניו כשבירך בורא פרי הגפן וגם לא הי' אז דעתו עליהם).

יש מסתפקים בברכה אחרונה של יין אם מברכים אותה על כזית, וטוב ליזהר שלא לשתות אלא פחות מכזית או רביעית²⁸⁶. בדיעבד שכבר שתה כזית ואין לו מכדי רביעית אין צריך לברך אחריו.

שתה יין לכתחילה אסור לעקור ממקומו עד שיברך ברכה אחרונה במקומו. בדיעבד שיצא אינו מברך ברכה ראשונה חדשה אם שתה תחילה רביעית. ואם הוא באמצע סעודת פת, גם בפחות מרביעית. שתה יין ומים ושינה מקומו, יש להסתפק אם מברך על המים במקום שני, ולמעשה אם חזר למקום הראשון לא יברך על המים, אבל במקום שני מברך²⁸⁷.

דיני הטוב והמטיב ראה בנספח בסוף הלוח.

ציוה עליו אביו שלא להשתכר, מחוייב לציית מדין כיבוד אב ואם²⁸⁸.

השכור [אפילו הגיע לשכרותו של לוט] הוא כפיקח לכל דבריו, ולכל עונשין שבתורה דינו כמתכוון. ואם הזיק בעת שכרותו חייב גם בפורים²⁸⁹.

נרדם באמצע הסעודה, אם ישן שינת עראי במקום סעודתו אינו חשוב הפסק בסעודה וחוזר ואוכל ללא ברכה. ומכל מקום, יטול ידיו שוב ללא ברכה. אבל שינת קבע הוא סילוק והפסק יותר מדאי וחשובה הפסק אע"פ שישן במקום סעודתו²⁹⁰, ואם רוצה לאכול שוב, נוטל ידיו בברכה

284 וכ"ה בלקו"ש ח"מ שם: משמע דצריך דוקא יין (עיי"ש). ובשיחת פורים תשל"ט – לומר לחיים על יין דוקא. ולהעיר גם משיחת ליל ב' דחגה"פ תשכ"ה.

285 ראה בהלכה יומית אות תשלא, ובארוכה במקורות ועיונים לשם.

286 ראה בארוכה בקונטרס באתרא דרב חוברת ה'. ושנ"ת.

287 ראה קצוה"ש ס"ז ב' בדה"ש סק"ה.

288 ראה אצלנו במ"מ להל' יומית אות תקכט. ובנדו"ז בפרט, הרי מעיקר הדין יוצא כשישתה יותר מלימודו, ועוד שבד"כ ה"ז צער, וגם גורם העדר כיבוד או"א בשכרותו, או שיש להם תועלת כיון שגורם הזיק או חשש הזיק בגוף או בממונו כו'. ועוד איכא בגוה.

289 וגם במזיק מחמת שמחת פורים במקום שנהגו כן (ולא רק מחמת שכרות גרידא) – ראה מג"א סתרצ"ה סק"ז וסק"ח. ערוה"ש שם ס"י. משנ"ב סק"ג. וראה א"ר סוס"י תרצו בשם השל"ה. וראה שיחת תענית אסת"מ בארוכה. ושם, שכ"ז רק לאחר שהגיע ל"עד דלא ידע", ושגם בכגון דא, כשהגיע ל"עד דלא ידע" ע"פ הוראת התורה, אין ספק שחייב לבקש מחילה וסליחה וכפרה, והשאלה אינה אלא בנוגע לכמות התשלום, וסוג העונש בידי אדם וכו'.

290 וראה בה"ח סי' קעח סקל"ט שנראה שהבין בד' אדה"ז שם ס"ח דמייירי בשינת קבע על מטתו, ולכן ה"ז הפסק אע"פ שישן במקום סעודתו. וכ"מ דעת אדה"ז לעיל סמ"ז ס"ז. ולכא' יש מקום לומר, שכיון שהוא לאונסו, ובמקור הדברים ברא"ש תענית פ"א ס"ד משמע שכל שהוא לאונסו ה"ז שינת עראי, וכ"ה בב"י כאן, יש מקום להקל. אמנם, מסתבר שכשהוא על מטתו לא נק' לאונסו, אף שתקפו

ומברך המוציא. וכל זה כשלא נתעכל עדיין המזון במעיו, אבל אם עבר שיעור עיכול אין מברכים שום ברכה אחרונה, וכשרוצה לאכול צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה. ושיעורו – כל שעדיין אינו רעב מאותה אכילה ראשונה.

נרדם באמצע ברכת המזון ואינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש הברכה שבספק אם אמרה²⁹¹. הקיא כל מה שאכל ושתה לא יברך ברכה אחרונה²⁹². וי"א שגם לא יצא ידי חובת סעודת פורים, ולכן יאכל שוב ומברך שוב ברכה ראשונה. (ופשוט שאם אכל כזית במשך היום סגי. ובפרט שמעיקר הדין א"צ פת). אמנם, אם ודאי אצלו שנשאר כזית במעיו, חייב לברך ברכה אחרונה. ואם מסופק כמה הקיא, אינו מברך ברכה אחרונה על שאר מאכלים²⁹³. אבל בנוגע לברכת המזון על הפת, אם אכל מלכתחילה כדי שביעה ועדיין מרגיש קצת שובע מהמאכל מברך אחריו ברכת המזון²⁹⁴.

מותר לברך ליד מי שהקיא אף שהוא מאוס. אבל אם יש ריח רע (אחרי שנתעכל) צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח, ומלפניו – כמלא עיניו.

פשוט וברור ששמחת פורים אינה דוחה ח"ו שום מצות עשה שבתורה, או לא תעשה שבתורה, ועאכו"כ – איסור חמור ביותר דלשון הרע והוצאת שם רע, ועאכו"כ – הרמת יד, ועאכו"כ הענין דד' כיתות חשמ"ל (חנפנים, שקרנים, מספרי לשון הרע, ליצינים)²⁹⁵.

שאר דיני שתוי ושיכור – ראה בנספח בסוף הלוח.

התקנה הידועה אודות ההגבלה בשתיית משקה שייכת גם בפורים.

כבר פורסם כמה פעמים קול קורא מהבד"צ להזכיר ולהזהיר בנידון שמירה וקיום מלא ("אן קונצן") של התקנה הידועה שלא לשתות משקה יתר על המידה, בעיקר לאלו שלפני גיל ארבעים, ובפרט לבחורים, אף שגם אלו שאחרי גיל ארבעים צריכים למעט בשתיית משקה²⁹⁶. ושעל המשפיעים מוטלת האחריות לחזור ולהודיע כל הפרטים בזה ע"פ המתבאר בשיחות קודש, ושהתקנה בתוקפה גם בפורים²⁹⁷ ושהאחריות בזה לא רק שמוטלת על כל אחד ואחד לעצמו, אלא שעליו גם לשמור על השני שלא ישתה יותר מהמידה²⁹⁸.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: צריכת אלכוהול מופרזת עלולה לגרום להרעלה ואף לגרוע מכך, רחמנא-ליצלן. ישנה גם סכנה חמורה לנהוג תחת השפעת אלכוהול. על הורים להיות ערים לתופעת שתיית אלכוהול בקרב הצעירים ולהסביר להם את הסכנות הכרוכות בכך²⁹⁹.

שינה ושכרות. וכ"מ קצת בחי"א כלל מד ס"ה ובגוש"א שם ובמשנ"ב סי' קעח סקמ"ח.

291) הארכנו בזה לגבי תפלה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תקמה. וכ"ה בברהמ"ז (אף של"ד לגמרי לתפלה, דל"ה הסברא דל"א סב"ל בתפלה). ואף גם כשלא אכל כדי שביעה. ונוסף גם הוא שחשובות כאחת, ואם יחזור רק למקום שודאי לא אמר נכנס לבית הספק דברכה לבטלה (וראה ברכ"י סי' קפח סק"ח. שע"ת שם סק"ג. משנ"ב שם בבה"ל ס"ו ד"ה לחזור).

292) ודנו בזה מתרי טעמי, הן לפי שצריך הנאת מעיו (וראה בדעת אדה"ז אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' טו"רכג), והן מפני שהוא כנתעכל המזון. ראה בסוף הקובץ במילואים (כג).

293) לאידיך באם רוצה לאכול שוב, א"צ לברך ברכה ראשונה, א"כ כבנמלך או הסיח דעתו (שרק בודאי נתעכל ונתלקה ברכה ראשונה – כך מדוייק בשו"ע אדה"ז סוס"י קפד. ועפ"ז א"ש משה"ק האחרונים (הגהות לבו"ש על המג"א שם סק"ט. מאמר"ר שם סק"ה. ועוד) בספק נתעכל מדוע יאכל מעט ללא ברכה בכדי שיוכל לברך ברהמ"ז, דמאי אולמא ברכה אחרונה מברכה ראשונה כשאכל אכילה מועטת וברהמ"ז אינה מה"ת בכונן דא. ובקצוה"ש סי' ס' בה"ש סק"כ, דשאני ברהמ"ז שיעקרו מה"ת. ור"ל כן גם לגבי ברכת מע"ג שיעיקרו דאורייתא. אבל בכמה פוסקים הובא ד"ז גם לענין ברכת בנ"ר. אבל לדברינו א"ש. וכ"כ מד"ע באורח נאמן שם סק"כ א. ומשה"ק שבפירות בא"י לשער אם נתעכלו מברך כ"ז שאינו רעב, אף שג"ז ספק דרבנן, ובפשטות גם בזה מברך ברכה ראשונה – שאני התם שאינו בגדר ספק (ראה בלבוש ועו"ת שם)). וראה שו"ת באתרא דרב סי' י'תרפח.

294) שה"ז ספק מה"ת (ראה שו"ע אדה"ז סי' קפד ס"ב), ואיכא חזקת חיוב (ראה שו"ת מתתם לידו ס"ג. ואכ"מ). וכ"כ ברדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' קה. ערך השולחן סק"ד. וכ"מ בלבוש שם סוס"ה ובעו"ת שם סק"ה. וראה תורת חיים סופר שם סק"ג. כה"ח שם סק"ח וסקל"ג.

295) ראה שיחת תענית אסתר תשד"מ בארוכה.

296) שיחת ש"פ שמיני תשכ"ג.

297) ראה שיחת י"ב תמוז תשכ"ה.

298) כמבואר בשיחת ש"פ נח תשכ"ז ובשיחת ש"פ בלק תשד"מ.

299) בנוגע לשתיית יין לצעירים – ראה קיצור שו"ע סל"ב סי"ח. וראה יבין שמועה להתשב"ץ מאמר חמץ בשם הרופאים. שבילי אמונה

בשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ט³⁰⁰: יש להרעיש ולפרסם בכל מקום ומקום, הן בחוץ לארץ והן (ועאכ"כ) בארצנו הקדושה, ע"ד ההשתדלות שכל עניני הפורים יהיו באופן ד"ברוב עם הדרת מלך", לא מבעי בנוגע למקרא מגילה, דמאי קמ"ל, אלא גם בנוגע לשאר עניני הפורים, משלוח מנות ומתנות לאביונים, ומשתה ושמחה, שאף שלא מצינו שיקפידו לעשותם "ברוב עם" אלא כאו"א לעצמו, מ"מ, כיון שרוצים וצריכים לסיים הגלות (ה"פיזרן לבין האומות") ע"י ההוספה באחדותם של ישראל, כדאי ונכון ביותר להשתדל ככל האפשרי שגם ענינים אלו יהיו "ברוב עם", ועד כדי כך שכאשר יודעים שבפנה נדחת בעולם נמצא יהודי אחד (יחיד) יש להשתדל להביא אליו (אם אין אפשרות להביאו למקום הציבור) עוד תשעה יהודים כדי שגם הוא יוכל לקיים עניני הפורים בציבור. ובפרטיות יותר: בנוגע ל"משתה ושמחה" – אף שכאו"א חוגג סעודת פורים בביתו, עם בני משפחתו כו', הרי ידוע המנהג שה' בכמה קהילות קדושות בישראל שהיו הולכים בפורים מבית לבית כדי להשתתף ולהוסיף בסעודת ושמחת פורים של יהודים נוספים³⁰¹. נוסף לכך שיכולים להוסיף בשמחת פורים "ברוב עם" לאחר הסעודה בביתו עם בני משפחתו. ובנוגע ל"מתנות לאביונים" – מובן וגם פשוט שהנתינה "ברוב עם" צריכה להיות בתכלית הזהירות בכבודם של העניים, ע"י הנתינה "ברוב עם" לגבאי צדקה או לקופת צדקה.

בשיחת פורים ה'תשמ"ח³⁰² הוצע שאחרי אכילת סעודת פורים: "טוב ונכון וכו' – אז מ'זאל מאכן א התוועדות הכי גדולה (כנוס את כל היהודים), מנער ועד זקן טף ונשים (כמובן – די אנשים בעזרת אנשים, די נשים – בעזרת נשים, און טף – אין ביידע ערטער), און דערנאך זאל די שמחה ואחדות נמשך ווערן אויך אין שושן פורים"³⁰³.

בקשר לזמן ההתוועדות בשנה זו, שחל בערב שבת – ראה בלוח למחר (יום ש"ק).

נהגו רבותינו נשיאינו לערוך בהתוועדויות של פורים מגבית עבור "קופת רבינו". בשנת תשי"ד (כקביעות שנה זו) נזכר ע"ז בהתוועדות דיום הש"ק. ושם: קיין מגבית וועל איך ניט מאכען, נאר יעדער איינער זאל גומר זיין איצטער במחשבתו וויפל ער וועט געבן, און אז מען וועט דאס טאן בשעת ההתוועדות דפורים וועט עס זיין בהצלחה. ובשנת תשמ"א נזכר בש"פ שמיני (ושם, שמה שלא נזכר בפורים ובשבת שלאחריו אינו טעם שלא ליתן ח"ו).

משיחת פורים תשי"ג³⁰⁴:

...מ'זוכט צו אנהאלטן און צו אויפשטעלן די אלטע מנהגים. אויב מ'וואלט געהאט ברייטע פלייצעס, עינים לראות ואזנים לשמוע, לב להבין ומוח להשכיל – דאן וואלט מען ניט זיין מוכרח נוצן דוקא די דרך סלולה, מ'וואלט קענען גיין אויך אויף נייע וועגן און צוקומען צו דער מטרה, לעלות בית א"ל. אויב אבער די זאכן פעלן, מוז מען גיין אויף די וועגן וואס מ'האט אויסגעטראטן פאר אונו. דעמאלט גייט מען אויף דער אחריות פון די וואס האבן אנגעוויזן און אויסגעטראטן די וועגן און אויף זייערע פלייצעס, און דערפאר זוכט מען אויפשטעלן די הנהגות, אויב אפילו, מצד כמה טעמים, זיינען זיי נפסק געווארן לזמן מה.

דער רבי (מהורש"ב) נ"ע פלעגט קלייבן געלט (אדער הייסן זיך מתנדב זיין) – בעת א פארברענגען – דריי מאל א יאר: שמחת תורה, י"ט כסלו און פורים. פורים – פאר זיינע ענינים (מוסדות, תמיכה לאנשים פרטים וכיוצא בזה). . אז מען גיט דאס אויף די ענינים וואס דער רבי נ"ע פלעגט קלייבן און אין דעם זמן וואס ער פלעגט דאס קלייבן, וואס דאן איז אן עת רצון וסגולה אין דעם, ברענגט דאס תוספת ברכה און הצלחה, און מען קען קומען צום רבי'ן נ"ע און מאנען, ער זאל ממשיך זיין אלע הבטחות בפועל.

האוכל מבעוד יום, ונמשכה סעודתו עד שחשיכה, אפילו כמה שעות בלילה, מזכיר של פורים

114. ע' 114. ולהעיר שגם בנוגע ל'ד' כוסות – י"א שאינו מעכב (ראה ח"י סוסי" תע"ב ובשעה"צ סק"ס. אבל ראה שו"ע אדה"ז שם סכ"ה).

300) סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 335. ועיי"ש בפנים השיחה ובר"ד (בלתי מוגה) עוד פרטים.

301) להעיר משבה"ל ס"א ובתניא רבתי סמ"א: ואוכלין ושותין ושמתין ומזמרין על שולחנם ובבית חברהם. וראה לקט יושר ע' 36 – לענין שינוי מקום. וראה פמ"ג סתרצה"ב בא"א סק"ה. שו"ת משנה שכיר ח"ב סר"ל"ד.

302) סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 303.

303) וראה שיחת פורים תשי"ט ותשמ"ה בטעם שההתוועדות מתקיימת בלילה אחרי סעודת פורים.

304) לקו"ש ח"ב ע' 8-537.

בברכת המזון, אם אכל כזית לפני השקיעה³⁰⁵, וזאת בתנאי שעדיין לא קראו ק"ש³⁰⁶ או התפללו מעריב (באמצע הסעודה). ואם לא אכל כזית לפני השקיעה, אינו אומר על הנסים בברהמ"ז³⁰⁷. (ובכלל, רוב ועיקר הסעודה – כולל בשר – צריכה להיות ביום. ועכ"פ יאכל כביצה, או יותר מכזית, לפני השקיעה).

בקביעות שנה זו, הרוצה להמשיך בסעודה לאחרי השקיעה³⁰⁸ אסור לו לטעום כלום אפילו מים עד שיקדש, ולכן פורס מפה לכסות החלות³⁰⁹ ומקדש³¹⁰ על היין³¹¹ (באמירת ויכולו וברכת היום. ומברך בורא פרי הגפן רק אם לא שתה יין בסעודה³¹²), ובוצע³¹³ מלחם משנה³¹⁴ ללא ברכה,

305 לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה, שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאווע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום.
306 ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ"ד תשצג.

307 וראה יוקח נא סתרה"ק שאם לא עשה כן לא יצא יד"ח.
308 וזל הנשים להדליק נרות שבת ולהפסיק לאכול עד אחרי קידוש.

309 ובפמ"ג סרע"א בא"א סק"ט (וראה במ"ז סק"ב) שיש לפרוס המפה על כל השולחן. וכן הבין בכה"ט סרע"א סק"ב דעת המג"א. וכ"מ קצת בל' אדה"ז שם ס"י: פורס מפה על השולחן. אבל ממשיך אח"כ: לכסות הפת. ולכא' תלוי בטעמי פריסת מפה (ראה רשב"ם פסחים ק, א ז"ה ולא. מהרש"א שם. ובפסקי הרי"ד – באו"א), שאם הוא בגדר סילוק השולחן א"ש שצריך לכסות כולו, אבל אם הוא מטעם דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא, כמ"ש אדה"ז שם, סגי בכיסוי החלות. אבל בתורת שבת שם סק"ח כתב אדרבה שלהטעם משום יקרא דשבתא צריך לכסות כל השולחן.

310 וגם בשעה שביעית, אפשר לפרוס מפה ולקדש, ש"א אין זה התחלת ענין" (כתי"ק, נדפס בס' בחדרי תורת ח"ג ע' 37), והקפידא רק כשמקדש בהתחלת הסעודה.

311 ונהגו להמתין בקידוש עד צאה"כ, אף שמשמיע בין השמשות הוא זמן קידוש (ורק בליל פסח צריך להמתין עד שחשיכה, ראה גם שו"ע אדה"ז סוסי' תנא), ואסור לטעום מאז א"כ קידש. ואם אמר בואו ונקדש אחרי פלה"מ – נאסר כבר לטעום מאז. וראה בסוף הקובץ במילואים (כד).

312 ולמנהגו – לכאורה צ"ל "סברי מרגן" אף כשאינו מברך בפה"ג.

ולא נהגו לומר שלום עליכם, אשת חיל וכו' (עכ"פ בקול ובציבור). ולהעיר, ש"א שלא לומר כשנמצא בביהכ"ג, ורק בבואו לביתו (ראה בלוח לשמע"צ שחל בשבת. וראה שו"ת באתרא דרב סי' כ"ד תשל"ט), וכש"כ באופן כזה, שהוא באמצע הסעודה.

הנשים שלא שתו יין בסעודה יברכו בפה"ג לעצמן לפני ברכת היום, או יברכו אח"כ (וכ"ה בנדו"ד בשיחת שמח"ת תשל"א), ובכגון דא, אין לחוש משום הקדמת היום ליין שלא יצא יד"ח (ראה שו"ע אדה"ז סתע"ג ס"י), דהא חזינו שבאמת לא עבדו כב"ש, ראה כע"ז תהל"ד סרע"א סט"ו ביישוב קושיית המנחת פתים שם ס"י. ובאו"א, שברכת השומעים אינה נוגעת לגוף הקידוש, כיון שטעימה דידהו אינה מעקבת. ובאו"א קצת, שלגבי השומעים אין חובה להקדים התדיר – ראה תהל"ד שם סקט"ו. סרע"א סק"ה. וי"ל בסגנון פשוט, שבנדו"ד גם לב"ה עושים כן. ואולי ז"כ הגר"א בביאורו לסרע"א סט"ו בסקל"ח. ועפ"י א"ש שבישועו"י סרע"א סק"א שרק יותר טוב לא לעשות כן, ובדה"ח ס"ע ס"ג (חביאו במשע"ב סרע"א סקט"ג) כ"ב כיו"ב (לגבי ברכת המוציא של השומעים) שעושים איסור, ולא שלא יצא, לפי שבאמת אינו כב"ש. ויתירה מזו, שדה"ח כתב להדיא שבברכת היין של השומעים לית לן בה (ובדע"ת העתק דבריו (סרע"א ס"ב ד"ה ובדיון) גם לגבי יין. ואינו), והיינו לפי שאי"ז נוגע לגוף הקידוש. וראה עוד בהלכות ליל הסדר סתע"א שם סק"ח. אוצרו ההלכות סקפ"ו. וראה מה שאר"י בכ"ז אחי וראש הרבה"ג וכו' הרמ"ש שליט"א ברויז שבערים מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים צא, א – על תרפח ואלך. ובלא"ה, העצה היעוזה (משום ספק ברכה בפה"ג) ראה גם להלן) גם לאנשים, שמי שלא השתתף בסעודה יקדש ויברך בפה"ג. וכן גם לגבי ברכת המוציא לאפוקי נפש"י מפולגתא. ויש שהציעו שייכון בברכת הגפן והמוציא בתחילת הסעודה שלא לפטור היין והלחם שיאכל אח"כ, וכשאינו לפניו בשעת הברכה מהני.

ויש להדגיש, שאם אמר להדיא שרוצה לברך ברכהמ"ז, צריך לברך בפה"ג על כוס של קידוש. ואם נטל ידיו למים אחרונים צריך גם לברך המוציא על הפת. ואין לו לברך ברכת המזון ואח"כ לקדש, א"כ אחר ברכהמ"ז מפסיק בתפלת ערבית.

313 וראה בסוף הקובץ במילואים (כה).

314 כ"כ בערוה"ש סרע"א ס"י.ג. ועוד. וכ"ה בשיחת יום ב' דר"ה תשל"א. וכן המנהג. וגם מש"כ בשו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' קיג – היינו רק למ"ז שא"צ לברך המוציא. ולדין אינו מברך רק משום סב"ל. ולכא' תלוי גם בגדר לח"מ (ראה לקו"ש חלו"ו ע' 58 ואילך). וילה"ע מרמ"א סרע"א ס"ה ובמג"א שם שצריך לח"מ (ואכן הקשה עליו מה"ט בתורת שבת סק"א). אבל שם הטעם לפי שהברכה קאי על לח"מ שלאחמ"כ – ראה במג"א שם ובשו"ע אדה"ז שם סט"ו. וראה שו"ת מגדנות אליהו ח"א סי' קמו. להורות נתן ח"ו סי' ט. ואין לרשום על הלחם לפני הבציעה כיון שאין כאן ברכה.

ויש להסתפק אם אפשר להוציא אחרים בלח"מ בכגון דא, שאף שחובות לח"מ מתקיימת ללא הברכה בכגון דא (שהרי דוחק לומר שהברכה בתחילת הסעודה קאי על לח"מ שלאחמ"כ כשפורס מפה. וראה שו"ת להורות נתן ח"ו או"ח סי' סק"ה וסק"ז. מנחת שלמה ח"ב סוסי' ה. ועוד), אין הכרח שיכול להוציא אחרים עי"ז (כמ"ש במנחת שלמה שם ועוד), כיון (שלא רק שאינו מוציאם בברכת המוציא, שעני"ז יוצאים לח"מ ככפ"ד אדה"ז סתע"ב סכ"ד, אלא שאפשר לצאת גם בל"ז, ראה א"א מבוטשטש סעד"ה, והובא בלקו"ש ח"יא ע' 244, אבל כאן) אין גם שמיעת הברכה (וכמ"ש אדה"ז סעד"ר ס"ד. וכ"ה בא"א שם להדיא שיוצאים בשמיעה. וכ"ה בספרו כתבי דע"ק או"ח סעד"ר. וכ"כ בקצה המטה סתוכ"ה סקט"ט. וכ"מ דעת שו"ת ר' טיאה ווייל סכו"ו שצריך שמיעה עכ"פ), כ"א אחיזת ובציעת הפת, והיינו קביעות סעודה על לח"מ, והמסובים אכולים מפת שבצע בעה"ב (ראה בהדרת קודש נאסאט יד. א. שו"ת חיים ברוצנו סי"א. דברי יציב או"ח סי' קכו. קנין תורה ח"א ספ"ח. הסכמה לס' יוגד משה. בא"מ שו"ת ח"ה סע"ה סק"ג (ובהמשך הדברים כתב שלא לסמוך ע"ז). לב אברהם סמ"ה. הררי קדם ח"ב ספ"ט. מנחת אשר במדבר סכ"ב. ועוד. ובשו"ע אדה"ז סער"ד שם משמע דתרוויהו בעינן, שמיעת הברכה ואכילת הפת). וראה כמה אופנים באנציקלופדיא תלמודית ערך לח"מ ע' תקצח ואילך. וש"נ.

ומהיות טוב, הטוב טוב שכאו"א יסדר לח"מ לעצמו בדאפשר. וראה גם אבן ישראל על המשנ"ב סרע"א סק"ג. הליכות אבן ישראל מועדים ח"ב סי' ט. סק"ו.

ואוכל לפחות כזית חלה³¹⁵. וטוב לחוש לאכול עוד כזית לפחות אחרי צאת הכוכבים. בברכת המזון אומר "ועל הנסים"³¹⁶ וגם "רצה והחליצנו". ואחר כך³¹⁷ מתפלל ערבית של שבת³¹⁸.

למעשה, אין המנהג להמשיך בסעודה אחר השקיעה³¹⁹, ומכיון שכן, באם מברך ברכת המזון אחר השקיעה, מזכיר "על הנסים" ולא "רצה", ולא הרחמן לשבת.

בדיעבד, כשנתאחר אחרי שעה עשירית, מותר לו להתחיל בסעודה גם אחר כך³²⁰ כיון שהיא סעודת מצוה שזמנה היום, אף אם אח"כ לא יוכל לקיים סעודת שבת שבלילה (וראה להלן פרטי דינים בנוגע לסעודת הלילה), נתאחר ולא אכל סעודת פורים עד קרוב לכניסת השבת, יטול ידיו ויאכל, ויפרוס מפה ויקדש וימשיך בסעודה. אבל לא יקבל שבת תחילה ואח"כ יאכל סעודת פורים, שאין עושים סעודת פורים בשבת³²¹.

בפורים תשמ"א שחל בערב שבת (כקביעות שנה זו): אחרי תפלת מנחה בשעה הרגילה, נכנס כ"ק אד"ש שוב לבית הכנסת, וצויה לסגור דלת הכניסה אחריו, והתחיל לומר מאמר דא"ח ד"ה ליהודים היתה אורה. עם סיום אמירת המאמר, ביקש שימזגו לו כוס יין ואמר "לחיים", והורה לנוכחים לנצל את הרגעים ולומר "לחיים" ללא הגבלות. התחיל לשיר "ופרצת", עמד על רגליו וענה בברכת "לחיים ולברכה" לכל הנוכחים. ולאחר מכן ביקש למזוג לו כוס יין נוסף, ואמר שוב "לחיים",

315) הנה, בס' זה השולחן ח"א סרצ"ט ר"ל שכיון שי"א שסעודת שבת צ"ל כביצה או יותר מכביצה, יאכל לכתחילה יותר מכביצה. אבל ראה שש"כ פ"ד הע' קלח שבממצא כבר בתוך הסעודה עדיף וא"צ רק כזית. אמנם, בנד"ד גרע טפי, שהתחיל בחול (ולא קיבל שבת) ואכל לשם סעודת פורים ולא לשם שבת, משא"כ במתחיל אחרי שקיבל עליו תוס"ש. ועוד, שכיון שי"א שבנד"ד מברך המוציא ורק משום ספק ברכות מנמיים ה"ז כסעודה חדשה. וכ"כ להדיא בכגון דא במשנ"ב סרע"א בשעה"צ סקמ"ג. ועוד, שבשו"ע אדה"ז סרצ"א ס"ב לגבי ס"ג מוכח שגם בנמשך בסעודה צריך לאכול יותר מכביצה אחרי חצות. והנה, בקובץ תשובות ח"א ס"ה כתב דס"ג חמור יותר, עיי"ש. אבל בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ו שבכלל י"א שצ"ל יותר מכביצה. וכ"ה שם סתיר"ט ס"ז. ומש"כ אדה"ז בסרצ"ז ס"ג לאכול רק כזית – וכה"ב במקור הדברים – בס"ח סרצ"ט. ובש"ה מס' שבת נר מצוה בהגה (קלג, ב) – י"ל שכיון שהוא רק לחומרא – שהרי בנדון דידן אכל לשם סעודת שבת בזמן תוס"ש – כל כי האי לא החמירו עליו. (ודחק לומר ששני הכזיתים מצטרפים לכביצה, שהרי צ"ל תכופים זל"י בשיעור כדא"פ, ראה כעיי"א סידור אדה"ז סדר נט"י לסעודה ס"ח ובתורת מנחם לשם. וגם מאי שנא מס' שגנמשך בה מלפני חצות, כ"ל). ולכן בנד"ד, אם קידש מבעו"י ואוכל כזית אחרי קידוש, צריך רק עוד כזית אחר צאה"כ. אבל בקידוש אחרי צאה"כ יאכל יותר מכביצה אחרי צאה"כ.

כן ילה"ע שנוון לאכול גם אחרי קידוש ממאכלי שבת, שהרי מצוה לענוג בבשר ודגים.

316) וכמנהגנו (סח"ש תש"ד ע' 40. אג"ק ח"ד ע' מג) ביו"ט שחל בע"ש, שאומרים רצה ועיי"א (שהוא תרתי דסתרי וגם היפך הסדר), אף שכבר קידשו לפני"ז. וכן בר"ח שחל במוצ"ש (ס' המנהגים ע' 35, אף שאין הזכרת ר"ח חובה כ"כ, שהרי אין מחזירים אותו). והה"נ בעל הטיס (אף שאין הזכרת חובה, וי"א שמה"ט אין לאומרו אחרי אמירת רצה – שו"ע אדה"ז ס' קפח ס"ז). וראה בסוף הקובץ במילואים (כו).

317) י"א שעדיף להתפלל ערבית תחילה, לפי שבאופן כזה אין אומרים ועה"נ בברהמ"ז (כפס"ד אדה"ז ס' קפח ס"ז), ולא יכנס לשקו"ט בתרתי דסתרי. אבל המג"א סרצ"ה סק"ט כתב שעדיף לברך ברהמ"ז תחילה ואח"כ להתפלל ערבית, בכדי להוציא עצמו מכלונתא (ש"א שגם אחרי מריב אומרים ועה"נ. ואולי המתפלל ערבית בליל שבת שאני משאר ערבית, כיון שיכול להתפלל מבעו"י משום תוס"ש, וי"א סתירה גמורה, ומה"ט איכא מקום לספוקי (משא"כ ערבית דחול, דאה"ג אדה"ז סק"א)). ועיי"ש עוד טעם בנוגע לפורים כפרט. וראה גם מנה"ט סרע"א סק"ד משום הפסק. וי"א שכשמפסיק בתפלה אין האצטומא פתוחה ושוב לא יאכל סעודת שבת לתיאבון. וראה בהע' להלן ע"ד ההתועדות דפורים תרפ"ז.

318) ואם מתפלל במקום שאינו קבוע לתפלה, אינו אומר ברכת מגן אבות (ונת' בארוכה בכינוס תורה 770 בחג"ש תש"פ).

319) ראה בארוכה בסוף הקובץ במילואים (כו).

וביחוד, נוגע למבצע פורים – ראה שיחת מוצאי ט"ו בשבת תשל"ז שהועתק בתחילת הלוח, שצריך לסדר מבצע פורים באופן שנהיה בעצמו וגם שומר על אחרים שתהא שמירת שבת, ושלא יצא מזה שנגרם אצל אחרים היפך דשמירת שבת ח"ו, אפילו אצל כוחו וכה כוחו, עיי"ש.

320) וא"צ להקפיד לאכול רק "מעט" כבסעודה שלישית בעיו"ט שחל בשבת (מהרי"ל ה"י יו"ט. שו"ת מהרי"ל ס"צ. ד"רמ"א ס' תקכט ס"א. משנ"ב שם סק"ח. ובמהרי"ל מפורש רק "כזית". וכ"כ בא"ר סק"ב. אבל שאר הפוסקים השמיטוהו. וראה שעה"צ סק"י) – שאני סעודה שלישית, כיון שכבר קיים מצות כבוד ועונג שבת בב' סעודות שלפני, משא"כ בסעודת פורים. ועוד ועיקר, שבשו"ע אדה"ז השמיט ד"א אפי' בסעודה תלשית. ואולי טעמו לפי שיש לחוש לכתחילה למ"ד שצ"ל "יותר מכביצה". ולהעיר שבסעודת פורים צ"ל סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו' (רמב"ם מגילה פ"ב ה"טו). ומ"מ, החכם עיניו בראשו שלא למלא כריסו.

321) כ"כ בשו"ת זרע אמת ח"ג או"ח סעי"ט. התעוררות תשובה ח"ב ס' קעד. הליכות שלמה פורים פ"ט הע' 81. ועוד. וכבר קדמם בשו"ת מהרי"ל סנו"ו בד' השואל, שבעושה כן אין נראה לסעודת פורים כ"א לכבוד שבת. ועוד יש לדון מדין עשאו לילה ותרת' דסתרי. וכן מדין חבילות חבילות (ול"ז לסעודת יו"ט שחל בשבת ששניהם מטעם וגדר אחד). אבל ראה כלבו וארחות חיים הל' הדלקת נר של שבת ס"ב בשם המכתם. ואולי מיירי שאכלו גם סעודת שבת מבעו"י. וי"ל עוד דלשיטתייהו אזלי שמה שאין עושים סעודת פורים בשבת הוא משום משלו"מ שאא"פ בשבת – ראה כלבו וארח"ח הל' פורים סל"ו – וממילא באופן זה לית לן בה, שיכול לשלוח מנות בע"ש קודם קבלת שבת ולפני הסעודה. אבל לדעת הירושלמי דילפינן מקרא דלעשות אותם ל"מ גם בקיבל שבת מבעו"י שאין הסעודה ניכרת לשם פורים. וכבר העירו מס' המכתם גוף' פסחים קא, א.

ואח"כ בירך ברכה אחרונה. לפני צאתו מבית המדרש, הזכיר ע"ד ברכה אחרונה, ויצא תוך כדי הרמת ידו ידו בתנופה להגברת השירה. וכך המשיך לעודד ולהגביר השירה בצאתו לביתו, וכן גם אח"כ בכניסתו שוב לביה"כ לקבלת שבת.

הכנות לשבת

חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה [בפרט שלבשו בגדי שבת ויום טוב היום, לכבוד חג הפורים].

לפני שבת ישטוף פניו מכתמי צבע שעליו (לכבוד פורים). שכח לשטוף לפני השבת, מותר לרוחצו בשבת באם הוא צבע לחוד ולא אותיות³²².

יש לזהר שמחמת הטירדות בשמחת היום לא ישכח מההכנות לשבת, ושלא יבוא לידי חילול שבת ח"ו מתוך שכרות³²³.

צדקה לפני שבת, כרגיל בכל שבוע (נוסף למצות מתנות לאביונים במשך היום).

בטעם שאין עושים עירוב תבשילין בפורים שחל בע"ש – ראה בהערה³²⁴.

הדלקת נש"ק 6:43 (18 דקות לפני השקיעה).

נאנס ולא קרא מגילה מבעוד יום, יכול לקרוא גם אחרי שקיבל שבת, ללא ברכה. ואפילו אחרי כניסת השבת, קורא בין השמשות ללא ברכה (אבל לא אחרי צאת הכוכבים)³²⁵.

ליל שבת קודש פרשת תצוה, ט"ו אדר, שושן פורים

אסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת ויום טוב. ואף שמוותר ליתן מיני מאכל ומשקה שלצורך היום, אין לשלוח מנות במוצאי פורים (במקום שמוותר בהוצאה), מאותו טעם שאין שולחים מנות בערים המוקפים בשבת³²⁶.

מותר לטלטל המגילה בשבת זו כשאר כתבי הקודש³²⁷.

(322) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'יד.

(323) ובמ"כ"ש מזה שגם הסעודה עושים בשחרית מפני כבוד שבת. (ובמנהגים טירנא הוסיף בטעם הדבר גם שלא לקלקל סעודת שבת. וז"ה ב"ל הלבוש סתרצ"ה ס"ג. ואולי כוונתו משום שכרות). וכ"כ ביוסף אומץ (האן) סתת"ש"ד: מכל מקום צריך לחכם להיות עיניו בראשו לדקדק שלא ישתכר לגמרי וימלא בטנו יותר מדאי בהשכמה רק יבסס עצמו בבוקר ויראה שיתן חלק גם לסעודת שבת. וראה בט"ז סרמ"ט סק"א בטעם האיסור **בבלל** לקבוע סעודה ומשתה בע"ש "דע"י שישתכר יבטל משבת לגמרי". וראה בשיחת מוצאי ט"ו בשבט תשל"ז (נעתק לעיל בתחילת הלוח) ע"ד הזהירות שהתעסקות במבצע פורים לא תגרום ח"ו לחשש דחילול שבת. ובשיחת שבת שו"פ תשל"ז (והועתק להלן בלוח, ביום השבת) שאף אם בע"ש מקום לחשש שלא יהא בגדר "עד דלא ידע" כדי שלא יחסר ע"ז מהכנות לשבת, אבל בשבת אין מקום לחשש. וראיתי באיהו מקומן, שאצל כמה צדיקים ראו במוחש שאף שיין קשה פחד דקדושת השבת מפיו. וראה בסוף הקובץ במילואים (כח).

(324) בשו"ת בנין שלמה ח"ב סמ"ח שבחול ל"ש תקנת ע"ת שיכול לקנות מאכלי שבת אחרי סעודתו, וכע"ז כתב בהתעוררות תשובה דלקמן. ויש שכתבו שכיון שקיבל משל"מ ישרא לו לסעודת שבת – זכרון שמואל ע' קמו. ובהתעוררות תשובה ח"ב סי' קעד (וראה שם בהערות המהדיר בשם הכת"ס) שיע"ת לא יועיל שלא ישכח כיון שקיים לבסומי עד דלא ידע. ובארחות חיים מספיניא בהנהגות דברי ישראל בסוה"ס לסתרצ"ה ס"א, שלא ישכח לברור מנה יפה לשבת, כיון שאוכל בשחרית משום כבוד שבת.

(325) פמ"ג סתרצ"ב במ"ז סק"ג. שו"ת התעוררות תשובה סי' תסג ובהנהגות עקבי סופר שם. חשוף חמד מגילה ע' סג-ד. רץ כצבי סכ"ט. ולא חשו לגזירה דרבה בכגון דא שקורא בין השמשות. וראה שו"ת הרי יהודה ח"א סמ"ד – לענין בני הכרכים. ולא זכר שר"ד הפמ"ג הנ"ל (אף שאין הנידונים דומים לגמרי).

ופשוט, שה"ה – וכש"כ – בנוגע למשלוח מנות, שהרי להלכה מותר ליתן מתנה בשבת מיני מאכל ומשקה שלצורך היום (וראה גם בין הדברים בשו"ת באתרא דרב פורים אין שולחים מנות בפורים דמוקפים שחל בשבת, כבהע"ה הבאה). וגם במת"ל, אף שה"ה שבות לקנות קנין שחמור משאר שבותים, הרי מותר ליתן מתנה לצורך מצוה (ואכ"מ בגוף הענין). וכש"כ בנד"ד במצוה מד"ק ומצוה עוברת. ועוד ועיקר, שיכול ליתן מאכל ומשקה שלצורך היום. וכן לענין סעודת פורים, במי שלא אכל במשך היום, שיקדש תחילה ויאכל סעודת פורים (ואף שיש שכתבו להתיר בביה"ש גם ללא קידוש (ע"פ שו"ת בנין עולם ס"ז. מנח"א ח"א סל"ג. פרי יצחק ח"ב ס"ט. ועוד), אין סיבה להתיר בכגון דא, שהרי יכול לקדש תחילה, וכיון שכבר נכנסה שבת בלא"ה לא ירויח סעודת פורים ביום. אמנם, בקיבל שבת מבע"ק, יש מקום להתיר כנ"ל. וכ"כ בפורים משולש פ"א הע' כד. ובכגון דא, יש לדון גם משום קבלה בטעות).

(326) הוצאה, עובדין דחול, מתנה, מוקצה, פריעת חוב, גזירה דרבה וכו' – ראה גם הנסמן בס' פורים משולש דבליצקי פ"ה הע' לו. וראה שו"ת באתרא דרב שם. ואף שיש מקום לבע"ד לחלוק ולחלק בין הדבקים, יש להחמיר כבפנים.

(327) וגם למחמירים – היינו רק לבני הכרכים (וראה הנסמן בשו"ת הרי יהודה ח"א סמ"ג), או בפורים שחל במו"ש משום הכנה, וכן גם בקביעות הנ"ל מפל"מ ואילך לפי שזמור בטלטול כיון שזמן קריאה היא (ראה הנסמן אצלנו בלוח לפורים תשע"ז). אבל בקביעות שנה זו

אין ראוי להתחפש בשבת ז'328.

כלים מלוכלכים שנשארו מסעודת פורים מותר לשטוף ולרחוץ בשבת אם אפשר שיהא צריך להם (או לאחד מהם) בשבת. ואם לא אסור לנקותם משום איסור הכנה, אא"כ גורם לסרחון וריח רע, או שרוצה לנקות המטבח מחמת אורח שבא לבקרו ומתבייש מפני הכלים המלוכלכים (ואין לו מקום להצניעם). ואם חושש מחורקים או ששאירות האוכל יידבקו לכלים ויקשה לסירם מותר לשרותם במים אבל לא לנקותם.

מותר ליתן מים על המקום המלוכלך שברצפה, ולנגב באופן המותר, ואין זה בכלל איסור הדחה. מובא בכמה שיחות³²⁹ שבסיום סעודת פורים היה הרמ"א מעורר אודות תפילת מעריב בזמנה ("שמנהגה רמ"א ז"ל היה בכל פורים ללבוש פרצוף ולהתנכר עצמו בבגדים אחרים וצעק בכל בית אשר מעריב בזמנו³³⁰").

תפלות שבת כרגיל. בלכה דודי, אומרים "ברנה ובעלה" כרגיל בכל שבת.

קריאת שמע של ערבית: מצוה מן המובחר לקרותה מיד בצאת הכוכבים (7:33)³³¹. וזמנה עד חצי הלילה³³² (1:04). ואם עבר ואיחר אפילו במזיד, רשאי לקרותה אחר כך, ואם קרא עד שלא עלה עמוד השחר (5:45 לחשבון 16.1 מעלות. ויש מקדימים) יצא ידי חובתו. ואם היה אנוס או שכור או חולה וכיוצא בו קורא לאחר עלות השחר קודם נץ החמה (7:06), ולא יאמר אז השכיבנו דלאחר עלות השחר אינו זמן שכיבה. אבל שאר הברכות, דהיינו שנים שלפני קריאת שמע וברכת אמת ואמונה עד השכיבנו אומר. [וכמובן, בקביעות שנה זו, יתפלל גם סדר קבלת שבת]. בנוגע לתפלה (שמונה עשרה), י"א שאם איחר מלהתפלל עד עלות השחר, יכול להתפלל עד נץ החמה³³³. שכח להתפלל ערבית, מתפלל שחרית שנים.

יש לזהר שלא לטעום לפני קידוש.

כשמאזנה סיבה אי אפשר להמתין עד אחרי מעריב אפשר לקדש אחרי צאת הכוכבים לפני תפלת ערבית³³⁴, אבל אין לאכול מזונות יותר מכביצה אלא אם כן ממנה שומר שלא ישכח ק"ש (ותפלה) של ערבית.

מי שאינו רוצה לשתות יין, יש לו לדחוק את עצמו בקידוש הלילה לשתות ממנו (ולא יקדש על הפת או על חמר מדינה), או ישמע מאחרים המקדשים על היין. כשגם זה אי אפשר, וגם אין באפשרות לשתות מיץ ענבים, יקדשו על הפת³³⁵ (ולא על חמר מדינה).

מי שקידש בבית הכנסת, אין לו לקדש לאחרים לכתחילה אלא אם כן הם אינם יודעים לקדש בעצמם. ופשט המנהג להקל כשקשה להן לקדש בעצמן³³⁶.

ולבני הפרזים אין חשש בדבר – ראה שו"ת מהדורא תליתאה ח"ג סכ"ט. (328) ראה כע"ז בלקט יושר ע' 156, שאין ראוי להתקשט יותר משבת אחר, שמא יעשה קשר של קיימא או שמא יתפור תפירה. (אבל מדינא כמובן שאין איסור בדבר – פורים משולש (דבליצקי) פ"ד ס"ז). כן הליערי שאין לצאת לרה"ר כך שאינו דרך מלבוש (שו"ע או"ח ס"א ס"ב).

(329) ראה שיחת פורים תשכ"ז. כ' כסלו, יו"ד שבט, י"א ניסן ול"ג בעומר תשל"ז. לק"ש חל"ט ע' 282. [וראה שיחת פורים תשי"ט בסופה. לק"ש חכ"ד ע' 381 ובשוה"ג. אג"ק חכ"ט ס"ע רנה].

(330) ובלקוטי שיחת חל"ט שם נתבאר הדיוק ע"ד מעריב בזמנו דוקא.

(331) ג' כוכבים קטנים.

(332) גם תפלת שמונה עשרה יש להתפלל לכתחילה לפני חצות – ראה הנסמן אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' ב'דנח. באתרא דרב פורים ח"ב סימן כג.

(333) ראה שו"ת באתרא דרב ס' תתצט. באתרא דרב פורים שם.

(334) וכדין המקדש לפני מוסף. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' כז'תרצו.

(335) ונוטל דיו קודם הקידוש, ואין הקידוש מפסיק בין נטילת ידים לסעודה כיון שהוא לצורך הסעודה. וסדרו כך: אומר אתקינו וכו', נוטל דיו, ומברך על נטילת ידים, ומנגב ידיו, ומכסה הלחם, וניח ידיו על הלחם משנה מתחת למפה בשעת הקידוש, וכשיגיע להמוציא יגלה הלחם משנה, ורושם על הלחם קודם ברכת המוציא (ונוהר שלא לחתוך), ויכסה הלחם, וניח ידיו על הלחם משנה מתחת למפה ויברך המוציא, ואחר גמר המוציא ישאיר ידיו על הלחם משנה מתחת למפה עד שיגמור הקידוש, ומגלה הפת ובוזע ואוכל. וראה הנסמן בשו"ת באתרא דרב ו'תשלב.

(336) ראה בסוף הקובץ במילואים (כט).

צריך לאכול במקום הקידוש לאלתר אחר הקידוש, שאין קידוש אלא במקום סעודה. ואם אכל כזית מחמשת המינים יוצא בזה ידי חובתו³³⁷. ולעת הצורך יש לסמוך על דברי האומרים שאפילו שתי רביעית שלימה מכוס הקידוש (ולא רק רוב רביעית) יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה. ומכל מקום אם אפשר טוב שישתה עוד רביעית שלימה מלבד רוב רביעית שיוצא בזה ידי חובת קידוש כדי לצאת לדברי הכל. ויכול לאכול אח"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר זמן. ואינו צריך לברך על הכוס קודם אותה סעודה. ואם הקיא מה שאכל יצא ידי קידוש במקום סעודה, אבל טוב שישמע קידוש מאחר.

אף שמצוה להמנע מלאכול שום דבר אחר קידוש קודם אכילת עיקר סעודת שבת דהיינו לחם שמברכים עליו המוציא, לפי שאם יאכל ממאכל אחר קודם אכילת הלחם לא יאכל הלחם לתיאבון, מותר לאכול מיני מזונות (אחרי שקידש על היין כדי שיהא קידוש במקום סעודה)³³⁸ ולאכול לחם לאחר זמן³³⁹. ומכל מקום נכון להדר שלא למלא כריסו משאר אכילות קודם סעודת הפת.

האוכלים מיני מזונות אחר קידוש, ומפסיקים ואוכלים הסעודה אחר זמן³⁴⁰: על המקדש לשתות רביעית שלם לצאת מספק ברכה אחרונה על היין. מכסים המזונות³⁴¹ בעת הקידוש³⁴².

הרוצים לשתות מים (או קפה) אחרי קידוש³⁴³ קודם סעודת פת³⁴⁴ יזהרו לשתות מים פחות מרביעית³⁴⁵, ואם שתה בשיעור רביעית מברך ברכה אחרונה³⁴⁶. ואם שכח ולא בירך וגזכר אפילו

(337) וגם מחמירים שצ"ל פת דוקא ולא יין ולא מיני תרגימא, עכ"פ בקידוש הלילה (ולא קייל"ן הכי לדינא) – בפת הבאה בכיסנין דמיא שפיר דמי. ובפרט שדעת אדה"ז (הובא בהגהת מהר"ל לשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ו) שיוצאים ידי"ח סעודה בפה"כ. והה"נ לסברת שו"ת אג"מ או"ח ח"ד ס"ג סק"ז ואילך, דמתייב רק שיוכל לאכול באותה שעה, אבל לא לכנין לאכול סעודתו במקום אחר ובזמן אחר שצריך לקדש שוב, ואפילו לא לשתות יין במק"א (עיי"ש בארוכה שהוכיח כן מכו"מ). והיא סברא מחודשת שלא מצינו בשאר פוסקים. וחילוק מחודש כזה ובבד רגיל הו"ל לאשמעינן, וכפפורסם בכללי הפוסקים, ואדרבה מפורש הפכו בפשטות השו"ע או"ח סרי"ג ס"ה: יצא ידי קידוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר, ובשו"ע אדה"ז ס"ז: יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה ויכול לאכול אח"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר^ז וא"צ לברך על הכוס קודם אותה מסעודה וכו' לכיון שכבר יצא ידי קידוש במקום סעודה הרי סעודה זו האחרת דומה לסעודה שלישית של שבת שא"צ לברך על הכוס לפני, והאג"מ בעצמו כתב עלה שהוא "דבר חדש" "לולא דמסתיפניא", שבפה"כ הו"ל כפת.

(338) ומברך ברכה אחרונה. וראה בארוכה בלוח יומי – חנוכה השתא (תשפ"ה).

(339) שנוסף לזה שאין למחות ביד המקילין (כיון שמן הדיו אין חיוב גמור לאכול סעודת שבת לתיאבון). הרי מותר לכתחילה לאכול פת הבאה בכיסנין שנאכלת לתענוג ולמתיקה וגוררים את התיאבון וממשיכים הלב למאכל, וכן אם אינו רוצה לאכול עכשיו אלא לאחר זמן מותר לו לאכול דבר מועט אחר הקידוש (ראה בב"א בקו"א סרמ"ט ס"ג וסק"ד). ועוד ועיקר שלפי הגהת מהר"ל עה"ג בשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י יוצא ידי"ח סעודת שבת גם במיני מזונות.

ואף שאם יצא כבר סעודת שבת נמצא שאכילתו פת כסעודה אחרת, והפסיד מעלת אכילת בשר ודגים בסעודת חובה – לית לן בה, וסו"ס הו"ל בדרך סעודה, ובפרט שהיא הסעודה העיקרית, והראשונה רק לצאת ידי"ח קידוש (וכהמנהג בקידוש רבה שמקדישים בביה"כ ואוכלים הסעודה בבית. וכן בחגה"ש שאחרי הקידוש עם מאכלי חלב אוכלים בשר בסעודת פת. ושקו"ט גם לגבי שבת המאורע בסעודה הסעודה כ"ב. והארנו בלוח חגה"ש בקיצור דעין שכתה וטעות). וראה באו"א בשו"ת תשוה"ג ח"ה ס"פ.

(340) ולא לו שקשה להם לאכול סעודה גדולה אחרי שאכלו סעודת פורים, עדיף לנהוג כך. ואין לטילול ידים ולאכול קצת פת ולברך ברכת המזון ולאכול שאר מאכלי שבת (דגים ובשר וכו') אחרי הסעודה, שעדיף שאכילתם תהא בתוך הסעודה, אא"כ עונג הוא לו שלא לאוכלם רק אחר זמן.

(341) וראה בסוף הקובץ במילואים (ל).

(342) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' טו'רג.

(343) ובנוגע לדיון הפסק בין קידוש לסעודה – ראה בסוף הקובץ במילואים (לא).

(344) ואם אינו טועם יין מכוס הקידוש, נכון לעשות כן בכדי שיוכל לברך שהכל על המים לפני הסעודה, לצאת מחשש ברכה על המים שבתוך הסעודה (שבפשוטו אחרי שתיית הרבה יין ובפרט אם נשתכר שותה מחמת צמאז ולא מחמת הפת – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תקלא. ושי"ג).

וגם בשעות מין הקידוש, אין היין פוטר רק אם המים היו לפניו ודעתו עליהם. ועוד כמה עיקולי ופשוטי בדיון יין פוטר – ראה אצלנו בהלכה יומית אות תשלא ובמקורות ועיונים לשם בכמה פרטים.

(345) לצאת מחשש ספק ברכה אחרונה – ראה שו"ע אדה"ז סר"ב ס"ג שכתב שיברך אחריו. אבל הוא במוסגר. וראה פמ"ג בא"א סי' קעד סק"ט. בא"ח ש"א נשא ס"ב. שו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סמ"ז.

ואף שבס' קעד ס"ו כתב אדה"ז הלכה שלדין שא"צ לברך על המשקין תוך הסעודה מברך ברכה אחרונה (ובסדר בה"ג השיטת לגמרי ההירות לשתות פחות מרביעית בחול) – אולי טעם הספק בשותה אחרי קידוש (יותר מבחול), כיון שהקידוש הוא מצרכי הסעודה ו"טפל לסעודה" וכאילו שותהו בתוך הסעודה, וא"כ כמו שברכת פה"ג שעל הקידוש פוטרת המים מברכה ראשונה, מקום לומר שגם המים נפטרים מברכה אחרונה ע"י ברכת המזון שלאחר הסעודה, כיון שגם הם בגדר "כאילו שותהו בתוך הסעודה". וראה קובץ העו"ב ה' קידוש והבדלה (כולל צ"צ, ירושת"ל) ע' רעט טעם ההכרעה לברך ברכה אחרונה.

(346) אלא אם כן בירך ברכה אחרונה אחר כוס ברכת המזון, שאם דעתו לברך ברכת המזון על הכוס א"צ לברך כלל ברכה אחרונה על

לאחר ברכת המזון צריך לברך, שברכת המזון אינה פוטרת בורא נפשות רבות אפילו בדיעבד. אמנם, המפסיק אחרי הקידוש ומברך ברכה אחרונה ואוכל סעודת פת לאחר זמן (ויוצא קידוש במקום סעודה במזונות, או רביעית יין, כנ"ל), אין צריך לזהר בזה (ואם שתה רביעית יין ומברך על הגפן לפני הסעודה, נפטרו שאר משקין מברכה אחרונה בברכת על הגפן, כדלהלן).

כיון שאכל יותר מכביצה פת יצא ידי חובתו. וי"א שבכזית בלבד יצא ידי חובתו. ויש להחמיר לכתחילה כסברא הראשונה אם אפשר לו. וכשאי אפשר ואוכל רק כזית, יטול ידיו ללא ברכת על נטילת ידים. ואם יש קצת אונס שלא יוכל לסעוד בלילה, יכול לדחות הסעודה עד למחר, שיאכל ג' סעודות ביום³⁴⁷, ובלבד שיקדש בלילה ויאכל מיד אחר הקידוש כזית מחמשת המינים או שישתה עוד רביעית יין, אבל אם אין שם אונס אין לעשות כן.

הקיא אחרי קידוש ממה ששתה יצא ידי חובת קידוש. הקיא מה שאכל, יצא ידי חובת קידוש במקום סעודה, ואין לו לקדש שנית. ומכל מקום, אם אפשר ישמע קידוש מאחר המקדש לעצמו. מותר להכניס ידו לתוך גרונו עד שיקיא, אבל לא בסם שדומה לרפואה.

מותר ליקח משככי כאבים עבור כאב ראש³⁴⁸.

מי שקם בשבת משנתו וראשו כבד עליו, מותר לשפוך מים קרים על ראשו ולהניח אח"כ מטפחת על ראשו בקלות, ואינו אסור משום חשש סחיטה. ואם מצטער אם לא ירחוץ, יש להתיר רחיצת גופו בצונן, שבמקום צער אין להחמיר.

גם היום חייבים במשתה בשמחה קצת ואסור בהספד ותענית (אפילו כשחל בחול). אבל אין אומרים ועל הנסים.

לענין מצות עונה – ראה בהערה³⁴⁹.

ככמה שיחות קודש נזכר שיש לנצל את יום שושן פורים להשלים מה שהחסירו בימי הפורים.

יום שבת קודש פרשת תצוה, ט"ו אדר, שושן פורים

שכח להתפלל ערבית, מתפלל שחרית שנים.

אין אומרים 'אב הרחמים' לפני מוסף.

אם שכח או עבר ולא קידש בלילה יש לו תשלומין למחר כל היום, ויאמר (סדר קידושא רבה של היום עד 'ויקדשהו', ואח"כ יאמר בורא פרי הגפן, ואחר כך) כל הקידוש של הלילה³⁵⁰ מלבד פרשת ויכולו. ואסור לו לשתות אפילו קודם התפלה לפני קידוש³⁵¹.

התוועדות: בשנים שחל פורים בערב שבת (תשי"ד, תשל"ד, תשל"ז, תשמ"א) נערכה ההתוועדות דפורים בשבת שושן פורים³⁵². בשנת תשי"ד נטל כ"ק אד"ש ידיו לסעודה וחילק כוס של ברכה במוצ"ש אחרי תפלת ערבית.

המשקין שלפני הסעודה אפילו לכתחילה לפי שנפטרים בברכה אחרונה שייברך אחר הכוס של ברכת המזון.

והנה, יש שהעירו מחיי"א כלל מא ס"ג, הובא במשנ"ב סי' קעד בבה"ל לס"ו ד"ה ואפילו, דאפילו במים אם הוא צמא הרבה ואינו תאב לאכול מחמת הצמאון ושותה מים לפני נטילה כדי שיתאב לאכול אח"כ ג"כ א"צ לברך ברכה אחרונה דהוא שייך לסעודה. וראה גם אלף המגן למט"א סתקצ"ז ס"ד. (וע"ד יין או י"ש שלפני הסעודה שבא לפתוח בני מעים להמשיך האדם לתאות האכילה ומכלל הסעודה הוא ונפטר בבהמ"ז – שו"ע אדה"ז סי' קעד ס"ו. סדר ברה"נ פ"ד הי"א. וראה שם פ"א הי"ז). אבל הרבה פעמים מטרות השתי' היא מצד צמאונו (או כפפה – שזקוק לקפאין) מצ"ע ללא קשר לסעודה, ואינו "כדי שיתאב לאכול אח"כ".

(347) וגם להמחמירי – מותר לעשות כן כשהוא באופן שאינו יכול לאכול, כגון שה' לו סעודת מצוה בע"ש, או שקץ במזונו – תורת שבת סעוד"ר סק"ג. וראה בכה"ש שם סקי"ז ש"ע הזהר צ"ל כל סעודה בזמנה דוקא.

(348) וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' יא'תתקמ. ושנ"ת.

(349) אין לשמש כשהוא (או היא) שכור, אם נתבלבלה דעתו מחמת שכרות. וראה מל"ח סל"א סכ"ד בנוגע מוצאי פורים בכלל.

(350) היינו רק ברכת הקידוש ולא בורא פרי הגפן שוב – ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' לב'תתקעז.

(351) ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' טז'תתעד.

(352) וראה אג"ק ח"ח ע"ה רמז (כ"ט אד"ר תשי"ד): כיון שהסעודה ע"פ שו"ע צריך שתעשה ביום ו', הנה בדעתי שתי' ההתוועדות בסמיכות לה, היינו בש"ק בהמשך הקידוש. (וכן נק' שם ע' רצא: "בהתוועדות פורים"). ובר"ד יו"ד אד"ש תשי"ד נזכר שההתוועדות תתקיים בש"ק אחרי מנחה, ותימשך עד הלילה כדי שגם אלה שדרים במרחק קצת יוכלו להשתתף בהתוועדות.

בשנת תשמ"א באמצע ההתוועדות אמר: פורים בשנה זו האט אן ענין מיוחד וואס איז פארבונדן מיט ירושלים ווי גערעדט פאר פורים, וואס לכבודו פון ירושלים דארף מען מאכן נאך א התוועדות מיוחדת. אויב מ'וועט עס אבער מאכן נאך מנחה וועט ווערן א גאנצע שקו"ט פון טירחא דציבורא וכו', איז וויבאלד אז ס'איז שוין געווען איצטער א הפסקה, און ס'איז די עצה צו פורס מפה זיין על המזונות [כ"ק אדמו"ר שליט"א פרס מפה] וכיו"ב, מיט נאך כמה ענינים³⁵³, ווערט דאס פאררעכנט ווי א צווייטע התוועדות.

בכמה שיחות קודש³⁵⁴ נתבאר השייכות דשבת לשמחת פורים (בשבת שלאחרי פורים בכלל, ובפרט כשחל ט"ו אדר בשבת), שרק ע"י השבת אפשר להגיע לשמחת פורים, שבשבת ישנה ההכנה לפורים (ולאידך – גם מעלה לגבי פורים), ומה"ט נדחית סעודת פורים בערים המוקפות חומה בקביעות כזו ליום ראשון. ולאידך גיסא, מזה גופא שאין מערבין שמחה בשמחה, שמחת דשבת עם שמחת פורים, מוכח שדומים ושייכים זל"ז.

משיחת שושן פורים תשל"ז: ער ברענגט אין שאילתות, ועד"ז אין בה"ג, אז מר בר' דרבינא פלעג פאסטן כל ימות השנה חוץ פון תרי יומי דעצרתא, די צוויי טעג פון שבועות, און חוץ פון תרי יומי דפוריאי. וואס די הוספה אין דעם על המסופר בגמ' (פסחים סח, ב) איז אז ער זאגט תרי יומי דפוריאי לשון רבים, דאס הייסט, סיי י"ד סיי ט"ו, און אויף ביידע זאגט ער אז דאס איז עדיף כיום שניתנה בו תורה . . . איז עד"ז מובן אויך בנדו"ד, אז אע"פ אז דער ענין וואס יום ט"ו (שושן פורים) האט דעם זעלבן חיוב פון משתה ושמחה ווי יום י"ד, ברענגט זיך ניט אין פוסקים מערניט אז "רבה קצת בסעודה", אעפ"כ איז דאס אויך פארבונדן מיט הלכה למעשה. ווארום בנוגע דעם ענין פון איסור תענית והספד, איז דא דער איסור בשושן פורים אזוי ווי בפורים פאר אלע אידן; און בנוגע דעם חיוב פון משתה ושמחה – איז עכ"פ בנוגע צו יחידים, איז דא דער חיוב פון משתה ושמחה בשושן פורים אזוי ווי בפורים ממש. וואס מכהנ"ל מובן אז אויך ביום ט"ו, שושן פורים – איז שייך דער ענין פון משתה ושמחה אזוי ווי ביי פורים. דער ענין פון משלוח מנות און מתנות לאביונים, איז נאר אין דעם ערשטן טאג, אבער דער ענין פון משתה ושמחה, איז דא אין ביידע טעג. ובפרט בקביעות שנה זו וואס פורים איז חל בערב שבת, וואס דערפאר איז מען מקדים אז סעודת פורים זאל זיין אינדערפרי, מפני כבוד השבת – וויל דאך אבער שבת ניט ליידין אז צוליב אים זאל מען ממעט זיין אין די שמחה פון פורים, וואס דערפאר איז דאך דער מנהג אז בשבת שושן פורים, מאכט מען א שמחה גדולה וואס דערפון איז מובן נאכמער אז בשושן פורים דארף זיין דער ענין פון משתה ושמחה אזוי ווי בפורים ממש³⁵⁵.

בהמשך ההתוועדות נזכר: איך האב נעכטן גערעדט מיט א אידן, און אים געפרעגט ווי קומט דאס אז ער האלט ניט ביי "עד דלא ידע"? האט ער מיר געזאגט אז אזוי ווי פורים איז דאך בערב שבת, און מ'מאכט די סעודת פורים בבוקר כדי ס'זאל ניט שטערן צו די הכנות אויף שבת, במילא האט ער מורא צו זיין אין אן אופן פון "עד דלא ידע", ווייל ער האט מורא פון דעם שו"ע, טאמער וועט ער עפעס פארפעלן אין די הכנות צו שבת [וואס מ'דארף טאקע מאכן די סעודה בבוקר, ווארום אזוי שטייט אין שו"ע, מ'דארף אבער ניט מדייק זיין און קוקן אויפן זייגער צי ס'איז קודם חצות אדער לאחר חצות]. איז בנוגע צו ערב שבת, איז דא דער תירוץ אז ער האט מורא אז ס'וועט עפעס פעלן אין די הכנות צו שבת, במילא קען ער ניט זיין אין אן אופן פון "עד דלא ידע", אבער איצטער איז דאך שבת, וכאמור לעיל אז בשושן פורים איז אויך דא דער ענין פון משתה ושמחה אזוי ווי בפורים, קען מען דאך איצטער מקיים זיין דעם "עד דלא ידע". . . איינער זאל זיך מוסר נפש זיין מקיים זיין דעם ענין פון "עד דלא ידע" און דערמיט מוציא זיין דעם גאנצן עולם³⁵⁶.

בן עיר שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה ב"ד, ואח"כ נזדמנה לו בט"ו, קורא אותה בט"ו ובלא ברכה. אבל בקביעות שנה זו שחל בשבת, אין לו לקרוא ואפילו ללא ברכה³⁵⁷.

(353) ולהעיר מכע"ז בשו"ת משנת יוסף ח"ט סי' קטז. וראה בשו"ת קול אליהו ח"ב סכ"ח (והביאו כה"ח סתרפ"ח סקמ"ו) בשם תיקון יששכר, לגבי בני הכרכים, שיעשו סעודה בפ"ע בשבת אי איכא שהות, ואם לא יאכלו מאכל נוסף לשם פורים. (ובתיקון יששכר בפנים (כט, א) – הוא בשינוי קצת).

(354) ראה גם שיחת ש"פ תשא תשי"ח. תשא תשכ"ח (ונת' בשיחות ה"ל, שעפ"ז – כ"ה גם כשט"ז חל בשבת, עיי"ש).

(355) ראה בהמשך ההתוועדות שם ההוראה מיוחדת משושן פורים שחל בשבת פרשת תצוה.

(356) ולענין "לבסומי" בשבת בכלל – כבר העירו משבת סז, ב. וראה שו"ע אדה"ט סרצ"ב ס"ג. וראה לעיל בהכנות לשבת בהערה.

(357) משום גזירה דרבה – כ"כ בספר יהושע פסקים וכתבים או"ח סרכ"ו. וי"א שאסור גם בטלטול בכגון דא. ובכ"מ שקו"ט לענין קטן בן

תזכורת: מרוב הטרדות בהשלמה לשמחת פורים, להיזהר שלא לשכוח מלהתפלל מנחה. (דיני שתי ושכור בעת התפלה, נתפרטו בלוח לעיל, בפורים).

תזכורת: לא לשכוח להשלים שיעורים היומיים, ובפרט – השיעורים השונים לכל נפש, שיעורי חומש, תהלים, ותניא, ושיעור רמב"ם.

מנחה: דרשו חכמים (על פסוק ישיחו בי יושבי שער וגנינות שותי שכר וכתוב אחריו ואני תפלתי וגו') אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אין אומה זו כשאר אומות העולם ואומות העולם כשהם שותים ומשתכרים הולכין ופוחזין ואנו לא כן אלא אע"פ ששתינו ואני תפלתי וגו' ולכך הנהיגו לומר ואני תפלתי קודם קריאת התורה בשבת מנחה שקורין בשביל יושבי קרנות כדי להודות ליוצרנו שלא שם חלקנו כהם שהם פוחזין כל היום ואנו אף היושבי קרנות שבנו מתאספים לשמוע תורה.

אין אומרים 'צדקתך' במנחה.

הלכתא למשיחא: כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם כולם מבטלים עבודתם בבית המקדש, ובאים לשמוע מקרא מגילה. בזמן הגלות, כשחל בשבת בני כרכים מקדימין וקוראין המגילה בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר. בנוגע לקריאת המגילה בקביעות זו לעתיד לבוא – ראה בהערה³⁵⁸.

הלכתא למשיחא: עתידה ירושלים להיות מגעת עד דמשק³⁵⁹. וצ"ע בזמן קריאת המגילה בירושלים לדעתיד. ואף שחלק זה אינו מוקף חומה מימות יהושע בן נון³⁶⁰ – מ"מ מקום לקרוא בט"ו מדין סמוך ונראה (כיון שלא יה' שבעים אמה ושייכים פנוי ביניהם, "מרוב אדם"³⁶¹)³⁶². בנוגע לקריאת המגילה בקביעות זו לעתיד לבוא – ראה בקטע הקודם.

מוצאי שבת קודש בשעה 7:44.

יום ראשון, ט"ז אדר (פורים משולש בערים המוקפות חומה)

בכ"מ נתבאר המעלה דשיתסר (ושיבסר) באדר הסמוכים לימי הפורים, ועד שישנה קס"ד לקרוא מגילה אז (וקס"ד בתורה הוא ג"כ תורה), והיינו שהשייכות בדרך שלילה, ולכן אח"כ גם אינו עובר ב"ולא יעבור" או "בל תוסיף". ועד שכשחל ט"ו בשבת עושים המוקפים סעודתם בט"ז (נוסף לזה שט"ז באדר הוא יו"ט במגילת תענית שהתחילו לבנות חומת ירושלים) – ראה הנסמן בהערה³⁶³.

במכתב כללי לקראת פורים תשמ"א³⁶⁴: "כשחג הפורים חל ביום ששי הרי בירושלים עיר הקודש נמשך חג הפורים, לגבי כמה וכמה ענינים, ביום הראשון שלאחריו: סעודת פורים, בשמחת פורים, משלוח מנות וכו'. **מיד** בראשית תקופת הגלות, עם חורבן בית המקדש הראשון, קיבלו בני ישראל על עצמם שלא לשכוח את ירושלים, לזכור אותה, ולהעלותה על ראש כל שמחה, כפי שאומר דוד נעים זמירות ישראל, בספר התהלים. לפיכך היה מן הראוי והנכון וטוב מאד שיהודים **בכל**

כרך שהגדיל בט"ז, וכן לענין בן כרך שנאנס ולא קרא ב"ד. וראה הנסמן בשו"ת הרי יהודה או"ח ח"א סמ"ג. ואף שאין הנידונים דומים (ש"ל דגזירה דרבה שייכת רק כשפורים חל בשבת), למעשה אין לקרוא גם בזה.

(358) והנה, בכ"מ שלענת"ל תתבטל גזירה דרבה (ראה אצלנו בלוח לר"ה ש"ז לענין תק"ש, ובלוח לסוכות לענין ד' מינים. ואכ"מ). וכן אם הטעם משום שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, ואם ד"ז שייך לעת"ל. אבל בטורי אבן מגילה ה, א שלהטעם דר"י שעניניהם נשואות וכו' שמכלחילה תיקנו חובת קריאת המגילה בחול כשחל בשבת. ובלקו"ש ש"כ"ה גם לדעת רבה, שמצות קריאת המגילה נקבעה אחרי גזירה דרבה – ראה לקו"ש ח"ז ע' 50. ח"ז ע' 69. ח"מ ע' 196. הע' 25. ובאמת, כבר כ"כ בצל"ח מגילה ד, ב בחידושי נכד המחבר. וילע"ע בכ"ז.

(359) ספרי דברים א. פירש"י זכר' ט, א. אבל ראה פירש"י שם יד, ח.

(360) ורק לעתיד דינו כמוקף חומה – ראה מהרש"א מגילה ו, ב. ולהעיר מסד"ה מגילה נקראת תשל"ט בנוגע לקריאת המגילה לעת"ל בירושלים המוקפת "חומת אש" דירושלים.

(361) זכר' ב, ח.

(362) וראה בשו"ת בני ציון ח"ג קונט' שלום ירושלים. ולהעיר מתורת חיים בשלח (שמ, א). ואכ"מ.

(363) ראה לקו"ש ח"א ע' 324 ד"ה מחרת יום הפורים. חכ"א ע' 197. הע' 11. סה"ש תנש"א ח"א ע' 374. הע' 113. שיחת ש"פ תשא תשכ"ז. ש"פ צו תשכ"ה. ש"פ תשא תשכ"ח. תשא תשמ"ב. תשא תשמ"ה.

(364) אגרות מלך ע' רמג ואילך. נדפס באידיש בלקו"ש חכ"א ע' 490 ואילך.

מקום יוסיפו ביום ראשון³⁶⁵. . עניינים רבים של שמחה: בדברי תורה (שהם הרי משמחי לב), לשמח יהודים מתוך אהבת ישראל, ואם מתאים ונחוץ – על ידי משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ובמיוחד על ידי כנסים לחיזוק היהדות מתוך "ירושלים" יראה שלימה (את ה'). . ועל ידי כל האמור להתאחד עוד יותר עם ירושלים, שאליה אנו מפנים את פנינו מדי יום בכל תפלה: "התפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת", אותה בחר הקב"ה והנחילה לכל אחד מישראל ולכל ישראל – לנצח, נחלת עולם".

בשיחת ש"פ תשא, ט"ז אדר תשכ"ח נתבאר בנוגע לשמחת פורים בט"ז אדר³⁶⁶, שכאשר יש ענין של שמחה אצל חלק מבני"י, אלו שדרים בערים מוקפות חומה, הרי זה צריך לפעול שמחה אצל כל בני"י, גם אצל אלו שדרים בערי הפרזים, שהרי ישנה מצות עשה מן התורה "ואהבת לרעך כמוך", שלכן צריך לשמוח בשמחת רעהו כמו בשמחתו, וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שההוכחה הטובה ביותר לקיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא כאשר רואים שמצטער בצערן של חבירי ושמח בשמחתו, ועד שהשמחה שלו גדולה יותר משמחת חבירו.

יש להרבות קצת בסעודה³⁶⁷. ולכן, אף שמותר להתענות תענית חלום (ויאריציט), לא יתענה תענית רשות³⁶⁸.

אומרים תחנון כרגיל³⁶⁹.

הלכנתא למשיחא: בחמשה עשר באדר (כשחל בחול) בית דין מוציאים שלוחים לתקן את הדרכים ואת הרחובות (בשביל עולי רגלים או דרכים לערי מקלט) ואת מקוואות המים. ונפנין בית דין לצרכי הרבים ולחפש ולבדוק על צרכי הצבור ועל עניני הקדשות. ויוצאין שלוחי בית דין ומסבבין לבדוק על הכלאים³⁷⁰. ובו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם מחצית השקל יקבלו ממנו³⁷¹. [ולהעיר מס' מעשה רוקח³⁷² שלעת"ל יתנו כל אחד **שקל שלם**]. בקביעות שנה זו, כל הני"ל נדחה למחרתו, היום, ט"ז אדר.

בנוגע להקרבת קרבנות צבור מתרומה חדשה כש"מהרה יבנה המקדש", בביאת משיח תיכף ומיד ממש, אף שלא הספיקו בשנה זו לגבות מחצית השקל מכל ישראל – ראה בהערה³⁷³.

365 במכתב שם: "יום ראשון פרשת שמיני", שהיא פרשת השבוע בקביעות שנת כתיבת המכתב – תשמ"א.

366 ושם, אפילו בשנים שט"ו אדר לא חל ביום השבת.

367 כמ"ש הרמ"א שמריבם בסעודה בט"ז. וא"כ כשחל בשבת, יש לעשות סעודה ביום ראשון – כ"כ בנימוקי או"ח סתרפ"ח סק"ב (ע"פ שו"ת עולת שמואל (קוידר) ס' קי שהפרזים עושים סעודת שו"פ כבני הכרכים). ושם שאינו יוצא יד"ח במוצ"ש. וראה פורים משולש פ"ז ס"א. אבל יש שנהגו במוצ"ש – ראה מעגל טוב (הוצאת ירות"ו, תשי"ט) ע' כב. משך חכמה אסתר ט, לא. משנת יעקב ח"ג ע' סז. מקראי קודש פורים פנ"ג. דיני ומנהגי פורים משולש (שטערנבוך) ס"ד. והנה, לגבי בני הכרכים ודאי שיש להורות לעשות עיקר הסעודה ביום ט"ז, וכליך מקום להרבות בסעודה גם בליל ט"ז שהרי גם בליל פורים מצוה להרבות קצת בסעודה (אף שיש לחלק, שהרי פורים דמוקפים הוא בט"ו, ויום ט"ז הוא רק תשלומין לרוב העדות). אבל לבני הפרזים שהיא מצוה בעלמא – לשמוח בשמחת בני ירושלים – דעביד כמו עביד. 368 פורים משולש (דבליצקי) פ"ז ס"א.

369 וכן מוכח בכה"ח סתרפ"ח סקמ"ז (וש"ג) שרק בירושלים א"א תחנון, אבל בשאר עיירות גם באהת"ו אומרים. והב"ד גם באורח נאמן שקל"א. ועוד, שאפ"ל בחברון שהיא מעיירות המסופקות נהגו לומר תחנון, ראה מכתב מאליהו (מאני) סע"ה. ובפרי האדמה תפלה פ"ג, שהובא בכה"ח שם, הביא שאפ"ל בירושלים גופא נסתפקו אם לדלג תחנון (בשחרית). והבו דלא לוסףי עליה. וראה גם מבית לוי גל' טו. חוט שני שבת ח"ד ע' שסג. אשרי האיש ח'ג ע' שכא. ובפרט שגם בירושלים אינו רק בגדר תשלומין ולא עיקר זמנו. ומפורש כתב בשו"ת מהר"ב ס"ב ע"ב שגם אם עושים הסעודה בט"ז מותר מעיקר הדין בהספד ותענית לבני הפרזים. וכ"ה בח"ו ר' מאיר שמחה מגילה ה, ב. וכן נוהגים אנ"ש גם באה"ק בערי הפרזים לומר תחנון (למרות המנהג אצל כמה באה"ק) ויש שנהגו כן גם בחו"ל) שלא לומר משום כבודה והשתתפות בשמחתה של ירושלים. ולהעיר מחולין מט, ב: "אינהו מיכל אכלי ולדידן מיסתם נמי לא סתים". ובפרט שמריבם בסעודה בערי הפרזות ג"כ. וכ"כ בטעם מנהגם בפורים משולש שם. וראה גם הנסמן בנט"ג (הל' פורים המשולש פ"ה הערה ו), ושם גם בשם כ"ק אד"ש. ואינן שמועה זו נאה ומבוססת. ואולי הכוונה רק לכללות הענין שיש להשתתף בשמחת בני ירושלים, וכבמכתב הנ"ל (העוֹתק לעיל בפנים), וכן בשיחת שושן פורים תשל"י, הובא לעיל, להשתתף בשמחת היחידים שבט"ו יש להם חיוב משתה ושמחה כפורים ממש. ולהעיר, שגם בעל פורים המשולש חזר בו ממש"כ בספירו זה השולחן וכתב שם פ"ז ס"א בהע"ל ה לומר תחנון, עיי"ש. וגם בהוספות ומילואים שכתב לאחמ"כ וחזר בו שוב, כתב רק כן בנוגע לערי ישראל באה"ק ולא בחו"ל).

370 משה – שקלים פ"א מב"י וברי"ב שם. רמב"ם הלכות סוטה פ"ד ה"א. רוצח פ"ח ה"ו. ערכין פ"ח ה"א. כלאים פ"ב ה"ג. וראה לקו"ש ח"ז ע' 228 ואילך. וראה בשו"ת בנין שלמה סנה"ה מדוע עשו כן דוקא בפורים דמוקפים. אבל לשון הרמב"ם (ערכין שם) ל"מ כן. וראה גם ערוה"ש העתיה"ל ערכין סמ"ט ס"ב. ועיי"כ הגהות הר"ש ריש שקלים. הגרא"מ הרוויץ מוק"ו, א.

371 רמב"ם שקלים פ"א ה"ט, ע"פ שקלים שם מ"ג.

372 ריש מס' שקלים (וכ"ה בכמה ספרי דרוש). ולהעיר ממדרש הגדול נשא ו.

373 ראה לקו"ש חט"ז ע' 393 הע' 90. שיחת י"ג ניסן תשל"ה. ליל ד' דהגה"ס תנש"א – התוועדות תנש"א ח"א ע' 118.

בשיחת ש"מ ניסן תשי"ז³⁷⁴ נאמר: "אף שבנוגע לקריאת המגילה אמרו שאינה נקראת אלא עד ט'³⁷⁵, אבל הציווי "מרבית בשמחה" נוגע לכל ימי החודש וכלשון רז'³⁷⁶ משנכנס אדר מרבית בשמחה. וכמש"נ: והחודש אשר נהפך להם³⁷⁷. ואם כן הוא הרי בכל יום ויום מימי חודש אדר צריך להרבות בשמחה, שמחה יתירה על השמחה שבימים הקודמים. (כי כאשר השמחה היא אותה המדה שבימים הקודמים, בלי הוספה וריבוי, אינה שלמות השמחה כיון שנתיישנה. . והרי אמרו משנכנס אדר מרבית בשמחה, שמכניסת חודש אדר צריך להרבות בשמחה בכל יום). ונמצא שביום ט"ו לחודש אדר צריך להרבות גם על השמחה שבפורים עצמו, ביום ט"ז – שמחה גדולה יותר וכו', עד שביום האחרון שבחודש אדר צריכה להיות שמחה מופלגה ביותר³⁷⁸".

ובשיחת ש"פ ויק"פ, פרה, ה'תשל"א נתבאר עוד יותר, שדוקא בהשמחה שלאחרי פורים, בחלקו השני של החודש, ישנה מעלת הגאולה, "מיסמך גאולה לגאולה", שמגאולת פורים, גאולה באופן ד"אכתי עבדי אחשוורוש אגן", מגיעים לגאולת פסח, גאולה שלימה, ובאופן שאין אחריה גלות, בגאולה האמיתית והשלימה.

דיני שתוי ושכור

שתה רביעית יין בבת אחת אסור בתפלה, ואל יתפלל עד שיסיר יינו מעליו אע"פ שיכול לדבר לפני המלך ואינו משתבש. [יין שבתוך הסעודה אינו משכר. וי"א גם לפני המזון. ובסעודת שמחה אפילו בתוך הסעודה משכר. והכלל בזה, שהכל לפי מה שהוא אדם ולפי מה שמבין בדעתו. גם שאר משקים המשכרים חשובים כיון (לגבי תפלה, ולכל הדעות)]. כל אחד שהוא שתוי די לו להמתין לפי מה שמרגיש בנפשו שיפיג יינו.

ואם שתה יותר מרביעית, אם עדיין יכול לדבר לפני המלך, אם עבר והתפלל תפלתו תפלה ואין צריך לחזור ולהתפלל כשיפוג יינו.

אבל אין נזהרין עכשיו ביינות שלנו, שמתפללים אע"פ ששתו רביעית יין ויותר, כיון שאנו מרגישים ויודעים ביינות שלנו שאינם חזקים. וכל שכן אם מתפללים מתוך הסיודור שבידם שאין חוששין לשכרות מעט. ואף בעל פה אין לחוש כל כך עכשיו מלהתפלל כשהוא שתוי אם יעבור זמן התפלה עד שיפיג יינו, כיון שעכשיו אין מכוונים כל כך בתפלה³⁷⁹.

אבל אם שתה באופן שאינו יכול לדבר לפני המלך נקרא שכור. ואם עבר והתפלל תפלתו תועבה וכאילו עובד ע"ז. וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו. ולכן צריך לזהר בזה אף עכשיו [ביינות שלנו]. ואפילו עבר זמן תפלה משלים אותה בזמן תפלה שלאחריה. [ונקרא אונס, אע"פ שהתחיל לשתות לאחר שהגיע זמן התפלה, מפני שלא היה יודע הזמן, שהיה סבור שיהיה לו שהות להתפלל לאחר שיפיג מן היין המועט. ואח"כ נמשך לבו אחר המשתה ושכח על התפלה ונשתכר כל כך עד שלא נשאר שהות להסיר יינו מעליו טרם עבר זמן התפלה]. ושתוי מוחלט שמכיר בעצמו שיכול לדבר לפני המלך, צריך שיעידו בו חבריו. ואין דעתו של שכור מכרעת.

בנוגע לקריאת שמע וברכותיה – י"א שהשתוי ג"כ אסור בקריאת שמע כמו בתפלה, וברכות קריאת שמע הן בקריאת שמע עצמה. אבל, להלכה, אם אירע ששתה [אפילו יינות חזקים] לא ימנע מקריאת שמע מפני שהוא ספק של תורה. וכל הקורא קריאת שמע אפילו מספק צריך לקרותו בברכותיו. אבל השכור, דינו כדין תפלה, ואסור בקריאת שמע וברכותיה.

בנוגע לברכת המזון – כל שיכול לדבר לפני המלך, אפילו אינו יכול לדבר כראוי, שמדבר וניכר מדיבורו שהוא שתוי אלא שאינו נכשל ומשתבש, מברך הוא ברכת המזון לכתחילה. אבל אם

(374) לקו"ש ח"ד ע' 1274.

(375) מגילה ב, א.

(376) תענית כט, א.

(377) אסתר ט, כב.

(378) וראה גם ספר השיחות תשנ"ב ע' 391. ועוד.

(379) וראה במג"א סוס"י צט שבי"ט יכול להתפלל אע"פ ששתה קצת דא"פ להמתין עד שיפיג יינו. ועיי"ש במגן גבורים דה"ה בפורים. וראה בתה"ד סק"ג שהיה יותר ביו"ט לפי שמצוה לשתות. אבל, בשו"ע אדה"ז השמיט יו"ט. וי"ל.

הוא שכור שאינו יכול לדבר לפני המלך בלא שבוש, יש אומרים שאינו מברך ברכת המזון וברכת שכור תועבה. ויש אומרים אפילו שכור שאינו יכול לדבר לפני המלך כלל מברך ברכת המזון ולכתחלה יש לחוש ולברך קודם שבא לידי כך. ואם אירע שנשכר, אעפ"כ יברך ברכת המזון כי הוא ספק של תורה ולהחמיר. ואינו צריך לחזור ולברך כשיפיג יינו בעוד שלא נתעכל המזון שבמעיו, כי ספק ברכות להקל [שאף שברכת המזון מה"ת, מ"מ זה שיצטרך לחזור לראש ולברך משום שברכת שכור תועבה אינו אלא מדבריהם].

שאר כל הברכות כולן יכול לברך, אע"פ שהוא שכור, לפי שדי בכוונה כל שהוא אע"פ שהוא משובשת.

להורות בדבר הלכה – יזהר כל אדם [ולא רק כהן] שלא יורה כשהוא שתוי יין או שאר דברים המשכרים אפילו בדבר פשוט³⁸⁰. וצריך ליזהר גם ביינות שלנו³⁸¹. ביין – השיעור הוא רביעית יין חי שאינו מזוג במים בבת אחת. ובפחות מרביעית – רק כשאין דעתו מיושבת עליו. בשאר משקין – כל שמשער בעצמו שדעתו צלולה מותר להורות. אף שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, בסעודת שמחה כגון פורים, אע"פ שלא שטה אלא בסעודה, אין להורות, שמתוך שמחה משתכר גם בתוך הסעודה (או לפי שמרבים בשתיה). ואסור להורות כל אותו היום אא"כ נתן דעתו כבר על הפסק, או שמרגיש שסר יינו מעליו. בדבר שהוא ברור בפסוקים, שהצדוקים מודים בו, וזיל קרי בי רב הוא מותר להורות.

הגיע לשכרותו של לוט [והוא השכור שעושה ואינו יודע מה יעשה] פטור מכל המצוות. ואינו יכול לברך שאר כל הברכות כולן. ואינו ראוי להצטרף למנין ולזימון. ויש מחמירים שלא לצרף למנין גם שכור שאינו יכול לדבר לפני המלך].

השכור [אפילו הגיע לשכרותו של לוט] הוא כפיקח לכל דבריו, ולכל עונשין שבתורה דינו כמתכוון. ואם הזיק בעת שכרותו חייב גם בפורים³⁸².

הלכתא למשיחא³⁸³: כל כהן הכשר לעבודה, אם שתה יין אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים. ואם נכנס ועבד עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים. ומותר ביין כל שהוא ואינו מוזהר אלא על רביעית. ואף על רביעית אינו באזהרה אלא כששתאו דרך שכרות רביעית יין חי בבת אחת מיין שעברו עליו ארבעים יום. אבל אם הפסיק בה או שנתן לתוכו מעט מים פטור.

היה שכור משאר משקים המשכרים אסור להכנס למקדש [ולדעת המנחת חינוך³⁸⁴ בשאר משקים אין שיעור, וכל שמשתכר אסור בביאת מקדש]. ואם נכנס ועבד והוא שכור משאר משקים המשכרים הרי זה לוקה ועבודתו כשרה. וי"א שגם בשאר משקין המשכרים דינו כשותה יין ומחלל עבודה וחייב מיתה בידי שמים.

וכן אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להכנס למקדש כולו מתחילת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתוי יין או שיכור אע"פ שאינו באזהרה, שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול.

380 רמ"א י"ד סרמ"ב (ג). והוא לאו דאורייתא (סהמ"צ להרמב"ם מל"ת עג. חינוך מצוה קנב. וי"א שהוא באיסור עשה. ובשאר משקין – י"א שהוא דרבנן.
381 שו"ת תה"ד סמ"ב.

382 וגם במזיק מחמת שמחת פורים במקום שנהגו כן (ולא רק מחמת שכרות גרידא) – ראה מג"א סתרצ"ה סק"ז וסק"ח. ערוה"ש שם ס"י. משנ"ב סק"ג. וראה א"ר סוס"י תרצו בשם השל"ה. וראה שיחת תענית אסתר תשד"מ בארוכה. ושם, שכ"ז רק לאחרי שהגיע ל"עד דלא ידע", ושגם בכגון דא, כשהגיע ל"עד דלא ידע" ע"פ הוראת התורה, אין ספק שחייב לבקש מחילה וסליחה וכפרה, והשאלה אינה אלא בנוגע לכמות התשלום, וסוג העונש בידי אדם וכו'.

383 ולהעיר שכהן היודע מאיזה משמר הוא ומאיזה בית אב הוא אסור לשתות יין אותו היום גם בזמן הזה. וראה לקוטי שיחות ח"ב ע' 618 שמכאן שבנין ביהמ"ק יכול להיות מיד, גם בפחות מכדי הילוך מיל.
384 מצוה קנב. וכ"מ דעת אדה"ז.

הלכות הטוב והמטיב³⁸⁵

מפני חשיבות היין שהוא משמח אלקים ואנשים תקנו חכמים עליו עוד ברכה

כשמרבים בשמחה להביא ממנו לשתות עוד יין שני³⁸⁶.

כששנים (או יותר) שותים יין³⁸⁷ יחד בחדר אחד ובחבורה אחת (כגון בני חבורה אצל בעל הבית³⁸⁸, והוא הדין אם אשתו או בניו שותין עמו), בין בתוך הסעודה בין שלא בתוך הסעודה³⁸⁹, ורצו לשתות יין מסוג שני³⁹⁰, ושניהם שותים משני היינות³⁹¹, מברכים ברכת הטוב והמטיב ("ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הטוב והמטיב") על יין השני קודם שיטעמו ממנו³⁹². ולכתחילה נכון שיטעמו משני היינות רביעית, אבל גם אם טועמים ממנו פחות מרביעית מברך הטוב והמטיב.

אם הוא בענין שצריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן על השני (כגון בנמלך, או בשינוי מקום כששתה פחות מרביעית), יברך תחלה הטוב והמטיב ואחר כך בורא פרי הגפן. ואם טעה וברך תחילה הגפן, יברך מיד אחר כך הטוב והמטיב ואחר כך ישתה. ויכול לברך כל זמן שרוצה לשתות עוד³⁹³.

385 ביורו הלכה בגדר ברכת הטוב והמטיב בשינוי יין, והחילוק בין דעת אדה"י בסדר ברכת הנהנין ללוח הנהנין, והמסתפק מזה – נדפס בהוספה ללוח לימי הפורים תשפ"ב (עם הוספות במהדורא שתח"י), ומשם תדרשנו.

בכ"מ נהגו להקל בברכה זו. ובפוסקים כתבו ללמד זכות כממה אנפי – ראה שו"ת תרוה"ד ס"ד. מקור"ח סי' קעה בקיצור הלכות ס"א. תורת חיים סופר סק"ה. כה"ח סק"א וסק"ב. שו"ת מנח"י ח"ט ס"ד. חוקי חיים ח"ה ס"א. שיח כהן סי'. וראה פרומוני ניסא (לבער משנה על קכ). שו"ת מקור המים ח"ג א"ח ס"ז. ושם ורפא ח"ד ס"ז. ועוד. אלא שאין טעמים הללו מספיקים, כמ"ש האחרונים, והוא רק בדרך לימוד זכות. והרבה מהתנאים השונים בברכה זו שהוזכרו בקצת מקומן, אינם לעיכובא, ועכ"פ – אינם עיקר לדינא. ואם באנו לחוש לכל הדעות, אין לדבר סוף.

ומכיון שברכת הטוהמ"ט חובה גמורה היא, ונזכר בגמרא (ראה מג"א רס"י קעה. שם סרכ"ג סק"ג) אין לזלזל בברכה זו. ויתכן גם חשש הנהגה מעוה"ז בלא ברכה להסבא שהיא בגדר ברכת הנהנין. ואנן בתר דברי אדה"ז בלוח ברכת הנהנין וסדר ברכת הנהנין שבסידור גרידן, שהביא כל פרטי הלכות אלו לדינא. והרי הסידור ענינו הנהגות בפועל בחיי יום יום (ראה לקו"ש ח"ד ע' 16), וכתבו בסגנון של הוראות למעשה בפועל (שם ע' 17). ועאכ"כ בלוח ברכת הנהנין, ש"א שנקרא כן מפני שמלכתחילה ה' כמו לוח על כותלי ביהמ"ג וביהמ"ד – שם הערה 17).

386 וראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ט.

387 וגם יין מבושל, או יין שיש בו דבש או סוכר. (וגם להסבורים שבשנתב ע"י דבש אין לברך עליו, הרי למעשה כיון שכמעט ואא"פ לעמוד על כך לדעת אם ה' משובח יותר לולא תוספת סוכר וכו', הרי ג"ז בכלל הדין שכל שאינו ידוע אם הוא משובח ומברך עליו. וראה גם תורת חיים סופר סי' קעה סוסק"ה). וכן מיץ ענבים, בכלל. (וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תשאל לענין מה שיון פוטר כל מיני משקין. ודון מינה ואוקי באתרין, אף שיש לחלק קצת. ועיי"ש גם מה שכתבנו במקצת לענין נד"ד).

388 י"א ששניהם צריכים להיות שותפים בהיין. וכ"ה בלוח ברה"ג פ"א הי"ב (לחומרא, ש"ש לחוש שלא לברך). אבל בסדר ברה"ג השמיט אדה"ז כ"ז. ונתבאר בארוחת בבירור הלכה – נדפס בסוף הלוח דשנת תשפ"ב. ושם ביארו, שד"ז תלוי ועומד בכללות החילוק בין דעת אדה"ז בלוח ברה"ג לסדר ברה"ג בגדר ברכת הטוהמ"ט, וכמה פרטים מסתעפים מזה.

389 אלא שבתוך הסעודה, כא"י מהמסובין צריך לברך לעצמו, וכן בברכת בפה"ג. ושלא בתוך הסעודה, יכול האחד להוציא חברו בברכתו אם נתכוונו לצאת ידי חובה.

[אמנם, בא"א מבוטשטשט סי' קעה כתב ד"אם הוה ל' כנהנין אינו יכול להוציא ידי חובה אחד לחברו רק אם הסבו כאחד או ע"י סעודתן אז', והנה, בא"א כ"כ רק כמסתפק. וגם פשטות דברי הפוסקים שדינה כשאר ברכת השבח (אף שיש חילוקים בפרטים אחדים, ונת' בבירור הלכה). אבל לאידך, אף שכמה פוסקים דס"ל לברך גם שלא בשעת הסעודה סתמו הדבר, אין לכחש של' הרמב"ם הטור ורמ"א ש"היו מסובים לשתות". ועוד שבכ"י מפרש בעטם הטור שהוא מדין הסבו אחד מברך לכולם. (אלא שהב"י לשיטתו שהוא כנברכ"ג) ולאידך, בא"א כ"כ רק כמסתפק. ופשטות דברי הפוסקים שדינה כשאר ברכת השבח (אף שיש חילוקים בפרטים אחדים, ונת' בבירור הלכה). אבל בב"ח כתב מרבינו פרץ למת"י (נדפס בקובץ קביעות ביין, לגבי הטוהמ"ט שקובעים עצמו לשתות יין חייקי קביעות. וצ"ע בא"י סק"ח אם הוא כסברת הב"ח או דס"ל דלא בעינן קביעות כלל. וגם בשו"ת גוו"ה כלל א סמ"ה שהאריך להוכיח שמברך גם שלא בסעודה וגם שא"צ קביעות, כתב דלשמו דמסובים הוא בכדי לפטור אחד לכולם. וראה גם בשאר התשובות שם. ומ"מ, לדידן שאין אנו רגילין בהסיבה שייבתנו על שולחן אחד או בלא שולחן במפה אחת חשובה קביעות (ומה, עדי"ז בב"ח שם, וגם להדעות שאין קביעות אלא בפת). ומצאיתנו בהוראות מרבינו פרץ למת"י (נדפס בקובץ קביעות המועדים פסח ח"א ע' 12), ששני בחורים ששותים יחד חייבים לברך הטוהמ"ט שזה קביעות ממש כמו בסעודה, וכן מצינו באר"ח ה' סעודה סל"ד שא"צ שיקבע עצמו על היין, אף דלא מיירו לענין להוציא אחרים. ועצ"ע לדינא, כש"ב א' ג' ונכנסים לבית אדם אחד ונותנים להם יין לשתות דרך עראי אפילו יושבים בשולחן אחד, שא"י"ז ישיבת קבע על דעת שלא לעקור מיד ממקום זה אפילו לילך לקבוע במקום אחר, ואצ"ל אם אין דעתם לקבוע כלל אלא לשתות בדרך עראי" (ראה שו"ע אדה"ז סרי"ג סוס"א)].

390 ממיינים שונים, או מכלים שונים (דהיינו כשהשני הוא מחבית אחרת, ונתנו כל אחד בחבית בפ"י תוך ארבעים יום לדריכתו).

391 וצ"ע שישתו שניהם בבת אחת, אלא אפילו בזה אחר זה. אבל אם עדיין לא שתה אחר מהיין הראשון אין לחבירו לברך על היין השני.

392 ולכתחילה אין להפסיק בין ברכת הטוב והמטיב לשתיתו. ובדיעבד שהפסיק אינו חוזר ומברך.

393 נחלקו בזה הפוסקים. ולרוב הפוסקים יכול לברך גם אחרי ששתה, כל שרוצה לשתות עוד. וכ"כ בפמ"ג סי' קעה בא"א סק"ה. ועוד. וראה גם קצוה"ש סס"א בבה"ש סק"ד.

ודוקא אם יש להם³⁹⁴ מן היין הראשון³⁹⁵, ושותים מהיין השני כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון, אבל לא מפני שכבר כלה הראשון.

מברכים הטוב והמטיב רק אם היין השני משובח³⁹⁶ מן הראשון, או אפילו אם בסתם שאין ידוע³⁹⁷ שהשני משובח מן הראשון³⁹⁸. אבל אם ידוע לו שהשני גרוע מן הראשון, אפילו אינו גרוע אלא מעט, אין לברך עליו הטוב והמטיב. אלא אם כן הראשון הוא יין אדום ושני לבן³⁹⁹, שאף על פי שהוא גרוע ממנו מעט בטעם (כל שאינו גרוע הרבה עד שאינו ראוי לשתותו אלא על ידי הדחק), יש לברך עליו הטוב והמטיב.

אם שתה יין לבן ואחר כך יין אדום, אין מברכים הטוב והמטיב, אלא אם כן ידוע שהיין אדום הוא משובח יותר בטעם מהלבן. כמו כן, אם שתה תחילה יין ישן ואחר כך יין חדש, אין מברכים הטוב והמטיב, אלא אם כן ידוע שהיין החדש משובח בטעמו כמו הישן. ואם שתה תחילה החדש ואחר כך הישן, מברך הטוב והמטיב על הישן, אפילו הוא מאותו המין, אם הוא משובח מן הראשון או אפילו בסתם.

ברכת הטוב והמטיב היא לא רק אם הביאו להם אחר כך יין אחר, אלא אפילו אם היה להם מתחילה שני יינות לפניהם, ואפילו הביאו השני על השולחן בבת אחת עם הראשון ששתה תחילה, מברך הטוב והמטיב כששתה מהשני. וכל זה בסתם, שאינו ידוע איזה מהם משובח. אבל

[ומדברי הב"י סוסי' קעה ד"ה מצאתי כתוב נראה דס"ל שברכה זו כשאר ברה"ג, והארנו בכ"ז בבירור הלכה שם].

אמנם, יש שכתבו לדמות לברכת שהחיינו על אכילה, שאין לברך אחר שאכל, אפילו רוצה לאכול עוד. וראה קצוה"ש שם מש"כ לחלק. ולהעיר גם מברכת הטוהמ"ט על בגדים חדשים שיכול לברך על זמן שלא פשטו, וגם אם פשטו יכול לברך אם פשטו על דעת לחזור וללבוש ולאלתר (ראה סדר ברה"ג פ"ב ה"ד).

אבל לכתחילה ודאי צ"ל קודם השת' לחוש להאומרים שאינו מברך אח"כ. וגם למ"ד שאפשר לברך גם אחרי שגמר לשתות – היינו רק תוכ"ד לשת' (ראה א"ר סוסי' קעה).

ואם גמר כבר לשתות ואין לו עוד – יכוון לצאת בברכת הטוהמ"ט שבברהמ"ז (ראה קצוה"ש סס"ד בבדה"ש סק"ד. שו"ת מנח"י ח"ט סי"ד).

(394) ומשמע, אף שאינו לפניהם. והארנו מזה בבירור הלכה בסוף דברינו שם ובהערות לשם.

(395) אבל בלוח ברה"ג פ"א ה"א משמע שא"צ שיהא להם מן היין הראשון, והכל תלוי רק בסביבת שתיית יין השני – אם הוא "משום שינוי יין כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון" שאז מברך, או "מפני שכבר כלה הראשון" שאז אינו מברך. וכמבואר שם בלוח בטעם הדבר "שהו ריבוי יין והוא ולא יינות כיון שאין מתכוונין לו בשביל שהוא יין אחר אלא בשביל שכלה הראשון". והיינו שהכל תלוי בכמותו, ואם שותה יין השני בכדי לטעום יין משונה, אף שבמציאות כבר כלה הראשון מברך.

וראה בבירור הלכה שם שד"ז תלוי גם בכללות הגדר דברכת הטוהמ"ט שנת' באו"א בסדר ברה"ג מבלוח.

(396) היינו בטעם (וראה סדר ברה"ג פ"ב ה"ד: "משובח יותר בטעם", "משובח בטעמו"). ובמאירי פסחים צט, ב, שגם במראה. ובשבה"ל ס' קמד בטעם הברכה: לפי שהיינות משונים בטעמם ובמראהן יש מהם אדום ויש מהן לבן ויש מהן כממה גוונים. וראה א"א מבטושאטש ס' קעה מהדו"ת שנסתפק במשובח במראה או בריח ולא בטעם.

ובפשטות, בתר דידי' אזלינן. וברפ"ט לדינא שגם בסתם מברך. וכ"מ גם מזה שנפסק בשו"ע שאין לברך על הרע תחילה לפי שהחביב קודם. וכ"ה להדיא בנמוק"י מהדורות בלוי פסחים קא, ב: אם נראה לו חשוב מן הראשון. ויל"ד. וכ"כ במקו"ח ס' קעה בקיצור הלכות לס"ג, שכל שהאדם בוחר ה"ל לדידי' טוב. וכ"כ בהלכות שלמה פסח פ"ט ה"ע 119. ושו"ד גם באגרת הפורים ספטימוס פ"י הערה ח בשם הגר"ח ק. ודלא כשו"ת אבני ישפה או"ח סל"ו סק"ד. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעב.

(ולכאורה יש להוכיח כן גם ממש"כ בשו"ת תרוה"ט סל"ד בטעם אלו שנהגו שלא לברך אלא על היינות שהיו מופלגים לשבח, שכיון שאין הסכמה ברורה שהאחרון משובח לפי שכאו"א בוחר בסוג אחר, יש בחזקתם ויש בקלים וכו'. ומשמע שבעצם גם הקל יתכן שיהא משובח, אלא שאינו משובח בשלימות כיון שלאחרים הוא איפכא. והיינו דוקא לדידהו דס"ל שצ"ל משובח דוקא, וגם בזה כתב שם שאינו טעם מספיק לישב המנהג. אבל לדין שהעיקר שאינו גרוע – ודאי בתר דידי' אזלינן. וכש"כ בדין הקדמת המשובח מחמת שהוא חביב, כדלקמן בפנים. אבל בפ"י תפלות לר"ב בן יקר ובעל הכל לר"מ מאיברא סכ"ב (ע' 34) כתבו בדעת ר"ת שמברך גם על הגרוע "לפי שיש בנ"א אוהבים חלש יותר מהחזק", ומשמע שבכגון דא אינו משובח).

(397) כ"ה בסדר ברה"ג. ובלוח בכ"מ: יודע. וטובא איכא בינייהו.

(398) ונחלקו הפרוסקים כשידוע להדיא שניהם שוים משמע (ראה פמ"ג במ"ז סוסי' קעה, שאינו מברך בידוע ששוין כ"א בסתם, והב"ד בכח"ה סק"ז. וכ"מ בתרוה"ט הטוב – ברכות נט, ב, שמברך מספק שמא משובח הוא. אבל ראה במח"ש סק"ג. וכ"מ בנחלת צבי הובא בא"ר סק"ד. עט"ז שם סק"א. וראה עדות ביעקב שילוני ח"א סכ"ד. קובץ ישיבת ישראל אלכסנדר גל' ו' ע' קמ ואילך. אור ישראל מאנסי גל' סג ע' קעד. ואולי תלוי בשקו"ט אם הברכה היא על שינוי היין או על ריבוי יינות – ראה אצלנו בבירור הלכה שם). ודעת אדה"מ שממע שגם בשוין מברך – ראה סדר ברה"ג פ"ב ה"ד: אם ידוע שהוא משובח בטעמו כמו הישן. וראה הערות וביאורים להל' ברה"ג ח"ב ע' 165. וביודע להדיא שאינו משובח יותר ואינו גרוע יותר אבל הוא בטעם אחר ודאי מברך (כ"ה בפרישה סק"ב).

(399) הביאור בפנימיות ענינים – ראה באוה"ת בראשית ח"ה פ' וישב ע' 1806. בראשית ח"ה פ' מקץ ע' 692. פלח הרמון בראשית פ' ויחי קכה, א ואילך. [ונ"ע"ד ההוראה משנית ר"ת שמברך על הגרוע בעבודת ה' – ראה משענת משה ע' 4 בשם הר"צ מווארקא].

ובקצוה"ש ספ"א בבדה"ש סק"א לענין קידוש, שאין הכוונה ליין שאינו אדום כ"כ ונוטה קצת ללבן שזה בכלל אדום הוא אלא הכוונה בלבן ביותר. וצ"ע אם כ"ה גם בנדו"ז.

אם יודע שהאחד גרוע מחבירו, וכבר הביאו לו שניהם⁴⁰⁰, אפילו בזה אחר זה, לא יברך תחילה על היין הגרוע בורא פרי הגפן כדי לברך אחר כך על השני המשובח הטוב והמטיב, שהרי הוא חביב לו וצריך לברך על החביב תחילה⁴⁰¹. (ואם עבר וברך בורא פרי הגפן תחילה על הגרוע, יברך הטוב והמטיב על יין השני המשובח).

אם הביאו לפניהם עוד מין יין שלישי⁴⁰², חוזרים ומברכים הטוב והמטיב שנית, אבל רק אם לא היתה דעתם מתחילה על השלישי כשבירכו הטוב והמטיב על השני⁴⁰³.

אם בירך ברכת המזון על היין השני, אין לברך הטוב והמטיב קודם שישתה ממנו אחר ברכת המזון, שהרי כבר אמר הטוב והמטיב בברכת המזון.

---

400) ומשמע שאם לא הביאו לו שניהם, יכול להביא תחילה הגרוע ולברך עליו, ואח"כ להביא המשובח ולברך עליו הטוהמ"ט.
401) אא"כ קשה לו לשתות תחילה מהיין החביב, כגון שקשה לו לשתות יין חזק אליבא ריקניא, שמברך תחילה על הגרוע ואח"כ הטוב והמטיב על המשובח. ואם הגרוע הוא לבן והמשובח אדום, מברך תחילה על האדום (שיין אדום מוקדם לברכה) ואח"כ הטוב והמטיב על הגרוע.
402) וכן רביעי וכו'.

403) ומשמע קצת, דלא סגי שיודע שיביאו לו עוד יין אלא צריך שיהא דעתם עליו בשעת הברכה. ואולי צריך גם כוונה לפטור (ודומה לדין ברכה של שאינו חשוב שלרשב"א אינו פוטר החשוב בדרך גררא).
אבל ראה ברכת הבית שכ"ג בשע"ב סק"ג. ומדבריו נראה שכל שידע שיביאו דינא הכי. ואת"ל כן, יתיישב גם שלכאורה אין לו להרבות בברכות שלא לצורך, דבאמת מברך עוד פעם רק כשאינו יודע מראש. איברא, שבא"ר סי' קעה סק"ו ופמ"ג במ"ז סק"ג ועוד שכתבו שטוב שיסיר שאר היינות מהשולחן, דס"ל דבהכי סגי שאינו נפטר (ולפמ"ג אי"ז בגדר טוב רק חיוב) נראה שלא חששו לזה שמרבה בברכות. וראה בתורת חיים סופר סק"ח, שלפמ"ג שמן הדין נפטר כשנמצא על השולחן, אינו ראוי לסלק מהשולחן ולהרבות בברכות. וצ"ע

קיצור דיני שכחה וטעות

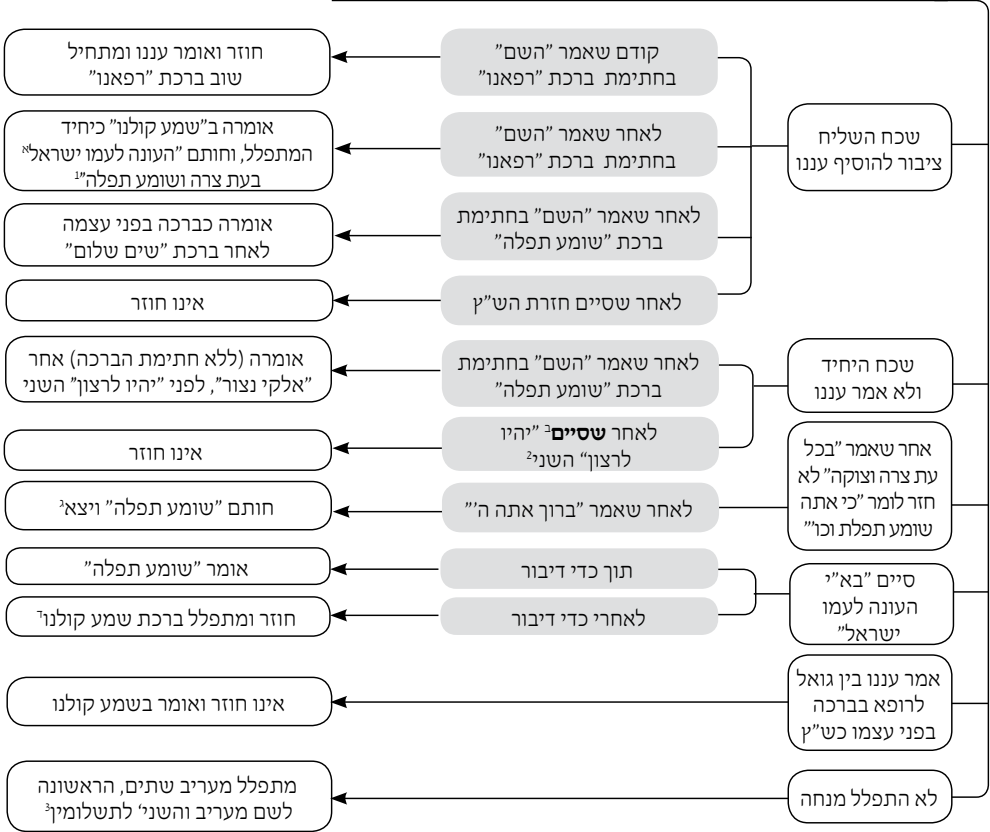
לתענית אסתר-פורים

הדין

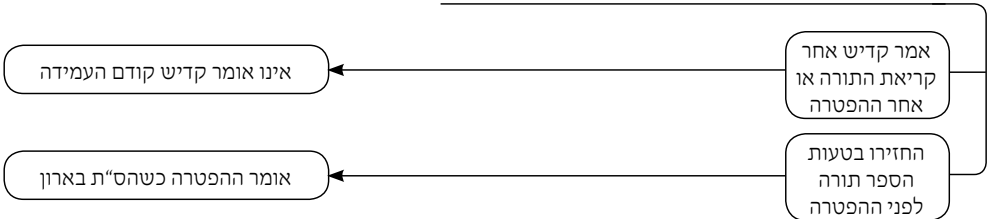
נזכר/ה

טעות

תפלת העמידה - תענית אסתר • שחרית מנחה

קריאת התורה - תענית אסתר • מנחה

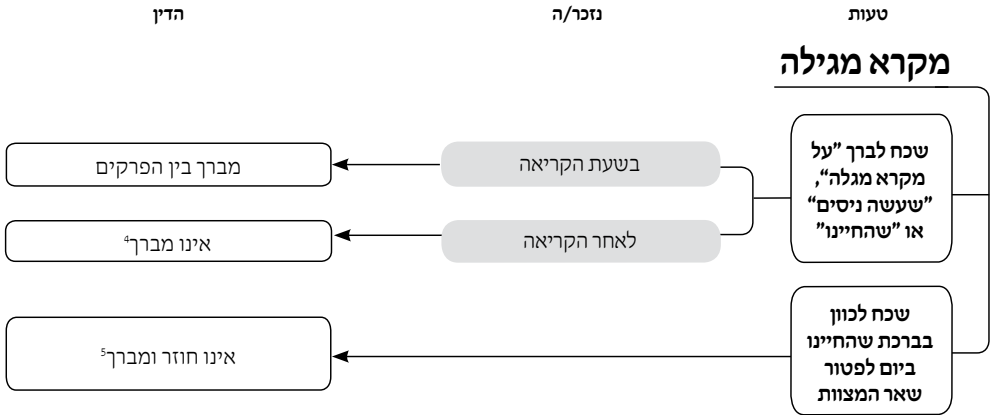

הערות

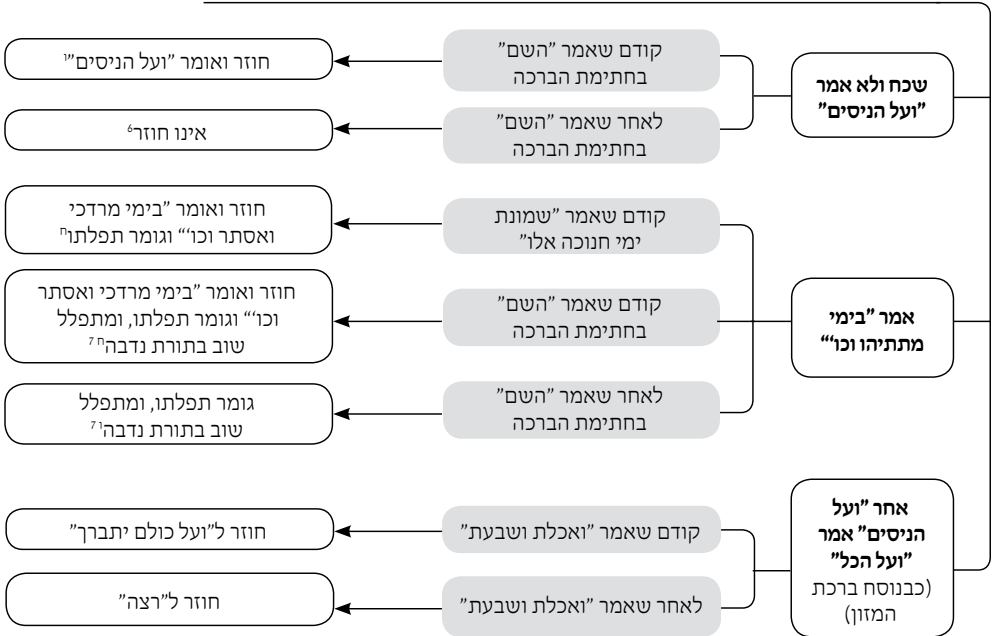
3. ואינו אומר "עננו" בשניהם¹.

1. ואם חתם ב"שומע תפילה" בלבד יצא.

2. והסיח דעתו מלומר תחנונים.

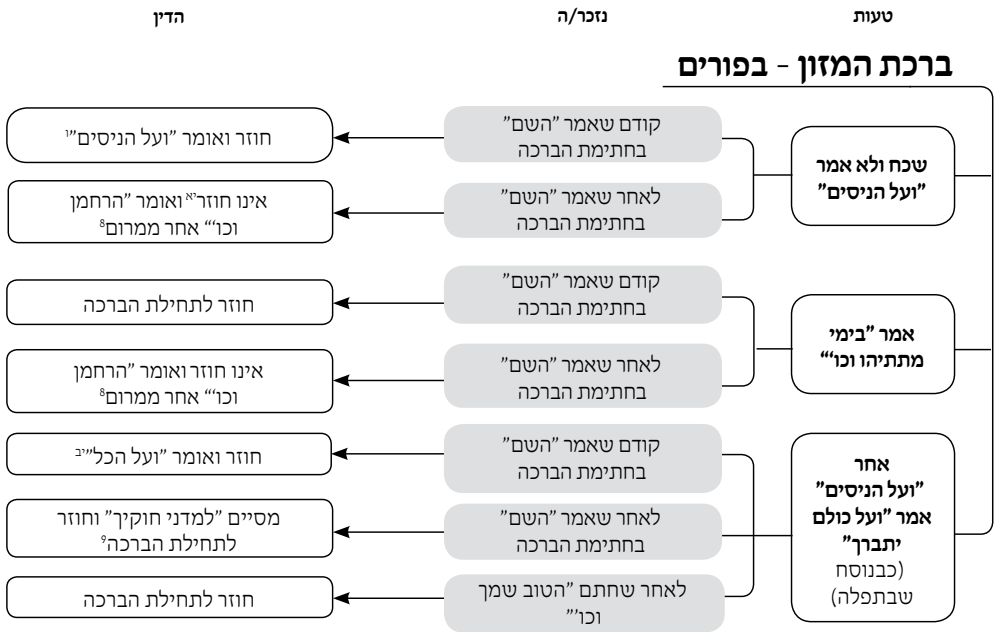

תפלת העמידה - בפורים • ערבית, שחרית, מוסף ומנחה

הערות

4. אינו מברך "שעשה ניסים" או "שהחיינו" על משלוח מנות וסעודת פורים או עיצומו של יום. ונכון לשמוע הברכות ולענות אמן ממי שקורא עכשיו מקרא מגילה או לפטור עצמו ע"י ברכת שהחיינו על פרי או בגד חדש.
5. ואם רוצה, יכול לפטור עצמו ע"י ברכת שהחיינו על פרי או בגד חדש.
6. יש אומרים שאומר לפני יהיו לרצון השני: "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי ואסתר וכו'".
7. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "הי רצון . . שיבנה וכו'".

בתפלה ובברכת המזון • שושן פורים

הערות

8. "הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מרדכי ואסתר וכו'". וממשיך הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח.

9. ואם חתם "על הארץ ועל המזון", יצא.

מקורות וצינונים להטבלא

הבינונו לגי' רמב"ם רי"ף מחז"ו ועוד. וראה שו"ת אבני זכרון ח"ג סי"ז. וראה יתר על כן בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ג סי' קע.

ד. וה"ט, לפי ששינה ממטבע שטבעו חכמים, וכדמוכח בל הרמ"א סתקס"ה ס"א. וקאי אנוסח חתימת הברכה (וכ"ה) להדיא בלבוש ס"ב. וראה גם בבית הגר"א שם שהוכיח שהוא שינוי מטבע. ודלא כא"ז סק"ג ועירוה"ש ס"ב שפי' בד' הרמ"א דקאי אגוף אמירת עננו ביחיד המתענה). ובחי"א כלל קלב סי"ד שהחוטמים בהעונה וכו' טועים טעות גדול. וכ"פ בשו"ת מעט מים סע"ח, שאין העונה בעת צרה בכלל ש"ת, עיי"ש.

וכן נקטו גדולי ההוראה - ראה שו"ת משנ"ה ח"א ספ"ח. הליכות שלמה פ"ג ס"ח. שמעתא דמשה סתקס"ה ס"א. ובשם הגריש"א - שערי שמחה יז"ד ס"א. ובשם הגר"ח"ק - אשי ישראל פמ"ד ס"י. וראה גם מפי השמועה בחיזוק למשכני יעקב פ"ג ס"א. שו"ת שבה"ל ח"ח סי' קלב. רבבות אפרים ח"א ס"צ.

אבל בשו"ת עין אליעזר סמ"ט פסק שיצא, מתרי טעמי, חדא שסמך אמ"ד שגם המשנה ממטבע שטבעו יצא. ועוד שכתב דחדא מילתא היא, וה"ר ממש"כ המג"א סי' קיט סק"ז שש"צ ששכח לומר עננו ואמרו בש"ת וחותרם בשניהם.

אלא, שאין ראי' משם, דהתם טעמא מאי שש"ת כולל גם תפלת תענית (ע"פ פירש"י תענית יג, ב ד"ה בשומע), ויש בכלל מאתים מנה (וראה גם א"א מבוטשאטש א"ח סי' תקסו. ולפלא שלא הביא ד' המג"א. ועיקרי דבריו אינם מובנים שלא מצינו כה"ג בטושו"ע), ומה"ט אם חתם הש"צ בש"ת לחוד נמי יצא. אבל איפכא לא שמעינן, שאין בכלל מנה מאתים. וכע"ז כתב בשו"ת מעט מים שם. (ולהעיר שכמה פוסקים חלקו על המג"א. אבל אדה"ז פסק כוותי' שם ס"ה). והעיקר, שדברי הרמ"א ברור מללו שהוא בגדר שינוי מטבע.

ובאמת מצינו בס' רבינו שלמה הנדמ"ח בשם הגאונים שגם היחיד חותרם בשתים. אבל בשו"ת מהר"ל החדשות סנה' לגבי אלו החותרים בשתים ד"רובא דעלמא טועים, ושם שהחותרים בשתים דס"ל דחד ענינא הוא. ואין שיהי', אין ראי' משם כנ"ל.

ובשו"ת יב"א ח"ז סי"ג דרך אחרי ד' שו"ת עין אליעזר בסברות כעין הנ"ל, והוסיף להטעים שא"ז שינוי לפי שכך מטבע חתימת הברכה לש"צ. וכסברתו כ"כ בשו"ת ר' עקיבה יוסף א"ח סי' קעט (ומש"כ המהדיר שם בשם א"א מבוטשאטש הנ"ל - אינו, דהתם מיירי בחתם בשתים).

אבל לכא' אינו, שהש"צ חותרם כך על ברכה אחרת, ברכת עננו, וכאן איירינן מדין ברכת שו"ת, שלא מצינו מטבע כזה בש"ת. ובשגם, שגם הש"צ לא יצא אם חתם ש"ת בנוסח "העונה וכו'", כמשמעות המג"א הנ"ל (והרי הוכיח המג"א כן מזה שש"ת כולל גם מילי דתענית, ומינה איכא למישמע שבהיפך לא יצא. אבל יל"ו, שעיקר דבריו לגבי ברכת עננו ולא מחמת ברכת שו"ת. וראה הגהות לכו"ש שם. ולהעיר גם שכו"כ כתבו הפוסקים להשיג על המג"א, וכתבו שיחתום

א. בשו"ע אדה"ז סי' קיט ס"ה: העונה בעת צרה ושומע תפלה. אבל נראה פשוט שהוא לפי הנוסח שבעננו חותרים רק "העונה בעת צרה". אבל לנוסח אדה"ז בסידור, כדעת הטושו"ע רס"ל תקסו, שגם בעננו חותרים בהוספת "לעננו ישראל" (וראה בארוכה בענין זה ביוצבור יוסף בר ח"ג פ"ד) פשוט שכצ"ל גם בזה. ולית דין צריך בושט. ושור' שהעיר בזה על לוח כולל חב"ד בס' בצאתי לירושלים שלזינגר בחלק השו"ת ס"ד במכתב ל"ק אד"ש. (והמענה אליו נדפס באג"ק ח"כ ע' רגז, ודן רק בפרטים אחרים שבמכתבו).

ב. כ"מ במג"א סת"ב סק"ג. ועוד יותר בפמ"ג בא"א שם ובמשנ"ב שם סק"ז ובשעה"צ סק"ח. וה"ט שגמר התפלה הוא אחרי סיום הפסוק, וכל שלא סיים מכלל תחנונים הוא. וכן נקטו כמה אחרוני זמננו. ואף למש"כ בירושלמי ברכות פ"ה ה"ג, שהסיח דעת כמי שעקר את רגליו, והובא ברשב"א ברכות כט, ב ובמג"א שם, וכ"כ בשו"ע אדה"ז סק"ז ס"ה "שבאמירת פסוק זה עשה היסח הדעת מלומר עוד תחנונים ונשלמה תפלתו" - אין לומר שההיסח"ד הוא בהתחלת הפסוק, וממילא בתחילתו דינו כבר כעקר רגליו, אלא מוסיף שם דלא סגי בגוף סיום התפלה אלא צ"ל גם היסח"ד, אבל ודאי שגם הפסוק גופא הוא מכלל התחנונים. וכ"ה גם משמעות המג"א שם, לאידך גיסא, דלא טגי בהיסח"ד וצ"ל גם אמירת הפסוק. אמנם, אפשר שההיסח"ד הוא כבר בתחילת הפסוק, וממילא אין לומר שכל שלא סיים הפסוק אכתי לא הסיח דעתו, ונימא שיכול לחזור לתפלתו. ועכ"פ, הא ברירא לן שאחרי שהסיח דעתו אין לומר שיכול לחזור בו מהיסח"ד.

ומה שכתבנו שכ"ה גם באמר שם ה' - ה"ט שמעיקר הדין א"צ לסיים הפסוק אפילו אחרי שאמר שם ה', הן מצד ש"ש לבטלה (ראה חסל"א סרט"ו סק"י. חיי"א כלל ה' ס"ב. שו"ת צי"א ח"ב ס"מ. וכבר העירו שמש"כ בכונות החי"א - צ"ע, ורצונו שם בחי"א כדברי החסל"א. וראה גם אצלנו בבירור הלכה בענין מי ששכח ועה"נ בשוה"ג ה"ה לע' ד. ושי"ג), והן מצד כל פסוקא דל"פ משה (ראה בכל הנ"ל, ומשמע מחמת שכוונתו להשלים הפסוק, ואף גם בנדו"ד בפעם הב' ישלים. ואם נפשך לחלק - עוד טעמי אחרתי איכא לחלק, בסדליק ענינא וביחיד ובאקראי, ובפרט בתהלים (ראה כלבו הובא מג"א סת"ב סק"ח. מור וקציעה סנ"א. אבל ראה נשמ"א שם משעה"ק. וגם לדבריו בנדו"ד ה"ז דרך בקשה ושאיני, ועיקר הדין בקריה"ת), וכן כשיש סיבה וליכא למיטעי - ראה שו"ת שבט הקהתי ח"א סס"ח סק"ט, וכש"כ בנדו"ז שטעם גדול בדבר, והיכי דלא אפשר פסקינן - ראה שו"ת חלקי"א א"ח סק"א).

ויש שהטעימו וכתבו שכל שלא סיים הפסוק ה"ז כאילו עומד עדיין במקום שהוא צריך לחזור. ולדעתנו בלאו האי טעמא, הכי הוא. ובמכש"כ מזה שלכמה דעות אסור לענות קדושה וחיוב לחזור לתקן תפילתו. ואף להחולקים - יש לחלק טובא.

ג. שג"ז בכלל מעין חתימה סמוך לחתימה, שהרי אמר "כי אתנה ה' העונה לעמו" שהוא מעין חתימה. ואף שאינו אותו הענין, עכ"פ ה"ז מעין ודומה לחתימה. וראי' פשוטה, במרכת

ובר"ח מקדש ישראל והזמנים או ויום הזכרון, וכן גם בהזכרת חגה"ס במקום שמע"צ, וכמה מהם החמירו טובא דלא יצא יד"ח, אף שבכולם ודאי חד ענינא הוא. (ול"ד לחתימת "שאוותך לבדך ביראה נעבוד", שג"ז מטבע שטבעו, ויסודה בירול יומא פ"ז ה"א, ונז' בכמה דוכתי, ובאמת בפאה"ש הל' א"י ס"ב סי"ז כתב גם בזה ששינה ממטבע שטבעו חכמים ולא יצא. וראה בית ישראל שם. וכן גם חתימת הפורס סוכת שלום בשבת, שג"ז מטבע שטבעו, וג"ז מירושלמי, הביאו הראב"ה ס"ג וסוסי' קצו, והטור או"ח סרס"ז ועוד. וכל עיקרו תלוי במנהג, ולכן הטועה בזה יצא יד"ח).

ועוד זאת, הדכה גרע טפי, ולא יצא גם מטעם שאין ליחיד לקבוע ברכה לעצמו כמ"ש התוס' תענית יג, ב ד"ה אלא. ובאמת, ה"ט גופא שהיחיד אינו קובע ברכה לעצמו, לפי שמשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכת ש"ת - ראה שו"ת בנימין זאב ח"ב ס' קפה.

(ומקום לומר יתירה מזו, בגדר תפלת ענווה דהיחיד, שלא רק שאינו חותם בנוסח ברכה, אלא שמעיקרא נתקן רק בדרך בקשה, וכשאר בקשות שכולן בש"ת, ולא שחל על היחיד חובת ברכה, וחתימת הברכה היא ש"ת. או כלל לדרך זה, שבאמת ברכת ש"ת כוללת ב' ברכות וחתימת ש"ת מהני אתרווייהו, אבל חתימת העונה ה"ז ברכה אחרת לגמרי). וגם למ"ד שהיחיד יכול לקבוע ברכה בפ"ע בין גואל לרופא, שדחה הראשונים (ראה ר"ל נ"ח ח"א), אבל אכתי מחוייב בתפלת העמידה ולומר ברכת ש"ת.

אמנם, מצינו בלקט יושר ע' 113 שהביא קס"ד לחתום רק בהעונה גם ליחיד. אבל גם הוא סיים אח"כ בנוסח זידן, ושכן עיקר. ועוד ועיקר, שאא"פ לסמוך ע"ז בהיפך מד' כל הפוסקים. ובכלל קשה לסמוך על לקט יושר להלכה למעשה, דלאו מר בר רב אשי חתנים עלה, ואין למדין הלכה מפי מעשה (ובמכ"ש מה שהנדזו בכ"מ מלסמוך לגמרי על מנהגי מהר"ל, שנכתבו ע"י מי ששימשו וכו' - ראה הסכמת הגר"ח מוואלוזין למעשה רב. שו"ת חוט השני סל"א. ואכ"מ). וכן בשו"ת מהרש"ל סס"ד הביא שכה' בסידורים. אבל לא כתב לעשות כן. ואדרבה.

ה. שו"ת מגידות סצ"ה.

ג. ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג סי' ג.

ז. שאמירת "בימי מתתיהו וכו'" אינו בגדר שקר, וראה בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ב סי' ו.

ח. כיון שאמר שקר גמור בתפלתו. וראה שוע"ר סק"ח סי"ח.

ט. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

י. ראה קצוה"ש סכ"ח סק"ב, ובהערות שבסוה"ס.

יא. שהזכרת פורים אינה חובה כלל בברכת המזון.

יב. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר, עיי"ש.

בש"ת לחוד לפי שגם למג"א יצא בדיעבד כה"ג, ומשמע מדבריהם שבהעונה לחוד ודאי לא יצא. וכ"מ באפיקי מגינים ס' קיט סק"ב. ומש"כ בסידור יעב"ץ לפני ענווה שאם חתם באחת יצא, וקאי על הש"צ - יל"ד שכוונתו בחתם רק בש"ת ולא איפכא).

ובלא"ה, גוף הסברא צ"ב, שמה יועיל שהוא מטבע הברכה לש"צ, אבל ליחיד אינו ממטבע הברכה, ול"ד לפלוגתא הפור"ח וכנה"ג בטעה ביו"ט שחל בשבת והזכיר רק אחד מהן - שאמר מטבע הברכה ליום זה, אלא שלא הזכיר שבת, אבל הכא אי"ז מטבע ברכתו שמחוייב בכך.

וגם צ"ע, דמאי שיאטי' דדיני חתימה בשתיים לדין משנה ממטבע, שלא הרי זה כהרי זה, שבדיני חתימה בשתיים, "חדא מילתא" היינו שהענינים קרובים ול"ז (ראה ברכות מט, א ובראשונים, וראה מאירי שם לגבי ברכת הנפרע לעמו וכו' אחרי המגילה), וע"ד דין מעין חתימה סמוך לחתימה שהוא רק מעין ודוגמת החתימה, אבל בדין שינוי מטבע, גדר חדא מילתא (ראה ט"ז או"ח רס"י רצד) היינו שהוא אותו הענין ממש, ואפ"ל אם הוא מעין הענין לא די בכך.

ודוגמא לדבר: בחתימת מקדש השבת ביו"ט אף שיו"ט איקרי שבת. וכן גם בחתם מעין שלש על הגפן במקום על המח' דודאי לא מהני, אף שבחותם בשניהם אי"ז חתימה בשתיים (אבל התם ה"ט דארץ היא דמפקא מזון ופירות וכו'. ועכ"ז, פשוט שגם בחותם על הארץ לחוד לא יצא). וה"נ לא סגי במקדש ישראל לחוד, עכ"פ בקידוש (ראה מג"א סתפ"ז סוסק"ב), אף שאי"ז חתימה בשתיים דישאל הוא דקדשינהו לזמנים. וכן גם למש"כ הלבוש ס' קיד ס"ו בטעם שמהני להזכיר מוריד הגשם אחר מח' המתים, שכחתימה אריכות דמאי ואל"ז חתימה בשתיים דחדא מילתא היא - שבדואל לא מהני כשיחתום מוריד הגשם במקום מח' המתים. [ובאמת, גם בחתימת מנחם ירושלים בברכה שלישית דברהמ"ז, דחדא מילתא היא עם בנין ירושלים, לא הביאו הפוסקים ד' הירושלמי ברכות פ"א ה"ו שיצא (וראה פני משה למהר"ם חביב ומגיד תעלומה לשם), וברמב"ם כתב בשינוי, שאומר "בונה ירושלים או מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים", וכבר העירו גרס בירושלמי בא"א (ראה עלי תמר ירושלמי שם). וכמה מפרשים פ"י ביר' שר"ל שלא הזכיר מלכות ב"ד, ולא ששינה המטבע, והיינו שגרסו כך בחתימת הברכה. ואין שיהי', שאני התם שבאמת חדא מילתא היא, שנחמת ירושלים היינו בנינה. ודוגמא קרובה לנדוד' שמושיע ישראל ובונה ירושלים הוא בגדר חתימה בשתיים - ראה ברכות שם. ובאמת, ברא"ש ברכות פ"ז סל"ב כתב בשם יש מתרצים, שמנחם עמו ובונה ירושלים הוא חתימה בשתיים, ורק מנחם עמו בבנין ירושלים חדא מילתא. ובשם רבינו יונה שג"ז חתימה בשתיים ורק מנחם ציון בבנין ירושלים חד היא. וראה בשו"ת שואל ונשאל ח"ה ס' קיד שיש שהקפידו דוקא מה"ט לחתום מנחם ציון בבנין ירושלים, ולא מנחם ציון ובונה ירושלים].

וכמה נתחבטו הפוסקים בחתם גאל ישראל במקום גואל ישראל, וכן להיפך, או מקדש ישראל והמועדים במקום והזמנים, ובר"ה מקדש ישראל והזמנים ולא יום הזכרון,

מילואים

מילואים א (הערה 26)

העולה בפ' זכור, ושאינו משאר קריה"ת, ותעמו לפי שהיא חובת היחיד. וייעו"ש שהבין כן בד' ה"ט' הנ"ל. ויעו"ש עוד נפק"מ לדינא בנשתתק הקורא בפ' זכור. והוא מחדוש. ולא מצינו כן בשאר דוכתי. וסתיתם כל הפוסקים ושתיתקם מוכיחה דלא שמייעא להו דלומר לא סבירא לה. ולפענ"ד אין להנהיג חדשות, ולא ראינו נוהגים כן. וראיתי למי שפ' דמייא לקריאת מגילה לפי שחובה היא על כל יחיד שישמענה, וממילא חייב כאור"א בברכה כמגילה. אבל אינו, שברכת המגילה היא ברכת המצות, אבל ברכה"ת היא רק לכבוד התורה, וא"צ שכל השומעים יצאו יד"ח בברכה. (איברא, בעתים לבניה על ס' העתים הל' ברכת ועונג שבת סי' קעז סקע"ח ו"ל שברכה"ת בכלל היא בגדר ברכה"צ. וראה מש"כ עפ"ז בקובץ תורת נחלת הר חב"ד גל' טו (ניסן תשס"ג) בנוגע לפ' זכור. ודבריו מוחזקים, ולא מצינו אפ"ל רמז לזה בפוסקים.) וזה אם נאמר שמצד שוב"ע חייב בברכה"ת, הרי כבר בירך בבוקר כנ"ל, וברכה זו היא רק לכבוד התורה, ולכן אף שבזכור יש חובת שמיעה על כאור"א, אין על כאור"א חובת על' לתורה וממילא פטורים מברכה. ודוחק גדול לומר שנתחדש כאן שעל כל יחיד רמאי חובת על' לתורה, שהטילו על היחיד גדרו קריה"ת דציבור, ויוצא חובתו בשוכ"ע, דבר שלא נתרשש בשום מקום. ולהעיר גם מדיוק ל' אדה"ז שם שפ' זכור היא חובה מה"ת שישמענה כל אדם משראל, שאין חובת קריאה על היחיד כמגילה אלא מעיקרא היא חובת שמיעה. ויש מי שכתב לדיוק, ומש"כ בבע"א ש"א סכ"ח ובמשנ"ב סקל"ט לשמוע פרשיות אלו בקהל עם ברכותיהם וקריאתן מתוך הס"ת. ואין בזה כדי דיוק, ועיקר כוונתו דלא סגי לקרוא לעצמו, וצריך לשמוע כפי שנקראת בציבור שאז קוראים בברכה, ולא שחייב מה"ת לשמוע הברכה. ומש"כ בבע"א ש"א סכ"ח ובמשנ"ב סקל"ט סקי"ג שלא להעלות סומא וע"ה לפ' זכור אף שהש"ע קורא – אינו מחמת הברכות, אלא מצד שהעולה צ"ל ג"כ בר חיובא (כדעת מהרש"ל לגבי קטן, הובא בט"ז שם).

מילואים ב (הערה 113)

והעירוי ח"א במה שלא כתבנו ליתן בליל פורים קודם קריאת המגילה, כמ"ש בקיצור שו"ע סי' קמא ס"ה. ומועתק זה מה שכתבנו אליו:
בהקדם, שרוב הפוסקים כתבו ליתן בתענית אסתר. וכן מנהגו. (ויש שכתבו ליתן קודם שבת זכור, או מ"ח. ונד"מ סתרצ"ד סק"א ה"ד, וכנה דלא כנ"ל.) אבל המ"א סתרצ"ד סק"ב כתב שמונה מדינתו בשחירת. (וכ"ה ליתן בפורים, בפ"ל רבינו אפרים עה"ת כי תשא ע' שי. וכן בתשב"ץ וכן חנוכה ופורים ע' קעב.) ולא מצאנו מקור ברור ליתן בליל פורים.
כן להעיר ש"א שאין שוקלים בלילה דהוויא כפרה – ראה ב"ק ק"א, א לגבי גזל הגר. וראה שלמי שמחה ח"ו סנ"ב. ו"ל שגם בזכר למח"ש הקדישו כבגון דא.
ולכאורה יש בה"ז שיטות ואופנים: להקדים לפני פורים, ולכן נותנים בתענית אסתר, או להקדים לפני שקלי המן שבמגילה, ולפ"ז עדיף להקדימה לפני קריאת היום שהיא העיקר. ובכל אופן, מסתבר שבלא עשה כמנהג שברמ"א (ובמנהגו), יעשה כמג"א. ולא לחדש ליתן בלילה.
אמנם, לכאורה משמעו הא"ד סתרפ"ו סק"ב בשם אמרכל ליתן בלילה קודם קריאת המגילה. ולפענ"ד אינו, וכוונתו שיש מקדימים עוד לפנ"ז, ולכל הפחות יעשהו בתענית אסתר קודם התפלה במעריב, ולא נתכוון שיקדימה בערב לפני מגילה, וכדמוכח בליקוטוים מהלכות אמרכל הוצאת פריימן הלכות פורים (כה, א), אף שבא"ד הב"ד בשינוי לשון. (ומכבר סברתי שה' בידיו כת"י אמרכל שאינו לפנינו וכדמוכח בכ"מ.)
ולהעיר שגם בקיצור שו"ע לא ברירא מילתא שנתכוון שיתנו בערב אחרי מעריב. ועיקר כוונתו כדברי הרמ"א ב"מ ובמפה,

אמנם, בשו"ת משאת בנימין סס"ב כתב בנוגע לברכת העולה כשאינו יכול לקרות "ואין כאן משום ברכה לבטלה כיון שמכניס עצמו למצות ומוציא אחרים יד"ח בברכה זו". אלא שבפשטות קאי על הש"צ, שמוציא הש"צ בברכה. אבל בשו"ת הצ"ח סל"ה סוסק"ה כתב ש"הציבור ששומעים קריאת הש"צ הו"ל כקוראים ומברכים בעצמם ע"י שמיעת הברכה מהעולה והקריאה מהש"צ". והנה, בצ"צ שם הוא בכדי ליישב איך העולה יכול לברך כשאינו קורא. אלא שבלא"ה יבאר שם שהעולה ששומע הקריאה מהש"צ הו"ל כקורא, וא"כ א"צ לחדש שהציבור שומעים קריאת הברכות. ואכן בקיצור שם השמיט ד"ו. ועוד שבהמשך הדברים שם סוסק"ו נראה שנוטה יותר לדעת הרמ"ש שהעולה מברך על קריאת עצמו. ובסק"ז שם, שגם לדעת המ"ב הנ"ל – העולה מברך על שמיעת עצמו. אבל שם נכתב שם בדרך את"ל שהעולה "מוציא בברכה זו את כל הציבור השומעים שגם עליהם חל חיוב שמיעת הברכה והוא מוציא אותם יד"ח". ועצ"ע. וגם בכמה ראשונים מצינו שמוכח מדבריהם דס"ל שהעולה מוציא הציבור בברכתו (ראה מאירי מגילה כא, ב בשם ד"מ. ראב"ה סי' קנט. שם סי' תקנב. שו"ת ראב"ן סע"ג. ועוד. וראה שו"ת מהר"ם שיק או"ח סס"א. מן גבורים רס"י. ציונים לתורה כלל טו. הרבבי או"ח סנ"ח. שם סע"ב. וראה בארוכה דבש מסלע ע"ק ק ואל"ך). ועכ"פ, איך שלא יהי', לא עדיפי ברכה"ת דפ' קריאה על הש"צ ששומע הש"צ, ועוד, שגם אם נאמר שהציבור יוצאים בברכות העולה א"צ כוונה לכך (רק משום מהא ברכות), ויוצאים יד"ח ע"י גוף השמיעה לחד, וכדמוכח גם מזה שקטן עולה למנין שבעה אף שאינו מוציא הרבים יד"ח (ראה גם בשו"ת הצ"צ שם בסוף התשובה), ועכ"פ לא שביעיקרא כך תיקנו לצאת באופן כזה. ועוד דל"ש לומר שהוא כפשוטו שכאור"א מהציבור מחוייב בברכה, שהרי רק לעולה או לקורא תיקנו לברך, ואין מקום שכאור"א יברך, אלא שצורת חובת קריה"ת דהציבור היא ע"י ברכה, וחובת הציבור היא לשמוע הקריאה עם ברכותיו, וכן יוצאים יד"ח קריאה ע"י גוף השמיעה (של הקריאה ושל הברכות), אבל א"צ כוונה לצאת גוף הברכה כאילו הוא עצמו מברך. וכן נהגו לענות ב"ה וב"ש בברכה"ת, ול"ח להפסק וכו'.

והנה בכ"מ הביאו ממש"כ בט"ז סתרפ"ה סק"ב "דבקטן שאינו יודע למי מברכין און יוצאין ידו הברכה כל ידו ואין יוצאין ידי קריאה בלא ברכה" (ובפמ"ג שם במ"ז נתקשה דברכות אינו מעכבות, עיי"ש). אבל, בפשטות לא מיירי רק מפ' זכור, וקאי גם בקריאת מפטיר דכל השנה. ועוד, שלדעת הר"ח שהביא שם שגם באינו יודע למי מברכין עולה, עכ"פ א"צ לצאת בהברכה. וגם לדעת מהרש"ל (הביאו הט"ז שם) שאין קטן עולה כלל – היינו דס"ל שהעולה צ"ל בר חיובא, ולא מחמת הברכות. (וראה גם שו"ת גנת ורדים או"ח כלל א סל"ה). וגם בדברי הט"ז עצמו – הרי ממש"כ שם שביודע למי מברכין עולה, וכן פ"ד אדה"ז בשו"ע סתרפ"ו סט"ז, מוכרח שאין חובת הברכה מה"ת, דאלת"ה לא אתי קטן שחייב רק מדרבנן ומפיק דאורייתא. ולפ"ז, ה"ו כשאר הברכות דקריה"ת בכל השנה. וצ"ל ככוונת הט"ז שבקטן כזה אין כאן גדר ברכה על"ז קריאה ללא ברכה, ולא שצריך לצאת יד"ח הברכה. (ודוחק גדול לומר דמיירי בהגיע לחינוך דוקא, וס"ל לסמוך דתרי דרבנן מוציא דר דרבנן (כבהדלקת נ"ח – ראה שו"ע או"ח סתרפ"ה ס"ג), ולגבי הברכות שהן מדרבנן אפשר לקטן להוציא). והנה, אף אי נימא כהדעות שכל עיקר חובת ברכה"ת בכלל הוא דרבנן, ורק ברכה"ת בציבור על קריה"ת היא דאורייתא (והארכונו במק"א) – הרי מה"ת כבר יצאו הציבור בברכה"ת של העולה הראשון. ואין סברא שקריאת פ' זכור מחייבת ברכה"ת מה"ת יותר משאר קריה"ת. (וראה גם פמ"ג שם).

אבל זאת מצינו שבאורחות חיים לעוונינער (לתל' החת"ס) או"ח סי' קמ ס"א הביא בשם רבו החת"ס שכאור"א צריך לכוון בברכת

העמק שאלה סס"ו סק"ג. והביא גם ממאירי. אלא שהמנהג שאומרים עננו רק במנחה (מחשב בולמוס) גם בד' צומות. וראה גם במקור"ח שם, שהוא ע"ד ההזכרה "ביום חגה"ס הזה" וגם כשאוכל בבית ולא בסוכה. ונראה, דס"ל שהוא בגד מנין המאורע. ולהעיר שגם בערוה"ש סתקס"ח ס"ב שמימי לא שמע מי שיהגו כן לומר עננו ביחיד שאינו מתענה – איכא לדחוקי שבת"צ בשאר ת"צ ולא בד' צומות. והר"ע כתב בסתקס"ו ס"י אף ש"ל דש"צ עדיף, כנ"ל. ויש שר"ל שמש"כ בסתקס"ח הוא רק לדעת המחבר, שאומר עננו בכל התפלות, ולא לרמ"א שאומרים רק במנחה מחשב שיאחזונו בולמוס. וכ"ז דחיק ואתי מרחיק (בכוונת משנ"ב ובה"ח שבה"ד). ובפרט שבני ציון ממקום למקום. ובד"כ, מש"כ במשנ"ב עיקר לגבי דבריו בה"ל, ובפרט שבמשנ"ב נכתב באחרונה – בסתקס"ח.

ולמעשה, נראה ששני החילוקים גם יחד אמת לקולא, שמי ששכח ואכל אפי' בתענית שגזרו ציבור יכול לומר עננו. וכש"כ, שבת"צ מד"ק גם החולה יכול לומר עננו. וראה בכתבי רח"א ביחאווסקי, נדפס מכת"י בקובץ הער"ב ג' תמוז תשס"ז ע' 3 (וראה שם ע' 2), שהעמיס בל' אדה"ו בסידורו, שאף כשאינו מתענה יכול לומר עננו אם ישימט תיבות "ביום צום תעניתנו", או שביש ציבור שמתענים יכול לומר עננו. וכש"כ לפמש"כ בשו"ע ה"צ"ב או"ח ח"ב סי' קי' להקל לומר עננו אפי' בברכה בפ"ע בד' צומות הקבועים כשיש עכ"פ ג' מתענים (וכנ"ל אצלנו בלוח בשחרית).

וגם קטן יוכל לומר כך, דלא כמפסקים, ואיכא משום חינוך שכשיגדיל יתייב לצום ויבשרט עננו, ובפרט שאינו נאמר שבחולה אומר עננו, א"כ לכשיגדיל גם יאם פטור ויאמר. ואדרבה, בקטן עדיף שאינו בר חיובא, ולכא"כ כ"כ חשב מיחזי כשיקרא, שפשוט שכוונתו ליום התענית. שו"מ ע"כ הורה הרש"ז ריגו מבריסק (כאל תערוג שטיינמן עובדות על תשפח. והחולקים, אינהו ס"ל שגדול שאינו מתענה אינו אומר). ועיקר הסברא ש"א שאם הקטן מתענה יאמר עננו, אינו מובן, שאם פטור הוא, מופקע הוא מתענית, ומאי מהני מה שמתענה).

מילואים ד (הערה 126)

בטעם איסור טעימה "א"ע"פ שכל המצות הקבוע להן זמן לא אסרו אלא לקבוע סעודה משהגיע זמן משום גזירה שמא ימשך בסעודה ויעבור זמן אבל טעימה בעלמא מותר שאין לחוש בה שמא ימשך ויעבור הזמן" (אדה"ו סרע"א ס"ט) – ראה אצלנו בדיני קריאת היום.

ונשאלתי מח"א במה שבשו"ע התיר לקרוא מפלה"מ באנוס קצת וקשה עליו התענית, אף שלינדא טעימה ויתרת במקום צורך גדול, ולכא"ו עדיפא הול"ל שיטעום מעט ויקרא בזמנה, כמ"ש שאר הפוסקים. ועניתי לו כדלהלן: לשו"ע הרי מותר לקרוא מפלה"מ. והוא מדברי שו"ת תרוה"ד סי' קט. (וצע"ק, כי בבי"א לא ה"ד. וא"כ משמע יותר שנקודו ממש"כ באר"ח ביום הראב"ד שהביא בב"י בש"י תרפ"ו. ושם בתרוה"ד כתב להדיא לאסור טעימה. ואף שאפשר לדחוק פשוט"כ "לטעום מעט" לאו דוקא וכוונתו רק על אכילה – פשוט דבריו מורה לאסור גם טעימה. וכ"ג גם ממה שהביא ל' הגמ' "אכול קימעה". וכוות"ל נקטו כו"כ, הן בק"ש – ראה תוס' רע"א ברכות א, ג בדעת התוס'. ועוד. והן במגילה – ראה סה"מ פ"ל סע"ז. ועוד. וכן הבין בדעת התרוה"ד במג"א סרל"ה ס"ק"ו. סרע"ז ס"ק"ד. סתר"צב ס"ק"ז. וכתב לחלוק עליו להתיר טעימה וגם במגילה. ואילו שאר הפוסקים שכתבו להעדיף הטעימה נקטו כדעת החולקים על השו"ע שאסור לקרוא מפלה"מ. ולכן העדיפו הטעימה שכתב המג"א שם להתיר ודלא כתר"ה"ד.

אולם, יצוין שהמחבר בשו"ע השימט דברי התרוה"ד לאסור הטעימה. וא"כ אפשר שכוונת השו"ע להתיר לקרוא מפלה"מ באופן שאין טעימה מספקת לו.

שאף שהמנהג הוא "קודם פורים" – נהגו שלא ליתן מבעוד מועד, ודוקא בתענית אסתר. ומש"כ "בערב" – היינו כל הרמ"א "בליל פורים", ועכ"ז פירש הרמ"א דהיינו לפני מנחה, וכש"כ לשלון "בערב" מתפרש כן. וכ"כ שפי"א אאזמ"ר בשערים מצוינים בהלכה שם סק"ה.

ומדינא שיש שנהגו כך (ראה מנהגי חת"ס, מנהגי רבותיהם והליכותיהם ע' קצד. ועוד). אבל אי"ז המנהג הנפוץ בפרוסים.

מילואים ג (הערה 116)

כ"כ כמה פוסקים: ב"ח סתקס"ה ד"ה ומ"ש לא שנה, והובא במקור"ח סתקס"ב ס"ב, בעטרת זקנים רס"ל תקסה, בא"ז סתקס"ו סק"ג, חיי"א כלל קלב ס"ג, שתי"ז סתקס"ה סק"ג, ועוד. ורק שבמאמר סתקס"ה סק"א (ושם סק"ד. סתקס"ו סק"ב) כתב להשיג (כדלקמ"ה) אלא שהעיר בעצמו שלא מצא להאחרונים שהעירו בזה על הב"ח. (ומש"כ שם שבלא"ה נוסח הטור הוא "ביום צום תענית זה" – הנה, באמת י"א לדלג כל התיבות, או שיאמר "ביום תענית ציבור זה" (כ"ה בב"ח, עט"ז, א"ז, ועוד. אבל במג"א דלקמ"ה כתב כנ"ל. וצ"ע מש"כ בשת"ז סתקס"ו סק"ג ש"ע שאינו מתענה שיאמר "ביום צום תענית זה", למרות מש"כ שם סתקס"ב סק"ג שהנוסח בכלל הוא "ביום צום תענית הזה". ושם שבאינו מתענה יאמר "צום צבור זה".

[ובדעת הב"ח, נראה דס"ל להב"ח שבמתפלל עם הציבור שאני, ואפשר גם במתפלל לעצמו, כיון שאינו קובע ברכה בפ"ע (והרי לדינא ש"צ שאינו מתענה ואירע שעבר לפני התיבה אומרה בש"ת יחיד ואומר "ביום צום תענית זה" – מג"א סתקס"ה סק"ז. ומה שמעט שגם במג"א נקט ככה"ח. איברא, דשאני ש"ע דעדיף שהוא שלוחו של הציבור. ומש"כ במג"א סתקס"ה סק"ג (והעיר מזה במימי שלמה קמחי סתקס"ה ס"א) – קאי בשאר צומות ולא בד' צומות. וג"ז רק בדרך "משמע" ולא לדינא. ועוד דסיים ענה לעינין בסתקס"ו סק"ב כה"ח. ומנא לן שפסד"ל לא הכריע ככ"ח. והרי בסתקס"ו פסק כוותי' עכ"פ בדעיבד). וגם לא מיחזי כשיקרא מחמת דילוג התיבות כנ"ל. וראה גם בב"ח סתקס"ה ד"ה יש מהגאונים, במה שלדעת הגאונים אין אומרים אלא במנחה מחשב בולמוס, ולא לשנות הנוסח לכל הציבור בשחרית – כן נראה בכונתו. ותמוה מה שבשו"ע שבה"ח ח"ח סי' קלא הכריע נגד כל הני רביותא מחמת דעת הגאונים שאין אומרים אלא במנחה מחשב בולמוס, והרי הב"ח עצמו נוקט לזה, כנ"ל. וגם בט"ז סתקס"ה סק"ב כתב להדיא שאפשר לומר גם בשחרית באם מדלג התיבות].

והנה, במשנ"ב סתר משנתו לכאורה, שבסתקס"ח סק"ג כתב בשם נה"ש (והב"ד ככה"ח שם סק"ח). אבל בסתקס"ה בה"ל אחרי שבה"ד חיי"א כתב שם המאמר דמיחזי כשיקרא, ושדבריו נכונים (והביאו ככה"ח שם סק"ו). ויש שכתבו לחלק בין הפטור מתענית למי ששכח ואכל. ודוחק. ועוד, שדברי המשנ"ב הם בשם נה"ש, ונימוקו עמו מחמת שהוא יום תענית, ומה לי אם שכח ואכל או חולה הוא. ואף גם זאת, שבה"ח שכתב שאלו לומר עננו, רב"ל סתקס"ה סק"א, שהכריח כן מהט"ז שם סק"ד (ואכן בפמ"ג במ"ז שם הקשה על הט"ז, דשאני כשאומר ביום צום תענית זה. וכנ"ל ש"כ הט"ז בעצמו בסק"ג שיכול לומר אף בשחרית בדילוג התיבות), ובט"ז שהביא להקשות בהחילוק בין ש"צ שאינו מתענה לשמא אשחזו בולמוס – עצ"ל דלא חילק בה"כ, אם הוא מחמת חולי שפטור מעיקרא, או שאחזו בולמוס שכבר התענה וגם משלים אח"כ. וי"ל. (וראה עדי"ז בס' זכרון יעונים בתעניות ח"א ע' תקיח. וחזר ע"ז בשינוי – בשיעורי שלמי תודו בימה"צ ע' יט, ושם נטה קו. ומחוררתא כדמעיקרא). ועוד צ"ב, שאם ביטח ואכל שם תענית עליו מחמת שמשלים תעניתו, מדוע הוצרך לשנות ולומר "ביום צום תענית זה".

ויש שכתבו לחלק באו"א בין ד' צומות שמד"ק (ואכן בנה"ש כתב הסברא "כיון שתיקנו חכמים להתענות בו") לתענית שגזרו הציבור. (ועיקר החילוק כבר נמצא יסודו במג"א כנ"ל. וראה

ברובו. ולפ"ז באינו מקפיד אינו בגדר ביטול אלא שהוא כמאן דליתא או דין מיוחד דביני חציצה. וראה צפ"ע לכאמ"ד פ"ה ה"ז (טו, א). שעדי טהר וולק ח"ד ס"כ"ח סק"ז (ע' קלט). אבל בכ"מ שגם באינו מקפיד הוא מדין ביטול שהוא כגופו – ראה רש"י שבת נו, א ד"ה הא נמי. שם סוכה ו, ב ד"ה אין מקפיד. ועוד. וחקירה שרים בכ"מ. וראה דברי יחזקאל ברטימין מהד"ח ס"ע תנת. שו"ת אג"מ יו"ד ח"א ס"צ"ז ענף א, משא"כ כשאינו לניו רק לשחוק, צ"ע אם אפ"ל שובל לגופו. ואף שחפץ בכך, ועדיף ממי לשלכתו בכך שאינו מקפיד נול"ד לכולו לרפואה שחוצץ (ש"ך סי' קצח סק"ד. ועוד) הנתם מקפיד אלא שאינו יכול להסירו (ראה בינ"א שער הנשים סק"ב. א"פ"ל הצ"צ יו"ד סי' קנח סק"ד), אבל כאן לא רק שאינו מקפיד אלא אף רוצה בכך, וכיון שכן ה"ז כגוף הדבר (ראה פני אר"י שם. חדדי דעה יו"ד סי' קצח ס"ז). ובכ"מ – מ"מ הנדונים דומים, שבנוי הרי הצבע מייפה גוף הדבר ונחשב כטפל ובטל אלו, משא"כ שצובע ידו מטעם אחר, אף שרוצה בכך, אבל אי"ז לתועלת גוף הדבר ואינו בטל אלו. ובמש"ש ממש"כ בפתח הבית יו"ד סי' קצח ס"כ"ג לחלק בין טבעת לצבע שצובעות הנשים, שהצבע הוא לנוי, אבל טבעת אינה לנוי רק לתכשיט, וזה לא מיקרי נוי לפי שאינו מייפה את האצבע, עיי"ש. ולא שגא מדם שעל רגלי הכהנים, שאף שבלב הוא לכהנים שיהלכו עד וארכובותיהן בדם הו"ל חציצה, ושהוא הטעם שהוא לח זבחים לה, א. אבל בשו"ת הלק"ט ח"א ס"כ פ' הטעם לפי שחביב. ועיי"ש לגבי מוהל שידיו צבועות בדם מילה. ומ"מ אכתי איכא לחלק דשאני התם שהוא למצוה ושבח הוא לכהנים ולמוהלים וכו', ולא סיגי בגוף הרצון לעשות כן. וכבר הקשה עליו בשו"ת ח"א ס"ס"ז שפירוש בגמ' שרק מצד שהוא לח אינו חוצץ. אבל ראה מש"כ ליישב בסד"ט או"ח סי' קצח סק"ב, והב"ד בשו"ת בית שלמה או"ח סי' קו. ועד"ז הוא בפקודת אלעזר או"ח רס"י קסא. וכ"כ בהגהות מהר"ם חגיז (לכונן שם בעל הלק"ט), נד' מכת"ש קובץ מקבצאל חו"כ. וראה בר"כ סי' קסא סק"ב. שו"ת ר' עקיבא יוסף או"ח סנ"א. ועיי"ש בשו"ת משה"ק דמ"ש כהנים מטבח שאומתו בכך). ועד"ז כתב בדג"מ לט"ז שתקפ"ד ס"ב לגבי תק"ש בפה המלוכלך ומה שחוצץ, אף שחביב עליו והוא להידור מצוה. (ולהעיר משו"ת התשב"ץ ח"ג ס"ח סק"ב שדחה הוכחת הרשב"א שאין צבע לנוי חוצץ מפרוכות. דשאני פרוכות שמצותן בכך. אבל היינו רק כשמחוייב בכך. וגם המקילים שם – היינו מחמת שהוא לח. אבל ראה מש"כ בשו"ת ח"א ס"ב בית שלמה שם. וראה ר"י ויראל ח"א או"ח ס"צ"ב. וראה הנסמך בשערים מצוינים בהלכה לאאמו"ר עמ"ס זבחים שם ד"ה הא קא חיי. ואב"מ. ונראה עוד, שגם למ"ד שכשחביב עליו אינו חוצץ (כדעת ההל"ט ודעמי) – היינו רק מדין אינו מקפיד ואי"ז בגדר לנאות. וראה גם בתורת חיים סופר סי' קסא סוסק"ז. ושו"מ בשו"ת גבעת פנחס לבעל ההפלאה סנ"ז שכל לנאותו ל"ש בדם, שכל לנאותו הוא מדין ביטול שמבטלו עולמית, אבל בדבר שדוק לפשוטו וללבושו ל"ש ד"ה, וזה"ל בדם שבעזרה של"ש לומר שבעל לכל כהן וכהן במקום שהולך בעזרה, עיי"ש. ודין אינו מקפיד לחוד לא בגמ' בנדר"ד, כדלקמן. אבל ראה מנחת ידוה שפרייער זבחים שם. ולהעיר מח"י חת"ס סוכה לו, א ד"ה ניקב).

ועוד, שדעת אדה"ז בסי' קסא ס"ה משמע להדיא שברוב היד חוצץ אם יש בו משא אפי' כשהוא לנוי. (וראה דעת אדה"ז בשו"ת רע"י שם ס"ז). וזה להדיא בחמו"ד סי' קצח ס"ד. וראה תורת חיים שם. ואין להקשות, דמ"ש מפרוכות שמצוינו בה טבילה שכולה צבועה ואינו חוצץ (שכן ברשב"א שם ה"ד ליעקר הענין מפרוכות. ויתירה מזו, שמפורש כתב הרשב"א אע"פ שפושט צבע זה בכל השער ורוב"י) – הנתם מיירי בצבע שאי"ב ממשות רק חזותא בעלמא. ואף אי נימא דבחדא מינייהו סגי (לנוי או חזותא) – אכתי י"ל שכשהוא לנוי וגו' שם בו משות לא מהני כשהוא ברובו. ובדוק גדול י"ל ב"ד אדה"ז, דקאי אשפני פניו באינו מקפיד ולא כשהוא לנוי. והכי דייק לשוני "לאומם חיים שאין דרכם להקפיד", דקאי אבני אומניות שאין דרכם להקפיד, משא"כ כשהוא לנוי עדיף מינייהו שמקפידות בדוקא שיהיו ידיו צבועות. (וכ"כ במשנ"ב שם

וברמ"א שינה מלשון התרוה"ד וכתב "אסור לאכול", ומשמע שלהורות בא להתיר הטעימה. וכן הבין במג"א סת"רצ"ב סק"ז בדתו.

ומה של"כ בשו"ע להתיר לטעום ע"י שומר – הנה, לאו כו"ע סברי להתיר ע"י שומר לדבר הרשות. וראה שו"ע אדה"ז סת"ל"א בקו"א בסופו. משנ"ב סר"ל"ב בשענה"צ סק"ו. ועוד. ולהסברא דמגילה חמיא ואסור טעימה אף שמתיר לפני ק"ש, מסתבר שגם שומר לא מהני, שהרי אינו מחמת שמה אמר אלא איסור בעצם שלא להקדים אחר להקריאה. וי"א שבדבר שאינו רגיל לא מהני שומר – ראה כעיי"ז א"ר סת"ר"ב סק"ו. וראה ב"ח ופר"ח סת"ל"א. וראה משנה שלמה גראס סכ"ט (ע' נפז).

[ואגב, במשמעות המשנ"ב סת"רצ"ב סקט"ז דמהני שומר רק בחולה, להעיר בשו"ת שלמת חיים ס"ת הבין במשנ"ב דמהני שומר גם לבריאי].

מילואים ה (הערה 127)

במג"א סת"רצ"ב סק"ז הב"ד הרא"ם בחידושים על הסמ"ג שלא אסרו ללמוד כבבדיקת חמץ דאידי דחביבא לי' לא אתי למיפשע. וכ"כ בערוה"ש שם ס"ח. אבל בשו"ת חות יאיר סי"א דעתו נוטה שלכתחילה לא יתחיל בלימוד (כשגור בכפר). וראה בגדי שש סת"ל"א סק"ב במגילה שהיא בציבור לא חיישין דלמא משתלי) קודם מקרא מגילה משום ורזין מקדימין. ובסידור בית עובד דין קריאת מגילה בלילה ס"ג כתב יתירה מזו שאם התחיל פוסק. ולהעיר שבה"ל תנוכה סת"ר"ב סק"ה נקט המג"א לדינא שאין ללמוד כשהגיע זמן ההדלקה. ואולי שאני מגילה שזמנה כל הלילה, משא"כ בתנוכה שיעקר המצוה בתחילת הלילה, ועדמש"כ אדה"ז לענין בדיקת חמץ בקו"א לסת"ל"א סק"א. (וה"ש שבבדיק"ח לא אמרין דאידי דחביבא לי' לא אתי למיפשע. ועוד, שהחביבות מחמת הנס ולא (רק) לפי שבאה זמון לזמן, וממילא ל"ש בבדק"ח, ראה ערך השולחן שיעקר המצוה בתחילת הלילה, וכתב קי"ל"ח שאפשר להדליק כל הלילה. ואולי סו"ס ימנע מלקיים בעיקר זמנה. וש"ר שכ"כ ליישב בערך השולחן שם. וראה גם חות יאיר שם. ועצ"ע, שהיעקר חסר מספר בד' המג"א וכתב (רק) הטעם אידי דחביבא לי'. ובאמת בד' הרא"ם גופא נראה דס"ל הלקל גם בחנוכה (ראה גם בערך השולחן שם). ובס' מועד"ה על הסמ"ג (צט, ג ד"ה שכשר) כתב בדעת הרש"ל והב"ח שהזכירו איסור לימוד לגבי תנוכה ולא במגילה, לפי שיעקר קריאת המגילה ביום (כמ"ש במג"א למיסור סבור לענין טעימה), ול"ג בלילה. אבל יותר נראה שלמסקנא שכתב א"ה החמיר גם בטעימה, וה"מ בלימוד. (ואף שיש לחלק בין טעימה ללימוד, ע"פ סברת הלח"מ ק"ש פ"ב ה"ו והב"ד אדה"ז בקו"א שם), שבאכילה חששו שיבוא לידי פשיעה, אבל בלימוד שהחשש שישכח לא חששו במגילה דחביבא – הרי לדינא לא סבירא לו חכ, עיי"ש, ועוד, דאדרבה כיון שהוא רק פ"א בשנה חיישין לשכחה. וראה שם גם לגבי לולב). וכ"מ במשנ"ב שם סקט"ו שכתב לענין משנ"ב סר"ל"ה "כמה פריטים לענין ק"ש וה"ה כאן". ושם סק"ז שאין ללמוד כשהגיע זמן ק"ש. ובפרט שבמג"א הויא ומתפסא דלמות מגילה ללוק"ש, וי"א שמה"ש החמיר כאן בטעימה – ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ד. (אמנם, לגבי נ"ח החמיר במשנ"ב סת"ר"ב בשענה"צ סק"ז שלא ללמוד גם ח"ש קודם זמן ההדלקה. וראה אצלנו בלוח החנוכה). ועכ"פ, ודאי נכון שלא לאחר מטעם אחר – משום ורזין, וגם לפי שיש להקדים מגילה לכל שאר המצוות (וראה גם בהיג"ר א"סו"י תרצמג – לענין מילה. משנ"ב שם סק"ב).

מילואים ו (הערה 138)

כ"מ ב"ל תוה"ב הקצר ב"ז ש"ז. ובפרט מהדוגמא מפרוכת שהצבע והפרוכת כחד ממש חשיבי. וכ"מ ברא"ש הל' מקואות סכ"ו. וכ"ה בכ"מ. וראה שו"ת פני אר"י ס"ו. ועוד. ומוכח גם מש"כ הרשב"א שם, שאינו חוצץ גם אפ"ש ברובו, משא"כ באינו מקפיד שחוצץ

והרי התם גם סמוך לביעור בע"פ אינו חוצץ. וראה גם בחדרי דעה שם, ולדבריו תלוי כנ"ל אם רוצה בקיומו או שרק אינו מקפיד. ולפ"ז סרה הוכחת הזכרון יוסף, הנתם עדיף שרוצה בקיומו ולא רק אינו מקפיד. אמנם, בכ"מ הר"ר מבצק לאידך גיסא שצ"ל שם לעולם – ראה גם שו"ת הצ"צ שם סק"ד. וצ"ל שמה שמבערו בפסח שאני שהוא רק משום איסורא דפסח ולא מצד הכלי (וכע"ז בשו"ת מנח"ש תנינא סע"ו). ועו"ל, דשאני התם שהוא כאילו מגוף הכלי ואכתי צ"ל שבאדם אינו חיבור אא"כ הוא לעולם. ובחדרי דעה שם ראה עדי"ז שו"ת אבנ"ז יו"ד סר"ג סק"ז, ודמאי לשובר הכלי. והיחיד מ' הרשב"א דמדמה לה לפרוכת שגם באדם דומה לכלי שא"צ להיות מקפיד לעולם. אמנם, התם בפרוכת שאני שהוא רק חזו"תא דלית בי' ממשא. אמנם, הדומא מפרוכת הכיח הרשב"א בטעם הראשון מחמת שהוא לנו. וכבר הקשו ברוכח הרשב"א מפרוכת, דשאני פרוכת דלית בי' ממשא. ואכ"מ.

מילואים ז (הערה 147)

אלא שבדברי הנוב"ש נתיפרק רש"י לגבי משתה ושמחה ומשלו"מ, ולא לגבי מתל"א, ודלא כבית יצחק שם. ויש להמתיק הדבר שמתל"א אינו בכלל, דמעיקרא לא כתיב מתל"א בקרא (אסתר ט, ט). וי"ל, שיעיקר העשי' ימי משתה ושמחה (שק זה נזכר מתחילה אסתר ט, יזח, ו), ובכלל, אקדמי' קרא בכל הפסוקים שזכור המצוות, ול' עשי' קאי עלה דוקא, ודמכח ללישנא דעשי', וכו' הירושלמי מגילה פ"א ה"א דנוכרים בקריאה ונעשים בסעודה. וכו' בפירש"י מגילה ב, ב ד"ה אשכחן, שעשי' קאי על משתה וי"ט. וראה גם פ' הגרא"א אסתר ט, כח. וי"ל פ"ג בד' תוד"ה חייב – מגילה ד, א, דעשי' קאי רק מאשתה. וסגי לך בהקדמת זכירה לעשי' במשתה ושמחה, וכמ"ש בשו"ת מהרל"ב סל"ב לגבי ט"ו שחל בשבת. ובנוב"ש שנקט משלו"מ – אנב משתה נקטי', וכדמשמע מהמשך דבריו. (ואולי משלו"מ שאני דאגב סעודה הר, ראה גם מהרל"ב שם בסו"ד, ובק"י עהרא"ש פ"א ס"ז סק"ד נזכר גם משתה"מ בכלל עשי' לענין זה). וקצת ראי' דמתל"א שאני, שכשחל ט"ו בשבת, ס"ל לשמאל שמהדרין זכירת עמלק, וטעמו דכיון שמקפידים עבדי בחמיסר עשי' זכירה בהדי הדדי אתיין (מגילה ל, א), אף שגם מוקפים מקדמים זכירה לע"ש, ונמצא לכאול' שקעמה לע"ש, ועכצ"ל שמתל"א אינו בכלל עשי'. אבל אולי שאני התם דלא אפשר. וכן מצינו כבורים שחל בשבת שלד"ה אין מקדימין, שלא קדמה עשי' לזכירה (מגילה שם וברש"י ד"ה חל), אף שנתונים אז מתל"א בע"ש. (אלא ש"ל בזה באו"א, שחתיקף שנקבץ יום פורים לזכר הנס, והיינו העשי', וגם אי איתרמי שלא קיים כל מצות היום אז (כיון שחל בשבת) – סו"ס קודמת זכירת עמלק להעשי' דקביעות היום. וראה חזו"א או"ח ס' קנה סק"א. אבל בנוב"ש מוכח דלא ס"ל הכי, ושגם זכירה דקריאת המגילה מוכרחת להיות קודמת לעשי' דמצות היום). ומצאתי בשו"ת כנף רננה או"ח ספ"ה שכתב בזה, דלית לך בה מטעם שם, שאף שהחלוקה לעניים היא בזמן הקריאה אבל העניים הם אחר המעו"ת כבורים, ואז נגמרת המצוה, ושפיר קדמה זכירה לעשי'. ועוד ראי' שמתל"א אינו בכלל עשי', שבמדרכי מגילה פ"א סתשפ"ז הביא בשם ראב"ה, שצריך לנהוג בליל פורים בסעודה דומיא דקריאה שאין היקש למחצה. (אבל ברשב"א מגילה ד, א מוכח שקריאת הלילה אינה בכלל זכירה, וילפינן לה מקרא בפ"ע, ולכן סעודת פורים שאחלה בלילה לא יצא). ומוכרח שרלאב"ב פ"א משלו"מ ומתל"א אינן בכלל עשי', דאל"כ מדוע לא יתחייב בהם גם בלילה מה"ט גופא שאין היקש למחצה. אמנם, בכ"מ משמע שמתל"א בכלל עשי' – ראה בפירש"י אסתר ט, ט. כח. ודמאי פורש בחי' ר"י מלוניל מגילה יז, א בטעם דל"ה מתל"א וסעודת פורים ביום י"ג, דעשי' למפרע לז, וראה גם נה"ש סתרצ"ד סק"א. אדרת אליהו האזינו לב, לב. ובשו"ת מחנה חיים או"ח סל"א כתב נמי שגם מתל"א בכלל, עיי"ש באורו. (אבל איהו גופא ס"ל שאין מקפיד לפני ממשא זמן מרובה, אלא שהקדים זכירה ומגילה לעשי' קדמא וזכות היום כיון שהכל ביום אחד, יעו"ש). וראה הסכמת הרש"ש לעלויות אליהו. ושקו"ט בדבריו

בבה"ל סל"ב ד"ה והיו, בנוגע ל' השו"ע "וכן הנשים שדרכן לצבוע ידיהן לנו"י, של' "וכן" אינו מדוקדק, שבצובעת לנוי אפי' בכל היד אינו חוצץ). ונחתנין לשקו"ט באם נדו"ז דמאי לנוי. ועוד יל"ע אף שרוב בכאן מי שאומנותו בכך, ואם אפ"ל שבפורים כך הדרך, רק שאנו עושים כן, ולכאול' דומה לאנשי הוצל שבטלה דעתם אצל כל אדם, שאינו דומה למנהג אנשי ערביא שמקיימים קוצים לגמליהם, לפי שהוא מנהג חשוב שגם כל העולם אם ה' להם רוצה א"ג דלכל העולם הם ה' להם רמונים היו סוחטים בטלה דעתו ואומ"ג דלכל העולם הם ה' להם רמונים היו סוחטים (תוד"ה ואת"ל – שבת צב, ב). והה"נ כאן שא"ו דרך כל העולם פורים. (ולעירי מרכ"י ס' קסא סק"א שבאם רובא דעלמא מקפידין ומקום א' אין מקפידין בטל ברובא דעלמא. ולהעיר גם ממש"כ בשו"ת קרן לודו סמ"ה שבצובעת צפרינים לנוי באנשי חוצץ שבטלה דעתן. ויש לחלק). וש"מ בשו"ת זכר מרדכי סכ"ז דשאני בכניהם שרם חוצץ מטבח שאומנותו בכך, שא"ז אומנות הכהנים לפי המשמרות מתחלפים, ואחר שחלפה משמרתם או אחר הרגל מקפידים בכך. וראה גם בני ציון ליכטמאן ס' קסא סק"ב. ומדאתינן להכי, צ"ע אם אפשר להתייר בנדו"ד מטעם אחר, שהרי מקפידים עליו להסירו אחר"כ ואינו בגדר "אינו מקפיד". ודמאי למקפיד להסירו בע"ש (ראה מאירי נדה טו, ב). וראה שו"ת קול גדול סו"א. ועוד. ול' הרשב"א בתוה"ב הקצר ב"ז ע"ז: לפי שאינן מקפידות בהן לעולם. ואף את"ל שבעשוי לנוי א"צ שיהא בדעתו לעולם (אבל ראה נבעת מנחם שם. וכן מוכח מש"ן טבעת שמסירה בעת לישא, וראה גם פני אר"י שם, אף ש"ל דשאני טבעת שאינה בטילה לגוף לפי שהיא דבר חשוב בפ"ע. ול"ה כבר בה"ל נדה לר"א מטול, דנפס בשו"ת בעלי התוס' ס' קכ סק"ט, בקובץ ראשונים לה"ל נדה ומקואות. ובדוחק יש להעמיס כן גם בד' הראב"ד בבעה"נ"פ שערו הטבילה ס"ב, שבטבעת חוצץ לפי שמסירה הטבעת בעת הלישה – שהוא רק סימן ולא סיבה, שלפי שמסירה הטבעת סימן שאינו בטל), אבל הכא אתינן עלה מדין אינו מקפיד. וראה מה שחילק בחדרי דעה שם, והנמיס כן בד' הרשב"א, שלנוי עדיף משאר אינו מקפיד לפי שרוצה בכך, ומשו"ה אפי' יצטרך להסיר חוצץ. ויש שעכשיו רוצה בכך אינו חוצץ. (ולסברתו הה"נ בנדו"ז שרוצה בכך. אבל ברשב"א מפורש גם בעשוי לנוי, דמיייר שאינן מקפידות לעולם, כנ"ל. ואולי י"ל איפכא שבנוי שהוא מדין ביטול, ומשו"ה המניו גם ברובו, וגם בחד גבירא, לפי שהינו כנופ"ז צ"ל ביטול עולמית, אבל דיון גם האומנות שהוא לפי שאינו מקפיד, ומשו"ה צ"ל כך אצל כל בעלי האומנות, וכן לא מהני כשהוא ברובו, סגי אם אינו מקפיד עתה להסירו בכלל, אף שידמון אפשרות להסירו, וכדמוכח מזה שבני אומניות מסירים הצבע לפעמים).

וגם לדעת שו"ת זכרון יוסף ס"י שבאינו מקפיד עתה אינו חוצץ (והוכיח מבני אומנות שבדאי מסירים הצבע בע"ש. ואכן במאירי שהחמיר, ה"ט דאיהו ס"ל בטעם שצבע אינו חוצץ מחמת שהוא חזותא לחוד, וחולק על משמעות הרשב"א להתייר במי שמלאכתה בכך גם במשמות) – היינו נדבר שבמקפיד רק לזמן מרובה, משא"כ במקפיד לעניים קרובות נטבעת בעת לישא. (וראה שו"ת אג"מ יו"ד ח"א סצ"ז בנוונתו שלישא יכול להזדמן תדיר. ואכן כ"מ דבריו). אמנם, בשו"ת צ"צ שם סק"ו כתב דבעת אדה"ז בשו"ע ס' קסא סו"ז, דכל שאינו מקפיד אא"כ ישתנה לגמרי מהממות שהוא כעת נק' אינו מקפיד, משא"כ טבעות שמקפידים גם בעינין שהוא כעת (ויש שפ"י כך גם בכוננת הזכרון יוסף). ולפ"ז מקום בדוחק לומר שגם כאן אין ההקפדה מחמת שיינו המצב, אלא מחמת שעברו ימי הפורים. ושוב כתב הצ"צ שהוא דוחק. ושם סק"ז כתב דתליא באשלי רבבי' בפלוגתא ראשונים אי ביטלו לזמן סגי, ולפ"ז בביעור גופו שהוא רק מדרבנן יש להקל. והה"נ שיש להקל לגבי נט"ו שיעיקר מד"ס. ומ"מ אכתי לא נהירא להקל בדבר שנמצא רק לשעה קלה, ומיד כשעברו ימי הפורים מקפיד להסירו, שעד כאן לא שמענו אלא דבר שבממשא זמן מרובה, אלא שבבוא הזמן יצטרך להסירו מאיזה טעם (אבל בשו"ת זכרון יוסף שם ה"ר שגם אם מקפיד להסירו אחר"כ אינו חוצץ מבצק שבסדקי עריבה,

ס"ו. וראה שו"ת שדה אברהם (קוק) או"ח ס"ג מש"כ לחלק באו"א. ועכ"פ, הטעם שבג"א לא נזכר בפוסקים. ורא"ה שחילוקי בהדעות באיסור חבילות (לגבי הוצאת ב' ס"ה, ולגבי שבע ברכות, ובב' בג"א אם הוא בב"א וכו'). וא"ש מש"כ בביהג"א שהטעם בשו"ע הוא לרש"י, שלרמב"ם הוא משום חבילות. ואכ"מ. וגם בס"ח ובביהג"א ל"כ להחמיר שלא לפתוח. ובשו"ע ופוסקים נזכר רק גבי ס"ת, ואילו בבניא נז' רק שלא לקרוא. ואולי לישנא דגמרא נקטו, ואין ראיה. ובשו"ת מנחת פרי ורונברג ח"ב סכ"ג ר"ג דרבותא אשמעינן אפילו פתחו כבר.

וראה מעשה רב השלם סי' קלה במקורות וביאורים סקע"ד. שיח הלכה שטרנפלד סי' קמז סק"ג. אייתי ים שניצר סי' קמז ס"ח. אמרי פי פרנקל ח"ב סי' קמז ס"ז. קובץ שיעורים בספחים (מאור ההלכות ע"ו 17). קובץ יתד המאיר גל' 146 ע' 6. פרי משגבי שווארץ ע' קיא ואילך.

מילואים ט (הערה 168)

ראה בשו"ת בארעא דרב פורים ח"ב ס"ח. ויש להוסיף לשם, שגם בעיטור מגילה סי' קיג הב"ד הירושלמי בנוגע לקטנים (בשינוי) שאף הן היו באותו הנס. אבל במאירי מגילה ד, א דשמא תאמר אף קטנים יהיו חייבים שהרי כתיב טף ונשים, קטנים אין בהם תורת מצוה אבל לרווחא דמילתא אמרו בתלמוד מעברו שצריך לקרותה בפני נשים וקטנים שאף הם היו בספק. ומדבריו מוכרח דקטנים שלא הגיעו לחינוך. וראה שיחת מוצאי ש"פ ויקהל תשל"ח.

ולהעיר שאם נפרש שהוא מדין חינוך, ושחיובם רק בשמיעה כנשים, מחמת שאלה הן היו באותו הנס (ראה בה"ג ה' מגילה גם לגבי קטנים. וכן באר"ב"ה דלקמן), חייבים לפ"ז משעה שהגיעו לחינוך באופן שיכולים לשמוע כולו מפי הקורא. (ואולי גם שיכול לשמוע לסרוגין, שיצא יד"ח אף שלכתחילה אין להפסיק כדי נשימה. ויש לחלק בין זה לנענועים. שהחייב רק בידוע לנענע, אף שהם שיערי מוצוה ואינם מעכבים). אלא שר"ל דסני גם אינם שומעים חיתוך האותיות (כמ"ש בלקט יושר ע' 156 לענין ש"ש מה"ט). [ומה שלא נתחייבו לסברא זו גם בקריאה משהו חינוך – ראה ישועות סתרפ"ט סק"ג. שו"ת חלק לבי או"ח סמ"ה. כנף רננה או"ח סצ"א. [עוד].

אבל אם החיוב גם בקריאה (או שגם להדעות שחייבים בשמיעה – היינו דס"ל לחייבים גם בפחות מגיל חינוך משום פרס"ג, וראה ראב"ה מגילה תתקס"ט "אפי' קטן שלא הגיע לחינוך רק שיועד להבין וכו' שיוודע לשאלו ומפרסמין הנס להם". וכו"ה בס' הפרנס סי' ער בשם ראב"ה). אבל כשהגיעו לחינוך חייבים גם בקריאה משום חינוך) – לא חל החיוב אלא בידוע לקרוא בעצמו ללא טעויות (מתוך מגילה כשרה ללא נקודות. ואולי סני במקרי לז' ויודע לקרוא אחרי המקריא). וכן"כ בשלחן עובד סתרפ"ט סק"ה.

[וכבר נתקשו במה שקטנו בענין חינוך או יכול להוציא, דממ"פ אם יודע לקרוא כבר הגיע לחינוך – ראה שו"ת בית יהודה עייאש סכ"ב ד"ה ומיהו. מש"ד תרומות פ"א מ"ג. ולכאז"ל שאף אם יודע לקרוא לא מיקרי הגיע לחינוך אם אין לו ידיעה בתוכן המצוה. גם י"ל, שיוודע לקרוא רק חלק, והגדול יקרא השאר. ופשוט שאין לומר שגם כשאינו יכול לשמוע או לקרוא חייב בחינוך לפי שקטנותו גרמה לו – שהרי הקריאה והשמיעה מגוף המצוה, וכל שאין ביכולתו לקיים המצוה מיפטר. ולא שמענו כן אלא לענין מצות צריכות כוונה, שקטנים לאו בני כוונה יננהו, ועכ"ז חייבים בחינוך מצוות. וק"ל].

והנה, בפירוש"י ברכות טו, ב ד"ה בד"א כתב, דהיינו בן תשע ועשר כבתענית יו"ב. ונתוס' ערכין ב, ב ד"ה הגיעו כתבו דלא נהירו (אף שבברכות"ש שמתקן לרש"י – ראה שו"ת בית יהודה שם מזה), הדתם לענין יו"ב אבל בשאר מצות אלו"א לפי דרכו. ואכ"כ ל"ז לא קאי לדידו, דנקטינן לדינא שהשיעור בדרך כלל בציר מבין תשע (כבן שש). וראה ב"י או"ח סי' קצה. (אבל ראה שו"ת בית יהודה שם בא"ה האופנים, שבמצוות דרבנן שאנו, אמנם, במ"א סי' שמס סק"ב

זכור לאברהם (לבנון) ספ"ה. ומ"מ, גם אם נאמר שמת"א בכלל עש"י, ושצריך הקדמת זכירה לעש"י אבותיו יום גופא, מסתבר שכל המצוות היום חדא עש"י יננהו וסגי בהקדמת זכירה לחד מינייהו. ובתיקון משה צב, א, הביאו אר"ה פיקיקא סתרפ"ה סק"ג, הרחיק לכת שבנותן משלו"מ או מת"א לפני קריאת המגילה לא יצא. וצ"ע שבדודאי אינו לעיובא, שיוצא יד"ח משלו"מ ומת"א גם כשאין לו מגילה (אלא שיש לחלק שס"ס לח' הקדים עש"י לזכירה). ועוד, שבמג"א סתרפ"ה, וכש"כ בבילי ר"ד. וגם למ"ד דלא מהני היינו ליתן גם בתענית אסתר, וכש"כ בבילי ר"ד. וגם למ"ד דלא מהני היינו משום חשש דילמא אכלי להו (ראה מג"א סתרפ"ה סק"ג ופמ"ג שם בא"ה), וס"ל שהעיקר קבלת העני בפורים ולא הניתיה, וי"א דלא מהני כיון שצ"ל ביום ולא בלילה. (וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב סח", ולחלק דייק מבינה"ח איפכא בהערה). ולא מצינו בשום מקום מחמת הקדמת עש"י לזכירה (ואכן בתיקון משה שם החמיר בדבר מה"ט גופא). וראה נשמת חיים דלקמן שהאריך להוכיח שבדודאי יצא, ולית בה משום הקדמת עש"י לזכירה, אלא שדרך באו"א, וגם לא ראה ר' הנוב"ך. ובכ"מ נהגו ליתן בדוקא קודם התפלה (ע"ד הסוד, או כבדי שיוכלו להכין צרכי סעודה וכו' – ראה פ"ח שער הפורים פ"ו. סי' ד' שבתי במקומו. סידור יעב"ץ. יסוע"ה שער המפקד פ"א. שו"ת נשמת חיים או"ח סי' קסז (מהר"ח). ועוד). אבל בב"ה"ח סתרפ"ה סק"ח דייק מבינה"ח איפכא שצ"ל דוקא אחר קריאת המגילה. וכ"כ בשמן ששון ח"ג סכ"ד ע"ד הסוד, ומבאר כך גם כבוננת פ"ח ושכן מנהג כל ישראל. וראה מה שהעיר עליו בהגהות צבי תפארת לסיפור ר' שבתאי. וראה שו"ת משנ"ה ח"ו סי' קכו. ח"ז סצ"ב.

מילואים ח (הערה 150)

בשו"ע או"ח סי' קמז ס"ז וכן בשו"ע אדה"ז סרפ"ד סי"א (וראה לקו"ש ח"ג ע' 20 הנל 37. כתי"ק – נדפס בתשורה בארץ סיפמאן ג' שבט תשס"ח ע' 21. מאוצר המלך ח"א ע' 239. אלא מנחם ח"ב ע' צה) משמע להמתין רק בקריאת המפטיר (וגם בברכה שלפני) עד גמר הגילה, אבל מותר לפתוח הנביא. אבל בשו"ע שם ס"ח ובנו"כ שלא לפתוח ש"ל השני ולא יסורו המפה עד שייגלו הראשון. ותלוי בטעמי הדבר שם, אם משום שאלה יהיו העוסקים בגלגלת הראשון טרודים ויכולו לשמוע קריאה בשני (כבדן קריאת המפטיר), או שאין להתחיל בהפטרת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה (ראה ארחות חיים ח"א ח' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריאה). מרדכי – הובא בב"י או"ח סוס"י קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. מט"מ סרנ"ה. שו"ע שם. לבוש סוס"י קמז. וראה בשו"ת בני חיי או"ח ח"ב ס"ג). ובביהג"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. ובביהג"א שם, שזהו גם הטעם בבניא. ומצינו כן כבר בס"ח כת"ב פוראמא סתרפ"ה. (ושם הוא מחמת שלב הקושר על ההפטרה ולא על הקשירה, והוא איפכא ממש"כ בשו"ע). ובאמת י"ל שהטעם שלא יחא טרוד היינו הן החבילות, וכ"מ קצת בס"ח ח"ל ולפ"ז, לכאורה ח"ל גם בקריאת המגילה שאין לפתוח המגילה עד גמר גלגלת ס"ת לגמרי. וכמדומה ברור שכן מעשה רב. וכן העיר בזה בדרך ישרה פורת חול ושבט ע' תסב. וראה בב"י סרפ"ד בשם שבה"ל דאיכא ביוזן לס"ת, שלא נגלל עדיין וקורין בבניא. וצ"ע אם כ"ה גם כשרק פותח הנביא. [וראה בקור"ח שם שקו"ט אם צריך גמור הגלילה. להעיר במאירי סיטה נט, ב. וראה גם קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ה. ובארוכה ביד נביאך ע' שצד].

אבל ראה בית יששכר פרנקל סי' קמז שבמפטיר נזכר רק הטעם שלא יטרד הגולל, דלא דמי למה שאמרו בסומן שביום שיש ב' ס"ת לא יטעו המפה עד שייגלו הראשונה. דחבילות חבילות שייך דוקא בב' מצות שוות, ולא בב' מצות דלא שייכי אהדדי, וגם תורה ונביא ב' מצות הם. אבל העיר מביהג"א שם, עיי"ש בישוב הדברים. וכ"כ בשו"ת תפארת צבי קורמל ח"ב ס"ז סק"ב. ובס' ביד נביאך ע' שצא אזיל בתר איפכא, שהפטרה שייכת לקריאת"ה וליכא חבילות. ולפ"ז ל"ש היא ספרא בני מגילה. וקידמת בשו"ת אגודות אוזב מדברי או"ח

ואדה"ו סם ט"ג, שכ"ה גם במצות דרבנן).

ומ"מ, לענין מגילה דתליכ בקריאה או שמיעה, ודאי נפיש שיעורא, ולא סגי בבן ו' (מג"א נאמר שבמצות מגילה נקרא הגיע לחינוך משהע שיעוד ענין הגט). ומצינו באחרונים שדמו ל"וכ" – ראה לקט ישוער ע' 158 (תשע בכ"ו כ"כ). שלמי חיגיה פורים ס"ו סק"י (מבן "א בכ"ו כ"כ. ולכאורה כוונתו משהע שמתענה ומשלים). ובדוחק י"ל, שנקטו שיעור שב"ו"כ, אבל לא מטעמי.

ורואיתו למי שכתב בעדת רש"י שנקט לגבי מגילה כבן ט' וי"ד, שזוהו השיבוש שהוא בדרך וידע ענין הגט. וחילא דילי' שכך מצינו לענין זימון שבידוע למי מברכין מזמנין עליו והוא כבן ט' וי"ד (ראה ר"ף ברכות מת, ב. מג"א סי' קצט סק"ו. ועוד). ושגה ברואה, שבודאי בד"כ יודע למי מברכין גם לפני, אלא שבזימון צ"ל גם הגיע לענות הפענוטות, שאל"כ הרי הוא כמי שאינו בן דעת, ועונה זו היא כבן ט' וי"ד. וראה גם ב"י או"ח סי' קצט. אולם בשו"ת בית יהודה שם נראה שנקט נמי ע"ז, ומטעם אחר, עיי"ש בטעם שנקט רש"י כבן ט' וי"ד לגבי מגילה, והתוס' בברכות לא השיגו, לפי שבמצות התלוים שבידוע כהלל ומגילה, לא נסי כבידעית אופן המצוה אלא בדיעה למי מברכים ומתפללים. ונראה מדבריו ג"כ, ששיעור זה בא אחרי זמן ידעת אופן הקיום בפועל. אלא שבמצאיות קשה לומר כן, ובפרט במגילה שדורש הרבה כוחות הנפש לשמוע או לקרוא כולו. ויתכן, דמליצת דפסיקתא נקט, שכבן ט' ודאי הגיע לשיעור יודע למי קוראים].

מילואים י (הערה 177)

הנה דלינא וגם הלכא כדי לגמור את כולה רק בהפסק מחמת אונס חזרו. ונד"ד אינו בגדר אונס (ראה עני"ז בשו"ע אדה"ז סי' סו' 10). ומ"מ אין להפסיק לכתחילה אפילו בשתיקה ואפילו בשעה' מועטת (גם לולא הטעם ש"א שצריך לחזור לראש גם שלא באונס). ואפילו אם הוא בכדי שיוכל לשמוע מגילה בעשרה דוקא, כיון שאינו שייך לתפלה.

והאריכו רבים בשלילת שמיעת קריה"ת באמצע שמו"ע, ולא רק מחמת שהיא חובת הציבור, וממילא שאני מגילה שהיא חובת יחיד, אלא גם למ"ד שקריה"ת חובת יחיד, כיון שאינו שייך לתפלה (ול"ד לקדיש וקדושה). וכש"כ במגילה, דמצוה באנפי נפשה היא (ומשו"ה אין להקל גם בהקריה"ת כיון שהיא מתיקוני תפלה), ואין לו להפסיק גם למצוה אחרת באמצע תפלה כשעומד לפני המלך.

ובמק"א – נסמך הלן – הארכנו בנוגע קריה"ת, דל"ד לתק"ש ובמק"א תפלה לחש, ששייך לתפלה. ואכן יש שדנו גם בזה (עכ"פ בתוקע ביחיד בתפלת לחש), משום הפסק. ויש להמתיק הדבר, שהרי קס"ד גמג' (ברכות כ, א) בהפסיק לאיש"ר באמצע תפלה אפילו בדבור, ומשו"ה קי"ל"ג שעכ"פ יפסיק בשמיעה. ולהעיר מהמשל בשב"ה"ל ס"כ, בשכר פלטו גאון, בנוגע צינינים לפי שמיעת קדיש, לשני עבדים שנצטוו בשני מלאכות כאו"ב במלאכתו הוא עוסק, והיינו שאין לו להפסיק באמצע עבודתו לעבודה אחרת. ואף שלענין קדיש וקדושה קטינין שמפסיק – היינו לפי שג"ז שבחו של מקום, אבל אין לו להפסיק בתפלתו כשעומד לפני המלך, ולעסוק בדברים אחרים, אף אם הם גם מצינינים המלך.

ועוד חמירא מגילה מקריה"ת, לפמש"כ בריטב"א סוכה לח, ב, שאם אינו יכול לענות בפיו לא אמרינן שוב"ע, ואינו יוצא בשמיעה. ושאני קריה"ת שמצוה בשמיעה, אבל במגילה המצוה בקריאה. וראה בכ"ז בשו"ת באהר"ה דרב סי' ט"ז.

ולכאורה אפ"ל שהפוסקים לא נקטו כריטב"א שם מזה ששותק ומכוון לקדושה בתפלת העמידה. וכ"ה בשו"ת שא"א סי' 10. וכסברת הרמב"א מצינו גם בפמ"ג סי' ק' בא"א סק"ש שכ"כ מד"ע, עיי"ש לגבי שוב"ע בידיו מטונמלי. ושוב העיר ג"כ מדין השו"ע שם בס"ד קד ס"ז ששומע קדושה באמצע תפלת העמידה. וכן ראינו בשו"ת משאת בנימין ס"ב, להוכיח דל"א כל הראוי לכילה דרבנן (לענין תפלה העולה לתורה. ואכ"מ) מזה שמתור להפסיק בשתיקה

בתפלה. וראה גם נמוקי הגרי"ב למג"א ספ"ה סק"ב ע"ז. והשיגוהו שבכ"מ מוכח דאמרינן הכי גם דרבנן – ראה בארוכה שד"ח כללים מערכת כ כלל לו. והביא שם מ"מ מנחה טוהרה דשאני התם שיפסיד הקדושה. אלא שבשד"ח שם לא ניהא ל" בתירוץ. וראה גם מגן גבורים דלקמן.

ובאמת, בשו"ת חיים שאל ח"א סס"ח מפרש גם בדעת הריטב"א שאינו יוצא כתיקונה ומן המובחר. וראה גם שו"ת יבי"א ח"י סט"ז, שביאר בדעת הריטב"א שלכתחילה לא יפסיק אבל בדיעבד יוצא. ואל הביא שבו"ו וריטב"א דחאו הסברא לדניא.]ובאמת, למסקנא לא קיימא סברא זו, ועכ"פ נקט שאין החילוק מוכרח. גם בר"ן סוכה יע, ב ד"ה וכתב, שהביא סברא זו, הרי משמעות לשונו שדחאה, דוק ותשכח. (וכבר הקשו על הפ"ח סנה"ס ס"ו ושם סק"ד ס"ז שכתב בשם הר"ן להיפך – ראה תהל"ד סנה"ס סק"ו. ונתרת חיים סק"ד סק"א).

לאידך במגן גבורים סי' קד בשלטי גבורים האריך לדחות דברי השאג"א, וכתב שהעיקר כשבה"ל (ושכ"כ גם בר"ו וריטב"א סוכה שם. ולא הביא שבו"ו וריטב"א דחאו הסברא לדניא).]ובאמת, כן מצינו בכ"מ שגם כשאיסורא רביעי על"י נק' א"ר לבילה. ודלא כשאג"א. וראה בארוכה בדעת השאג"א בשו"ת המאיר לעולם ח"א ס"ו. וראה שו"ת יבי"א ח"ד או"ח ס"ד]. ולא ראינו אצלו מענה לזה שבשו"ע נפסק בכמו.

ונראה ליישב הפסוק, חדא שבקדושה ל"ה כעונה ממש, שהרי מה"ט אינו הפסק, משא"כ בדבר שיש חובת עני', ובסגנון אחר, דמה איכפת לו אם ישתק ויכוון. וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה דלקמן. וכעין מש"כ בשד"ח שם שהרי יפסיד הקדושה. ועוד זאת, שבאמת בלא וריטב"א הכריעה לפי שכו"כ בשו"ע ובתוס' ברכות כא, ב כתבו שכן נהגו וגדול המנהג. וכ"כ המשנ"ב בב"ה"ל סוסי' קד שהבי' הכריע להקל מחמת המנהג. (וראה בשו"ת הר צבי או"ח נט, לענין שמיעת הבלדה באמצע התפלה, שבשו"ע הכריע כרש"י רק לחומרא, ואין לחוש לדעת ר"ת לחומרא, דקולא גי"עו"ש). ועי"ל, דשאני הכא שעוסק בשבחו של מקום, וממילא נק' ראוי לבילה, והוא עני"ז רה"ג דלקמן.

ולהעיר שגוף הסברא שבריתב"א מצינו בכמה דוכתי לגבי שוב"ע באלם ובעודם ונגד נערה ובלבו רואה את הערובה, ובמפסיק צוואה וע"ז בין האומר והשומע – ראה הגהות אשרי ריש חולין. מג"א שם. פרישה יו"ת ס"א סק"לו. ט"ז שם סק"יט. ש"ך שם סק"לז. אדה"ז סע"ה ס"י ובקו"א שם. פמ"ג סע"ד במ"ז סק"א. מחה"ש סרע"ג סק"יג. (ראה דעה"ת סק"ק ט"ז, שהציב צינינים לפמ"ג ס"ז קד הנ"ל. ואלו גם עי"ד ב"ד"ת סרע"ג ט"ז). ועיי"ש שדן בשעמ קידוש באמצע שמו"ע. ונשאר בצ"ע. ולהעיר מרשב"ם פסחים ק, ב בענין שמיעת קידוש אחר שנט"י. אבל ראה הר צבי או"ח סי' קנד) שו"ת האלף לך שלמה או"ח סלה"ה חיי"א כלל ד ס"ב. משנ"ב סע"ה סק"ב ט.

וראה גם בב"ה"ל סוסי' קד שעלה בספק בשומע וצריך לנקיבו. וצ"ע לתונן כ"ז עם נדו"ד.

[אכן, בד"ז גופא ב' אופנים שבעודם אסור שישמע מחמת ששוב"ע, ואז דל"מ שוב"ע מחמת שא"ר לענות. ובט"ז וש"ך נראה שפירשו באופן הא', אבל במג"א נראה שהבין שהטעם משום דל"ש שוב"ע. ובאמת, נחלקו בהגות דברי המג"א, שבפמ"ג שם (בא"א וכן במ"ג) נראה שפ"י שאסור לו לשמוע, וכן הוא בהגות לכו"ש ובמחה"ש שם. וכ"ה בא"ר שם סק"ו. אבל רא"ש דגו"מ שם שכתב באו"ח ו'ל השמ"א מורה יותר כדג"מ, אף שנקט ליטנא דאיסורא. ולכא"ז ז"כ אדה"ז בקו"א שם להעיר מהחילוק בענין זה. אלא שהי"ע כתב באו"ח בי"ז, שכאן כתב: אין לו לשמוע ברכה מחבירו (ולצאת ידי חובתו) (כי אי אפשר לומר) שומע כעונה (כיון שאי אפשר לו לענות). אבל ראה שו"ע אדה"ז יו"ד ס"א סק"ב שנקט שאסור משום שוב"ע. וראה גם בתהל"ד סי' קד סק"ז ז. ובחיי"א כתב נמי: לתיבא למימר שוב"ע כיון שאסור לענות. וכך העתיק במשנ"ב: ומ"מ אין לו לשמוע אז ברכה מחבירו לצאת ידי חובה כי א"א לומר שומע כעונה כיון שא"א לו לענות. ובבה"ל סוסי' קד

השמיע לאזנו יצא, במקרא מגילה השמיעה מעכבת כיון שענינה הוא פרסומא ניסא. אמנם רבו החולקים ואומרים שהשמיעה לאזניו אינה מעכבת. ועד שלכמה דעות יכול אפילו להוציא הרבים. וראה בארוכה בחי' הצ"צ דלקמן.

ומ"מ, למעשה יקרא ללא ברכה לחוש לדעת החולקים ואומרים שמעכבת (וראה גם שו"ת הצ"צ אה"ע ששכ"ג סק"א וסק"ה), וגם למ"ד ששמיעה אינה מעכבת - י"א דשאני חרש שכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו - ראה ט"ז שם סק"א. (וג"ו במחלוקת שנוי. וראה שו"ת אה"ע הל' שחיטה ס"א ס"ו. שו"ת הצ"צ שם סק"ב. שו"ת הר צבי יו"ד ס"ד). וכ"ש באשה חרשת שלכמה דעות מצותה מעיקרא רק בשמיעה, ולכן יש טעם נוסף לפטור - ראה פ"ג שם במ"ז סוסק"א.

ולכן עדיף שיקרא לעצמו, והוא עפ"ד הפוסקים שבתרש העיקר הוא הקריאה אף שאינו שומע. וראה בארוכה בחי' הצ"צ על הש"ס דלקמן. (אמנם, מצנינו שיטה מחדשת בנומוק"י מגילה יט, ב, שבאינו שומע לכתחילה לא יוציא אפילו עצמו, ועדיף שיטה לכו לשמוע מאחר אצ"פ שאינו שומע. וכל הפוסקים לא נקטו הכי).

ומה שכתבנו שיקרא ללא המכשיר - היינו טעמא לפי שהמכשיר מכלכל השמיעה ואינו יוצא. ואף שבלא"ה אינו שומע, וכל עיקר סיבת קריאתו הוא רק לפי שהשמיעה אינה מעכבת, ומאי איכפת לן כשהמכשיר מכלכל - לפי שבכה"ג שיש קול אחר המכלכל גרע טפי מהערד השמיעה מצ"ע, וכמ"ש הצ"צ (בחדושים על הש"ס ר"ה פ"ג מ"ח סק"ב - ע"ד, ד) לענין שופר, "דהתם שהתוקע שומע הקול שתוקע ושומע קול הברה ולא קול שופר זה גרע טפי מחרש המדבר ואינו שומע כלל, דהתם יצא אבל האה שהשמיעה היא הפך קול שופר גרע יותר וכלל לא יצא". וה"ה בנד"ה שקול היוצא דרך המכשיר מכלכל גרע טפי. (וראה מו"ע ח"א ס"א. ותמוה שלא שם לבו שבעיקר דבריו שקו"ט באחרונים. ואכ"מ). וי"ל דוגמא לדבר, מש"כ אדה"ז בשו"ע סתקפ"ט ס"א בתקיעת חציו עבד וחב"ח לעצמו. וראה שו"ת אבנ"ז א"ח סתנ"ב. עקבי חיים קלאפהולץ ס"כ. מחנה יוסף אייזנבאך על הרמב"ם סכ"ג סק"ג.

[ונהג, בהמשך דברי הביא הצ"צ מש"כ בחמד ש"ה, שדין התוקע לתוך הבור קיל רבי על השומע אבל לגבי התוקע י"ל דיצא, והעלה שזהו ספקא דדינא. ושבו כתב הצ"צ ע"ד, ד"א אם נאמר בהתקוע אצל הבור דגם הוא בעצמו לא יצא זהו משום שאפשר לו לשמוע אבל במי שא"ל לו לשמוע י"ל דהאי חייב לתקוע בעצמו כיון דהוא כפקח כלל דבריו". ושקו"ט בכונתו כאן (ראה קובץ הערות הת' ואנ"ש מארכיטאון גל' תתקכ. תתקכ. הע"ב ארכט), אם ר"ל גם כן כאן אופן הראשון, שבתוקע לתוך הבור שאפשר לו לשמוע קול הברה ומכלכל התקיעה ולכן לא יצא, אבל חרש יצא גם ללא שמיעה. אר"י כע"ז, שכיון שיכול לשמוע השופר תקנתו קלקלתו שקול הברה פוסלת תקיעתו, משא"כ בחרש. ועוד אופן לפרש בדבריו, שתוקע לתוך הבור גרע מחרש, שכל שאפשר לו לשמוע קול שופר חייב בשמיעה, וממילא אינו יוצא כששומע קול הברה, לפי שאינו שומע קול שופר, אבל בחרש שא"פ בשמיעה יוצא גם ללא שמיעה. ולפ"ז יוצא החרש גם בתוקע לתוך הבור. ונפק"מ, שלפום סברא הדין השומע דרך מכשיר שמיעה וא"פ לו בלא"ה, לא איכפת לן בשמיעתו קול הברה].

ועדיין יש לחקק, דשמא מגילה קיל טפי לענין זה משופר, שהרי לא מצנינו דין הקורא מגילה לתוך הבור (ואדרבה, יש מקום להוכיח שייצא. ואכ"מ. וראה גם אצלנו שו"ת באתרא דרב ס' יג'דס בד"ן קול הברה במגילה. וש"ג). והנה, הצ"צ שם נחית לבאר ריעותא דתקיעה לתוך הבור למ"ד שהתוקע נמי לא יצא, והוא עפ"ד הרא"ש ר"ה פ"ד סוסי' יו"ה, בהחלוקה בין שופר למגילה, שבשופר גם תוקע לא יצא שחשקע לתוך הבור, דמיהה שמעע שמעמלה יצא גם בקרא לתוך בור. ותלוי גם בעומק הבנת דברי הצ"צ בטעם ששמיעת קול הברה גרעא טפי מהערד השמיעה לגמרי. ועצ"ל. ועוד, שמצנינו ש"א שבמגילה ח"ע וחב"ח מוציא א"ל דעל כבודש, ול"א דאיתי צד עבודת שבו ומפיק צד חרות שבו - ראה סבת"ו "להגדולים" בשו"ת הרדב"ז ח"ב סת"ח (אלא שדחאו). צפע"נ שופר פ"ג ה"ג

משמע הכי והכי, שכתב בזה"ל: "למנהגינו דס"ל דאע"ג דשומע כעונה אינו כדבור ממש אם אחד היה עריך לנקיבו בשעה שחבירו הוציאו בתפלתו אם יצא ואף דלענין קול קרי אסור כשחבירו מוציאו בתפלתו אפשר דבעל קרי חמיר טפי", שמחד גיסא כתב להסתפק בנצרך לנקיבו "אם יצא", וסיים בלישנא ד"אסור". גם בהקדמה לסי עה הביא המשנ"ב מהפמ"ג שאסור לשמוע.

ואין לומר דשאני בתפלה שראוי לענות אלא דאר"י רביע עילי, וכסברת שאנ"א שם לחלק בין זה לאלם, וראה גם ארצה"ח סכ"ו בארץ יהודה סק"ב בארוכה, וכ"ה בפמ"ג נה במ"ד, ד שאפשר שהעומד בתפלה ראוי לבילה, שהרי גם בערום וערוה הכי הוא. ואולי החילוק כנ"ל שבקדושה וקדיש אינו מפיסד כששותק, וכ"ה בשו"ת האלף לך שלמה. וכעין סברת השד"ח שהזכרנו.

ועו"ל, שבתפלה הוא עצמו ראוה אלא שאסור מחמת טעם חיצוני מחמת הפסק, משא"כ בערום וערוה. וכ"כ לחלק בשו"ת מגדנות אליהו ח"א סל"ז. ודווקא.

ועוד יש לחלק, ובפרט בדעת המשנ"ב, שלא הווה מדותיו בנצרך לנקיבו ובערוה (ובדיעת הלכה, הובא במגדנות אליהו שם, העמיס במשנ"ב בנוגע ערום שהוא רק לכתחילה. וז"א כדמוכח ממקור הענין) - שבערוה חמור טפי שאסור מה"ת. וכחילוק זה מצנינו בפמ"ג ס' קפג במ"ז סק"ג לענין גילוי ראש. אמנם בפמ"ג ס' קד שם החמיר גם בלבו וראה את הערוה דל"א שוב"ע, אף שכתב שהוא מדמני. ובמגדנות אליהו שם, שנצרך לנקיבו אינו משוקץ כערום. וגו' צ"ב.

גם צ"ב בדברי הפמ"ג, דמ"ש מסומא שכתב בפמ"ג ס' קמ"ב מ"ז סק"ב, בטעם דקיי"לן שעולה לתורה, דדמי לאלם דקיי"לן שוב"ע. וראה שם ס' קמא במ"ז סק"ג. ובאצט, ד"ע מעיקר החילוק בין אלם לערום, למ"ד שבערום אינו מחמת האיסור אלא דל"מ שוב"ע. ולע"ל אע"מ מצאתי ישבו הגון לד"ז.

ועוד איכא בגווה, מחמת דעת הר"ג שמה שבשומע קדושה אינו הפסק לפי שהוא פשוט של מקום - ראה תר"י ברכות ג, ב ד"ה ויש. והמאורות האשכול אוערבאך תפלה וק"ש יא. שיטה לר"א אלאשבילי ברכות כא, א ד"ה ולענין. ולפ"ז, שאני קידוש הבדלה ומגילה, לדלדיהו הוו הפסק.

ועוד מצאנו שיש שכתבו שבעצם קיי"לן שהותר להפסיק בדביו, ורק מחמת שש"ב"ע סני בשותקה. ולפ"ז מהני רק בקדיש וקדושה. ומ"מ, לדינא נקטינו שאינו הפסק כל שאינו מוציא מפיו, וכל אדה"ז שבי' קד ס"ה. וראה שד"ח אס"ד מערכת ה סק"ב. חקרי הערות ס' קד שם. ביאורי הלכות להל' שחיטה ס"א סק"ב. וראה לכתוב צבי שפאלטר ע' קכח. שם ע' קמז

ויש שהצנינו לומר כמה תיבות שבתפלה בשעה שמפסיקים בלא"ה להכאת המן, ואכן ד"ז מועיל שלא יהא שה' כשיעור לגמור כולה (ואין חרש הפסק במגילה, ולא שנא מקידוש לבנה שהתיר בשו"ת נוב"י מחדש ס"א אר"ח סמ"א). אלא שאינו מועיל בעיקר הדברים שכתבנו שאינו מתאים להפסיק למצוה אחרת כשעומד לפני המלך, ואפילו בשתיקה.

מילואים (הערה 181)

נחלקו הפוסקים בדין חרש המדבר ואינו שומע בקריאת מגילה, שחרש שדבריו הם חכמים בכל מקום (שפטור מכל המצוות), אינו לא שומע ולא מדבר. אמנם, מה שאמרו במשנה מגילה (פ"ב מ"ד) הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן - לא מיתוקמא דיניה שומע ואינו מדבר, שהרי אר"פ ל קרוא. וכתבו התוס' שם בא"ה חוץ, דחרש אפסא מדבר הוא, ושאע"ג א"ה אינו חייב בקריאת המגילה ואינו מוציא את הרבים ידי חובתם. אמנם בירושלמי שם פ"ב ה"ה אמרו, לית כאן חרש שאגרת לישן הוא. ולפ"ז לירושלמי גבי מקרא מגילה החרש המדבר ואינו שומע חייב במגלה ומוציא את הרבים ידי חובתו. ולהלכה פסק הרמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ב (לפי מקצת הגרסאות) וש"ע ס' תרפט ס"ב שאם היה הקורא חרש השומע ממנו לא יצא. ובב"י שם ביאר הטעם שאע"פ שהקורא ולא

(לגבי לולב, עיי"ש טעמו). שו"ת אבנ"ז או"ח סתמ"ב (כסברת הצפע"ג, וקאי לגבי מגילה). שו"ת הר צבי ספ"ה (כנ"ל).

מילואים יב (הערה 182)

ובפוסקים הביאו גם בשינוי הטעמים בין מלעיל למרע כשהמשמעות משתנה (כגון "בערב היא באה" שצ"ל מרע, ובפסוק ו'לא באה" צ"ל מלעיל, וכשמשה משתנה המשמעות בין לשון עבר ועתיד, ולפעמים משתנה משמעות התיבה (לגמרי) – ראה א"א מבוטשטשטיניא ס' קמב ד"ה מה שכתב רש"י. ערוה"ש ס' תרצ ס"כ. וראה שו"ת אורים גדולים ס"ג בדגוש ורפה, והובא בכה"ח ס' קמב סק"ט. (וראה גם בב"י או"ח ס' קמב בשם רבינו מנוח שצריך שלא ינח הנד ולא יניד הנח ולא ירפה החזק ולא יחזיק הרפה. וראה בשו"ת מהר"ם מינץ ספ"א שהזכיר גם מלעיל ומרע. ואף הדתם קאי אלכתחילה (וכן מוכח שהבין בפר"ח שם סק"א. אבל במעשה ורקח לרמב"ם תפלה פ"ב ה"ו בדעת הרמב"ם שמוחזיים אותו גם בזה) – ראה בשו"ת בית יעקב מצויונים ס"ז שכתב עפ"י דעת הרמ"א שם, דחשיבי הענין משתנה. ולפעמים מלעיל ומרע גרע מהשינוי בין נופל לנפל, הדתם הוא רק שינוי בזמן, ודרך הפסוקים לדבר בלשון עבר גם בעתיד, ובלשון הווה מדבר בין בלשון עבר ובין בלשון עתיד (ראה פירש"י חיי שרה כד, מה. רבב"ל לך לך זי, טו. שם תהלים א, א. ועוד). ורמז לסברא זו בא"א מבוטשטשטיניא שם ד"ה ויהי עלי, וראה שם מהדור"ק ד"ה הקורא קרא. שם ד"ה קרא הקורא בפרשת עקב. שם בסוף הס' ד"ה קרא הקורא בהתורה).

ויש שהקלו בזה. וראה גם א"א שם בריש הס' ובד"ה אתמול, שאם העולם אין מדקדיקין כ"כ ולא הרגישו שינו משמעות אין חשש. ויש שנשחטת סבירא זו, ממה שמצינו יתר על כן, בשו"ת מהרי"ט אה"ע סט"ז "מאחר שיודעים אנו שכן מנהגו לבטא אותם אותיות בשיבוש זה היא אמירתו" – ראה שו"ת זרע אמת סרע"ט. דברי מלכאל ח"ה ס"כ. (וכן מצינו לענין שינוי ההברות וראה בשו"ת אה"ע ס"ה. ועוד. וראה בארוכה שו"ת נצר מטעי פרידמאן ח"א ס"א, ובהמסופר שם סק"ח). ולענינו – ראה שו"ת בית אבי ח"ה ס"ז. אג"מ ח"ה ס"ד. וכע"ז בשו"ת עולת יצחק ח"א ס"ה כחמת שמינו שוה לכל נפש. וראה יבקשו מפיהו פורים ח"א ע' קי.

ועוד מצינו להקל מסברא שאין הטעמת התיבה גורמת להפירוש, והוא רק מכללי הקריאה, וכדמוכח מזה שיש יוצא מהכלל (ראה כע"ז בא"א ח"ה שם מהדור"ק בריש הס' – ראה שו"ת רביד הזהב שפ"ק. "מח"ש שתילי זיתים) סמ"א ואילך מר"מ בד"ז (ראה שם ע' מעז. ע' פו). דלא ליעקב במיקוץ ס' קמב בערוה"ש. וכבר הקשו דמאי שנא משינוי בנגינות הטעמים כשמשה המשמעות. וגם דלאו בכל מיילי איתמר דה מילתא שיש יוצא מהכלל.

ועוד איכא למיסגר סברא להקל כשהמשמעות מובנת מתוך הענין (ראה אבן עזר ג, א: התם מוכחא מילתא) – ראה א"א שם מהדור"ק בסוסי' קמב ד"ה קרא הקורא. ישמח ישראל דרך פט"ז בסופו (ע' קעב). קובץ אור ישראל גל' עז' ע' יח. המדריך להוראה ח' ד.

איברא, שאלת הסברות ה"ל מטאמיות גם בשאר טעויות. (וראה שו"ת פחת שדך ח"ב ספ"א. הליכות שלמה פורים ע' שלא הערה 125. שם תפלה פ"ב סכ"ד (ע' קנב). יבקשו מפיהו פורים ח"א ע' קבא). ומ"מ אין לנו להקל בכל טעות גנון דא. וגם בא"א שם גופא נראים הדברים כסותרים קצת במקום למקום, שלא מצינו שם משנה והלכה ברורה במקום אחד. ודוגמא לדבר בשאומר תיבה אחרת לגמרי, רק שהענין מובן מתוך ההמשך שבדאי לא יצא, כדמוכח בכ"מ בפוסקים. ונראה שכל הסברות הנזכרות משלימות זא", שרק בשינוי חיצוני שאינו מגוף הקריאה, והעולם אינו מרגיש בו, וגם לא ידעו מעצמם לקרוא באופן הראוי, אפשר להקל כשהענין מובן מתוך ההמשך.

ונהג, כ"ז לענין קריה"ת, וכש"כ במגילה, שאין מדקדיקין בטעויות"ו. וא"ש דלא איתמטיק בשום דוכתא ועורר בקריאת

מגילה להקפיד על כך ועל כיו"ב, רק לגבי קריה"ת. וגם בערוה"ש שם שב"כ לגבי מגילה – ס"ל שלמעשה בדיעבד יוצא. ובכ"מ מצינו שלא יהא אדם נוקדן (דא"ז פ"ו) והנדקנין לגנאי איתמר, שמדקדיקס יתר על המדה (ראה ירושלמי ברכות פ"ז ה"ג). ולדברינו אפ"ל שרק בקריה"ת יש להקפיד בכיו"ב, כשאין השינוי בעצם התיבה. וראה בהערות הבאות. וכבר ביארנו בכ"מ, שמצות קריאה דמגילה היא כאגרת, ולפרסומי ניסא, ול"ד לחובת דקדוק בקריה"ת, שהוא מדין לימוד ופירוש התורה "ויבנו במקרא", ואדרבה – מעלויות איכא בהעדד דקדוק במגילה שתהא כקריאת אגרת, וכמו שמצינו בכ"מ בנוגע לאופן הקריאה (ללא טעמים, או ללא הפסק. ואכ"מ). וראה גבורת יצחק סורוצקין פורים סט"ו.

מילואים יג (הערה 183)

כדון קריה"ת (ראה אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תרכה). אלא שבמגילה אין גוערין בו (וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"ג במילואים (ד) בפ"י "גוערין") בטעות שאינו משנה המשמעות. וכצ"ל בדעת הרמ"א או"ח ס' קמב ס"א ודעמי', שגם בקריה"ת אינו חוזר ככלל בשנתה המשמעות, דא"כ מאי עדיפותא דמגילה שאין מדקדיקין בטעויות' (ראה בב"י או"ח שם ד"ה והרמב"ם. כס"מ תפלה פ"ב ה"ה. פ"ח וביהג"א או"ח שם. וכולם נסתיעו מהירושלמי מגילה פ"ב ה"ב שבג"ל לגבי מגילה, שבקריה"ת מדקדיקין – ובצי"א, שגוערין בו. וכע"ז כתב בבני ציון ליכטמאן שם סק"א, שבירושלמי מיירי בקורא ביחידות דליכא חשש ההלכת פנים, ואהא קאמר שדוקא במגילה אין מדקדיקין משא"כ בקריה"ת. אבל בקורא בציבור קאי בקריה"ת אין מדקדיקין ככלל בשנתה המשמעות. (איברא, שבגהות חכמת שלמה סתר"צ ס"ד ר"ל שבקריאת המגילה בציבור גרע טפי, וחוזר גם כשאין המשמעות משתנה. אלא הדתם קאי רק בשינוי לקרוא בהכתב, וכדלקמן. ואתרווייהו קשיא לי, דהא עובדא הירושלמי הוא קרי דרב, ואיהו חש. ויהא דרב אסי לקרותה בעערה דוקא (מגילה ה, א). ועו"ל, דשאני הא דמגילה, דמיירי בטעות בקרי וכתבי (יהודים ויהודיים) דחמירא טפי – ראה גם אצלנו בשו"ת באתרא דרב ס' יב' תרצג ובהנשטן שם. וי"ל דקמ"ל שרק במגילה אין מדקדיקין בערה בקרי וכתבי כשאינו משנה המשמעות, דהרי אהכי קאי דאין מדקדיקין בטעויות' לגבי מגילה, ראה לקמן בה"ע, אבל בקריה"ת בטעה בקרי וכתבי חוזר. וכ"מ בשלה"ג מגילה פ"ב (ה, ב בדפי הר"ף) בדעת ריא", ממש"כ "אבל בקריה"ת אם טעה וכ' שאין בקריה"ת נקודין ככתבתן מחזירין אותן". (וצ"ע שהביא דוגמא מאם לואם, ולא מצינו קרי וכתבי כה"ג. ובדוחק יל"פ שנחזון לומר שקרא שלא ככתוב ולא קאי כלל מענין קרי וכתבי. ולא נהירא. ואולי דוגמא נקטי'). וראה גם שו"ת סת"ם ס' פו. ולהדעות שבמגילה אינו חוזר גם כשמשה המשמעות (כדעה קמייתא בשו"ע או"ח סתר"צ ס"ד) – א"ש בלא"ה. אלא שלא מסתבר לומר כן בדעת הרמ"א, שלא הגי' כלום בדיני מגילה. וראה שו"ת משנת יוסף ח"ז ס' קלט סק"ד. ואולי אפ"ל כבהערה הקודמת, דפק"מ שבקריה"ת חוזר גם בשינוי בין מלעיל למרע. וכ"מ בהמשך הדברים בב"י שם. וי"ג גם באו"א ע"ז, דקאי בטעות בשינוי הטעמים, שהיי במגילה קוראים כאגרת ללא הפסק, ויש שכתבו גם שקראו ללא טעמים, ואולי אפילו בשינוי הענין אם הוא רק מחמת הטעמים. וראה גם הנוספות למנחת שי ד"ה ומדברי הרא"ש, דמשמע הכי. וכש"כ אם נאמר שבמגילה הוא רק משום שה"ז בגדר "לא קרא כולה" כלהלן בה"ע מדברי הטור, וממילא כשאין שינוי בלשון שפיר דמי.

מילואים יד (הערה 185)

ובהשמיט תיבה חמור טפי – ראה מג"א ס' תרצ סק"ד. בה"ל שם ועכ"ז, באינה מפסדת הקריאה קורא ללא ברכה לחוש לדעת החולקים. וראה שו"ע אדה"ס ס' רבפ ס"כ "אפילו אות אחת" (ובאמת, כ"ה ברמב"ם תפלה פ"ה ה"ו ובשו"ע או"ח ס' קמב ס"א לגבי "דקדוק

מילואים טו (הערה 195)

גם בקורא במגילה כשירה, אין לו לקרוא בקול שלא לבלבל אחרים, שיתנו דעתם אליו ולא לש"צ (כנ"ל בהערה הקודמת, אם לא שמכוון להוציא לכל מי שיתן אליו לקריאתו ולא לש"צ - הגהות הגר"פ, הובא במשנ"ב סתר"צ בשעה"צ סק"א)

והנה, בפוסקים הובא שראוי לקרוא מלה במלה מתוך מגילה כשירה מחמת החשש שלא ישמע איזה תיבה מחמת הרעש. אבל במ"מ סתת"ר"ב כתב גם מחמת החשש שיפנה לבו לדברים אחרים (ראה להלן מזה). ודבריו לא הובאו בפוסקים. אלא שמ"מ ראוי ונכון - אף שאינו מוכרח מן הדין - שיכוון לבו לכוונת הענין, והקריאה בעצמו בפה מעולה לכך. ונתבאר בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' כ"פ.

וראה בנימוקי או"ח ממונקאטש סתר"צ סק"א, שכתב שכשאומר הדברים בפיו גם אם אינו מכוון לפירוש הדברים וממילא פונה לבו לדברים אחרים, אחי דיבור והמגילה שקורא בלחש ומבלבל מחשבה זהו מה שפנה לדברים אחרים במחשבתו. ולכאורה לא נצרך להגיע לזה, שכל חומרת הבלבוס שיהיה שם (למג"א סתר"צ סק"ט) להחמיר בחושב מחשבות אחרות מעיקרא קאי רק בשומע, וגם בזה - יתכן דקאי רק בשקוע במחשבתו ולא הרגיש כלל ששומע המגילה כעת (יעו"ש אצלנו). אבל בקורא בפיו מעיקרא לא איכפת לן כמה שאינו חושב בתוכו התיבות, ולא רק מטעם אתי דיבור. ובמכ"ש שברוכות ק"ש שכתב בשו"ת הראש"ש כל ד סי' ט"ז (הובא בביו"ש ט"ז ודאה"ז - סני"ט סי' ט"ד) שיברך כאו"א לעצמו מחשש שיפנה לבו, ונתפרש שם להדיא שבקורא בפיו אין בית מייחוס אם יפנה לבו, שאף אם קרא מקצתה בלא כוונה יצא (וראה שו"ת מנח"ש ח"א סי' א). וכש"כ במגילה דקיל טפי.

ולגוף החשש שיפנה לדברים אחרים, כבר כתבו הפוסקים דסגי בעוקב במגילה (או חומש) שאצלו אחר כל תיבה, שבזה ודאי ששומע. וכ"כ בשו"ת אר"צ ח"א סמ"ה. ועוד. וכ"כ אאזמ"ר בשערי מצוינים בהלכה סי' קמא בקו"א לסי"ג מד"ע. ונכראה ס"ל הכי גם בדעת רבו בעל נימוקי או"ח. ולכאורה בשו"ת הרשב"א ח"א סת"ג, מרא דהאי שמעתתא שא"צ כוונה בכל תיבה, מפורש ש"א"צ לתפוס המגילה בידו, לפי שא"צ כוונה בכל תיבה. אלא שמ"מ עצה טובה קמ"ז, להחושש בזה, שבכ"ה ודאי ליכא חושש. (ובשו"ת אר"צ כתב שיש סמך לדבריו מהנהגת אחד מן החכמים שהביא הרשב"א שה' תופס המגילה בידו. והרי הרשב"א שלל דעת חכם הג"ל). או"י דלא קייל"א כרשב"א, דאיהו שלא חשש שיפנה לבו. אבל ראה אצלנו שם. ולהלכה מלשון הנמוק"מ מגילה י"ב. אם נוטה בו להבין המשמיע א"ע"פ שאין הדברים מגינים לאזנו ואינו מבין אותם יצא. ואפשר שכוונתו כעין הג"ל.

והנה, יש שהנדזו בקריאה בעצמו שמבטל ההידור דברוב עם. וגם כשנמצא בציבור, אם כאו"א קורא לעצמו ליכא ברוב עם (ראה שו"ע אדה"ז סר"ג סי' טו). וכן מבטל החיוב לקרוא בעשרה, שכלתכילה צריך לקרותה בעשרה אפילו בזמנה. אבל יותר נראה שבקורא מלה במלה ה"ז כאמירה אחת, ראה שו"ע אדה"ז סי' קפג סי' י. וכ"כ שם סי' קט סי' ג. ס"ג קבד סי' ג. סי' קכה סי' א. וראה גם סי' קכד סי' ג. סי' רפד סי' א. ועוד. ויש להעמיס כן גם בדברי הפמ"ג סתרפ"ג בא"א סק"א. וראה טו"א מגילה ב, א. ח' רעק"א על המשנה ריש מגילה. וכ"כ בשבילי דוד כללי ברכות כלל ג פ"ב סק"ז. ועוד.

וראה ביסו"ש שו"ב פ"ד, שמי שיועד בנפשו שלא יפנה מחשבתו לבטלה אם שומע ושותק, ויתר טוב לשמוע מפי הקורא, כי השמיעה והכוונה באים כאחד, ובעת שומעו יכול לכוון הכוונתו בלבד ומחשבתו. אבל אם אינו בטוח בעצמו שלא יפנה מחשבתו לבטלה באם שומע ושותק, ויתר טוב שיקרא בלחש עם הש"צ מלה במלה מתוך המגילה כשירה שלפניו.

מילואים טז (הערה 204)

ובפמ"ג סתר"צ בא"א סק"א העיר בנוגע למהנהג להכות המן, באם הש"צ שותק הרי מפסיק יותר מכדי ששימה, והב"ד במשנ"ב

אות אחת, ועי"כ ברמ"א שם לחלק דקאי רק כשהענין משתנה, משא"כ בנד"ד קאי בדילג אות אחת). ולכאורה ה"ט דקאי בשבת שחורית, שכל תיבה מעכבת. וראה גם במשנ"ב סי' קמב בבה"ל ס"א ד"ה אין מזוירין. ולכאורה מגילה נמי להא דמאי. וראה גם בחיי"א שם אפילו השמיט אות א", והובא במשנ"ב סתר"צ בבה"ל סי"ד ד"ה אין. ומפורש הדבר בריטב"א מגילה י"ב, שגם בהשמיט אות ולא קראה לא יצא. (אמנם, מדבריו משמע דקאי רק כשהענין משתנה. וראה לקמן).

ומ"מ, כתבנו להלן להקל כשהקורא הבליע אות בקריאתו, באופן שאינו משנה המשמעות והענין מובן מתוכו, מחמת הסברות שהזכרנו לעיל בהערה.

ועוד, שבלא"ה בהכרח לומר שכשאין שינוי כלל בהענין יצא בדילג אות, שהרי בקרא יהודים במקום יהודים מפורש להדיא שיצא. (ומש"כ בשו"ת דברי מלכאל ח"ה ס"כ שג"ז שינוי משמעות - הוא היפך כל הפוסקים). ואם לא שנאמר דשאני מגילה בענין זה שאין מדקדקין בטעויות" משאר קריה"ת, נראה לחלק, דתלתא גווי איכא, א. כשאין הענין משתנה כלל, כבקרא יהודים במקום יהודיים, שבדואי יצא. ב. בשינוי משמעות, וזוה גופא - תרי גווי שינוי משמעות איכא, שינוי שהאות (או התיבה) בא ללמד משהו, אבל עיקר הענין עדיין מובן בל"ז, כגון שינה מ"ואם ל"אם" (כביושלמי מגילה פ"ד ה"ה), או שינוי גמור, שמשמעות הענין משתנה לגמרי. ובדילג אות חמור טפי ואף כשיש שינוי קל חוזר. (וגם בריטב"א בא לומר שאף כשעיקר הענין אינו משתנה, מ"מ אם נחסר הענין שהאות בא ללמד עליו ה"ז בכלל שינוי. ורמז לזה שקרא לאהרן הרן הוא בלעדי א"ש). והדבר מפורש בהמנהג"ה שבת ס"ב דאף דס"ל שלא להחזיר כששגג הקורא שלא להלבין פניו, והביא דוגמא מקרא לאהרן הרן, סיים עלה שבעטה ביתרון או חסרון אות אחת אין עצה ואין תבונה ויש להחזירו עד שיקרא בהגון. ונראה, דשאני אהרן והרן וכן יהודים ויהודיים שאין הבדל במשמעות (וכ"ה בכ"מ שקרא לאהרן הרן הוא בלעדי א"ש). וכן שאין הענין משתנה. והאריכו בזה. ואכ"מ), לשאר שינוי אות שמשנה משמעות הענין. ועוד, שבקרא לאהרן הרן גיגל שמבלעי אות, והכל יודעים שכוונתו לאהרן. וכן י"ל עז"ז בקרא יהודים במקום יהודיים, והוא טעות ושינוי קל" (כל ה"צ בשו"ת האר"צ סי' קעב סק"ג). וראה שם סרמ"א.

ועוד איכא בגווה, שבפוסקים כתבו שמה שאין מדקדקין הוא רק "בטעות שהלשון וענין אחד" (כל הטושו"ע סתר"צ סי' ט"ד), ומשמע דתדתי קאמרי, ויינו דלא סגי מה שאין הענין משתנה, אלא שצ"ל גם באופן שאין שינוי, ובטור ושינוי בזה "שאם לא כן לא קראה כולה" (וכ"ה ברשב"א מגילה י"ב, ב ד"ה ה' כותבה. ר"ן שם ה, א בדפי הר"ף ד"ה וגרס"ל. ועוד. וראה ב"י שם). וראה גם בא"ר סי' קמב סק"ה (לענין טעות בס"ת) בדוגמא דכשב וכבש, שאף שאין הענין משתנה הלשון משתנה. ואת"ל שמה הפירוש לגבי נדו"ד בטעות בקריאת המגילה (וכ"כ לפרש בנפש ח"י לאנדא מגילה יז, א ד"ה אם כוון) - בהכרח לומר דשאני יהודים ויהודיים שהוא בגדר "השלשון אחד", לפי שאין שינוי ניכר בביטוי התיבה, כל הרמב"ן מגילה יז, א. "שאין בין יהודים ליהודים שום הפרש ושינוי בלשון" (וראה נפש ח"י שם. ושם כ"כ בקורא יהודיים במקום יהודים, אבל מסתבר דה"ה איפכא. וראה שו"ת הראנ"ח סל"ו. אלא שלמעשה הקרי "היהודים" בכל פעם. אבל לאות ממהנהג ח"י מהדורות תש"פ ע' תצט ואילך, מ"שא"כ בחסרון א"ה דמיכר בתי"ב התיבה שודאי חוזר. וכ"ה בצרוו החיים דרך ח"י, שבטעות שהלשון מתחלף חוזר. וראה גם ערוה"ש או"ח סי' קמב סי' ג ואילך מש"כ לחלק בין שינוי בעצם התיבה כגון כבש וכבש לשאר שינויים. וכדבריו, כ"ז בחלקו של דיד סתר"צ ד"ה וי"מ דוקא בטעות. אלא ששאר הפוסקים לא וילקבו בהכי. ומדברים מוכח ש"צ לחזור ר"ב בשינוי ענין, אבל לא בשינוי לשון גרידא. וראה גם יוקח נא שם סק"ד מה שתפס על חלקו של דיד. וכן העיר בזה בשו"ת שרה"מ ח"ז סי' קלו על דברי ערוה"ש. וראה גם שו"ת דברי אור ח"ד סי' ק"ב. ונראה שפירושו "השלשון והענין אחד" באו"א, כלומר שגם בלשון שאמר בטעות הענין עדיין אחד עם המכוון.

ליתומות אשר יראו בעיני פלוני ופלוני, אבל כאן שמות העניים מבוררים כבר אצל הגבאי. וראה גם שו"ת אחיעזר ח"ג סל"ד שכתב לחלק שבתונת לצדקה סתם עדיף, שבכל גוויי ה"ז צדקה, ורק ש' שאופן החלוקה תלוי באפורטופוס, עיי"ש. ועוד שגם לדידהו בנותן לגבאי עדיף, שהגבאי אדם מבורר, וידו כיד עניים (ראה מחז"א צדקה ס"ב). ובשו"ת חת"ס ח"ו סכ"ז כתב לצדד, שלעני עירו הגריליים או לעניי א"י ה"ז כעניים מבוררים. וגם ב"א, באומר תנו מנה לעניים חייב ליתן לעניי אותה העיר, וממילא שייך לכל עניי העיר כבר. וכ"כ בשערי תורה לענו כלל טז פרט ז (ועיי"ש מש"כ לחלק באופן שלא יגיע לכ"ה מהעניים פרוטה).

מילואים יח (הערה 222)

ומש"כ בטו"א מגילה ז, א (והב"ד במשנ"ב סתרצ"ה בבה"ל סל"ד ד"ה או), שא"פ לקיים משל"מ ומתל"א בב"א (וראה שו"ת כת"ס סי' קלט ועוד) – כאן הרי כוונתו למתל"א לחוד. וכן מוכח בפ"ח שם סק"ד. וכ"מ בא"א מבושטשאטש סתרצ"ה ד"ה צל"ע (אבל ראה שו"ת אפרקסתא דעניא דלהלן מה שדחה. ולפענ"ד, אין בזה כדי דחי).

וכש"כ למשמעות שו"ת תרו"ד סי' קיא, שכל עיקר משל"מ משום אביונים נגועו בה שאין להן כדי סיפוק לסעודת פורים. ובשו"ת חת"ס או"ח סי' קצו שבכדי שלא לבייש תיקנו לכולן. וראה שו"ת דעת סופר או"ח סי' קכח שר"ל לפ"ז שכל ששולח לעני ממילא מקיים כבר ב' המצוות בב"א.

ומש"כ ח"א, בששו"ת תב"ש שם (ד"ה ונפלע"ד) משמע דתלוי בהחלטת המקבל אם הוא כמשל"מ או מתל"א – ל"ד בקל, דהתם קאמר בששהני מחזיק ב' בתור מתל"א ובלי ספק וזאת בזה גם הנותן שפיר יוצא יד"ח אם לא נתכוון לכך (וראה לקוטי הערות לשם), אבל איפכא לא שמענו שהנותן אינו יוצא מחמת שהעני חשב שהוא משל"מ. וכן שם בהמשך הדברים (בד"ה ויש לי), היינו שהנותן ודאי לא נתכוון לקיים שני המצוות משל"מ ומתל"א רק חדא מיניהו, והמקבל החזיק בו עבור מתל"א. אבל לולא זאת שפיר מקיים מתל"א גם כשהמקבל מחזיק בו כמשל"מ. וראה גם שם סי' קמא. שו"ת דעת סופר שם.

שו"ר בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סכ"ד סק"ב דס"ל שלא יצא, לפי שהכל תלוי ברצון וכוונת המקבל. ודבריו מחודשים. ואיהו נמי כתב שמד' פי' ר"ח מגילה ז, סע"א מוכח שיצא, לפי שהכל תלוי בכוונת הנותן. (אלא שגוף פירושו בדת ר"ח במש"כ "כלומר תנית אביונים נתת לי מתנה אחת והיא הירד", דמדתכ"ב "כלומר" משמע דלקושטא לא קיים משל"א, לפי שבכ"ה שנתכוון הנותן למשל"מ (בהיפך מנדוד) לא יצא יד"ח מתל"א, פשוט שאינו מוכרח בדברי ר"ח. ובעיקר שיטת ר"ח שם בנוגע לאופן קיום מצות משל"מ, הארכנו טובא בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ג ס"א. וקנה שבינתו שם). אלא שרצה לחדש ולפרש שר"י שם ד"ה ח"ג, שר"א אמר לר"י נשיאה קיימת בנו משל"מ, דלכא"ה תיקשי מאי קמ"ל, ומכיון שכן פי' מדעתו דעכ"פ לר"י נשיאה שלחו בתור מתל"א ואל"ר"א שקיים משל"מ, ולפ"ז הכל תלוי בדתה המקבל. ולדידי ולדכוותי, כל דבריו מוקשים טובא, שמה שהכריח בדת רש"י שלחו בתור מתל"א אין לזה אפי' רמז קלוש בגמ' ורש"י, ופורח באורי ואין לו על מה שישמון. ואם אכן כך ה"י מעשה, הו"ל לפרש להדיא בגמרא, ועכ"פ ברש"י, שכן ה"י פני הדברים. ועיקר קושייתו דמאי קמ"ל ר"א – כבר הקשין כן גדולי המפרשים (ראה חז"א ד"ה מהרש"א שם. פר"ח שם. ועוד), ויישבו בכמה אנפי (ראה בהג"ל). פתח עינים. מתת אלקים. שו"ת דעת סופר או"ח סי' קכח. ועוד). והוא עצמו כתב או"ח"ב (בד"ה וגם לנוסח) לפרש שרצה לעוררו שקיים גם מתל"א. (ומש"כ שלא מסתבר כלל לומר כן – לפענ"ד פי' זה ניחא טפי מפירושו המתודש). אבל, אופן, אין הקושיא מכריח להעמיד המאורע באו"ח מהפשוט. וגם למה שחידש בגופא דעובדא היכי הוה, מ"מ מהיכא תייתי לפרש בכוונת הדברים שלא קיים גם מתל"א, וקושטא קאמר שיש בזה גם משום קיום משל"מ (ראה גם מהרש"א לופי דרכו) "דהא תרי מנות איכא". ועוד שגם לדבריו,

שם בשעה"צ סקנ"ז. וכ"ה ברוח חיים שם סק"ו. ובחזו"ע פורים ע' עט, דאין מדמין היכא דא"פ מהיכא דאפשר. וי"ל שהוא מענין הקריאה ואינו הפסק, שעיקר מצות קריאה מחמת פרסו"ג, וג"ז בכלל פרסו"ג, וגם באגרת נהוג כן. ובפרט למנהגת שמיכס רק פעמים אחדות, ותו לא, ולא בכל פעם שזוכר המן. ודמיה לקריאת ד' פסוקי גאולה בקול, שגם בזה מפסיק הקורא (אף שיש לחלק קצת, שכשהציבור קורא אי"ז הפסק שג"ז בכלל הקריאה). ועכ"פ"ל שהוא מענין הקריאה. ודוגמא לדבר מש"כ הפוסקים (משנ"ב שם בשעה"צ סקמ"ג ע"פ הרא"ש מגילה פ"ב ס"א) להתיר אפי' לכתחילה לדרוש באמצע הקריאה בענינו של יום, שאינו הפסק. וצ"ל דאכתי נק' כאגרת לפי שהוא בכלל פרסו"ג ומענין הקריאה. [ויש המהדרים שהקורא אינו מפסיק וממשיך לקרוא, ורק אחרי שציבור משתתק חוזר וקורא ממקום שלא שמעו. אבל רוב הקוראים לא נהגו כן].

ולענין, שבשעה"ל הל' פורים סי' קצח בהנהגת רבינו יהודה בן רבינו יצחק, משמע שבאמצע פסוק ש"ד להפסיק ("לא ה' מסיים בסיום הפסוק אלא מתחיל [פסוק] אחר ונא"כ"מ ממית"). וכ"ה ברמב"ן מגילה יט, א. וריטב"א שם. ועוד. וכן מוכרח להדעות שאינו מפסיק אפי' לנשום בין פסוק לפסוק (וכ"ה בהגמ"י מגילה פ"ב סק"א, הובא בד"מ סתרצ"צ סק"ג. ורקח סוסי' רלו, הובא בב"ש שם. ועוד), שהרי בהכרח לנשום באמצע הקריאה, וכמ"פ. ולפ"ז א"ש. ולהעיר, שכנראה בזמנם ההפסק מחמת הכאת המן ה"ג גם בסוף הפסוק, וראה במג"א סק"ט שהיחיד יקרא פסוק או שנים.

אבל באר"ח מגילה ס"ח ובמחזו"ט סרמ"ז ובטור סתרצ"צ, ועוד, מפורש שגם באמצע פסוק לא יפסיק. ולשיטתיהו אזיל, לדדידהו אפשר להפסיק כדי נשימה. ולשיטתם, החידוש להיפך, דקמ"ל שאפי' בין פסוק לפסוק לא יפסיק יותר מכדי נשימה. וכ"ה במג"א סק"ז. ועוד. ונראה שר"כ הוב"ד ב"ה לר"ג, עיי"ש. וראה אהלים למהר"ל דיסקין למג"א שם. ולמעשה, אין המנהג כלל להקפיד שלא להפסיק בסוף פסוק לנשום.

ואו"ל שגם לזה נתכוון המג"א סתרצ"צ סק"ב במש"כ בענינו, שאין לבטל שום מנהג אפי' יש במנהג צד איסור.

מילואים יז (הערה 219)

איברא, שראינו למי שעלה ונסתפק, במזכה לגבאי צדקה והגבאי לא החליט עדיין למי יחלק, או כמה יחלק, אם יש לדון מדין ברירה, את"ל דמתל"א מן הו"ק, וכדאורייתא דמאי ואין ברירה מדאורייתא. וגם מה שהם שותפים לא מהני, שאין ברירה בשותפי. ולפענ"ד יהיה חומר חזקה מן העני, ולית מאן דחש לה, ומעולם לא ראינו מי שמפקפק בדבר. ופשט המנהג מאז ומקדם בקהילות ישראל לחלק לגבאי צדקה ולקערות צדקה שתח"י הגבאים – ראה בכל הענין לעיל. ונוסף לכל הסברות שהארכנו בהם בשו"ת באתרא דרב פורים שם (לענין דין חזקה שע"ש אם יש להחמיר במשל"מ ומתל"א כשל תורה. וראה לענין יש ברירה בענין אליהו מגילה ז, א. וראה עורה שחר (לאנדא) מערכת צ' ערך צדקה, ונוסף גם הוא מן שכתבנו לעיל דהכא שאני שהתנה, ונתני מהני גם בדאורייתא (ראה עירובין ז, א. שו"ת תשב"ץ ח"א סי' קלח. ובכס"מ פסוהמ"ק פ"ח ה"ח שגם בלא התנה כהתנה. וכ"ה במאירי עירובין שם) – עוד איכא בגווה, שלאביי בתולה בדעת אחרים אמרינן יש ברירה, והכא תולע בדעת הגבאי. ועוד ועיקר, דא"ב בנת"מ ח"ו"מ סע"א סק"ה (ראה לעיל צדקה) שכיון שבדי הגבאי לחלק כפי רצונו אמרינן ברירה שלהם נתרצה תיכף, בדמיון אמרינן ברירה. ופשוט שאין טעם וסברא לחלק בין צדקה למתל"א בד"ז.

והנה, לכמה דעות, בנותן לאפורטופוס לחלק כרצונו לא זכו עניים שאין ברירה בדאורייתא, ואף משבאו ליד גבאי יכול לשנות (ראה שו"ת מהר"י"ט ח"א סכ"ב. ועוד). אבל, נוסף לזה שהרבה חולקים, עוד זאת, דמתל"א עדיף מצדקה דעלמא (נוסף לזה שהוא מדרבנן), שהרי רצונו לקיים המצוה באופן המועיל. ועוד ועיקר, שכללית התם שהעניים אינם מבוררים עדיין, ומהישיב מצות לצדקה

אל"ל קיימת בנו משלו"מ. (אבל בהמשך דברי החי"א משמע שעיקר הטעם מומתם שהיא מתנה קטנה. ולא וישא סיפא). ואף שכו"כ נחלקו על החי"א – כ"ה כבר בדרשות חת"ס פורים תק"ס, שבאין לו סעודה הדר דניו כאביון.

ועצ"ע אם יש בזה משום גניבת דעת, ראה משנה ראשונה דמאי פ"ד מ"ד. (ובתוספת רעק"א דחשיב כמכירה ולא כנתנה. וצ"ג). ונראה דאיפכא הוא, ששם העני חושב שמאכילו מהחולין וממילא גניבת דעת איכא, אבל כאן אין נפק"מ לעני. ובדאי מצוה איכא ליתן דרך כבוד ואי"ב משום גניבת דעת.

מילואים יט (הערה 225)

אמנם, בשו"ת הנהגות תשובה ח"ג סת"צ דל"מ לזכות לעני ע"י אחר, וצריך ליתן לעניים בעצמם, אם שייגע להם בימום. וכ"כ בשו"ת פני מבין סרל"ד. וכן הוכיח ב"ח תקון משה (פאלאק) ח"ב הל' פורים (צ"ג, ב). והביאו בהגהות עקבי סופר שם, ממה שבשו"ע סת"צ ד"ס"ד ל"כ לעשות כן במקום שאין עניים. וכ"כ השואל בשו"ת שיח יצחק שטי"ט בשם הגאון מפאקט. אבל בשו"ת מהר"י אסאד שר"ח נקט לדבר הפשוט שאפשר לזכות לעני. וכ"כ להלכה בשו"ת שיח יצחק שם. וכ"כ שם בשם היריעות שלמה. וכ"ה בחמדת אר"י ספ"ח, הביאו בשיח יצחק שם, ובאופן המבואר בפנים, ו"ל דמהני גם החולקים.

וצ"ל שבשו"ע מיירי באופן שלא מצא מי שיזכה עבור העני. ועי"ל, דמירי שאינו מכיר בעניו סמויים לזכות עבורו, דלכא"ל לא מהני לזכות עבור עניים דכולי עלמא. או"י, דאה"נ שצריך לזכות ע"י אחר, וקושטא קאמר שיעכב בינתיים המעות אצלו עד שימצא עני. והביא בשו"ת דברי פנחס (צימעטבוים) סל"ח עיישב ע"פ מש"כ לחדש שבפורים א"צ זכיו ע"י אחר, ויכול לזכות ע"י עצמו. והוא מחודש. ומחזורתא, דקמ"ל שאצ"ל דוקא לעניי אותה העיר, שכוון שאין עניים בעיר, יתנם לעניי עיר אחרת (וראה גם ערו"ש סת"צ ס"ז). וכנראה כן הבין גם השואל שם. וגם במש"נ"ב סת"צ ד"ק סק"ג מוכח שאין הכוונה כפשוטה שיכול לעכב המעות אצלו, שא"כ לא יד"ח מתל"א, עיי"ש.

ובאמת, ממקומו מוכרע, ובחקדם, שבכמה ראשונים (מרדכי מגילה שתשע"ז, שממנו הביא ד"ז בב"י. וכן בתשב"ץ קטן סי' קעב. כלבו סמ"ה. מהר"ל מנהגים הל' פורים ס"ג וס"ו. מנהגים להרא"ק ליוניור סמ"ה פורים ספ"ב ס"ח). ומצאנו בה"ג: "במקום שאין מנין", ונתקשו בזה טובא (ראה א"ר סת"צ ד"ק סק"ה שבדואי אי"ז טה"ל. ברכ"י שם בשו"ב סק"א. ועוד), מאי שיאטי' דמנין הכא. ובשו"ת דברי פנחס שם פ' לנכון (ועיי"ש שקל"ס הגאון מהרש"ם, ונמצא הוא בשו"ת מהרש"ם ח"ד סוסי' קטנ"ו, ושם שפ"ה גם להג"י "עניים"). עפ"מ ש"כ בכלבו סי' קטז, שחרם הקדמונים שבמקום שיש מנין קבוע בעיר חייב לפרוע מעות פורים לחלק לבני העיר. וכ"כ מרע"ת המהדיר למנהגי מהר"ק ע"פ שו"ת מהרש"ם ב"ב דפוס פראג סי' קנ"ג. ומינה, שעיקר הענין שאינו חייב ליתן לעניי עיר דוקא.

ותיריה מזו, שבראשונים הנ"ל (ובכ"מ) מוכח שהדין שיכול לעכב המעות אצלו וליתנם אחר"כ מיירי רק במעות פורים ולא במתל"א (ראה הל' מש"כ בהע"ל לענין כל הפושט די נותנין לו), והביא ד"ז ביחד עם מהר"ק (ושיאר מגביית שנהגו בה). ומדויק גם שנינו הל' בשו"ע "מעות פורים". וכ"כ נ"ל, תבא שבמש"נ"ב שם דמירי במה שרגיל ליתן כל שנה (והיינו מטעם שחייב כבר לעניים, ראה גם שד"ח מערכת פורים סק"ו). ועפ"י מובן גם מה שאצ"ל לזכות ע"י אחר. וא"ש גם מה שבהשקפה ראשונה צ"ב, שלכא"ל ליכא בזה שום קיום מצוות מתל"א, ומה תועלת יש בעיכוב המעות לעצמן – שבאמת לא איירו כלל מדיני מתל"א. וגם לפי קמא (שגבו הגבאים ואין מוצאים עניים לחלק), מוכח שבמתל"א דלעמא לא מהני לעכב לעצמן. (והנה, ד"א אצ"ל לפני, שהכוונה שמעכב המעות אצלו, ויתנם לעניים שבצירי אחרת, או ישלחם לשם (וכ"כ בסידור יעב"ץ).

חי"א כלל קנה סכ"ח. קיצור שו"ע סי' קמב ס"ג. ערוה"ש שם), ולא שלקוחם לעצמן. ולהנם נתקשה בזה בשולחן גבוה סוסי' תרצ"ד. ובכ"מ הגי' "לעכב מעות פורים לעצמן" (ולא "לעצמן"), וא"ש טפ"ן.

הא איכא לפרושי שאין הכוונה כפשוטו שיש כאן קיום של משלו"מ, אלא שבאמת לא קיים משלו"מ, לפי שלא נתכוון לכך כלל, וכוננת ר"א שכמות המזון שנתן כשרה מצ"ע למשלו"מ (וכפי שפי' הר"ע בדת גוי ר"ח שכתב "כלומר נתתם אביונים נתת לי", שבמש"כ ר"ח "כלומר" נתכוון לפרש שבקושטא גם מתל"א לא קיים, אלא שראוי הוא למתל"א, נ"ל). וגם מסבירא אין דבריו מובנים, שלדבריו נהפכה הקערה על פ' שאין זקוקים לכוננת הנותן כלל, וזו לא שמענו, שגם את"ל כסברתו שיתלו גם בדת המקבל, בודאי נוגע שהנותן יתכוון לקיים מצותו. וכ"ה במה שפי' כן בגי' השאלות, שמעיקרא אל"ל קיימת בנו משלו"מ, והדר קאמר קיימת בנו מתל"א, וכתב לפרש שבדואי נתן לו מעיקרא עבור מתל"א, שאין לזה רמז בד' השאלות. וגם אפ"ל בגי' השאלות, דקמ"ל שאין לקיים ב' המצוות בב"א, ועוד כהנה וכהנה. (ובכלל, כמה גירסאות בדברי השאלות. וראה אצלו בשו"ת באתרא דרב שם הע' טז). ובגמר דבריו נתפס, שהע"ע שזכה בה מן ההפקר. ומצאתי בדרשות חת"ס לעיר"א ח"ד תק"סה, שבין הדברים כתב להקשות "מנא לי' לר"א דבראשון קיים ב' משלו"מ ידלמא א"ש מתל"א שלח לי", הרי לנו שנקט החת"ס בפשיטות שהכל הולך אחרי כוונת הנותן.

[ומש"כ בהמשך ד' החת"ס לפרש בגי' השאלות שבמשלוח הראשון אמר ר"א קיימת בנו משלו"מ, שלא יטעה לומר שקיים מתל"א בזה, והיינו מחמת שאטמא דעגלא אינו בגדר דבר שצריך תיקון מרובה, עיי"ש לפי דרכו – נראה דס"ל שא"צ כוונה כלל (כדלקמן), ומה"ט גם לסברת ר"י שישאיה ליתן לשם מתל"א קיים בזה משלו"מ אף שלא נתכוון לזה. או"י, דקושטא קאמר שמצ"ע אפשר לקיים בהם משלו"מ. וכ"כ אפ"ל שכוון שחזרו והודיעו לאחמ"כ שקיבלו בתור משלו"מ ג"ז בגדר כוונה – ראה עד"ז שו"ת דעת סופר שם פ"ד ה' הכת"ס. אמנם, גוף דברי החת"ס שם (שכתב לחדש שאותו הדור שלחו דן מנות דמיקרבא הנייתי טפ, ומדרכי בזה אליהם שישלחו מנות לרעיהם מותר דוקא לאביונים כדי שיזכה העני לטרוח בעצמו במצות שמחתו, זכר למה שהיו טרודים במלחמה ואח"כ נחו, וקבלו היהודים לקיים שניהם הן דמיקרבא הנייתי' וגם שיטרוח בו העני, ששלחו ממאכלים הצריכים תיקון מרובה) – הרינו ע"ד הדורש ולא אליבא דהלכתא, שהרי לדינא ודאי יוצא גם בכל מידי דמיכל, וגם במוכן לסעודה, וכפ"ד הרמב"ם מגילה פ"ב ה"ט"ז שיכול לשלוח תבשיל. ועוד זאת, שמש"כ שם שיוצא ד"ח משלו"מ גם בדרך הצריך תיקון, כותח ידן חי – נמי לא אתאי אליבא דהלכתא, כמ"ש במג"א סת"צ"ה סק"א].

וגם מש"כ באפרקטא דעניי שם לתלות בדון תנינה בע"כ – צע"ג, שאי"ז בע"כ, אלא שאינו אומר להדיא שהוא בשביל מתל"א. ומה שהביא מאחרונים שהכל תלוי בשמחת המקבל – אינו שייך כלל לכאן, דאינהו מיירי בנאנסו ולא קיבלם וכי"ב, ואילו כאן שמח ונהנה מקבלת המתנה, אלא שלא ידע שיש כאן כוונה עבור מתל"א, ומאי שיאטי' לכאן.

ומצאנו באפריון עה"פ פ' זכור בטעם גוף התקנה דמשלו"מ בכדי שהעניים לא יתיבשו בקבלת מתל"א. ואולי כוונתו באופן המבואר כאן, ששולח לו בתור משלו"מ. ובכל אופן, צ"ע בדבריו שהרי במתל"א יוצא במתנה אחת לחוד משא"כ במשלו"מ.

[ועוד להעיר שבכלל לכמה דעות אצ"ע כוונה במצות שבין אדם לחבירו. אבל בפמ"ג סת"צ"ה במ"ז סק"א (ובמש"נ"ב שם סק"ד בשמו) שבסעודת פורים משלו"מ ומתל"א אפשר צריך כוונה. ואולי טעמו דשאינו מצות בין אדם לחבירו לפי שהוא זכר לנס. וכ"ה בפמ"ג שם לענין סעודת פורים. וראה שו"ת דעת סופר שם. ונפק"מ בכ"ז, בשולחן קמ מחמת הנימוס ואינו יודע שיש מצוה בדבר. וראה שו"ת משנה שכיר אר"ח סמ"ז שפי' מחמת פרסו"ל. וראה שו"ת משנת יוסף ח"י סי' קלב].

וכן עולה מדברי החי"א כלל קנה סל"א דס"ל שכל ששולח לעני מילא דינו כמתל"א. ופי' כן בעובדא הנ"ל לגי' הירושלמי מגילה פ"א ה"ד (שהוא כג' ופיר"ח). וראה גם נפש חי' מגילה שם שכ"כ, שמה"ט א"ש ב' בתחלה קיימת בנו מתל"א לפי שאח"פ לצאת משלו"מ אא"כ יש לו כבוד סעודת פורים, ורק כששלח פעם שני

מילואים כא (הערה 228)

בקטן שלא הגיע לעונת הפעוטות אא"פ להקנות לו, אבל מרגילו במצוה.

והה"ב במשול"מ שאא"פ להקנות לקטן. ואף דלא בעינן לכתב במשול"מ, ראה גם פסקי תשובה סי' קמ, אכתי אין לו ליתן לאחר ואסור ליקח הימנו. וראיתי למי שר"ל, שבמשול"מ מהני גם לפני שהגיע לעונת הפעוטות, ולא רק מטעם שמרגילו במצוה, לפי שכ"ז שחפץ הקטן ואינו חוזר בו וקורביו לא ביטלו מעשיו א"צ המקבל להחזיר פירות שאכלו, ולפ"ז ר"ל שבמשול"מ א"צ שיכול לאכול אף אם נתניתו מתנה. אבל ז"א, שכ"ז לא מהני רק בדיעבד באכל כבר. ואולי ר"ל בסגנון אחר, שאין כאן חובת נתינה ממש רק משום שמחת פורים נגועו בה, וא"כ אף כשאין מתנתו מתנה מהני. (ולכאן לפ"ז להסבורים שגם במתל"א הוא משום שמחה, אולי מהני גם בנותן עבור אחרים. אמנם, נראה שאינו שסו"ס אין כאן מעשה נתינה שלו, שאין נתינתו אחר מתייחסת אליו, וכנ"ל דל"מ עבד כנעני. ומ"מ אכתי י"ל שא"צ להקנות לה הכסף, ושגם בנותנת ממנו מהני, שהעיקר קבלת המקבל, ולא איכפת לו שלא נחסר ממנו. אלא, שמשמ"כ הפוסקים שאין ליתן מכספי מעשר משום דהוי דבר שבחובה (וראה שו"ת כת"ס יו"ד סי' קיב שכתב לפקפק מה"ט גופא), מוכח, שצ"ל משלה.

ואף שאין במקבל ליקח, ואסור לקטן ליתן, י"ל שכיון שכך נהגו ש"ד, לפי שאין ה"ב מקפיד שיתן הקטן, ובדבר מועט קייל"ן שלוקחים מהם צדקה – ב"ק קיט, א. שו"ע יו"ד סרמ"ח ס"ד. ואף שבפ"ת ש"ס ש"ס כתב דהיינו רק לצדקה – כיון שלמעשה נהגו גם בדברים אחרים, אין מקפידים ומוחלים. וכ"ה בתוספתא ב"ק פ"א ה"ב, הובא במ"א סי' קע סקכ"ב, שהבן שאוכל משל אביו קוצה ונותן פרוסה וכו' ואינו חושש משום גזלו של בעה"ב שכך נהגו. ובתוס' חולין ו, ב ד"ה אשת מוכח דקאי גם כשאינו לצדקה. (אלא ברשרש"ב ב"ב מג, ב גרס בתוספתא דקאי לעני. וכ"ה במרדכי ב"ב פ"א סתצ"ה).

מילואים כב (הערה 229)

אלא שבכ"מ משמע שבדין מתל"א גופא נתחדש שיוצאים יד"ח בנתינה לכל הפושט יד (והיינו שהוא לקולא, ולא לחומרא להוסיף על מתל"א) – ראה בריטב"א ב"מ עה, ב שנגנבו גם מדין שמחה ולא משום צדקה. ריטב"א מגילה ז, ו. וכ"ה בכ"מ בראשונים. (והאריכו בזה בכ"מ. וראה גם שיחת פורים תשל"א. לק"ש חט"ז ע' 365 ואילך. ח"מ ע' 185 ואילך). וכ"מ קצת בפ"י ר"א כהן צדק מגילה ו, כב ובורוק ובפי"ה הר"ש אוזידא, שגרמו בתיבת "לאבינים" שבמגילה שחסרה דהיינו וי"ו.

ואכתי איכא לפרושי בריטב"א ודעמי, דלא קאי התם כלל אמצות מתל"א, ומגבת פורים לפרושים (וכן מעות פורים) הו"ע בפ"ע שנהגו בה (ודלא כמיוחסים לריטב"א ב"מ שם. וכן הבין בשו"ת חקרי לב יו"ד קה. ברכ"י שם בשו"ב סק"א. וכ"מ בשו"ת מהר"ש הלוי או"ח ס"ח. ועוד), שגבו מעות והגבאים קנו מזה עגלים לעניים (ובמגן גבורים ב"מ שם שניתן גם למי שיש לו מה להתפרנס אבל אין לו במה לשמוח בכשר ויין), אף שתתימת דברי הראשונים והאחרונים דהיינו הך.

וכ"מ גם מל' הגמ' "דלמא התם נמי דאדעתא דפורים הוא דיהיב לי", עדיפא הו"ל שניתן לקיים מצותן וקפדי בהכי (וכמ"ש בחקרי לב שם, ועד"ז משמע בשו"ת מהר"ש הלוי. וראה בפמ"ג סתצ"ד במ"ז סק"א. שו"ת מהרא"י מיזנקווין ב"מ שם. ובכ"מ מד"ע בשו"ת דברי יציב או"ח סרצ"ז). וכ"ה בשטמ"ק בשם הראב"ד ש"לא נתנו אלא לשמחת פורים לקיים מהם שמחה ומשתה וי"ט". וכ"כ כע"ז בתורת חיים ב"מ שם. וכן גם בשו"ת חות יאיר סרל"ו, שרוצה שהעני יקיים מצות סעודת פורים וליתעבד מצוה במונו, וכ"ה לכל הפי' והטעמים שכתבו האחרונים לחלק בין מגבת פורים להשוכר חמור להולילה בה, דל"א התם דוק אדעתא דהכי יהיב לה. וגם בל' הריטב"א שם "כיון דמצות היום היא קפידא רבה

אבל בביהג"ר לשו"ע שם, ובפי' דמשק אליעזר וברכת אליהו לשם, מוכח שפי' שהכוונה לומר שבעינינו ממון אצלו יצא כבר יד"ח מתל"א. ובברכ"י שם שצ"ל הפרשה עכ"פ (אף של' השו"ע "לעבד לעצמו" מורה שגם אינו מפרש), ומשמע מדבריו, שבהפרשה בעלמא כבר יצא. וכ"כ בדעתו, וגם למעשה, בשו"ת חלקת השדה ס"ד ואילך. וכ"ה גם בזכ"ל או"ח אות פ. וכ"כ בפשיטות בשו"ת ויען יצחק (שאכנזי) ס"א (נדפס בשם "קצת מכתבי מוה"ר דוד אברהם חי", אקונא תרצ"ב) שיצא בזה יד"ח. וכן הבין בשו"ת הרד"ד או"ח ח"א סמ"ה ד"ה עוד אפ"ל (ושם שאמירתו לצדקה כמסירה לעניים). וביפ"ל סתצ"ד סק"ב כתב שהפרשה גופה חשיבה מצוה. ולא נתברר אם ר"ל שיצא בזה. ומשמעותו דבריו, שפחות יפריש וקיים מצות הפרשה. וראה אהלים למהר"ל דיסקין סתצ"ד ס"ד מה שסתפק בכוונת השו"ע.

[והעירי ש"כ"ה בכל נודר לצדקה שבאין עניים מצויים חייב להפריש עכ"פ (רמב"ם מנח"ט פ"ח ה"א. שו"ע יו"ד סרנ"ז ס"ג. וראה י"ל שם שסמך לד"ו. ואף שבראשון לציון לשו"ע שם ובמנ"ח מ' תקעה ר"ל שהוא רק לעצה טובה, בר"ר ה"ד, א מוכח שעובר בכל תאחר. וכ"ה בב"י שם. וכ"כ כמה אחרונים בדעת הרמב"ם), שיע"ז נכנס לרשות צדקה, או דחל עלה שם צדקה (ראה שו"ת דברי יחזקאל סי"ג. ח"י ר"ח הלוי מכירה פכ"ב ה"ז. ועוד). ובכ"מ, שגם הפרשת צדקה מצוה היא (ראה ט"ז יו"ד שם סק"ג. שו"ת אבנ"ז או"ח שסמ"ג סק"ג ואילך. שבה"ל ח"ב סי' קכו. רבבות אפרים ח"ב או"ח סי' קעו. וש"ג. וראה גם סה"ש תשמ"ח ע"ב ע' 475). ובפרט ס"ג. ח"י ר"ח הלוי מכירה פכ"ב ה"ז. כמסירתו להדיוט, וי"א שכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא גם בצדקה (ראה שו"ת תרועות מלך סוס"ו). ומצאתי בחי' חת"ס (חי' סוגיות "סלע זו לצדקה") שבמעו"ת פורים למ"ד שאסור לשנות, בי גזא דרחמנא היא מעת הפרשה].

מילואים כ (הערה 228)

יולה"ג גם מה שמצינו דל"מ דין עבד כנעני בצדקה, שצ"ל נתינה של דוקא (אף אם אין צ"ל כסף שלו), כמ"ש הנתיבות בתשובתו בשו"ת חמדת שלמה סל"ב, והובא בפ"ש יו"ד סס"ה סקט"ז. ושם דל"ד למחה"ש דמהני לשקול עבור חבירו (שקלים פ"א מ"ו). וראה גם שו"ת אנ"מ או"ח ח"א סי' קצא. וגם לאמ"ב דיני פדה"ב ס"ג שבפדה"ב מהני שהשליח יודה ממונו וא"צ ממן המשלח, אין להכריז מזה לגבי מתל"א. וכן את"ל דמצינו דין עבד כנעני שלא מצינו מי שיכתוב כך להדיא – הרי בהכרח שתמנה אותו כשליח. וראה ערוה"ש סתצ"ו ס"ג, שאפשר שבמתל"א – ולא במשול"מ – יצא כשב"ב ונתנים עבורו. ולא פי' שם אם הכוונה שממנה אותם שליח לפנ"ז.

וכשא"פ בכך, מצינו סיבה שתהי', יכול לזכות לאשתו הכסף ע"י אחר ועולה לה, ויתן לגבאי צדקה עבור אחר, והגבאי זוכה לאחר וגם לעני (ובכ"א – ראה עד"ז טור אה"ע סי' ק בשם הרמ"ה. נתה"מ סי' קצה סק"א. שט"מ סק"ג). אלא שצריך להודיע לה שנותן נכסו (ונסוף להטעם ש"ה"א שבמתל"א מצ"ב, לפי שאינו יכול ליתן לגבאי צדקה בכסף שלה (שזכה בו הגבאי עבורה) ללא הסכמתה, ואפילו יש אומדנא שאם היתה יודעת היתה נותנת. ובפרט במשול"מ, שהוא בכדי להרבות אהבה ורעות. וראה גם ערוה"ש שם, שבמשול"מ ודאי ל"מ כשנותנים עבורו שלא בפניו. ואולי כיון שצ"ל השליחות ממנו בפורים ולא לפנ"ז.

[ויש שכתבו להקל באשתו ליתן עבורה, וכמו שבביא עבורה קרבן עשיר לפי שאשתו נכופה (פיהמ"ש נגעים פ"ד מ"ב), או שהוא מתניא כחובה כאילו הביאה בעצמה. וראה גם ערוה"ש סתצ"ד ס"ב. ונדחקו לפרש במג"א סתצ"ה לדעיל שהכוונה להודיע לה שנותן עבורה. אבל בפשטות לא ילפינן מקרבנות, דאיתא מקרא (ראה פי' הר"ש נגעים שם)].

ודאי שצ"ל לעניים ולא לעשירים. ו"ל בדוחק, דאינהו מיירי שאין מה שפושט יד, וכשמחזר בעצמו ליתן לתן לאביון דוקא). אבל להעיר מנמוק"ב ב"ק ספ"ק, שבאינו יודע בו שאינו הגון יש לו שכר. אבל ראה יד רמ"ב ב"ב ט, ב, – ס' קיט. ועוד.

ובאחרונים (הנ"ל, וחלקם נסמנו גם לקמן) מצינו הוכחות לכאן ולכאן. ומקום אתנו לומר, שגם במקומות שכתבו (או שכת"ה משמעות הל') שעי"ז מקיימים מצות קיום מתל"א, היינו שגם אחרי שקיים עיקר המצוה ליתן לאביונים דוקא, י"ב ג' קיום מצוה להרבות ליתן. או"י, בסגנון אחר קצת, שפיר"פ שיל"פ אמת, הן לקולא שיעזב בזה יד"ח, והן לחומרא שימשיך ויתן לכל הפושט גם אחרי הנתניה לשני אביונים (שרהי המצוה ליתן "לפחות לשני עניים". ובלא"ה, גם מדיני צדקה אסור להחזיר כל מי ששואל ריקא, אצ"כ באמת אינו עני. אלא שבפשוט לא ליתנונו לרמוז לב' פירושים הפכיים מן הקצה אל הקצה). ועוד להעיר, שפשוטות הל' "כל הפושט" מוכיח שלרובי נמי קאתי, ליתן לכל הפושט, שאם רק להקל הוא, הול"ל "אין מדקדקין בדבר הפושט יד ונותנין לו" וכדומה. ואף שאין למדין הלכה מאגדה, בדרך רמז ליה"ע, שבספרי דרוש מצינו בפ' הדברים, שאין הגבלה בדבר, וכא"ל יכול לבקש בפורים מהקב"ה, ונותנים לו מלמעלה, והיינו, דלפניו קאתי שלמעלה ונותנים לכולם, "יתן יחזור ויתן".

וראה דרשות חת"ס ז' אדר תקצ"ד ד"ה פירושלמי. שו"ת חתן סופר סע"ב. בית שערים שס"פ. אבן ישראל על מג"ב סתרצ"ד. שבות יצחק פורים פ"ח. להורות נתן ח"ג ס"ז סק"ה. ועוד. וראה שיחת פורים תשל"א. פורים תשל"ב.

ולמעשה, לכ"ע מתל"א צ"ל דוקא באביונים מיראל, אף שבדין "כל הפושט" גם גויים בכלל. (וכבר הקשו להפ' שיהו לקולא, את"ל שבאמת אינו עני איך יוצא יד"ח. אבל בפשוט כל הפושט קאי אנבאי צדקה, והנותן עשה כדבעי. וכ"ה בצפ"ע"ג שם. וראה מחשבות חרוץ ס"ו – באו"א. ואין להקשות בהנתינה לגויים משום דרכי שלום, דאם לקולא איותגו, ואינו מחוייב ליתן לכל עני גם מיראל, מאי דרכי שלום איכא – שכיון שמדייק להדיא לא ליתן לגוי איכא משום איבה, ומש"ה אין מדקדקין ונותן למי שיהי').

ונפק"מ גם בקביעות שנה זו שפורים חל בע"ש, אם מוקפים מקיימים דין כל הפושט ב"ד (מד"מ מתל"א) או ב"טז (מד"מ שמחה).

מילואים כג (הערה 292)

ויש שכתבו לחדש שגם אחרי שהקיא אפשר לברך אם מברך מיד ללא הפסק. וטעמם, שחובת ברכה אחרונה על גוף מעשה האכילה ולא התנה בשאם מהורגם השובע, ומה שאינו מברך אחרי שנתעכל – אינו לפי שעברה הנאות אלא לפי שהיכול הוא הפסק. והנה, נוסף לזה שכל הפוסקים דנו שלא לברך מחמת שכתעכל דמי, ולא העלו על דעתם סברא זו, גם גוף הסברא מחודש לגמרי, ומפורש הפכו בכ"מ. ואף שחקרוה שרים אם הברכה על האכילה או השביעה (ונפק"מ בקטן שבידך ברהמ"ז והגדיל קודם שנתעכל המזון, או בגוי שנתגייי לפני שיעור עיכול, וכן באונן שאכל ונקבר המת קודם שיעור עיכול. ואכ"מ בכ"ז) – הרי גם את"ל שחברכה על מעשה האכילה, מה שאינו מברך אחרי העיכול הוא לפי שכלתה ההנאה ממעשה האכילה. וכן מצינו מפורש במג"א סרט"ז סק"ג, שהב"ד הכלבו בטעם שאין מברכים ברכה אחרונה על הריח לפי שכלתה הנאות דמי לנתעכל ממזון. (ומש"כ בפירש"י נדה נ"א, ב ד"ה ריחני, שאין מברכים אחרי הריח שהנאה מועטת היא ג' י"ל"פ כ"ה הכלבו, וכן בב"ב רס"י וכן וט"ז שם סק"ד. דרושים נחמשים למהר"ם שיף סוף חולין. ועוד. ואף גם ל"ה המג"א שם סק"א שהם פירושים חלוקים (וראה שם בא"א סק"א) – אין הכרח לאפושי פלוגתא גם בענין זה בגדר ברכה אחרי שנתעכל).

ומה שהקשו מברהמ"ז על המן אף שנבלע באברים (יומא עה, ב) וממילא דמי לנתעכל המזון (וכה"ק כבר בשו"ת ביכורי שלמה ח"ב ס"ג), ומזה הוכיחו שאפשר לברך גם אחרי עיכול כשאין הפסק בין האכילה לברכה שלאחרי – הא לא תברא, שלכמה דעות ברהמ"ז

איכא לנותנים", איכא לפרושי שכוונתו כנ"ל שניתן בכדי שהמקבל יוכל לקיים מצות היום, תדע שלא הזכיר כלל ע"ד חובת מתל"א. וכן גם בצפ"ע ערכין פ"ו הכ"ז שמחוייב ליתן – היינו מצד מגבת פורים ולא חובת מתל"א. (ואף דאיכא להדחי ולמימר דהני רבנן סברי שאין מצות מתל"א תלוי בהספקת סעודת פורים, ומצד מתל"א כשלעצמה אין קפידא אם יוציא הני המעות לד', ולהכי לא נז' כן בטעמא מילתא שהוא משום קפידא דמצוה – אכתי איכא לאוכוחי, דמגבת פורים אינה מכלל מצות מתל"א, שהרי במגבת פורים הרי איכא קפידא שתהא לסעודת פורים). וכן מוכח גם מזה שהמותר יפול לכיס על צדקה או לפורים בשנה הבאה, אף שא"כ יתכן שלא יצאו יד"ח מתל"א. (ואינו דומה למקום שאין עניים שמעכב לעצמו. וגם בזה נז' תל' לעיל (בהע"ב בכירור דין זכית מעות מתל"א ע"י אחר) שאין הכוונה למת"א).

ואכן בכ"מ שנו" מעות פורים" או "מגבת פורים" טרח רש"י להדגיש בפירושו, שהכוונה לחלק לעניים לסעודת פורים, ולא הזכיר כלל ע"ד מתל"א – ראה פירש"י ב"מ שם ד"ה מגבת. ע"ז, יז, ב ד"ה מעות וד"ה נתחלפו (אבל ראה תוס' שם). וז"ה בכ"מ בראשונים. לאידך, בכ"מ שנו" מתל"א לא הזכיר רש"י כלל ע"ד". (ולהעיר שגם במגילה ד, ב ד"ה גובין שינה רש"י בלשונו ותכב "מתנות האביונים", ובשפ"ח וזכרון סופרים שם פ' שאין הכוונה למת"א). וכן מוכח בשו"ת תרוה"ד ס' קיא שדייק מל' הרמב"ה דשאני משל"מ ממת"א, שצ"ל מאכל ומשתה לפי שהוא בשביל סעודת פורים. (אמנם מצינו שכמה אחרונים נקטו שגם מתל"א בכלל הן לצורך סעודת פורים, וכ"מ קצת בכמה ראשונים – ראה בגמ"ק, ר"ן ורבינו יהונתן מגילה ז, א. וכ"ה להדיא בגמ"ק מגילה ז, א ד"ה הויאל. אבל ל"ד). וכן נראה להוכיח ממש"כ בחי' הר"ן ובנמוק"ב ב"מ שם, דמסתמא כל הנותן ע"ד סעודת פורים הוא נותן. ומשמע שבמגבת פורים (עכ"פ) אינו מוכרח שתהא לסעודת פורים. ויל"ז.

ועיקר הענין מוכח גם מזה שמגבת פורים ומעות פורים הובא בכ"מ בראשונים כשנו" מעות פורים" (ולפעמים ביחד עם מחה"ש וכדומה). וכן מוכח גם מזה שיש שנהגו ליתן מעות פורים לחזן (ראה שו"ת דבר אליהו סימ"ט ס"ד. מ"ג סתרצ"ד סק"ב). וראה בכל הנ"ל שו"ת שרא אלהו סט"ד ד"ה וכן. צפ"ע"ג מגילה פ"ב הי"ד והט"ז. בית זבול ח"ג סוס"י. וי' ערוה"ש סתרצ"ד ס"ה (אבל ראה שם ס"ו ס"א). לב אברהם ח"א סס"ה. ובארוכה – בס' דבש מסלע (שיף) סכ"א. (וראה גם לעיל על שם בהע"ב בכירור דין זכית מעות מתל"א ע"י אחר. וראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סכ"ב בסופו).

ומודגש בל' הכלבו שמה' שמעיקרא כתב: ואחר צאתם מבית הכנסת שחירת מחלקין מעות פורים ונותנין לכל מי שירצה לקבל ואין מדקדקין בדבר והכל להרבות השמחה. ואכ"כ כתב כענין בפ"ע ע"ד חובת משל"מ ומתל"א. עיי"ש. ועוד, שברביטב"א גופא בב"מ ובמגילה שם משמע דתרווייהו איתנהו בה, ובבלשונו ב"מ שם: "שאיין יום זה מדין צדקה **בלבד**" ועד"ה במגילה שם: "שאיין נתינה זו מדין צדקה גרירתא". ובסגנון אחר, שפ"פ הוא ענין משל"מ להרבות שמחה ורעות – ראה ל' הירטב"א שם. ולהעיר מל' הכלבו שם כדכיל משל"מ ומתל"א כחאד אלא שכל"ל דין כל הפושט נז' שם לפני"ז בפ"ע, ובבלשונו: "משלחין מנות איש לרעהו ואל העשיר שולח שני מנות ואל העני מנה אחת". ועד"ה הוא בר"ן מגילה ג, ב (בדפי הרי"ף). ולכא"ל י"ל, שהירטב"א לשיטתו אויל, שברביטב"א מגילה ז, א גרס "קיימת בנו רבינו ומתל"א" (ודלא כמו רש"י ועוד), ואף דמייירי בעשיר. אבל אינו, שעיקר כוונתו שדומה עליו כאילו נתן לאביון (וכל' פיר"ח שם: נתינת אביונים נתת לו), ולא שבאמת קיים המצוה בנתינתו לעשיר.

כל להעיר שנת"ל הרמב"ן ב"מ שם משמע קצת, שכוונתו שבדין כל הפושט שחולש על עניים שאינם ראויים, והיינו בנ"א שאינם מהוגנים, ולא ששולח גם לאלו שאינם עניים. וכ"כ הב"ח סתרצ"ד בדעת רש"י. והכי נמי איכא לפרושי בשאר דוכתי שכתבו כע"ז.

ולאידך, בכ"מ שצ"ל דוקא לאביונים ולא עניים, וכ"ה בכמה שיחות קודש – ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"ב ס"י טז. ועכ"פ,

שהקיא, אא"פ לו לברך אח"כ, לפי שעברה הנאתו ודמיא לעיכול). וגם שאני מן אדחשבי קרא לאמילה דכתיב בה "לאכלה" (וכמו שהוא לענין גדר לחם במו, כפי שהארכנו שם), ובירכו עליו אף דדמיא לנתעכל, ועיול"ש לפניו מ"ת בירכו גם אחר שעינו העיכול, משא"כ אחרי מ"ת שחובת ברכה היא מקרא ד"ואכלת ושבעת", ע"כשהוא שבע מברך". וגם למטותו שמה שאינו מברך אחר העיכול הוא משום הפסק – מסתבר שגוף ההקאה ג"ז בגדר הפסק כמו העיכול.

מילואים כד (הערה 311)

וצ"ב הטעם בההמתנה עד צאה"כ. כן לא חששו לך שיעבור שיעור עיכול. ואף ש"א ששינוי חייב בפריסת מפה וקידוש עד חששיכה – הרי לכו"ע רשאי לקדש לפ"ז. ואולי הוא מאותו הטעם שנהגו גם לענין תפלת ערבית בליל שבת להתפלל בזמנה דוקא, ובפרט כשהתפללו מנחה אחרי פלה"מ – ראה הלחן. וראה גם מע"ר ס"י ק"ז. ואולי גם בכדי שלא לאכול משהגיע ח"ש קודם צאה"כ, והוא זמן ק"ש, ובפרט שהמפסיקים בליל ממשקיעה מלאכול, ועוד, ש"א לברך בפ"ג א"ה המוציא – ורק משום ספק אין מברכים – ואז"ה ה"ז כסעודה חדשה. ועפ"ז צריך לקרוא ק"ש לפ"ז. אבל בט"ז סק"ד ומג"א סק"ה מפורש שנק' התחיל בהיתור, וראה גם הנסמך ב"י ישראל והזמנים ח"א סכ"ז. ולהעיר גם מזה שטוב לחוש לדברי האומרים שהאיסור שלא לשתות מים שנשאבו אז מהנהר [וי"א, שבכלל זה מים מהכיוור. אבל ראה אצלנו בשו"ת באותו דבר ס' כב"ש] הוא בע"ש ביה"ש, ויש לשתות רק מים שבבית שנשאבו קודם לכן מהנהר או שאר משקים – ראה שו"ת סו"צ א"ח ס"ב. ושם, לדמאי קדיל"ש, שהאיסור היא בשבת ביה"ש, י"א שטוב לאכול סעודה ג' קודם תפלת המנחה, לפי שבאוכל בין מנחה ועמרי"ש יעזוב כנ"ל.

ואף שמוטו לקדש גם מפלה"מ (וגם בממשיך סעודתו ופורס מפה – ראה שו"ע סרע"א ס"ג במוסגר. אבל לדמאי מצ"ח פסחים קה, א) – ראה משנ"ב סרע"א בבה"ל ס"א ד"ה מיד, דהיינו רק לר", אבל לרבנן צריך להמתין עד בין המשותות (או קודם קייל"ן אם התפלל באותו יום מנחה לפני פלה"מ כר"י יכול לקדש אחרי פלה"מ, ואין לחוש למה שבשאר הימים מתפלל אחרי פלה"מ כרבנן, וכ"ה כבר ביר"ק גיאות, והובא בבי"ר סרס"ז ובמג"א שם. וכ"ה בס' העתים סכ"ו. ועוד. אלא, שלדד"י חיישינן לתרתי דסתרי גם במה שנהגו כרבנן בשאר הימים. ואנן לא קייל"ן הכי. וראה בארוכה במג"א שם. ואף שבמג"א כתב שמשום תוס' מותר (וכן מצוינו בכמה ראשונים בטעם היתור לקדש מבע"י) – יל"פ דבריו (כפי שכפח"ג הבין בבה"ל שם) דהיינו רק סנה"ט עבדינן הכא כר", ולכן א"צ להקפיד על תרתי דסתרי ביחס לאשר עימי"ש שהארץ בהבנת דעת המג"א בשו"ת ב' בתשיב"ח ס"ח ע"ן ח. והנה, בשו"ע אדה"ו סרס"ז ס"ב מחד גיסא כתב בתחילת דבריו שצ"ח קידוש כדן תפלה, ומשמע שגם בזה צריך ליהדר לא להתפלל מנחה באותו יום אחרי פלה"מ. אבל במוסגר הוסיף טעם שבתוס' שניעשה כמותו לכ"ד. והוא סמוך מספק"ל בד"ז. וראה לק"ש חט"ז ע"ב 235' הע' 31. ח"י"ט ע"ב 58. ועוד).

מילואים כה (הערה 313)

בדעת א"ח סרע"א ס"ד שצריך ליטול ידיו ברכה. אבל סתימת הפוסקים ששתקו בדבר משמע דלא ס"ל הכי. ובדעת שם הביא ד' המג"א בס' קעח סק"ג שהמתפלל באמצע סעודתו צריך לנט"י. אבל רזה"פ חלקו עליו. וכן גם דעת אדה"ו שם ס"ז. ובשו"ת קרית חנה דוד ח"ב ס"צ כתב שגם למג"א א"צ ליטול ידיו. ובנד"ד, אין כאן היחס הדעת כלל שהרי דעתו לאכול, ולא נחלקו כ"א לגבי ברכת המוציא ובפ"ג כיון שאסור באכילה, אבל האיסור לטעום אינו מחייב נט"י. ובשלחן שלמה סרע"א סק"ז כתב לפוטרו מטעם אחר שאין איסור להמשיך בסעודה. וכנראה ס"ל שהיא רק חובת קידוש. וצ"ב. ואולי יש מקום להעמיס כן

על המן אינה בגדר חובת ברהמ"ז אלא תקנה בפ"ע שתיקנה משה לשנתו (וראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יח'תכז). ועוד, שמהיכא תיתי שהמן לא נתעכל, אלא שאח"כ נבלע. ובל"מ מפורש שכונתם ע"נבלע באברים" – היינו שאח"כ פסולת, ותו לא. ול' רש"י יומא שם: נבלע באברים שאינו יוצא מן המעיין. וראה עמק הנצי"ב לספרי פ' בהעלותך שכתב להדיא שהמן נתעכל. ודמיא לבשר קרבנות שנבלע באברים (ראה רוח חיים אבות פ"ג מ"ג. הגש"פ מראה יחזקאל ד"ה חכם מה הוא בשם הרמ"מ מרמינוב. אבל ראה ערו"ג"ן סוכה מג, ב לתוד"ה תשבון), ועכ"ז מפורש באדר"נ פל"ה מ"ה שה' מתעכל, והרי בן אחי' ממונה על חולי מעיים מהקרבנות (שקלים פ"א מ"ה. ואין לומר שהאצל מיל שאכל לש"ש לא נבלע באברים" – שהרי במן מצוינו שהרעיעים אמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ע"ז שאינו יוצא מהמעיים. אבל במהרש"א יומא שם שרק לצדיקים נבלע. גם י"ל שרק יתעכל יונה במעינו. ולא נמצא כן בפירש"י בכל הדפוסים, חיים שם עדימה לחו אהדי. וגם בד' הרמב"ן בשלח טו, ז, איכא לפרושי הכי. (אבל ראה בעה"ט בשלח טו, ז: נבלע באברים ונתעכל מאליו. וי"ל. ויש שהביאו מפירש"י יונה ב, א, שזימן לדג שם שלא יתעכל יונה במעינו. ולא נמצא כן בפירש"י בכל הדפוסים, והיא תוספת ששורבב לתוך ד' רש"י בדפוסים אחרים בלבד. ובגל"ה, לא זו שם שהמן לא נתעכל, אלא שמחמת חמדם שנבלע באברים לא נתעכל יונה. ובלק"ש ח"ד ע"י 18 בתרגום הפשי כתבו שנתעכל בפנימימות, אבל אינו במקורו – בלק"ש ח"ד ע"י 1036. ולהעיר מלק"ש ח"ט ע"י 19 הע' 38 שהמן פעל זיכוך באברי העיכול. וראה גם שיחת ש"ס משפטים בשל"ח. וראה תורת חיים בשלח שייב, ד, שאינו כמזון מן הארץ שבא בכרס בעיכול). ותו, שמי ששנה לו אז שנה זו, שהרי לר"ע ביומא שם פ"י לחם אברים אינו שנבלע באברים (ומה שהוא לחם שמו"ש אוכלים – אינו מכריח שנבלע באברים. וכ"כ להדיא בתוס' יוה"כ שם. וגם בגוף הגמ' משמע כן, ממה שהק' ר"י ע"ע "ומה אני מקיים ויתד תהי' לד", ומשמע דלר"ע נחא שפיר, ונמצא שלר"ע היתה גם פסולת, אף של"ש כה"ג אצל מלה"ש, שרק הלחם הוא של מלה"ש, אבל כתנות האכילה כנב"א שדומין לבהמה בענין זה), ולר"י שנבלע באברים – אפשר דס"ל שלא בירכו עליו. גם י"ל שכשחשבו על טעם לחם נדמה לחם ונתעכל ג"כ. ואולי יום שבירכו ברהמ"ז הי' רק אחרי שסרחו כשלא נבלע באברים (יומא שם), או לאלו שלא נבלע לחם באברים (למרהש"א הג"ל שהוא רק בצדיקים. וראה תוספת יו"ב יומא ע, א ד"ה לחם אברים ושפ"א שם ד"ה זה יהושע, שרק ליהושע נבלע באברים. ולהעיר מ"ל הזהר ח"ב סב, ב נפקי ולקטי ומברכין", והרי הצדיקים לא יצאו ולקטו, שירד להם על פתח בתיהם). ועוד ותיקשי לדידה, דשאני מן שבודאי שבעו מאכילת המן, ומקרא מלא הוא "ולחם לשבוע", וכן "צידה שלח להם לשבוע" (ומש"כ יוענך ויריעיך – היינו שלא הי' פת שלכו, ועוד. ונת' בדא"ח בכ"מ ע"ד החסידות. אבל היתה שביעה כפשוטה. וראה שיחת ש"פ עקב תשכ"ג בארוכה. ושם, שהרעבון הוא רק בנוגע ליהושע הגורן, אבל מתברך במעינו. ואבל להעיר מתורת חיים בשלח שדם (וראה גם קונט' ביאור והגהות לד"ה יואיכלו להרא"י ריבלין), דמשמע שפי' שלפי שנבלע באברים י"ש שביעה. ויל"פ כנ"ל), וא"כ אף אם נבלע באברים יכולים לברך כ"ז שהיו שביעים. וראה בבלבוס סי' קפד ס"ה דעל השובע הוא מברך ולא כשנתעכלה האכילה שכבר חזר ונתרעב. (ולהעיר שבלבוס סכ"ד כתב רק שכשמפסיק ירח מחוטמו עברה הנאתו, משא"כ באכילה. ואיכא לפרושי שאין כוונתו דדמיא לנתעכל (כ"ה בלבבוס סרס"ז ס"א ובמח"ש ש"ס למג"א שם. ועוד), אלא שר"ל שזולת הדיון שאינו מברך אחר עיכול, עוד זאת שאא"פ לברך כשפסקה התנאה, אבל באכילה איכא הנאה אח"כ, וכן גם במן דיכא הנאה באברים. וראה גם סה"מ מלוקט ע"ד ר' רעז שבריה אחרי שנפסק הירח ועברת הירח (ונסמך למג"א הג"ל), אבל במאכל גם אחרי שנתעכל נשאר במציאות. אמנם, ד"ז שייך רק במן דל"ש בו גדר עיכול, וממילא כל ששבע עדיין מברך, אבל במי

לשמעי' סני'ו). אמנם, המאירי גיטין לה, ב, ס"ל (כשאר הראשונים) שמדינת אין איסור כלל לעשות סעודה בע"ש במקרה מצד איזה צורך, ורק לעשות כן מנהג קבוע אסור. ובהכי מיישב מאי דקיילין שא"צ להפסיק ואוכל והולך עד שתחשך. (וכ"כ גם במאירי פסחים צט, ב, אלא שכתב שמכוער הדבר). אבל אגן קיילין לדינא (ראה שו"ע אדה"ז סרמ"ט ק"א סק"ב) שאסור אפי' פ"א בימי חייו (כמ"ש בפמ"ג סרמ"ט בא"א סק"ה, והב"ד במשנ"ב שם ס"ב בבה"ל ד"ה אסור) ויש חלוקה בין סעודה גדולה לסעודה קטנה. (אבל בבה"ל נראה שנקט גם בדעתם שסעודה גדולה שאינו רגיל בה אסור אפי' באקראי.) ועפ"ז, מה שאמרו שאוכל והולך עד שתחשך היינו בסעודה קטנה דוקא. ואף שבסעודה שימנה היום מותר לפי שאא"פ לדחותה, כמ"ז אה"ק קיילין שמצוה להתחילה להחיל קודם שעה עשירית (ובסעודת פורים נהגו אף יתירה מזו להקדים ולעשות בשחרית). וכן גם במש"ב בערך לחם למחיריק"ש סתרצ"ה – אא"פ לה"ר מזה שהרי לא הביא הדין להתחיל להתחיל קודם שעה עשירית. וגם הוא סיים עלה, שהכל לפי המנהג (וכמ"ש בב"י שם בשם הארחות חיים). ובכלל, מהטעמים למעט מלעשות כן, הוא גם מחמת ריבוי הספיקות, ואא"פ לה"ר מכל הנ"ל, שהרי לדידו לא הי' ספק בכ"ז. ובמ"ג סתרצ"ה סק"ט מייירי במי שמשכה סעודתו ("הי' אוכל") ולא להתחילה, וכד' השולח פורס שרת' מהר"ל סני' דדוקא דדיבב אם משך ועודתו עד הלילה פורס מפה ומקדש. והב"ד לדינא במקו"ח בקיצור הלכות סתרצ"ה ס"ב. וראה גם יבקות מפיהו ש"א פ"ד סק"ג. וגם במ"ג סתרצ"ה ס"ז כתב שלכתחילה אין נכון לעשות כן (אבל שם הוא מחמת הספיקות בדין).

וראה גם לקט יושר ע' 156 ששמיני מותר אין נוהגים כן. וכבר הובא לעיל פס"ד הרמ"א שנוהגים לעשות הסעודה בשחרית. ואין אחד המנהג כלום.

וראה לשמע און ע' קמא ע"ד פורים תרפ"ו שחל בע"ש (ושם: כמדומה רפ"ו). אבל אינו מתאים לקביעות קצת. ויש שהציוו שצ"ל תרפ"ו. אמנם, לא יחד במק"א משמע שבההתוועות דתרפ"ו אכן התקיימה בע"ש ונמשכה לליל ש"ק, והתפללו מעריב לפני ברהמ"א. ונתחבטו בזה בכ"מ, דהן בגוף הענין אם אכן כך הי', והן בטעם שהתפללו ערבית – דהן קובץ הערות הת' ואנ"ש צפת גל' בו. שם עתה העני"ב מתקנו. שם א"קצב. א"קצב. א"קצב. א"קצב. שאמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ב: איר דארפט דאס ניט וועלען. וראה שיחת ש"פ משפטים תשל"ד בסופה. ולמעשה לא נהגו כן בהתוועות דפורים במשך השנים, אף שנהגו כן מעיקרא ביו"ט האחרון שכל בע"ש, וההתוועות נחתת לש"ק. וראה להלן בטעם שסעודת פורים חמורה יותר משאר סעודות. זאת ועוד, שבפורים נכנסים לבית הספק לגבי הזכרת ועפ"ז (כדלעיל), וי"א שהיא חובה ומחזירין אותו. ועד ש"א שיהו עיקר סעודת פורים בכדי לשבח ולהלל בהודאה.

ולהעיר שבלא"ה הטעם שממשיכים לתוך הלילה בפורים בכלל ל"ש כ"כ כשחל בע"ש, שהרי הוא משום פורים דמוקפים (ראה לבוש סתרצ"ה ס"ב), ובמוקפים גופא אין עושים סעודת פורים בשבת. וי"ל גם שמה"ל בוא אין לו להמשיך סעודת פורים לתוך שבת. ועוד, שבש"ת תרומה"ט סי' קי כתב בישוב המנהג להמשיך בסעודה עד ליל ט"ו לפי שהכל כסעודה אחת, משא"כ כשפורס מפה ומקדש שהוא כסעודה חדשה.

ואפילו בהתוועות דיום האחרון של יו"ט הפסיקו לנהוג בזה – ראה שיחת יום שמחת תש"מ [ועד"ז כבר לפני' מאז יום שמחת תש"א]. ובשיחת יום שמחת תש"ח: שאין פורסים מפה ומקדשים לאחרי פסקו לנהוג כך בחב"ד. (ובהנחה אחרת משיחה הנ"ל: בחב"ד אין נוהגים לעשות פורס מפה ומקדש). ויתירה מזו, שבשנים האחרונות (מאז ר"ה תש"א) נדחית ההתוועות דסיום ומוציא יו"ט לגמרי (גם ללא אכיל'ש) לשבת שלאחריו. ובשיחת ליל ו' דהח"ב תשנ"א נזכר בסיבת הדבר (גם) בכדי לצאת מכל הענינים והספיקות בהענין דפרוס מפה ומקדש וכו'. (וכן נאמר מלכתחילה בטעם שלא תהא התוועות בשמחת בעשנת תש"א – ראה משבחי רבי ע' 155).

ככוונת אדה"ז שם ס"ט (עפ"ד הר"ן, הובא במ"ג סק"ו), שבאמת מן הדין כיון שהתחיל בהיתר א"צ להפסיק, ואיסור האכילה כאן אינו כשאר דברים משום גזירה שמה ימשך, וסיבת ההפסק באכילה היא רק מדין קידוש במקום סעודה. וכ"כ גם להטעם שתיקנו שיהא בתחילת זמנו (ראה שו"ע אדה"ז סרצ"ט ק"א סק"ב), שא"ז גדר איסור אכילה. אבל ראה לשון אדה"ז סרע"א ס"א דמשמע שהוא גם גדר איסור.

מילואים כו (הערה 316)

ובקצה"ש סמ"ז סק"ב כתב מה"ט שאף שלגבי ר"ח העיקר נקדעת הט"ז סי' קפח סק"ז וכוות"ל נקט אדה"ז שם, לגבי ועפ"ז יותר טוב לחוש להאומרים שא"ה ועפ"ז משום הפוסק ויאמרו בהרחמן. אלא שהמ"ג עצמו – אף דס"ל שיש לחוש לתרתי דסתרי, ובסעודת שבת שנמשכה לר"ח ואכל כזית משחשיכה ס"ל להמ"ג אבסולי קפח דמזכיר רק של ר"ח – כתב בסתרצ"ה סק"ט לומר ועפ"ז (אבל לא נזכר שם אמירת רצה. אבל כ"ה בפמ"ג בא"א שם ובמ"ג סק"ג. וכן הבינ' בדעתו במשנ"ב בשע"צ סק"ט). ואולי טעמו דפורים שאני, שחייב במשטה ושומחה, והזכרת ועפ"ז חמירא טפי, ש"א שמחזירין אותו (ראה מג"א שם) משא"כ בחנוכה (ראה מג"א תתי"ט סוסק"א) – ראה ש"ת שיח יצחק ח"ב סצ"ו. ואולי מביא ל"ה גם הטעם שזהו עיקר סעודת פורים בכדי לשבח ולהלל בהודאה – ראה העמק שאלה פ' ויקהל. ועוד להעיר שאמירת ועפ"ז עדיף טפי מיעני', לפי שאמרו קודם רצה ואי"ז ממש תרתי דסתרי. וגם להעיר, שבאמת באמירת ועפ"ז אינו מזכיר כלל שהיום פורים, ואין כאן סתירה מפורשת. וש"מ סברא אזו במקו"ח סי' קפח. ובנדו"ז, עוד טעם בדבר שחמת שהוא בט"ו שהוא פורים לבני מוקפים (כמ"ש המאירי כתובות ז, א. וראה שו"ת הרדב"ז ה"א סי' תקה. ט"ז סתרצ"ג סק"ג. שפ"א שבת כד, א. וראה הנסמן בשו"ת יחוד ח"ג סני"ה). ובמכ"ש מזה ש"א (ראה שו"ת מנח"י ח"י סני"ד וש"מ עדי"ז בשו"ת שיח יצחק שם) שבני מוקפים שאומרים ועפ"ז ביום ט"ו כשחל ט"ו בשבת אין למחות בידם, לפי שהיא סעודת פורים שלהם, ובמימים ההם בזמן הזה קאי על כל ימי החודש שנהפך מיגון לשמחה. ודון מינה ואוקי באתרין.

וראיתי למי שכתב לבאר שבקידוש דליל שבת ל"ש תרתי דסתרי כלל, שע"י הקידוש ה"ז בגדר חלוקת סעודתו לשנים, ונמצא שאין כאן סתירה, לפי שיש כאן ב' סעודות בפ"ט, וממילא חייב בב' הזכרות, והזכרה לכל סעודה. ולא ידעו אינו דומה להמ"ג, שבתפלה ושו"מ עדי"ז בשו"ת שיח יצחק שם) שבני מוקפים שאומרים ועפ"ז דסתרי. (וזהו בנוסף להחילוק, שבקידוש אין כאן חלות יום הבא, שהרי יכול לקדש במעו"ז, והוא מדין תוס"ש ולא חלות יום הבא. וא"ש החילוק בין קידוש התפלה – ראה כע"ז בהגהות חת"ס (מבני הכת"ס) לר"ה הט"ז סתפ"ט סק"ג. וגם שאר האחרונים שם – ח"י סק"א. פמ"ג במ"ז שם חלקו על הט"ז. וראה גם פמ"ג סתרצ"ט בא"א סק"א. משנ"ב שם ס"ג בבה"ל ד"ה ולא יאכל. ותלוי בפולגות רש"ל וט"ז סתרצ"ט סק"א, שדעת הט"ז כ"שמוסיף מחול על הקדוש כבר חלקו והלך ממנו חובת היום הקודם והוא כמו בלילה ומחר משמ"י. אלא שגם לדעת הט"ז אין לפורס שהדברים כפשוטם, שהרי אין דינו כאילו הוא לילה במציאות, וכדמוכח מד' הט"ז סתרצ"ט סק"א. ובפרט בנדו"ז שיום הבא מצ"ע אינו סותר ליום הקודם משא"כ בשמע"כ ושוכות. וראה לקו"ש ח"ט ע' 58 ובהערה 27. ואכ"מ. וכש"כ להסברא שקדוש מבע"ז אינו משום תוס"ש כלל, שהרי להרמב"ם תוס"ש לאו מה"ת, אלא שהמצוה לקדשו סמוך לכניסתו).

מילואים כז (הערה 317)

אף שיש שנהגו כן (ראה נהר מצרים הל' פורים סי"ג שכן נהגו בירושלים. אבל יש שכתבו שאין המנהג כן בירושלים). ובכ"מ מביאו ממאירי פסחים קא, א. כתובות ז, א. ועוד. (וראה גם בסמ"ק מצורף סרע"ז. ובפסקי ר"י מקורביל – נדפס בס' זכרון נר

הפסק). ואכן כ"ה להדיא בשו"ת חת"ס או"ח סע"ו (בדעת בה"ג. ומה מובן גם לדין בגדר המצוה לכתחילה להימנע מסעודה). ועוד, שבגד"ז י"א שצריך לברך בפה"ג והמוציא מחדש – ורק מחדש ספק אין מברכים – וה"ז כסעודה (חדשה).

וגם ע"פ קבלה – ראה כ"ה סרע"א סק"ג (ושם, שלפי דברי רבנו האריז"ל יותר טוב לקדש על הפת אחר תפלת ערבית מאשר לקדש על היין קודם התפלה). שם סק"ב. שם סק"ו. וכ"ה בשם אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בלשמע און שם. (אבל להעיר מעטרת צבי על זה אמור צד, ב, ששמעו שלא חשש. וגם בבא"ח ש"ב בראשית ס"ח – לא נחית לכך. ואולי אם מתפלל ערבית תחילה אין חשש גם ע"ד הסוד).

[ובלא"ה, גם בכל סעודת פורים שהמנהג להמשיך תוך הלילה, כתבו הפוסקים שיברך ברכת המזון תחילה ויאמר ועל הנסים, ואח"כ ילך לבית הכנסת להתפלל ערבית, ואח"כ יכול לאכול ולשתות ולשמוח עוד דהא מצוה בשמחה בשני ימים. ובספר סדר היום הזהיר ש"לא יתעכב בסעודה עד חצי הלילה כדי שלא יאחר ק"ש ותפלה, כי לא תקנו דבר כדי לקלקל ח"ו, אלא יעשה באופן שזה וזה יתקיים בידו, וחפץ ה' בידו יצלח". ולהעיר, שגם בנוגע לנדו"ד גופא, בפורים שחל בע"ש ומשכה סעודות לליל שבת, כתב המג"א שם שיברך ברכת המזון תחילה ואח"כ יתפלל ערבית בכדי שלא ישתכח ולא יברך ברהמ"ז].

וביחוד, נוגע למבצע פורים – ראה שיחת מוצאי ט"ו בשבט תשל"ו שהועתק בתחילת הלוח, שצריך לסדר מבצע פורים באופן שזוהר בעצמו וגם שומר על אחרים שתהא שמירת שבת, ושלא יצא מזה שנגרם אצל אחרים היפך דשמירת שבת ח"ו, אפילו אצל כוחו וכחו, עיי"ש.

מילואים כח (הערה 323)

ולהעיר מהמובא בכ"מ (ראה שו"ת האלף לך שלמה ספ"ה. ועוד) בטעם שבט"ו כשחל בשבת דוחים סעודת פורים עד אחרי השבת, לפי שבשבת ל"ש החובה לכסומי עד דלא ידע, כיון שצ"ל זכירת השבת, "לדעת כי אני ה' מקדשכם", שלא להסיח דעתו מקדושת השבת. (אבל בירושלמי ובפוסקים הוא מטעם אחר מילופאת דקרא. אמנם בחדת ארי' סתרפ"ח ס"ק ג' העמיס כן בד' הירושלמי, עיי"ש). ובכ"ב כתבו להדיא הכריזים לקיים "עד דלא ידע" בט"ו, שלא יבוא מזה לידי חילול שבת – ראה חמת ארי' שם. מטה ראובן סתרפ"ח ס"ו (מכת"י – בקובץ ספונות חו' יט). ועוד. ויש להסמק לזה משי"ב במנחת שבת ריש הל' שבת בשם תורת יעקב יוסף (ר"פ קדושים), שראוי (ובס"פ) בשלח כתב שאסור) לבל יסיח דעתו מקדושת ומורא השבת כל היום ק"ו מתפילין. ושם, שמהראוי והנכון גם לאנשים פשוטים בערכנו ליהרהר בכ"ו, כי החוש יעיד אשר בהיסח הדעת אפי' בשעה מועטת קל לבוא לידי חילול שבת ח"ו. ובשו"ת השביט ח"ה סי' קח כ' לחדש, שבשבת אין נוהג סעודת פורים, לפי ששואלין ודורשין בעניניו של יום, ואז"ל פ' קלבעו סעודה וכש"כ להשתכר ולישן בעיניו מי מדרשא. אבל ראה בקדמות ספר הזהר לרד"ל ענף ה סק"ד (גי צג – בהוצאת המגיד, ש'מפרש בד' מגיד מושיעים' (ו'יקהל) שבט"ו שחל בשבת עושים משתה ושמחה (כדעת מהרלב"ה, וגם לדעת הירושלמי שהסעודה באחד בשבת קצת משתה ומשחה ודאי נוהג בהייה, וכאז"ל מותר לשתות יין כמה שירצה, אבל לו ביחוד הזהיר המגיד שלא משתה יותר מ"ל כחות במשך היום והלילה, יעו"ש. – בביאור דעת הירושלמי וההלכה שאין עושים סעודת פורים בשבת, ראה שיחת שמח"ת תשמ"ו.

מילואים כט (הערה 336)

ולא גרע מברכת אירוסין ובפה"ג בעת הקידושין וכן בשבע ברכות, שאחר מברך (שלא לבייש מי שאינו יודע, שמא לא יוכל לכוון, או משום דרך ארץ שאינו ראוי שיברך בעצמו). וכיון שמברך שאר הברכות מטעמים הנ"ל מברך גם בפה"ג. והנה"ג בנדו"ד כשיש צורך שיברך ברכת הקידוש (מטעמים כעין הנ"ל, או משום שלום

ובכלל, כ"ק אד"ש עצמו מעולם לא נהג בזה – ראה שיחת יום שמח"ת תשי"ג. יום ב' דר"ה תשכ"ד. וראה סה"ש תש"ד ע' 39 ובהערת כ"ק אד"ש לשם. ובישיחת תשי"ז שם שהוא מטעמים ידועים. (העבר משי"ע אדה"ז סרע"א ס"א שכל בעל נפש יש לו ליהרהר לכתחלה שלא לבא לידי כך ויפסיק סעודתו ויברך ברכת המזון קודם שיועיל זמן קידוש היום. והיינו לא רק מצד הספק בדין ברכת המוציא אלא גם בברכת בפה"ג, וכדמוכח במקורו במג"א סק"י. כי יש הבה דעות בדינים אלו. וגם בב"י מוכח שההכרעה בנוגע לבפה"ג היא (גם) משום סב"ל.

ומה שצריך לברך ברהמ"ז קודם זמן הקידוש, ולא סגי לסיים האכילה מבעו"י ולברך אח"כ, היינו הן מצד הספק בברכת כוסע"ב, שלדין לית לן בה שאין שותים הכוס בכגון דא (ראה תהל"ד סק"ב) ויהן מצד חשש ברה"ש שא"צ על אכילתו שלאחמ"כ. אבל במפסיק אחרי ברהמ"ז ומתפלל ערבית אין כאן בית מיהוש. וכן מעשה רב.

(ומה שאנ"ש לא נזהרו בחומרא הנ"ל בהתוועדות דיו"ט אחרון שחל להיות בע"ש, וכ"ה בס' המנהגים ע' 57 – כיון שהחומרא רק לבענ"פ. ומה שלא הקפידו להתחיל לפני שעה עשירית (היינו אלה שלא נהגו להמשיך בסעודה אח"כ, וגם אלה שהנהגו להמשיך אח"כ ע"י פריסת מפה וקידוש מצוה להימנע להתחיל לפני שעה עשירית (ראה טושו"ע ושו"ע אדה"ז סוס"ט תנא. ואולי שאני התם שהוא איסור מדינא. אבל ליה"ר שגם בע"ש אסור גם באופן כזה (באם היא ס"ג של משתה שאין זמנה היום. ומה מובן גם בנוגע להמצוה לימנע לכתחילה בס"ק), ממשלה"ק הראשונים מ"ש האיסור לקבוע סעודה לרא קדיי"ל שאוכל עד שתחשך, וחילקו בכמה אנפי, כנ"ל, ולכ"י ליישב בפשיטות – כמ"ש בריטב"א וחי' הרמ"ה גיטין שם – שבממשיך בסעודה אחרי הקידוש שאני ושו"ד) – כיון שאינו מעשי, ומצד מעלת וחשיבות ההתוועדות דחו והזירות להתחיל לפני שעה וחשירית שהיא רק למצוה. ובשו"ת מהרי"א שם, שאם אא"פ בנ"א כדעביד דמי. וגם אא"פ לה"ר מזה לסעודת פורים שהיא ס"ג של משתה וחמורה יותר, ואולי ה"ט שהתוועדות פורים מעולם לא היתה באופן כזה. (ואף שסעודת פורים עדיף שזמנה היום, הרי גם סעודת יו"ט זמנה היום. ואף שבדאי יו"ט כבר אכלו כולם לפני"ו, הרי גם בפורים סתמא דמילתא שאין יושבים בתענית עד סמוך לכניסת השבת, ומעיקר הדין א"צ פת. אמנם, מסתבר שכל שאוכל בפורים – וכן ביו"ט – הוא בכלל שעתו שזמנה היום. ואולי, בפורים עדיף שכל היום בגדו "ימי מעוה ושמחה". ואת"ל שבעכ"ד דא שכבר אכל לפני"ו, אינו בגדו סעו"מ שזמנה היום, מובן היטב הטעם שלא נהגו כך בהתוועדות דפורים (משא"כ ביו"ט), שהרי באופן כזה אסור מדינא כיון שהיא ס"ג של משתה. וילע"ע. ושו"ר בדליות דוד סוס"ל צא (בסוף חי' ר"י מלוניל ע"ש שבת) שנתפסק (בדבר). ועוד להעיר, שעיקר הטעם אינו שייך כ"כ בהתוועדות דיו"ט האחרון, שאכלו מעט מאד, ובדאי אינו גורע מהתיאבון בסעודת שבת. אבל בשו"ע אדה"ז סרצ"א ס"ד שמשעם שאפי' באוכל מעט כביצה ויותר (ראה משי"ב בקובץ העני"ג לך ד' תשס"ג בדעת אדה"ז) מצוה להימנע מלקבוע סעודה, ואפי' בסעו"מ שזמנה היום (ראה משנ"ב סרמ"ט ס"ב בה"ל ד"ה מלקבוע. סרצ"א ס"ד בה"ל ד"ה אחר). ועוד להעיר משי"ע אדה"ז סרמ"ט קו"א סת"ג לחד שינויא, שכשממשיך בסעודה ואינו מפסיק האצטומאכ פתוחה לאכול לתיאבון. וראה גם מנוה"ט סרמ"ט סק"ח. וראה גם מג"א סתע"א סק"ד. שו"ע דלמסקנא לך קיימא הך תירוצא. וראה גם במשנ"ב סרמ"ט ס"ב בה"ל ד"ה מותר שממנה פוסקים ל"מ כן. וראה בס' הלכות ליל הסדר סתע"ג ס"א הע' 2 שהוכיח בדעת אדה"ז שם שגם סמוך לסעודה ה"ז מבלט אכילתו לתיאבון. ועוד זאת, שבתו"ה סמוך – פסחים צט, ב, א"ת, תבא, שבמפסיק בחלל והגדה דמיא לסעודה אחרת לגבי אכילתו (לסברת התוס') כפאותה סעודה זוהר שלא יאכל לתיאבון. ובתוס' ותיאבון' הרא"ש ותוס' שאנן ותוס' כתבו כסברא הנ"ל שמעוין פתוחים באותה סעודה). ואולי ה"ז במפסיק בקידוש. (אבל בקו"א ובבה"ל שם מוכח שנט"ו והמוציא אינו

הל' ברכות ס"ב (נעתק בהערה לאלף המגן סתקצ"ז סק"ד) שנהגו לאכול פירות, ובהנחה שם (מספרו עץ חיים) שא"יב משום הפסק. אמנם, בספרו תכלאל עץ חיים בסדר הקידוש (קיא, ב) יישב מחמת שאצ"ל לאלתר. וראה שו"ת אול"צ ח"ב פ"ב הערה כה.

מילואים לב (הערה 63)

ובהסברה שתעניית תשובה חמור טפי (אף שבד"כ איפכא הוא, ולדוגמא לענין השללים בע"ש וכן לענין מילה. וראה שו"ת מהרש"ם ח"ט סל"ד, שתעניית יחיד קול דאפשר בשאלה) - ילה"ע מפירש"י תענית יב, א ד"ה עד מתי (בנדו"ז ממש). וראה שרביט הזהב שם. אמת ליעקב תענית יב, א ד"ה ועיין. אבל ראה גבורת ארי ודקדוקי חברים לפירש"י שם. וח"א העיר מפירש"י יומא לך, א ד"ה וצריכי (וכן שם ע, ב ד"ה וצריכי), שיש צד נוטה שהגדה צריך לייפותה כדי שתתרחק לדורון והקבלת פנים. וראה עד"ז פירש"י חולין ה, ב ד"ה דלאו (בחומרא ועדולה לגבי חטאת). וראה הגהות מהרש"ם לשם. וי"ל עד"ז תפלת נדבה שצריך שיהא מכיר עצמו שיוכל לכוון יפה. וראה שו"ת שנות חיים סנ"ו לענין מהבב"ע.

והנה יש מי שר"ל איפכא עול' שעות מאחור יותר מזמן עלוה"ש, והיא קולא בתענית תשובה, ודבריו נסתרים מכ"מ, כולל גם מהל' במ"מ הגהות וכו' לאנה"ת שם (ועוד). וחלק מההשגות לסבא הנו' - והעלו עלי גליון בתגובות שנדפסו בתמימים (בית משיח) גל' לה. והמגנות שכתבו גם בהערות בשוה"ג - אין בהן די חשב, כמובן. וכן מ"ש"כ בהערות שם ליישב ע"פ תאריכי המכתבים - אינו, וכדמוכח גם מרשימות הגל' ואכ"מ עוד.

ועיקר זמן עלוה"ש בדת אדה"ז, ובמ"ש"כ באנה"ת, הארכנו במק"א, ועודנו בכתובים. ואכ"מ. כן להעיר מביאור מחודש באנה"ת בנר אליעזר גרינפעלד ס"ג.

ועו"ל בפשטות שהכוונה בר"ד הנ"ל להישן שינת קבע ולא התנה. וכ"מ בישיח הגל' בסה"ש תשנ"ב ע' 231 הערה 45 בשוה"ג.

ובמ"ש"כ באנה"ת שם "לאכול מעט" - הנה, בהלקח והלובב שם מפרש לפי שבאכילת עיסת יתור נוח להתענות כידוע. ויתור נראה, שכוונתו להפיץ, ע"פ"מ שהזיהרו בכ"מ (א"ר סתקס"ג סק"א. חסל"א מעין ד נהר מה, הובא בבאה"ט סוס"י תקסת. ולהעיר שבמ"ש"ב העתיק שאר דברי הבאה"ט והשמטי ד"ז. וראה כה"א סתקמ"ט סק"א ע"פ"מ, ושם, שבאדם כחוש שיש להקל) שלא לאכול הרבה יותר מרגילותו לפני התענית, שא"כ לא תועיל לו התענית. ואף אם לא נהגו להתחמיר בשאר תעניות (וראה בכנויי נדרים סר"ב ס"ח ע"פ פירש"י נדרים סג, ב, וראה הגהות הרש"ש שם. שו"ת בצה"ח ח"ב סמ"ח, ובאה"ל יערים לה"א נעתיבי שיער התשובה (בהוצאת מכון הכתב - ע' 115) שדברי חסל"א תמוהים. ולהעיר מאג"ק ח"ח ע' תע) - מ"מ, מקום לומר שבתענית תשובה שהוא משום עינוי חמור טפי בד"ז. וכ"כ חלקב רק במבוטשטש תנינא סוס"י תקסת, שבה"ש שניין קאדיא וכן בתענית שלהצטער לתשובה משא"כ תענית לישע ותענית ציבור שיש לומר שיותר נכון להכין כח להתענות, ורק בתענית יחיד לכוון ליצר' בכך.

ולפה"א באנה"ת שג' שעות זהו זמן עלוה"ש או חצי שעה לפני זה" (הובא באג"ק ח"ח ע' תקנו ועוד) - הרי בלא"ה מותר רק "לאכול מעט", שהרי תוך"כ נעילת לולב ביה"ש ושאר מצוות שאינו מבין ומותר רק עטימה בעלמא.

מילואים לג (הערה 115)

ובהקדמה, שגם לענין תפלת מנחה בכלל, כתב אדה"ז בסדר ובנסת שבת רק ש"אין למחות ביד המקילין וכו' בפרט בשעה"ח בימות החורף שהימים קצרים", אבל ודאי שאין להתפלל אז לכתחילה, שזמן מנחה עד שקיעה"ח (וראה הנסמן בקובץ העיר"ב חגה"ש תשע"ד). ובמק"א - בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סט"ו - הארכנו בחלוקה בין נעילת לולב ביה"ש ושאר מצוות שאינו מבין ביה"ש לתפלת מנחה. ועי"ש (ובהנסמן שם) גם מחמת הסברה דשאני תפלה דרתימי ניהו. ועוד, שעכ"פ עולה לו למעריב. ואכ"מ.

ביתו, שנה ביתו משום שלום ביתו עדיף מקידוש היום, או מחמת הקושי לשתות כשיער מהיין, שמצוה מן המובחח ביין ישתן). ומכיון שאינה חובה גמורה כי רבים חולקים (קו"א סער"ב סוסק"ב) אפשר להקל במקום הצורך, וכל שעה"ח כדעביד דמי. ולהעיר שבלוה שמסרב לבי"ד או גבר אלים שאינו רוצה לשלם תובעים מהערב תחילה, ודמאי ללוה שאין לו ממה לפרוע. וראה גם שיחת יום דחה"ס תשכ"ז בסופה.

מילואים ל (הערה 341)

ובקיצור שו"ע סע"ז ס"ז כתב שכשמקדש ביום קודם הסעודה הקבועה ואוכל פת כיסוין יש לקחת שתיים שלמות בשביל לחם משנה. (ובכמה מהדורות הוסיף עה"ג: "וכן ראיתי לנהוג אצל גדול אחד"). והב"ד בכה"ח סק"ד סק"ד. מעורר שינים (פרידמאן) סכ"ו סק"ד. ועוד. וראה בית ישראל טוסיג ח"ח לקיצור שו"ע שם שכן נהג גם בעל מח"א ממוקאטש. וכן נהגו כו"כ. וכמדומה ברור שכן ראינו במעשה רב בהתוועדות דיום הש"ק (אף שבד"כ כבר קידש לפניו, ולאידך כמ"פ שלא נטל ידיו לסעודה אח"כ).

ואף שהרבה אחרונים דחו דבריו (אר"ח ספינקא סרפ"ט סק"ה וע"ת שם ס"א. קצה המטה סת"ר סקע"ט. ברכת הבית שמ"ו ס"ג. באר יעקב סרע"ג סק"י וסרפ"ט סק"ד. בית שמואל ודו"ע י"ז. ועוד. ולהעיר מארחות חיים ספינקא סרצ"א סק"ה בשם מאורי אור (ח"ד עמ"ש שבת ק"ב, ב ד"ה ריע) שאפי"ל בלחם גמור כשאכל רק צפת לחולשא דליבא א"צ לח"מ), יש שצידידו כמותו.

ולכא"ו כש"כ שבי"ה לדעת אדה"ז (הביאו בהגהות מהר"ל לשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ו) שיוצאים יד"ח סעודה בפכה"ב. וראה קצה"ש ספ"ב בבב"ד שם סק"ה. וראה שו"ת דברי יציב או"ח סי' קכז. מנח"ח ח"ג סי"ג. תשוה"ג ס"א סרס"ד. חזו"ע שבת ח"ב ע' קצא.

מילואים לא (הערה 343)

ובנוגע לדין הפסק בין קידוש לסעודה - ראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' ג' קפג. וש"נ. ובארכה - שם סי' יב' קפא. וראה שם אצלנו ממג"א סרפ"ו סק"ג להפסיק לתפלת מוסף. (אבל יש חולקין. ואדה"ז שם ס"א השמטי ד"ז). ובפשטות לפי שהוא צורך סעודה. וכן מצוינו בפסחים קב, א, שלר"י שמפסיקין לשבתות אחרי קידוש מבין דברמ"ז סק"ה ומהתלת הסעודה. וממש"כ במג"א שם להעיר ההפסק גם לאכילת פירות, שמשמע שאכילה בכלל אינה הפסק לפי שהיא כעין התחלת הסעודה. ובנד"ז נמי נראה שהוא בגדר צורך סעודה. וכ"מ בשו"ע אדה"ז סער"ב ס"ג שאין בוה חשש. וגם בל"ל הסדר, ונסף לאכילת כרפס והגדה ושתיית כוס שני שר"ל שאינו חשוב הפסק שכן תיקנו וראהו תוס' פסחים כ"ג ד רב אשי. ולהעיר משו"ע אדה"ז סע"ג ס"כ) - הרי מותר לשתות גם באמצע הגדה מעיקר הדין. (וראה בשו"ע אדה"ז סתפ"ב ס"א. ושקו"ט מזה בבוביל העיר"ב גל' תתצב-ד. ושם ס"ג שאוכל תבשיל תחילה. וראה שבילי דוד סתפ"ב סק"א. שו"ת סאגנות אליהו ח"א סי' קמ"א).

וראה שש"כ פנ"ד ס"ט ובהע' נה להעיר בשתיית מים בין קידוש לסעודה, שפותח הצאנוכא לאכול.

וכש"כ להסברא להעיר בפחות מכד"א (וצע"ק דמשמע במג"א סרע"ג סק"ה שהדלקת נר והליכה בטורקלין מצ"ע גם הן בגדר הפסק).

ולהעיר ממנהגו בליל ב' דר"ה לאכול הפרי חדש מיד אחרי קידוש ולברך ברכה אחרונה על הפירות ולא על היין. וראה שש"כ פנ"ד הערה טט.

וכן נהגו בכ"מ לאכול גדים בין קידוש לסעודה (ראה דברי תורה ממנוקאטש מהדורא תליתאי ס"ט. דרכי חו"ש ששנ"ב. אורות מרדכי נדבורנא ע' שער. והאיש משה סולביציק ח"א ע' קנד ובהנחה הגר"ח ק. יחוד"ח (חזן) ח"ב או"ח ס"ג. אלא שיש שאכלו מזונות תחילה). ולהעיר ממנהג הקדמונים שאכלו קרימז"ל, ובשו"ע אדה"ז סרמ"ב קט"ו סק"ג שאכלו מרקחת (אבל אפשר שאכלו גם מזונות, יעו"ש). וראה שו"ת פעולת צדיק ח"ב סרפ"ג, והובא בשושנת המלך

[ועיי"ש גם בנוגע לספה"ע. ולהעיר, שבשו"ת תרוה"ד ס"ז התיר מחמת הדעות שספה"ע מדאורייתא, ומחמת שנקט שספק ברכות במצוה דאורייתא לחומרא. ואכ"מ].

אמנם, בברכת התורה בקריה"ת וברכת הפטרה חמור טפי. וסב"ל. ואף שיש לצדד ללמד זכות לסמוך להקל מכמה טעמים וכדלקמן – לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה.

[ומהסברות להקל, נוסף להדעות שבכ"פ שקורא בתורה מברך "בכל עת שישכמו עשרה מישוראל", וגם שבברכה"ת בשחרית לא נתכוונו לפטור קריה"ת, וכש"כ להדעות שברכה"ת בעת קריה"ת דאורייתא. וגם שספק אסור דרבנן דברכה לבטלה אינו דוחה ספק מ"ע דאורייתא דברכה"ת. ובכלל ברכה"ת אינה כ"כ ברכה לבטלה, ראה שו"ת הצ"צ במהדו"ח או"ח סי' קיא (לענין קריה"ת בת"צ בג' מתענים), ועיי"ש גם לגבי ברכה אחרונה. ועוד שם, שעכ"פ כשצריך לקרות מספק י"ל צריך לברך. ובנדו"ד יש לצרף הסברא שעדיין יושבים בתענית. וחזי לאצטרופי מחמת ביה"ש דר' יוסי. וכהנה בכמה סברות. וראה בחלק מהג"ל בשו"ת דבר יהושע ח"ג סס"ג.

אמנם, אכתי לא פלטינן מספיקא, שהרי העיקר לדינא שאין לברך בקריה"ת בכל עת מצוא, למרות סברות הג"ל. וכן העיקר לדינא שאין חילוק בחובת ברכה"ת ביחיד ובציבור (והארכנו במק"א. ואכ"מ). וגם שסברא זו מועילה רק לגבי ברכה לעולה הראשון. וכמה חשש אדמו"ר הצ"צ בשו"ת או"ח סל"ה שלא להוסיף בקריה"ת משום חשש ברכה שא"צ. ויש לחלק. וכש"כ שאינו מועיל לגבי ברכת הפטרה. ואנן קילין לעיקר שסב"ל אפי' בכמה ספיקות. ועיקר דברי הצ"צ להקל לקרוא בתורה כשיש רק ג' מתענים – לפי שהעיקר שבת"צ חובה ממש לקרות בכל גוויי גם כשאינו מתענה, ולא מחמת סברות הגו', משא"כ כשספק אם עבר התענית. ואם מחמת הדעות שמונתו לקרוא בלילה (ראה שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קנח. פני מבין ס"ל. ועוד) – היינו לפני עלוה"ש, ולא בלילה שלאחריו כשכבר עבר זמנו. ואפי' את"ל להקל בב' וה' – דאכתי איכא טעמא שלא יעברו ג' בלא תורה, והרי י"א להשלים ביום שלישי. וגם בביטלו הקריאה ביום חמישי, שכבר עברו ג' – אכתי עדיף לן שלא יעברו עוד יום (וראה בגו"כ השו"ע או"ח סי' קלה ס"ב – באה"ט, ברכי, משנ"ב ובה"ל שם). ובשבת מנחה – איכא עכ"פ הסברא דתושי". ודוחק קצת. אבל בקריה"ת דמועדים וימי הצומות, הרי כבר עבר זמנו. ולכמה דעות אסור מדינא לקרוא בתורה שלא בזמנו ואפי' ללא ברכה. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סט"ז. תורת רפאל ס"ב. אג"מ או"ח ח"ב סל"ה.

ואיכא גם משום מיחזי כשיקרא – ראה ב"ב פה, ב. שו"ת הצ"צ או"ח ס"ג סק"ו. שם ד"ה ומעתה. אבל יותר נראה שבמקום ספק ליכא למיחש כ"כ, אלא שאין לו לברך. וראה שו"ת רבבות אפרים ח"ה סר"צ. ואשיבה דברי מוזסון או"ח ס"ד.

והנה, מצינו בכ"מ שכשהשעה דחוקה יתפללו מנחה ואח"כ יקראו בתורה (ראה מקו"ח סר"ב בקיצור הלכות. שם סי' קכד ס"ב. ועוד). ולא נתפרט אם היינו מחמת שלא יספיק הזמן לשניהם, ואם מחשש שימשך בלילה, או מחמת המציאות שאין אור היום לראות, ואם הוא אחרי שקיעה"ה, או בביה"ש דר"ת, ועוד כמה פריטים עדי". ועכ"פ, עדיין לא נתפרש להדיא להתיר לקרוא ביה"ש (אף שמסתבר דהכי קאי. ולהעיר, שבכלל, שקו"ט אם מקום לקרוא אחרי שגמר מנחה, אף שהעיקר שאפשר לקרוא אחרי מנחה, עכ"פ בת"צ. (וראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי"ח. קנין תורה ח"ב סי' קכו. ועוד). והמסופר שבכ"מ קראו בשבת מנחה ליד החלון מחמת שאיחרו מאד זמן מנחה – הרי אפשר שהוא ממש קודם ביה"ש, וכשעדיין הי' אור היום קצת).

וצ"ב החילוק בין ברכה על קריה"ת, לקריאת הלל, שיכול לקרות כל היום עד צאה"כ (שו"ע אדה"ז סתפ"ח ס"ג). אבל במק"א (בלוח לימים טובים ולחנוכה) כתבנו דהיינו שלא בברכה. כן בני"כ זמנה עד צאה"כ כדלקמן, ובפשטות – היינו בברכה (אא"כ באמר שלמסקנת אדה"ז בסדר הכנסת שבת אינו כן, וכדלקמן).

ולענין אמירת הש"ץ או"א ברכנו – אפשר לאומרה בין השמשות. וראה לבוש סתרג"ג ס"ד ושו"ע אדה"ז שם ס"ח, אפי' בנוגע לנ"כ, שצ"ל קודם צאה"כ, ומשמע שביה"ש מותר. וכ"מ בפר"ח סי' קכט. כנה"ג שם. ועוד. וכש"כ בנוגע אמירת או"א וכו', עיי"ש. וצער"ק בסיום הסעיף: במעוד יום. וראה בפמ"ג שם סק"ג שנסתפק לענין ביה"ש. ובמשנ"ב בשעה"צ סק"א צירף כמה סברות להתיר בביה"ש (ביה"ש דר' יוסי, דעת ר"ת, וכנראה גם הדעות שנו"כ בלילה), ונשאר בצ"ע. וראה הנסמן בשו"ת יחו"ד ח"ו ס"מ. ויוסף לקח פרץ מועדים ח"א סל"ו. ועוד. וצ"ע בטעמו של הלבוש ואדה"ז. גם יל"ע אם אדה"ז בסידורו (שחזר בו בכמה דברים בענין בין השמשות) ס"ל נמי הכי. ולהעיר מהוראת שעה לישא כפים בנעילה מוקדמת (בשנת תרמ"ו – סה"ש תרצ"ג ע' 80. בשנת ת"ש – ראה מבוא לסה"ש תרצ"ו-ת"ש ע' מ. הנסמן שם. ואינו ברור אם הקדימו גם לפני השקיעה, או רק לפני צאה"כ, ואת"ל לפני השקיעה, הרי בשנת ת"ש אפשר שהי' מחמת הסכנה (כמסופר שם. וראה בתשו"ה ליוסון-ווילהעלם כ"ד אד"ש תשס"ה ע' 24)).

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

אדר ה'תשפ"ה

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר - המצוות
ש"ק	א' באדר	תחילת מחזור מ"ה אז וגוי. כל המצות... שנת החמה.	פרק אחד ליום, מחזור ט"ו - שנה שלישית (ספר טהרה, הלי טומאת אוכלין) פרק י.	הספר הזה שאבאר בו... שזכרוני. ואני עתה מתחיל בזכרון השרשים... במצות עשה...
א'	ב' באדר	מצות עשה. א מצוה ראשונה. אין לו.	פרק יא.	השרשים**.
ב'	ג' באדר	מצות לא תעשה. א מצוה... אלו הם... בין עשה ובין לא תעשה.	פרק יב.	השרשים**.
ג'	ד' באדר	וראיני לחלק... בעזרת ש-די.	פרק יג.	השרשים**.
ד'	ה' באדר	משוך חסדך וגוי. ספר המדע והוא ספר ראשון... הלי יסודי התורה... בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק יד.	מ"ע א. מל"ת א. מ"ע ב.
ה'	ו' באדר	פרק ד-ו.	פרק טו.	מ"ע ג. ד. ט.
ו'	ז' באדר	פרק ז-ט.	פרק טז.	מל"ת סג. סה. מ"ע קעב.
ש"ק	ח' באדר	פרק י"ד. הלי דעות... בפרקים אלו. פרק א-ב.	הלי כלים... בפרקים אלו. פרק א.	מל"ת סד. מ"ע ח. ו. רז.
א'	ט' באדר	פרק ג-ה.	פרק ב.	מ"ע רז. מל"ת שב. מ"ע רה. מל"ת שג.
ב'	י' באדר	פרק ו-ז. הלי תלמוד תורה... בפרקים אלו. פרק א.	פרק ג.	מל"ת רנו. שא. דש. שה.
ג'	י"א באדר	פרק ב-ד.	פרק ד.	מ"ע יא.
ד'	י"ב באדר	פרק ה-ז.	פרק ה.	מ"ע רט.
ה'	י"ג באדר	הלי עבודת כוכבים וחקותיהם... בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ו.	מל"ת י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו. מ"ע קפו. מל"ת כג. כד.
ו'	י"ד באדר	פרק ד-ו.	פרק ז.	מל"ת טז. יז. יח. יט. כ. כא. כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.
ש"ק	ט"ו באדר	פרק ז-ט.	פרק ח.	מל"ת יא. יב. יג. מ"ע קפה. מל"ת כה. כב. מח. נ. נא. ל. לג. לא. לב.
א'	ט"ז באדר	פרק י-יב.	פרק ט.	מל"ת לה. לח. לו. לז. לד. מג. מד. מ. לט. מא. מה. קעא.
ב'	י"ז באדר	הלי תשובה... בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק י.	מ"ע עג.
ג'	י"ח באדר	פרק ד-ו.	פרק יא.	מ"ע עג.
ד'	י"ט באדר	פרק ז-ט.	פרק יב.	מ"ע עג.
ה'	כ' באדר	פרק י"ד. מה אהבתי וגוי. ספר אהבה והוא ספר שני... הלי ק"ש... בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק יג.	מ"ע עג. י.
ו'	כ"א באדר - ראשון	פרק ג-ד. הלי תפלה וברכת כהנים... בפרקים אלו. פרק א.	פרק יד.	מ"ע י. ה.
ש"ק	כ"ב באדר	פרק ב-ד.	פרק טו.	מ"ע ה.
א'	כ"ג באדר	פרק ה-ז.	פרק טז.	מ"ע ה.
ב'	כ"ד באדר	פרק ח-י.	פרק יז.	מ"ע ה.
ג'	כ"ה באדר	פרק יא-יג.	פרק יח.	מ"ע ה.
ד'	כ"ו באדר	פרק יד-טו. הלי תפילין ומזוזה וס"ת... בפרקים אלו. פרק א.	פרק יט.	מ"ע כו. יב.
ה'	כ"ז באדר	פרק ב-ד.	פרק כ.	מ"ע יג.
ו'	כ"ח באדר	פרק ה-ז.	פרק כא.	מ"ע טו. יח.
ש"ק	כ"ט באדר	פרק ח-י.	פרק כב.	מ"ע יז.

* סיום הקדמת הרמב"ם לספר זה, בו מדבר אודות הספר. ** בימי לימוד הקדמת היד - ילמוד כאו"א מ"השרשים כפום שיעורא דילי, ולחלק השאר ללמדו בימים הסמוכים שלאחרי זה (נוסף על לימוד המצוות דהיום).

Your Matanos L'evyonim
would really help him

**BUT HE WOULD NEVER
DARE TO ASK.**

This Purim, help the neighbor you
didn't know was in need.

הרבי: "מתנות לאבינונים" - מובן וגם פשוט
שהנתינה "ברוב עם" צריכה להיות בתכלית
הזהירות בכבודם של העניים, ע"י הנתינה
"ברוב עם" לגבאי צדקה (ש"פ ויקרא תשמ"ט)

עניי עירך קודמיו!
KERENANASH.NET

Zelle: KerenAnash@770shul.org